

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

7-9

ANUL XX

1940

C U P R I N S U L

*** Biserica slujitoare	— — — — —	471
-------------------------	-----------	-----

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

*** Celibatul, colegialitatea și primatul papal	— — — —	475
---	---------	-----

S T U D I I

Pr. Matei Păslaru : Sfântul Chiril Patriarhul Alexandriei și filozofia Hupatia	— — — — —	485
Prof. Mario Ruffini : Un manuscris prețios în biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino „Rationale Divinorum Officiorum” de Wilhelm Durant	— — — — —	505
Dr. Lukas Vischer : Studiile patristice în perspectiva ecumenică	—	520

I N D R U M Ă R I O M I L E T I C E

Prot. Petru Bogdan : Porzla vieții	— — — — —	530
Preot Ion Bunea : Caracterele morale	— — — — —	532
Fr. Ieremia B. Ghiță : Cinstirea părinților	— — — — —	534
Diacon Petru I. David : Slujirea aproapelui	— — — — —	538

P R O B L E M E L I T U R G I C E

*** „Să plinim rugăciunea noastră cea de seară (dimineața) ...”	541
Prof. Constantin Vladu : Precizări cu privire la cădere sau tămădire	543

C O M E M O R Ă R I

† NICOLAE Mitropolitul Banatului ; Biblia lui Wulfila	— — —	550
*** Protopresbiterul Timotei Popovici — Împlinirea unui veac de la nașterea sa	— — — — —	559
Prof. Achim Stoia : În memoriam	— — — — —	562

A N I V E R S Ă R I

*** „Un singur grai un singur zid”	— — — — —	565
------------------------------------	-----------	-----

C R O N I C A B I S E R I C E A S C Ă

Episcopia misionară ortodoxă română din America pe drumul continuei propășiri. Întâlnirea teologilor ortodocși și luterani. Vizita episcopului dr. Szabo în România. Congresul Arhiepiscopiei ortodoxe grecești din America. Întâlnire a teologilor greci. Adunarea generală a Bisericii Ortodoxe din Finlanda. Activitatea Academiei ortodoxe din Creta. Împlinirea a unsprezece veacuri de la întemeierea Bisericii Ortodoxe Bulgare. Decernarea titlului de academician Sanctității Sale Patriarhului Kiril al Bulgariei. Pro-

~~74~~ 7660

Pv 1

MITROPOLIA BANATULUI

7-9

ANUL XX 1970

~~14.389~~

Biblioteca Municipală
Timișoara

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE:

- Președinte : I. P. S. Nicolae, Mitropolitul Banatului
P. S. Teoctist, Episcopul Aradului
- Membri : — P. C. Pr. Ion B. Mureșianu, consilier la Arhi-
episcopia Timișoarei și Caransebeșului
— P. C. Pr. Petru Sălăgeanu, consilier la Epis-
copia Aradului
— C. Diacon Sorin Cosma, profesor la Semi-
narul Teologic din Caransebeș
- Redactor responsabil : P. Cuv. Arhim. Timotei Seviciu, vicarul Arhi-
episcopiei Timișoarei și Caransebeșului

Redacția și Administrația:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Timișoara I,
Bv. Victoriei nr. 7

BISERICA SLUJITOARE

In complexitatea problemelor lumii contemporane, multe aparțin unui domeniu în care Biserica își poate dovedi prezența. Aceasta de fapt determină și poziția sa, raportul ei cu societatea. Astăzi este un lucru îndeobște acceptat că epoca așa zisă triumfalistă a Bisericii a încetat și aceasta în favoarea spiritului creștinismului autentic, care dintru început s-a furișat de-a temelui o împărăție pămîntească. Dacă ar fi să ne referim chiar la pancosmismul bisericesc mult îndrăgit de teologii veacului patristic se poate constata că acesta are un sens ce transcende accepțiunea unei dominații lumești. Incercările de suprapunere chiar de autocrație, spre care s-a alunecat câteodată în așterite domenii ale vieții printr-o alianță mai mult sau mai puțin fericită cu cazarismul unor orînduiri trecute începînd de la Constantin cel Mare și sfîrșind cu ceea ce este cunoscut sub numele de fenomen de contestare, secularizare, demitologizare etc., s-au arătat nepuținătoare a împlini tocmai scopul major al petrecerii liului lui Dumnezeu cu oamenii și anume „ca lumea viață să aibă și să aibă din belșug“ (Ioan 10, 10). Întra-devăr istoria bisericească a înregistrat și încălzări în numele crucii a dreptului vieții, dragostei și a păcii.

Biserica Ortodoxă a căutat însă totdeauna și cu perseverență o cale echitabilă. Aceasta i-a și înlesnit găsirea și valorificarea legăturilor cu alte mărturisiri de credință ca și cu lumea. Este vorba de un dialog a cărui caracteristică este determinată de însăși lucrarea

Mîntuitorului care „n-a venit să i se slujească, ci să slujească” (Matei 20, 28). În consecință aspectul slujirii devine esențial Bisericii prin misiunea ei de a continua opera divinului ei Intemeietor și tinde să fie tot mai mult reliefat în rîndul confesiunilor creștine. Și atunci cînd ne referim la Biserică sub aspectul ei de slujitoare nu înțelegem a o numi în privința alcătuirii ei alt cum decît a statornicit învătătura de credință — adică biruitoare, din cer a sfinților și a dreptilor și luptătoare a celor de pe pămînt ce năzuiesc spre împărăția desăcîrșirii, ci a arăta doar modul în care lucrează ea edificator în viața de aci pentru cea veșnică.

Se definește astfel solidaritatea Bisericii cu lumea, prin punerea serviciilor sale în folosul tuturor, prin promovarea din partea-i a intereselor vitale și legitime ale obștii. De aceea dacă Biserica renunță la lume înseamnă că renunță la misiunea proprie (Pr. prof. C. Sîrbu, *Slujirea lumii — mijloc de apropiere pentru Bisericile creștine*, în rev. *Ortodoxia*, an. XVIII, nr. 1, ianuarie-martie 1966, p. 153). Acest fapt își caută tot mai mult fundamentarea corespunzătoare teoretică prin dezvoltarea unei adevărate teologii a slujirii, care impune fixarea coordonatelor și principiilor doctrinare ortodoxe, pentru a arăta punctele de contact și colaborare în spiritul ecumenist actual (Pr. prof. Petru Rezuș, *Teologia contemporană a „slujirii” și principiile sale ortodoxe*, în rev. *Ortodoxia* an. XX, nr. 1, ianuarie-martie 1969, p. 26). „Slujirea” în actualitate trebuie să îmbine armonios doctrina cu viața, așa cum le-a îmbinat Iisus Hristos Domnul și cum Duhul Sfînt le continuă în Biserică (P. Rezuș, o.c., p. 39). Ea realizează acea transformare a teologiei în teofilie, adică trecerea de la cunoașterea teoretică și intelectuală a lui Dumnezeu la cunoașterea și apropierea de El cu ajutorul simțămîntului dragostei, accesibil tuturor și singurul în stare să lege indisolubil pe cel ce iubește de cel ce este iubit. (Nicolae Mitropolitul Banatului, *Teologia în slujba vieții*, în rev. *Studii Teologice*, seria II, an. XX, nr. 5, mai-iunie 1968, p. 335).

Există deci o unitate indisolubilă între credința în Iisus Hristos și viața îndreptată spre lume. Ca atare și Biserica, deși trăiește în primul rînd pentru grija dobîndirii sufletelor pentru viața veșnică, desfășoară o activitate pentru binele lumii acesteia, în cadrul căreia se scurge viața pămîntească a oamenilor cu trebuințele precum și aspirațiile lor (C. Sirbu, o.c., p. 152). „Slujirea” devine astfel o problemă actuală de o corespondență intimă, organică, între adevărata învătătură a lui Iisus Hristos și necesitățile credincioșilor în timpul de față (P. Rezuș, o. c., p. 37).

În mod practic acest adevăr a fost urmat de Bisericile creștine, însăși lucrarea lor de apropiere legîndu-se de activitatea depusă de Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Prea Fericitul Patriarh Justinian remarcă faptul că: „efortul pentru unitatea creștină nu poate fi separat de slujirea Bisericii față de binele omenirii, nu-și poate atinge scopul fără a realiza o slujire comună a lumii”. (Umanismul evanghelic și responsabilitatea creștină, în rev. Ortodoxia, an. XV, nr. 2, aprilie-iunie 1967, p. 163). De aceea și problema slujirii bisericesti a fost una dintre cele mai importante puse la marile întîlniri ecumenice. Vom aminti doar cea de-a treia Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la New Delhi în 1961, Conferința Biserica și Societatea, ținută la Geneva în 1966, precum și Adunarea generală a Conferinței Bisericilor Europene, din primăvara anului 1971, axată pe tema „Slujitorii lui Dumnezeu, slujitori ai omului”. Slujirea” pe care Biserica este chemată s-o îndeplinească cuprinde o sferă largă de activitate, ce privește problemele maiore ale lumii între care se numără: pacea și dezarmarea, lichidarea tuturor conflictelor cum și interzicerea proliferării și folosirii armelor nucleare și bacteriologice, dreptatea socială, înlăturarea discriminărilor rasiale, exploatarea și colonialismul, ajutarea popoarelor slab dezvoltate, cultivarea spiritului de frățietate și patriotism etc. În același timp ea caută să denunțe slujirile străine spiritului creștin,

excentrice, depășite sau hazardate pe terenuri instabile, favorizînd obscurantismul și înnoiri stridente în înzățatura și cultul Bisericii (cf. P. Rezuș, o. c., p. 39).

Valorificînd această funcție esențială a Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească, Biserica Ortodoxă Română s-a angajat prin ierarhii, preoții și credincioșii ei cu tot elanul în marile acțiuni menite să contribuie la propășirea patriei, fericirea poporului și liniștea întregii lumi. Subliniem doar exemplul de slujire jertfelnică ce l-a dovedit în clipele încercate aduse de calamitățile ce s-au abatut aspra țării în anul trecut și care au atras privirile oamenilor de bine de pretutindeni.

Ceea ce am mai dori consemnăm aci pe lîngă acest cadru destul de general al problemei puse este și un aspect mai special legat de însăși viața Mitropoliei Banatului. Întreaga activitate desfășurată în prezent în cadrul acesteia a fost pusă sub semnul întregii slujiri a Mintuitorului — conducătoare sau pastorală, arhierească sau liturgică și învățătoarească sau de propovăduire a adevărului. Dintre acestea însă, ca una ce este esențială, strădania pe latură liturgică s-a evidențiat mai mult. Și dacă socotim că în limbaj liturgic cuvîntul „slujire” se referă la însăși cultul, iar aceasta însemnează sacralizarea vieții, cu îndreptățire putem confirma corespondența statornicită anterior între ceea ce reprezintă slujba bisericească și viața obștească. Antrenarea credincioșilor la viața cultică în cadrul Mitropoliei însemnează implicit o amplificare a forțelor și elanului lor spre a împlini cerințele de frățietate, pace și progres ale vieții. De aci rezultă și înalta îndatorire a preoților ca slujitori ai altarelor străbune.

Rămîne cu osebire în fața conștiinței lor a-și potrive în întreaga lucrare cu îndemnul de totdeauna al Apostolului: „slujba ta fă-o deplin” (II Timotei 4, 5).

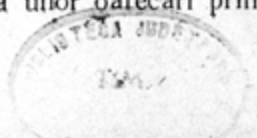
CELIBATUL, COLEGIALITATEA ȘI PRIMATUL PAPAI.

Este cunoscută tulburarea ivită în lumea catolică deodată cu intensificarea discuțiilor asupra celibatului preoțesc și mai ales poziția pe care au adoptat-o în această privință catolicii olandezi. Deși mecanismul administrației Vaticanului, papa Paul al VI-lea însuși, au intrat în acțiune spre a „restabili ordinea”, spiritele nu s-au liniștit iar problema — în ciuda avertismentelor date — continuă să se afle la ordinea zilei. Mai mult chiar, așa cum se întâmplă de obicei, una atrage după sine alta. Și astfel cei care s-au declarat incapabili să accepte în continuare obligativitatea celibatului preoțesc pentru susținerea căruia papa s-a angajat atât de mult, au ajuns să pună în discuție însăși autoritatea susținătorului în felul în care este ea concepută la ora actuală. Semnificativ în acest sens este interviul pe care cardinalul Suenens, arhiepiscop de Malines-Bruxelles și primat al Belgiei, l-a dat lui Henri Fesquet și care a fost publicat în cotidianul parizian *Le Monde* (nr. 7876, marți 12 mai 1970, pp. 1 și 7). Opiniile pe care le exprimă cardinalul Suenens sînt ale unui ierarh catolic obligat să țină seama de numeroase împrejurări și situații. Dar tocmai pentru acest motiv și pentru că deține funcția amintită, luările sale de poziție — cu toate limitele lor — merită să fie reținute. Iată chiar textul interviului, cu întrebările și răspunsurile respective:

Întrebare: Cum vedeți conflictul care opune în acest moment Biserica din Olanda Romei cu privire la celibat?

Răspuns: Voi răspunde cu plăcere întrebării dumneavoastră dar cu titlu pur personal. Iată cum văd eu situația. Episcopii olandezi au cerut Romei să se deschidă un dialog dublu asupra celibatului; un dialog cu papa și un dialog cu episcopii.

Cred că trebuie să înțelegem bine ce implică aceasta: chestiunea celibatului ea însăși nu este cea dintîi; ceea ce este în primul rînd pus în joc este modul de a concepe conducerea Bisericii și aplicarea unor oarecare principii esențiale decurgînd

din hotărârile conciliului Vatican II. Acest lucru aş vrea să-l lămuresc. Să începem prin a cerceta problema la nivelul Romei.

Impasul — căci impasul există — îşi găseşte originea în faptul că papa, în decursul conciliului, a interzis ca problema celibatului să fie supusă discuţiei părinţilor conciliari şi că această interdicţie o menţine prin declaraţiile sale categorice şi repetate în aşa fel încît exercitarea colegialităţii propriu zise este exclusă, cum a fost cazul înainte pentru problema reglementării naşterilor. Chestiunea fiind astfel sustrasă cercetării şi oricăror discuţii publice în mod autoritar, episcopii nu sînt în măsură să procedeze la un adevărat schimb de opinii nici cu Sfîntul Părinte nici între ei la nivelul conferinţelor episcopale. Aceasta este situaţia „de drept” pe care o întîlneşte episcopatul din Olanda cînd îşi formulează cererea privitoare la un schimb de opinii.

Intrebare: Dar papa poate să interzică angajarea unui dialog într-o anume problemă?

Răspuns: Legal şi în mod excepţional, da. Dar nu este aceasta viaţa normală a Bisericii, nici condiţia normală a conducerii ei.

E delicat să tragi o linie de apreciere şi demarcaţie. Cum observa Mgr. Thils într-un studiu recent: teologii Curiei depăşesc repede această linie. Din faptul că papa poate eventual să decidă fără intervenţia expresă a episcopului — spune el — se proclamă ca un ideal: papa decide singur! Din faptul că papa poate să-şi rezerve cauze importante, se apreciază ca ceva normal să-şi rezerve toate cauzele mai mult sau mai puţin delicate ori mai mult sau mai puţin spinoase” (José De Brucker, *Le dossier Suenens*, Editions Universitaires, 1970, pp. 166—7)

Acest lucru pune probleme dificile în care nuanţele sînt esenţiale spre a nu mări în chip nepotrivit primatul în detrimentului colegialităţii.

Intrebare: Credeţi că această blocare a problemei celibatului este o măsură eficace şi fericită?

Răspuns: Eficace? Sînt obligat să constat că ea n-a pus de fel capăt actualităţii problemei. Problema celibatului preotesc este studiată în congrese, în anchete, în opere de erudiţie, în articole, pe plan istoric, psihologic, pastoral.

Mişcarea aceasta creşte din zi în zi şi ecurile pe care presa mondială le raportează cu privire la contestarea provocată, nu sînt decît zguduiri ce au dobîndit oarecare amploare.

Fericită? În atmosfera post-conciliară în care toată lumea catolică e foarte sensibilă cînd e vorba de punerea în apli-

care a coresponsabilității la toate nivelurile, sînt obligat să vă răspund, din dragoste pentru Biserică și cu tot respectul celui am față de Sfîntul Părinte: nu o cred!

Dorința de a vedea instaurîndu-se un mod mai colegial de comportare a fost exprimată deschis la ultimul sinod al episcopilor spre satisfacția noastră. Sfîntul Părinte a ratificat această dorință a majorității sinodale; totuși, în seara închiderii sinodului, el a reafirmat caracterul obligatoriu al celibatului preoțesc.

Este adevărat că de atunci a lăsat să se înțeleagă posibilitatea începerii unui dialog colegial asupra aceluși aspect al problemei care privește eventualitatea hirotonirii unor înși căsătorii, ipoteză prezentată însă „cu grave rezerve”.

Astfel se prezintă deci situația. Notați că nu e vorba aici decît de metodă și de procedură și că... reflecțiunile pe care le-am emis nu privesc fondul însăși al celibatului obligatoriu.

Intrebare: Nu există oare un al doilea impas: episcopatul olandez cere să înceapă dialogul cu celelalte conferințe episcopale? Cum ar putea fi satisfăcută această dorință în circumstanțele prezente, discuția fiind blocată?

Răspuns: Unii resping cererea episcopilor olandezi argumentînd că însăși conciliul a votat un text în favoarea celibatului obligatoriu în Biserica latină și că, prin urmare, dezbaterea este închisă și pe această latură.

Dar tocmai că n-a avut loc nici o dezbatere. Chestiunea fiind sustrasă discuției „în aula” (adică în sala de ședințe a conciliului), părinții conciliari n-au putut-o examina dezbătînd-o auzind propuneri „pro” și „contra”. Trebuie constatat că votul lor a avut o calitate conciliară redusă.

Pe de altă parte trebuie să recunoaștem că în vremea aceea problema n-avea încă ascutimea și amploarea de astăzi, nu numai în Olanda, ci peste tot în lume.

Intrebare: Atunci ce e de făcut?

Răspuns: Episcopii din întreaga lume catolică, risipiți sau grupați în conferințe episcopale, sînt prinși ca într-un clește. Atitudinea lor va fi judecată în sens contradictoriu după cum e privită din punctul de vedere al Romei sau al Bisericilor locale.

Centrul așteaptă de la episcopi o adeziune fără discuție la hotărîri care nu pot fi supuse studiului. În consecință, episcopii se aliază deciziilor pontificale, „a priori”, din loialitate, din solidaritate și — fără îndoială — mulți dintre ei de asemenea pentru că împărtășesc același punct de vedere și aceleași temeri, dacă nu altceva și numai din pricina marii

complexități a unei revizuii eventuale. Ei trimit deci la Roma declarații de adeziune sau telegrame de felicitare și de mulțumire de fiecare dată când se pare că blocul episcopilor se prezintă fără fisură.

Dacă acum privesc reacțiile pe care le suscită această atitudine de partea cealaltă, din partea unui important număr de preoți și laici a căror simț religios și dragostea față de Biserică nu pot fi puse în discuție — nu vorbesc despre alții — constat că această poziție a episcopilor este judecată sever: se spune că se sustrag responsabilității lor proprii, că optează pentru soluții confortabile și ușoare, pentru politica imobilismului, a tărăgănelilor, a supapeilor de siguranță, a servilismului și nu mai știu ce altceva.

Telegramele de supunere adresate Romei de episcopi produc murmure pentru că sînt trimise fără a fi consultați preoții și peste capul lor, în timp ce aceștia se consideră cei dinții vizați. Unanimitatea declarațiilor nu-i impresionează de fel: le apare impusă din afară prin presiuni morale.

Vă descriu situația cu realism, pentru că eu cred că lucrurile trebuie văzute așa cum sînt și că nu e potrivit a practica politica struțului...

Episcopii olandezi n-au procedat asemenea celor de mai sus. Ei au optat pentru Biserica lor locală, cu arzătoarea dorință că Roma va voi să-i înțeleagă și cu evidentă grijă de a nu rupe legăturile sub nici un motiv. Lor li se pare de neconceput ca în Biserică, așa cum a fost ea instituită de Iisus Hristos, asemenea problemă (cum este aceea a celibatului) ar putea fi rezolvată fără un dialog autentic la nivelul Bisericii locale, fără întâlniri între Bisericile catolică și a'e Răsăritului — care ne pot ajuta cu experiența lor — fără dezbateri reală de natură colegială sau sinodală. Totodată această situație e paradoxală, iar confuziile care există trebuie lămurite.

Intrebare: Dar cum?

Răspuns: Nu văd posibilitatea de a ieși din încurcătură și de a înlătura tensiunea mereu crescîndă decît lăsînd frîu liber colegialității și coresponsabilității. În termeni militari s-ar zice: trebuie ca Roma să ridice starea excepțională și să autorizeze studierea problemei. Ar trebui ca episcopii în sinul Bisericii lor particulare să regăsească posibilitatea de a examina toate problemele care privesc viața preotului — celibatul nu este decît una din aceste probleme — să le poată discuta cu consiliile lor prezbiterele și pastorale, deschis și cu seninătate. Fiecare și-ar da seama cît sînt de complexe, grele și legate între ele aceste probleme. Fiecare are dreptul și datorita să creadă încă că „Duhul vorbește Bisericilor“.

Care ar fi liniile de convergență ce ar decurge de aici? Nu știu. În totul nu știu dacă acest schimb s-ar termina într-un sens sau altul, dar cred în valoarea dialogului, cu condiția ca cercetarea să se facă într-un spirit de rugăciune, de deschidere față de Sfântul Duh, de disponibilitate, de respect reciproc.

Acest dialog, ca și practica coresponsabilității în general, ne cere tuturor o adaptare reciprocă. Noi, episcopii, trebuie să ne ferim de comportare autoritară; preoții și credincioșii trebuie să se ferească de o comportare contestatară. Noi simțim tot în cauză, carecum în rodaj.

Este esențial ca episcopul să se situeze în inima credincioșilor săi, să nu li se substituie. Unit cu credincioșii săi — ceea ce nu vrea de fel să spună că nu are să-și exercite harul său propriu de a discerne — el este în chip natural mijlocitor între Biserica locală și ansamblul Bisericilor unite cu conducătorul lor. Aceasta presupune obligația de a îndrăzni să-și asume responsabilitatea de conducător al Bisericii.

Coresponsabilitatea implică responsabilitate. Nimeni de altfel nu poate fi scutit de obligația de a-și urma propria conștiință luminată precum se cuvine, episcopul mai puțin decît oricine altcineva.

Episcopatul olandez este într-o situație de acest fel: nu episcopii ei între ei și singuri au fost aceia care au manifestat opțiunile pastorale cunoscute. Nu, ei au deschis, mai mulți ani în șir, un dialog intens la toate nivelurile.

Nu cu bucurie s-au raliat la unele sugestii pe care le socotesc întemeiate, după ce au respins altele și după ce au criticat, ca fiind teologic de nesuștinut, oarecari rapoarte și teze.

Ei au dat astfel funcției lor episcopale întreaga dimensiune eclezială: ei sînt în inima Bisericii lor. Ei dau un exemplu de coresponsabilitate trăită. Ei au dreptul să ceară altor Biserici să studieze problemele lor.

Căci este absolut evident că tot ceea ce se referă la misiunea preoțească este o problemă care interesează Biserica universală; episcopii olandezi sînt foarte conștienți că nu poate fi abordată izolat. Noi vrem să acționăm, declara cardinalul Alfrink, „în uniune colegială cu Biserica universală. Este un punct care a fost subliniat de la început și îl subliniez și acum cu energie, cu riscul de a deveni plictisitor” (Documentation catholique 17 februarie 1970, p. 171).

Raporturile dintre Biserica universală și Biserica locală e delicat a le preciza: după cum se accentuează una sau alta, se obțin două viziuni ecleziologice diferite. Cred că, în bună parte, dificultățile pe care le întîmpină dialogul Roma-Olanda

țin de două teologii și de două mentalități diferite. Atitudinile vor fi diferite între ele după cum se pune accentul asupra Bisericii una și deosebită sau asupra Bisericii deosebită și una.

Trebuie adâncită această teologie a Bisericii în sinul unicei Biserici. La conciliu, noi am rămas încă prea la suprafață, la colegialitatea episcopilor, în loc să aprofundăm întâi „colegialitatea” sau mai bine comuniunea Bisericilor. Teologia noastră era încă prea „clericală”, ea identifica încă prea mult Biserica cu ierarhia.

Ar fi necesar de altfel să se aprofundeze, afară de aceasta, relațiile dintre Bisericile locale eparhiale și Biserica locală regională sau națională, așa cum se exprimă ea în conferințele episcopale. Acestea sînt instrumente indispensabile de coordonare; dar va trebui ca legea numărului să nu frîneze liberul avînt al Bisericilor mai „harismatice”, spre a întrebuița un termen scump teologilor ortodocși.

Nu trebuie uitat că Duhul Sfînt trece ușor peste țesăturile noastre juridice și suflă unde vrea. Aceasta o spun nu pentru a simplifica problemele. Căci în definitiv de ce ar fi problemele noastre simple?

Intrebare: Cum s-ar putea concepe acum dialogul între Biserici cerut de episcopatul olandez?

Răspuns: Precum este firesc, se are în vedere următorul sinod al episcopilor aflat în pregătire, deși sînt posibile și alte căi. Dacă potrivit dorinței exprimate de cardinalul Marty (arhiepiscopul Parisului), la sfîrșitul celui de-al doilea sinod, problema misiunii preoțești sub toate aspectele va figura ca unul din punctele ordinei de zi, va fi locul de discuție întru totul potrivit.

Dar pentru ca o asemenea întîlnire să fie deplin valabilă în ochii Bisericii, va trebui să fie cu grijă pregătită în sinul chiar al acestor Biserici. Aceasta presupune primirea din timp a agendei lucrărilor pregătitoare și ca studiul problemelor misiunii preoțești să fie făcut la nivelul local cu serînatate și obiectivitate, de toate instanțele interesate: preoți, laici, experți.

Episcopul, trimis cu mandat să reprezinte la sinod conferința episcopală a regiunii sale, trebuie să poată face cunoscut ceea ce gîndește totalitatea credincioșilor din țara sa și nu numai ce gîndesc personal episcopii, oricît de important ar fi acest lucru.

Va trebui deci ca ordinea de zi să fie comunicată dinainte, cum a cerut anul trecut cardinalul Heenan înaintea celui de al doilea sinod, și să servească de temelie pentru reflecțiunea comună,

Soarta sinoadelor — cînd e vorba de probleme vitale care ating de-aproape pe preoți și credincioși — va depinde în viitor de măsura în care aceștia vor lua parte la pregătirea lui. Cum nu s-ar dori de asemenea ca acești preoți și credincioși să fie asociați printr-o largă mișcare de rugăciune, pentru ca Duhul Sfînt să lumineze pe membrii sinodului asupra acestor probleme precise?

Aceasta în ce privește pregătirea sinodului. În ce privește hotărîrile finale, ar fi posibil ca sinodul să nu prezinte o soluție identică pentru toate Bisericile, dat fiind situațiile pastorale deosebite din fiecare continent. Dar în totul este necesară în Biserica latină o singură soluție pentru toți? N-ar putea sinodul, în unanimitate, să cadă de acord asupra unei pluralități de soluții?

Unitatea Bisericii nu implică uniformitate, mai ales în materie disciplinară. Mai gîndesc la dezbaterile noastre în conciliu asupra diaconatului permanent al înșilor căsătoriți. După ce s-au împotrivit cu putere unul altuia, episcopii sau raliat tezei restaurării diaconatului permanent, îndată ce și-au dat seama clar că introducerea sa nu ar fi impusă celui care ar aprecia-o contra indicată, dar că adoptarea sa ar fi lăsată la latitudinea conferințelor episcopale, potrivit trebuințelor pastorale proprii fiecărei regiuni.

Nu s-ar putea exclude *a priori* o soluție pluralistă analoagă pentru cazul de față.

E de la sine înțeles de asemenea că studiul teoretic al unei chestiuni nu impune cu necesitate transpunerea în practică. Doar în respectul integral al disciplinei în vigoare se poate purta un dialog. Un angajament luat de bună voie în trecut, pentru împărăția lui Dumnezeu, rămîne un angajament sacru. Aceasta cu atît mai mult cu cît valoarea intrinsecă a celibatului consacrat este și trebuie să rămînă în afară de orice discuție: controversa nu se referă decît la aspectul legal al conexiunii obligatorii între celibat și preoție. Consacrarea exclusivă în serviciul Domnului și pentru credincioși reprezintă o bogăție apostolică și religioasă la care Biserica, pe bun drept, nu trebuie să renunțe și care, de altfel, e recomandată chiar de Evanghelie.

Iată cum aș răspunde întrebării dumneavoastră privitoare la acest dialog între Biserici pe care îl dorește Biserica din Olanda; răspunsul meu, o repet, nu intră în miezul dezbaterii însăși.

Întrebare: Cum situați, în fine, această dezbatere asupra celibatului în criza prin care trece acum Biserica?

Răspuns: Înainte de toate aş spune că aceste probleme de ordin intern nu ne îndepărtează de problemele arzătoare ale lumii noastre contemporane. Ele nu pot fi despărţite: Biserica *ad intra* este pentru Biserica *ad extra* *). Strădania de a rezolva chestiunile interne duce la deschiderea spre viţul ce bate din larg: aranjînd bine o corabie, aşezînd-o adică pe linia de plutire, e ca şi cînd a-î pune-o în situaţia de a porni la drum.

Ceea ce apoi ni se pare clar e că prezenta criză în Biserică — adică exodul masiv de preoţi şi călugăriţe în anumite ţări, şi gîndesc la S.U.A. şi de asemenea la Olanda unde 400 clerici au părăsit în doi ani preoţia — nu se datorează în primul rînd problemei celibatului. Chiar dacă aceasta ar fi rezolvată, criza vocaţiilor ar continua să persiste.

De asemenea, nici pragmatismul ambiant — şi cît de real este el! — cum nici regresul sensului jertfelniciei nu constituie raţiuni exhaustive care să explice defecţiunile sau lipsa de vocaţie.

Rădăcina răului este mai adîncă. Eu cred că în bună parte ea porneşte dintr-un sentiment de păgubire şi descurajare în raport cu perspectivele reinnoirii stîrnite de conciliu.

Noi sîntem confrunţaţi cu o criză a virtuţii teologice a speranţei. Uităm prea adesea că sîntem o Biserică în mers.

Trebuie să fi deodată răbdător şi nerăbdător, să şti recunoaşte că etape importante au fost deja străbătute şi să ai încredere în Sfînul Duh şi în viitor.

Interviul de acum al cardinalului Suenens, întocmai celui pe care l-a dat la 15 mai 1969 revistei „Informations catholiques internationales”, a fost viu comentat în cercurile catolice şi a trezit puternice reacţii (cf. Informations catholiques internationales, nr. 362 din 15 iunie 1970, pp. 12—14). În general s-a apreciat justetea şi totodată oportunitatea părerilor exprimate. Cum era însă firesc, Vaticanul s-a declarat nemulţumit. Iar ceea ce a constituit un lucru de-a dreptul surprinzător a fost faptul că papa însuşi a hotărît să răspundă în alocuţia pronunţată trei zile mai tîrziu, la 15 mai, înaintea Consiliului

*) Aceste expresii au fost folosite curent în deliberările conciliului Vatican II: indicînd prima, Biserica considerată în ea însăşi, altfel zis din interior; a doua, Biserica în raport cu funcţiunile sale exterioare, adică în raport cu lumea.

secretariatului permanent al sinodului episcopilor. Printre altele papa Paul al VI-lea a declarat: "... Acordăm o mare importanță conciliului, ofrandă prețioasă a Sfântului Duh. Încercăm să fim respectuoși față de colegialitatea episcopală, contrar la ce s-a spus în aceste zile, spre întristata noastră stupoare și într-un fel care nu ni se pare conform stilului frățesc pe care îl cere colegialitatea însăși... Aceste voci care se vreau ale conciliului, tulbură buna înțelegere conciliară, rănesc armonia colegială și nu sînt nimic altceva decît o interpretare a unei oarecare opinii teologice".

Papa a ținut deci să răspundă și să justifice. Deși la înălțimea „catedrei” sale decretase închisă discuția asupra celibatului, el a acceptat-o totuși și — într-un fel — s-a angajat în ea. Afară de aceasta, în ciuda durității pusă în răspunsul dat indirect cardinalului Suenens, el n-a avut totuși puterea să impună tăcerea. Predicînd în catedrala din Malines cu prilejul Rusaliilor, primatul Belgiei a reluat tezele interviului său explicîndu-le.

„Dacă mi-am exprimat gîndurile asupra unui subiect atît de delicat, a spus el, am făcut-o aceasta pentru că am crezut în conștiință, înaintea Domnului, că trebuie să-mi asum responsabilitatea ce-mi incumbă ca episcop. Nu vă ascund suferința care este a mea, dar care mi-a apărut ca inerentă datoriei mele.

„Dacă mi-am exprimat gîndurile în mod public cu privire la o problemă de ordin public, am făcut-o pentru că știu că în Biserica postconciliară, ca și în societatea civilă de astăzi, exprimarea liberă și deschisă a gîndurilor este normală și sănătoasă”. "... Intrucît Sfîntul Părinte a declarat că problema (obligativității celibatului preoțesc) nu poate fi discutată, am crezut că trebuie să pledez pentru ca această decizie să fie revăzută și ca această chestiune să poată fi studiată și discutată cu seninătate și obiectivitate, cu ajutorul experților, în sinul consiliilor noastre prezbiterale și pastorale, organe consultative care, după părerea mea, sînt de asemenea competente în materie...”, (Le Monde, nr. 7886 din 23 mai 1970, p. 9).

Trebuie să recunoaștem că sîntem foarte departe de ceea ce s-a dorit a fi de-a lungul multor veacuri, primatul papei și infailibilitatea sa. Evident nu se contestă nimic sub raport teoretic, dar în practică se anulează încet și sigur pretenții pe care în nici un caz Apostolul Petru — la care se fac atîtea referințe — nu le-a cunoscut.

Ce se va întâmpla pînă la urmă e greu de spus acum. În orice caz atitudinea cardinalului Suenens e semnificativă pentru situația în care se află Biserica Romano-Catolică. Cît pentru romano-catolici înșiși, puțini vor fi cei care nu vor găsi în interviul publicat de ziarul *Le Monde* prilej de a-și intensifica eforturile de continuă înnoire. Sînt comentatori care apreciază că și Vaticanul va trebui să accepte pînă la urmă poziția primatului Belgiei. Ziarul olandez *De Tyd* scria în editorialul din 12 mai: „Morile Vaticanului se învîrtesc încet, dar brînciul dat de cardinalul Suenens ar putea să le grăbească mișcarea”. Ni se pare că acesta e esențialul ce se degajă din tot ce se leagă de ultimul interviu al unuia din cei mai proeminenți ierarhi romano-catolici.

SFÎNTUL CHIRIL, PATRIARHUL ALEXANDRIEI ȘI FILOZOAFĂ HYPATIA

de: Pr. MATEI PĂSLARU

Este îndeajuns de cunoscută grava acuzație de complicitate la crimă, adusă unuia dintre Sfinții Părinți ai Bisericii noastre, cărui ațit contemporanii cît și posteritatea i-au păs-trat o adîncă venerație. Așa, istoricul Georg Weber, fost profe-sor de istoria universală la Universitatea din Heidelberg se exprimă astfel asupra acestui caz: „... prin fanatismul epis-copului Chiril al Alexandriei, nepotul și succesorul lui Teofil, dobîndi și păgînimul gloria martiriului, căci Hypatia, fiica ma-tematicianului Theon, aflîndu-se în fruntea conducerii școalei neoplatonice și fiind o fecioară tot pe atît de distinsă prin fru-muselea, erudiția și cultura ei cît și prin noblețea sentimentelor, prin caracterul ei amabil și prin purtarea ei virtuoasă, fu în-vinuită că ea ar îndemna pe guvernatorul Orestes să ia măsuri aspre împotriva creștinilor, și probabil la instigarea lui Chiril, care era dornic de a domina, a fost țirită într-o biserică creș-tină de către o ceată de creștini înfuriați și a fost ucisă în mod îngrozitor. Gloata mitocanilor înfuriați, după ce i-a tăiat în bucăți cadavrul, l-a dat apoi pradă flăcărilor. Chiar istoricul bisericesc Socrates numește fapta aceasta o rușine pentru bise-rica din Alexandria și pentru episcopul ei”¹.

Istoricul Otto Seeck, în importanta lui lucrare asupra De-clinului lumii vechi, serie în felul următor despre această re-gretabilă și întru totul condamnată faptă: „În Alexandria trăia atunci o fecioară păgînă, care era numită ca cea mai bună cunosătoare a filozofiei platonice, Hypatia, fiica matematicia-nului Theon. Din toate părțile se udreptau către ea nenumărați elevi, ba încă și funcționarii imperiali, care veneau în Egipt, socoteau de a lor datorie să-i facă ei o vizită de politețe înain-

1. Georg Weber, *Allgemeine Weltgeschichte*, 2. Auflage, unter Mitwirkung von Fachgelehrten revidiert und überarbeitet, Leipzig 1883, vol. IV, p. 604 și urm.

tea tuturor celorlalți. Astfel, ea se afla în raporturi de prietenie și cu Orestes, guvernatorul sau așa-numitul Praefectus Augustalis al Egiptului, și în popor s-a răspândit părerea, că ea este aceea, care împiedică împăcarea acestuia cu episcopul. Deoarece în plus neoplatonismul se ocupa cu teoriile minunii și ale vrăjitoriei, nu-i putea veni greu lui Chiril să o denunțe pe ea poporului de rind ca vrăjitoare. Sub conducerea unui cleric, anume a citețului (anagnostului²) Petru, a fost pîndită și ea pe cînd mergea o dată pe stradă, a fost dată jos cu violență din lectică și tirită pînă înaintea unei biserici. Acolo i s-au smuls hainele de pe corp, a fost ucisă în chinuri mari cu cioburi ascuțite și i s-au smuls membrele spre a le arunca pe rug (martie 416³). Lui Orestes nu i-a rămas nici de data aceasta nimic altceva de făcut, decît să raporteze împăratului; totuși consiliul comunal al Alexandriei a fost constrîns prin amenințările cetelor de parabolani⁴ să trimită la Constantinopol o delegație pentru apărarea episcopului. De data aceasta, fireș-

2. Anaghoștii erau slujbași bisericești din treptele inferioare, fără hirotonie. De ei amintește pentru prima dată în Biserica greacă Sf. Iustin Martirul în *Apologia I*, cap. 67, scrisă cam pe la anul 155, iar în Biserica latină Tertulian în scrierea sa: „De praescriptione haereticorum”, cap. 41, scrisă pe la anul 200. Însărcinarea lor era de a citi în biserică anumite pericope biblice sau alte lecturi folosite la oficierea serviciilor divine.

3. Otto Seeck, *Geschichte des Untergangs der antiken Welt, sechster Band*, Stuttgart 1920, p. 404 și 405, după un calcul amănunțit face dovada că asasinatul s-a săvîrșit în luna martie a anului 416 și nu a anului 415, cum se socotea de obicei.

4. Parabolani se numeau în biserica veche a Orientului îngrijitorii de bolnavi care-și luau de bună voie însărcinarea de a purta grijă de bolnavi și-și puneau în primejdie viața lor. După Stolberg, *Geschichte der Religion Jesu Christi*, vol. XV, p. 44, această societate filantropică ar fi luat ființă pe timpul cumei celei grozave, care a bîntuit în Alexandria Egiptului în secolul al III-lea, cînd era episcop acolo Dionisie cel Mare (248—264), Codicele Teodosian, leg. 16, c. 42, titl. 2. De episcopis, îi socoteste între clerici, deși ei în realitate nu erau nimic altceva decît o societate sau frăție benevolă, aprobată și binecuvîntată de Biserică. Ei stăteau sub supravegherea episcopilor. Pentru că în marea lor majoritate făceau parte din poporul de jos și trebuiau să fie bărbați îndrăzneți, hotărîți și energici, nu aveau voie să ia parte la adunările politice sau de orice altfel. De la Justinian (527—565) încolo nu se mai face nici o amintire despre ei. Vezi Fr. X. Kraus, *Real-Encyclopädie der christlichen Altertümer*, vol. II, 1886, pag. 582 și Fr. Kaulen în *Kirkenlexicon*, vol. 9, Freiburg im Breisgau, 1931, col. 1453.

te, reputația literară a celei ucise, a făcut ca împăratul și sora sa să dea dreptate lui Orestes. Cu toate acestea Chiril n-a primit nici o altă pedeapsă, decît că numărul parabolilor a fost redus la 500 și i s-a retras lui alegerea lor, pentru a fi trecută în atribuția prefectului. Și chiar după un an și jumătate, dispoziția aceasta a fost abrogată și episcopul și-a reprimis garda lui personală gata de a lovi. Faptele lui rușinoase erau săvîrșite doar în favoarea Bisericii creștine și de aceea influența lui la curte a slăbit numai pentru puțină vreme. Deoarece împăratul socotea că nu-i este permis lui să dea porunci episcopilor, nu putea el, firește nici să le aplice pedepse⁵.

De asemenea, enciclopedii mult răspîndite ca de exemplu aceea a lui Brockhaus, expun tot cam în același fel acest regretabil fapt. Cităm în traducere articolul respectiv.

„Hypatia din Alexandria, ingenioasă fiică a matematicianului Theon, tot pe atît de renumită pentru frumusețea și pentru castitatea ei morală, cit și pentru erudițiunea ei, s-a dedicat studiului matematicii și filozofiei și a funcționat apoi ca profesoară în orașul ei natal. Ea a alcătuit mai multe scrieri cu corînut din știința matematicii. Ca profesoară de filozofie s-a ocupat mai ales de explicarea scrierilor lui Platon și Aristotel după metoda neoplatonismului, la care a aderat întru totul. Ea se bucura de cel mai adînc respect nu numai la păgîni, ci și la foștii ei elevi trecuți la creștinism. Prin înalta stimă pe care o avea față de ea și prefectul Egiptului, a căzut în bănuiala că ea l-ar fi îndemnat pe acesta să ia măsurile, pe care le-a luat față de setosul de putere patriarh Chiril, și a fost omorîtă în modul cel mai îngrozitor în anul 415 d. Hr. de către o gloată de popor fanatizat cu prilejul izgonirii iudeilor din oraș pusă la cale de Chiril⁶.

Încă și în articolul „Cyrillus von Alexandrien⁷ din aceeași enciclopedie i se aduce această acuzație, formulată aici în felul următor: „Omorîrea filzoaiei păgîne Hypatia a fost cel puțin prieluită de către Chiril“.

Sînt însă și istorici mai mult sau mai puțin circumspecți, care sînt ra et studio scriu despre această regretabilă și condannabilă faptă cu mai multă obiectivitate, lăra a aduce adică acuzațiuni neintemeiate unor persoane, care nu pot fi dovedite cu mărturii vrednice de credință, că au vreo vină în această chstiune, ci expunînd fapta săvîrșită, ei înfierează cu cuvinte

5. Dr. Otto Seeck, o. c., p. 78 și urm.

6. Brockhaus, *Conversations-Lexikon* (Allgemeine deutsche Real-Encyclopädie). 13. Auflage, 9 Band, Leipzig, 1884, p. 504.

7. Ibidem, vol. IV, p. 743.

grele numai pe autorii ei. Cităm în această privință expunerea făcută de istoricul Duruy în a sa Istorie a romanilor: „Hypatia, frumoasa și nobila filozoafă, și-a găsit moartea ei grozavă în anul 415 prin pumnii unor așa numiți creștini, ucigași dezordonați și zăpăciți din gloata mitocanilor de prin portul Alexandriei. Astfel a devenit ea martiră pentru păgînismul care-și apropia sfîrșitul din ce în ce mai repede”⁸. Iar în notă se spune: „Hypatia se bucura la mulți de atît de mare stimă, încît un episcop chiar pe cînd se afla pe patul lui de moarte i-a scris următoarele: „Am dedicat această scrisoare adresată ție, pe care eu te-aș putea numi sora mea, mama mea, profesoara mea; ție, căreia eu am să-ți mulțumesc pentru atît de multe binefaceri, pentru care tu meriți să fi luată de mine cu toate numirile de onoare, care se pot da cuiva”⁹.

S-au publicat de asemenea în diferite limbi articole, monografii, în care autorii lor trag concluzia, că Sf. Chiril ar fi luat parte, dacă nu direct, totuși cel puțin indirect la săvîrșirea acestei crime și că trebuie să fie socotit deci complice la ea.

De aceea socotim că este bine să cercetăm și să lămurim și noi această chestiune pe temeiul mărturiilor existente la scriitorii cît mai apropiați de timpul în care s-a săvîrșit această crimă. Acesta este scopul, pe care-l urmărim în lucrarea de față, pe care — pentru o mai bună înțelegere a chestiunii — o vom împărți în trei părți: în cea dintîi vom studia starea sufletească, în care se găsea poporul din Alexandria pe la sfîrșitul veacului al IV-lea și începutul celui de al V-lea; în cea de a doua vom arăta — pe baza izvoarelor existente — cum s-a săvîrșit această crimă regretabilă, iar în partea a treia vom examina la lumina faptelor în sine, dacă Sf. Chiril al Alexandriei are — chiar și numai indirect — vreo parte de vinovăție la crima săvîrșită de alții.

8. Geschichte des römischen Kaiserreichs von der Schlacht bei Actium (31 a. Chr) und der Eroberung Agyptens bis zu dem Einbruche der Barbaren von Victor Duruy, Mitglied der Académie française, früherer Unterrichtsminister etc. Aus dem französischen übersetzt von prof. dr. Gustav Hertzberg, fünfter Band, Leipzig, 1889, p. 563.

9. Este vorba aici de Synesius, născut între anii 370 și 373 dintr-o familie nobilă în Cyrene, fost elev al filozofei Hypatia, care l-a introdus în filozofia neoplatonică. Pentru meritele lui a fost ales de compatrioții săi episcop de Ptolemais și mitropolit de Pantapolis în Libia, pe cînd era probabil încă nebotezat. Vezi Rauschen-Altaner, *Patrologie*, ediția 10 și 11, Freiburg im Breisgau, 1931, p. 267 și urm.; Comp. Druon, *Synesius*, p. 55.

I.

Sfârșitul veacului al IV-lea și începutul celui de al V-lea era pentru poporul din Alexandria un timp foarte furtunos. Renumita cetate egipteană zidită de Alexandru cel Mare al cărui nume îl purta, era pe atunci nu numai una din cele mai mari și mai importante cetăți comerciale, ci și un centru de știință și cultură greacă și prin aceasta un sediu principal și o fortăreață puternică a filozofiei păgine. De când fuseseră înființate acolo, mai ales prin Ptolomei, muzeul, bibliotecă și alte institute de acest fel iar bărbaii de știință găseau acî un sprijin puternic, Alexandria a devenit un loc de adunare al învățaților și o metropolă a culturii. Din toate ținuturile imperiului veneau aci tineri doritori de știință, ca să se ocupe acolo cu studiile sub conducerea înțelepților cu renume universal.

Așa stau lucrurile mai ales în a doua jumătate a veacului al IV-lea, cînd lupta spirituală a păgînismului, ce se retrăgea de pe scena istoriei, împotriva creștinismului, intrase în ultima sa fază. O adevărată luptă pentru existență. Păgînismul trebuia însă să-și lapede vechiul său costum și să îmbrace altul nou. Mitologia cea veche trebuia să se prezinte într-o formă nouă, pentru ca astfel să poată lua parte la luptă. Ea trebuia slăvită și idealizată; vechile mituri și fabule, în mare parte absurde, trebuiau alegorizate, zeii degradați în simple genii și eroi, și în fine morala păgînă trebuia curățită și transformată cu ajutorul principiilor călăuzitoare ale legii morale creștine. Unul dintre cei mai distinși conducători în această privință era împăratul Iulian Apostatul mai ales prin scrierea sa „Serile de iarnă din Antiohia”, în care căuta să pună în picioare din nou, în modul arătat mai sus, politeismul, care decădea din ce în ce mai mult. Dar chiar Sfântul Atanasie cel Mare compară apariția și înfățișarea filozofului imperial cu un noruleț, care întunecă într-adevăr lumina soarelui, dar numai pentru un moment¹⁰. Cu un astfel de nor trecător se aseamănă nu numai apariția lui Iulian, ci și întreaga polemică neoplatonică împotriva creștinismului.

În Alexandria se păstrase totuși cugetarea păgînă în forma neoplatonismului. Acesta fiind un sistem mistico-panteist și cu cît se acomoda mai mult politeismului păgîn cu atît mai mult era împins spre combaterea religiei creștine¹¹. Lucrul

10. Sf. Atanasie, la Sozomen, *Istoria Bisericească*, cartea V, cap 15, P.G. 67, col. 1256. Vezi și dr. A. Linsenmayer, *Die Bekämpfung des Christentums durch den römischen Staat*, München, 1905, p. 269.

11. Vezi Hergenröther, *Kirchengeschichte*, Freiburg im Breisgau, 2 Auflage, 1880, 1 Band, 1. Periode, paragraf 85,

acesta îl vedem, spre exemplu, la Porfiriu din Tyr, elevul lui Plotin, care în ura sa împotriva creștinilor scrisese 15 cărți contra lor. Aceeași dorință de a defăima pe creștini o întâlnim apoi la Hierocles, guvernatorul Bitiniei, cum și la Proclus, Libarius, Eunapius, Zosim și la cei mai mulți filozofi alexandrini.

Filozofii neoplatonici susțineau că nu voiesc să dea o învățătură nouă ci să explice vechile doctrine spre a le face potrivite gustului timpului de atunci. Spre a da însă acestui sistem filozofic și un caracter religios — trebuia doar să fie și un echivalent pentru creștinism — au fost primite într-însul și elemente religioase de origine orientală, ba încă cu toată opozițiunea, ce o aduceau, chiar și ideile creștine.

Alexandria trecea de mult și ca un centru al cultului zeilor păgini, mai ales pentru motivul că acolo se găsea strălucitul și mult renumitul templu al zeului Serapis. Trebuia în mod natural ca din partea creștinismului să se opună un zăgaz. Acest lucru se făcu mai ales prin așa numita școală catehetică din Alexandria, în care se urmărea între altele și scopul de a explica filozofia la adevărurile credinței creștine. În același timp s-au mai predat în această școală și alte științe, ca retorica, gramatica, etc. În felul acesta se ajunsese, că mulți păgini culti fuseră ciștițați pentru religia creștină. Ca dascăli renumiți la această școală se distinseră: Panten, Clement Alexandrinul, Origen, Heracles, Didim cel orb și alții.

Astfel Alexandria era pe de o parte un sprijin și un punct de reazim pentru păgânismul ce mergea spre pieire, iar pe de altă parte un punct de plecare pentru viața bisericească, cugătare bisericească și știință bisericească¹². Din Alexandria pleacă puternica opoziție în contra arianismului, prin marele Atanasie. De aci se ridică de asemenea opoziția împotriva nestorianismului prin Sfântul Chiril.

Este de aceea de la sine înțeles, că aceste antiteze din metropola egipteană, puteau tulbura uneori pacea între locuitorii ei. Ușoara excitabilitate a poporului din Alexandria este îndeobște cunoscută după cum susține istoricul grec Nichifor¹³.

12. Charles Kingsley, renumit scriitor englez și fost profesor de istorie la universitatea din Cambridge, în romanul său istorico-cultural „Hypatia”, scris la 1858 și tradus de Bunsen și în limba germană, ed. IV-a 1885, Leipzig, descrie în mod foarte amănunțit viața păgînă și cea creștină așa cum se desfășura ea la începutul secolului al V-lea în Alexandria.

13. Vezi Nicolae Callisti, *Historia ecclesiastica* cartea XIV, cap. 14, P.G. 146, col. 1100 sq.

Socrates raportează¹⁴ că în urma inițiativei luate de patriarhul Teofil al Alexandriei s-a dat un ordin imperial, după care templele păgine de acolo trebuiau distruse. Cu ocazia acestei distrugerii s-a ajuns firește uneori și din partea creștinilor la scene dezgustătoare și reprobabile, întrucît obiectele cultului păgîn fuseseră lăsate pradă batjocoririi publice. Totuși nici în această chestiune nu trebuie să dăm absolută crezare lui Socrates, deoarece el însuși mărturisește că în tinerețea sa a avut în Constantinopol ca dascăli doi gramatici păgîni — pe Heladius și pe Amonius — care amîndoi luaseră parte la tulburările de atunci în Alexandria, probabil în poziția lor de preoți păgîni și din cauza cruzimilor neomenoase pe care le-au săvîrșit în fanatismul lor au trebuit să fugă în Constantinopol. Heladius însuși se laudă chiar că în acele lupte a ucis în mod crud nouă oameni. Sub conducerea și sub influența unor astfel de dascăli cu greu ar fi putut Socrates să-și formeze o judecată clară. Dar să-l ascultăm ce zice el mai departe despre cruzimile săvîrșite: „Cu prilejul distrugerii templelor grămădiră păgînii în furia lor, crimă peste crimă. Odată se adunară ei în cele, atacă cu furie pe creștini și uciseră pe mulți dintre ei. După aceea fuseră cuprinși de spaimă și de frica de pedeapsă din partea împăratului și de aceea mulți fugiră din Alexandria. La alții însă încă nu se potolise pornirea fanatică prin sîngele cel vărsat al creștinilor“. Se ajunse de aceea la noi vrăjmășii, cum ne comunică Sozomen¹⁵. Păgînii se duseră adică sub conducerea filozofului fanatic Olimpius la Serapion și așezară acolo un lagăr în toată forma. De acolo făceau ieșiri împotriva creștinilor, dintre care mulți au fost prinși și siliți să jertfească zeilor în chinuri groaznice, care ne reamintesc timpurile lui Decius și Dioclețian; iar aceia care refuzau să facă acest lucru, erau maltratați; li se zdrobeau oasele, mulți fuseră răstigniți sau uciși în alt chip. Același lucru ni-l raportează și Nichifor¹⁶.

Cu toate că împăratul Teodosie acordă o amnistie generală pentru păgînii, care luaseră parte cu această ocazie la scenele sîngeroase, în scopul de a-i cîștiga mai de grabă pentru creștinism, totuși nu se putu ajunge la o liniște durabilă.

Aceasta era starea sufletească a poporului din Alexandria în momentele imediat premergătoare uciderii filozoafei Hypatia și din cele spuse mai sus se poate aprecia mai bine poziția pe care o ocupa ea în acest timp peste măsură de agitat.

14. *Istoria bisericească* cartea V, cap. 16, P.G. 67, col. 1261 sq.

15. Sozomen, *Istoria bisericească* cartea VII, cap. 15, P.G. 67, col. 1453 sq.

16. *Istoria bisericească* cartea XII, cap. 25 P.G. 146, col. 821 — 829.

II.

Hypatia se născuse pe la mijlocul secolului al IV-lea, probabil în anul 355, ca fiică a filozofului, matematicianului și astronomului Theon din Alexandria, precum s-a văzut și din cele arătate mai sus. Ea și-a primit educația și pregătirea științifică sub conducerea tatălui ei mai ales în filozofie și matematică, mai mult încă, se pare că realizase mari succese și în retorică. Fiind înzestrată și de la natură cu mari și remarcabile talente, se prezintă în curînd ca învățătoare pentru aceste discipline și către sfîrșitul veacului al IV-lea i s-a încredințat catedra publică la școala filozofică din acel oraș. Oricît de mare ar fi fost însă erudiția ei și talentele, cu care era înzestrată, socotim totuși că Socrates îi face o laudă prea exagerată, cînd scrie:¹⁷ „Ea a făcut atît de mari progrese în știință, încît întrecu cu mult pe toți filozofii și era nu numai o reprezentantă de seamă a școalei filozofice întemeiate de Plotin, ci explica orîșicui voia s-o asculte toate învățăturile și părerile orîcărui filozof”. Renumele și reputația ei ca reprezentantă distinsă a filozofiei neoplatonice se răspîndi îndată și pînă la mari depărtări, așa că mulți tineri din toate părțile imperiului roman, după cum ne raportează Socrates mai departe, veneau aci spre a o asculta și a fi introduși sub conducerea ei în științele, pe care le profesa. Se pare de asemenea, că Hypatia ținea prelegeri nu numai în sălile obișnuite pentru cursuri, ci și în piețe publice, încă și pe străzi în mijlocul mulțimii. Istoricii laudă și seriozitatea ei morală, modestia ei și înfrățirea ei plină de demnitate, prin care știa să se impună tuturor celor care o ascultau. Toți o întîmpinau cu o distinsă venerațiune. Gramaticul grec Suidas, în lexiconul său sub cuvîntul „Hypatia”, scoate în evidență cu multă laudă castitatea purtării sale în viață.

Ca elevi ai ei erau mulți bărbați nobili și învățați, însemnați și influenți în oraș. Așa era chiar guvernatorul Orestes. Așa era și Synesius, episcopul de Ptolémaïs de mai tîrziu.

Era lucru îndeobște cunoscut atunci, că Orestes avea o vrăjmășie neîmpăcată cu patriarhul Chiril și că de nimeni în n'ci un chip nu putea fi înduplecat să se împace cu el. Vrăjmășia aceasta a lui Orestes și prietenia Hypatiei cu el i-a fost funestă acesteia. „Căci avînd Hypatia strînse legături de prietenie cu Orestes și petrecîndu-și timpul adeseori împreună cu el, de aceea începu poporul bisericesc să poarte bănuiala, că ea îi stă în cale episcopului, ca să nu poată restabili prietenia

17. Istoria bisericească cartea VIII, cap. 15, P.G. 67 col. 768 — 769.

între el și guvernator. Din acest motiv, câțiva oameni iuți la minie, cărora li se asocie și citețul Petru ca șef, luară hotărîrea comună de a o pîndi pe filozoafă la întoarcerea ei spre casă și a o arunca jos din trăsura ei. O tîrîră apoi la o biserică, o dezbrăcără de haine și o sfîșiară cu cioburi ascuțite, pînă cînd muri. După aceea împărțiră în bucăți cadavrul și duseră membrele la un loc — cu numele Cînarion — (probabil un loc necultivat afară din oraș, unde se ardeau de obicei morții), unde le-au ars. Această faptă acoperi cu mare pată atît pe Chiril, cit și Biserica din Alexandria. Căci aceia care țin de religia creștină, trebuie să se abțină cu totul de la omor, de la vrăjmășii și de la toate fărădelegile de acest fel". Acesta este raportul sau expunerea, pe care o face asupra acestui fapt istoricul bisericesc Socrates¹⁸. El a murit probabil în anul 440, fiind deci contemporan cu Hypatia și Chiril încît pe mărturiile lui în chestiunea care ne interesează, se poate pune mai mult temei decît pe ale celorlalți istorici bisericești de mai tîrziu, care ne prezintă numai scurte notițe cu privire la acest caz, care se mai și contrazic unele cu altele. Din expunerea de mai sus a lui Socrates deduc unii istorici, ca Schröck, Locherer, Toland, Arnold și alții citați de noi mai sus, bănuiala că „Chiril însuși a luat oarecare parte la omorîrea Hypatiei și această bănuială se întărește și mai mult, dacă se mai au în vedere certurile neconținute, violențele și alte ieșiri ale zelului înfocat a lui Chiril. Și ceea ce dă numai a se înțelege acest contemporan creștin (Socrates) al patriarhului, aceasta o susține un filozof păgîn, Damascius, în mod hotărît și cu citare de amănunte lămuritoare". Acestea sînt cuvintele lui Schröck¹⁹.

Să vedem acum cine este acest Damascius și care este expunerea lui cu privire la acest fapt. Damascius s-a născut în Damasc în Siria și a învățat filozofia neoplatonică la Ammonius Hermeas în Alexandria și la Marinus și Isidor în Atena. După aceea a ajuns el însuși dascăl de filozofie la academia neoplatonică din Atena, pe care a și condus-o ca director din anul 519 pînă în anul 529, cînd împăratul Justinian a închis academia, i-a confiscat averea și a interzis de a mai fi predată în școli filozofia greacă. Din scrierile lui s-au păstrat *Quaestiones* de primis principiis²⁰, în care dezvoltă filozofia metafizicii dialectice, neoplatonice și citeva fragmente din comentariile sale la mai multe dialoguri ale lui Platon și din

18. *Istoria bisericească* cartea VII, cap. 15, P.G. 67, col. 768 — 769.

19. *Kirchengeschichte*, vol. VII, p. 43.

20. Publicație de J. Kopp, pp. 405, Frankfurt pe Main, 1826.

biografiile mai multor filozofi, alcătuite de el²¹. Fragmentul privitor la moartea Hypatiei se găsește în biografia dascălului său Isidor și ne este păstrat în extrasele luate dintr-un Fotius și de Suidas. Acest Damascius, care trăiește însă cu cel puțin o sută de ani în urma faptului ce-l istorisește, acuză pe Sf. Chiril în mod direct de omor zicînd: „Intr-o zi trecea Chiril pe lângă casa Hypatiei și văzu acolo o mare mulțime de oameni și cai. Întrebînd ce înseamnă această adunare de oameni, i se spuse că aceștia sînt oameni veniți să asculte cursurile Hypatiei. Acest lucru îl necăji atît de mult, încît ațîță poporul de jos, ca s-o omoare și anume în modul cel mai nelegiuit. Căci cînd Hypatia ieși afară după obiceiul ei, fu atacată și ucisă de o ceată numeroasă de oameni sălbatici, care nu cunoșteau nici pedeapsă din partea zeilor, nici răzbu-narea oamenilor. Prin aceasta s-a făcut orașului cea mai mare nelegiuire și cea mai mare rușine”.

Acestea sînt izvoarele, pe temeiul cărora este cunoscută în istorie moartea filozoafei Hypatia.

III.

Analizînd mai de aproape aceste izvoare și supunîndu-le criticii obiective, conform principiilor călăuzitoare în această privință, credem că putem face dovada, că Sf. Chiril nu are nici o parte de vinovăție — nici directă și nici indirectă — la sfîrșitul ei tragic și destul de regretabil.

Spre a cunoaște, dacă un fapt raportat prin izvoare recunoscute de altfel de autentice este sau nu redat cu fidelitate, adică așa precum s-a întîmplat în realitate, propedeutica istoriei în general și a istoriei bisericești în special²² ne învață a-l supune unei examinări serioase, servindu-ne în această privință de două feluri de criterii: unele obiective și altele subiective. Cele obiective privesc faptul raportat și se învîrtesc împrejurul acestor două întrebări: 1) Era posibil în genere faptul raportat? și 2) Era el posibil în împrejurările date? Căci nu tot ce este posibil în genere, poate fi posibil în orice împrejurări, ci dimpotrivă se poate ca să fi existat împrejurări, care să facă din posibilitate o imposibilitate. Criteriile subiective privesc persoana, care raportează și răspund următoare-

21. Vezi Brockhaus, o. c., vol. IV, p. 792 și Ruelle, *Le philosophe Damascius, étude sur sa vie et ses ouvrages*, Paris, 1964.

22. Vezi dr. Joseph Nirschl, *Propädeutik der Kirchengeschichte, für kirchenhistorische Seminare und zum Selbstunterrichte*, Mainz, 1888. p. 44 și urm.

lor întrebări: Cunoștea ea faptul raportat? Și dacă da, îl cunoștea ca maritor ocular, ca părtaș, era contemporan, l-a aflat de la contemporan, a vut prilej să-l cunoască exact, cum s-a întâmplat? Dacă și cunoștea adevărul, vine apoi întrebarea, în ce măsură a și voit să-l raporteze întocmai, cum s-a întâmplat. Și dacă faptul raportat de el era oare de notorietate publică? Prin toate aceste întrebări se urmărește, ca să se cunoască iubirea de adevăr a celor ce raportează faptul întâmplat.

Păreră asupra siguranței, pe care ne-o prezintă un scriitor în relatarea faptelor istorisite de el, ne-o formăm deci din istoria vieții sale, din cunoașterea izvoarelor, de care s-a servit și în fine din compararea comunicărilor sale cu altele recunoscute ca sigure. Dacă lipsesc aceste mijloace auxiliare, atunci autoritatea sa rămâne mai mult sau mai puțin nesigură și îndoielnică. Acestea fiind principiile și criteriile generale, după care se poate aprecia vrednicia de credință a izvoarelor, pe care trebuie să se întemeieze expunerea istorică a faptelor în genere să încercăm a le aplica la izvoarele existente cu privire la uciderea filozoafei Hypatia și la partea de vinovăție a Sf. Chiril în această chestiune.

În ceea ce privește povestirea mai sus citată a lui Damascius, trebuie să avem în vedere, că ea este făcută de un scriitor păgîn, care ținea foarte mult să-și prezinte pe tovarășii săi de credință, într-o lumină strălucitoare și ideală, ba chiar împodobiți cu coroana martiriului, iar pe de altă parte pe vrăjmașii săi, să-i calomnizeze cît mai mult. De aceea a trecut el în biografia dascălului său Isidor tot felul de basme și absurdități spre a pune pe acest filozof păgîn alături de taumaturgii creștini, cî fiind deopotrivă cu ei. Nu trebuie să uităm de asemenea, că Damascius a trăit cu cel puțin o sută de ani în urma faptului istorisit de el și că îl istorisește cu totul altfel decît Socrates, care era contemporan cu Hypatia și a putut deci să afle, să cunoască și să știe mai exact întreaga desfășurare a lucrurilor. Toate acestea avîndu-le în vedere Cavens îi contestă orice vrednicie de credință ca unuia, care este „christianae religionis hostis acerrimus”²³. De aceea și noi, pe teme-

23. Cavens, *Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria*, London, 1740, vol. I, p. 215, iar ceva mai departe adaugă: „Cyrillo autem satogente id evenisse spectata ejus probitas credere nequaquam simit” („Cinstea recunoscută a lui Chiril nu îngăduie însă nici decum a crede că el, care era atît de scrupulos și de corect, ar fi ajuns să facă lucrul acesta”). Cavens este numele latinizat a lui Wilhelm Cave, istoric și neobosit scriitor englez născut la 30 decembrie 1637, mort la 4 august 1713. Vezi Bone în *Wetzer un Welte's Kirchenlexikon*, ediția II, Freiburg im Breisgau, 1883, vol. II, col. 2078 și urm.

îul motivelor mai sus arătate, putem califica cu deplină siguranță expunerea lui Damascius ca o calomnie făcută în mod conștient.

Nu putem aproba însă nici părerea lui Schröck, Locherer, To'and, Arnold și a altor istorici de mai târziu, între care se numără și aceia din ale căror lucrări am extras fragmentele citate de noi mai sus, care, deși nu-l acuză de vinovăție sau participare directă la această tragică întâmplare, totuși, precum am amintit, trag bănuiala că prin violența caracterului său, cum îl socotesc, Chiril ar fi inspirat curajul poporului, ca să omoare filozoafa. Căci deși orice pas al său poate fi lăudat și aprobat în măsură egală, totuși trebuie să recunoaștem calitățile sale superioare și meritele sale incontestabile, pe care numai o critică superficială sau nedreaptă le poate ignora. Susținem deci că ideea despre complicitatea indirectă a lui Chiril exprimată de istoricii amintiți mai sus este cu totul neîntemeiată. Ea este și cu totul incompatibilă cu caracterul său, care deși într-o oarecare măsură, era totuși drept. Pe cât ne este cunoscut felul său de gândire și de lucrare, trebuie să mărturisim, că el cu toată violența sa aparentă și în orice caz trecătoare, niciodată nu s-a lăsat împins la nedreptăți. Și chiar dacă greșea câteodată, era iarăși gata să-și îndrepte cu plăcere greșeala sa. Aceasta se poate vedea mai ales din purtarea lui față de sfântul Ioan Gură de Aur. De asemenea găsim la el o frumoasă dovadă de iubirea vrăjmasului în faptul că adeseori a luat inițiativa de a se împăca cu guvernatorul Orestes, inițiativă care de altfel a rămas fără nici un rezultat pozitiv din cauza acestuia. Întregul său caracter nu lăsa deci nici cel mai mic loc bănuielii, că el ar fi putut să fie în înțelegere cu asasinii sau că ar fi știut numai despre intenția celor ce au săvârșit acel odios fapt ori că l-ar fi aprobat. Nedreaptă este deci și afirmația lui Stephan Wolf, care în scrierea sa asupra Hypatiei²⁴, susține că atentatul nu s-a întâmplat fără știrea lui Chiril, iar dovezile ce le vom aduce ne vor încredința pe deplin despre aceasta.

La scurt timp după întâmplarea aceasta, o delegație a consiliului comunal din Alexandria s-a dus la Constantinopol, ca să raporteze împăratului Teodosie al II-lea asupra acestor dezordine și să-l roage să ia măsuri în consecință. Această delegație arăta pe așa numiții parabolani ca tulburători ai liniștei din oraș în general și autori ai acestui asasinat. Ei sînt — zicea delegația — în orașul Alexandria un obiect de spaimă și de teroare, se amestecă în chestiuni politice, cum și în mersul

24. Vezi Wolf, *Hypatia*, Wien, 1879, p. 36.

judcăților, pentru a provoca pretutindeni tulburări, răscoală și încurcătură. Numărul lor în Alexandria pentru timpul de care ne ocupăm, ajunsese cam la 600 și deveniseră foarte periculoși. Ei priveau religia în general și îngrijirea bolnavilor în special numai ca o afacere, ca un mijloc de existență. Dat fiind numărul lor destul de mare, socotit ca suficient pentru cazuri de epidemii, în lipsa acestora ei huzureau și hoinăreau pe străzile Alexandriei. Ei erau acel „popor bisericesc”, căruia Socrates îi pune în sarcină uciderea filozoafei Hypatia. Lor li se asocia ca șef un oarecare Petru, anagnost (lector sau citeț) la o biserică din oraș. Această relatare a lui Socrates o folosiră unii scriitori, cum e, spre exemplu: Toland, ca să facă responsabil pentru această crimă pe întregul cler al orașului și să-l acuze de ură înfuriată și de cruzime. Dar din faptul că s-a asociat parabolaniilor ca șef un cleric oarecare — și mai ales din treapta cea mai de jos — nu rezultă, că și alți participanți la crimă erau clerici și încă și mai puțin, că tot clerul din Alexandria era în înțelegere cu acel Petru. Ba încă nu se știe sigur, dacă acel Petru era într-adevăr cleric. El avea într-adevăr însărcinarea de citeț la o biserică, dar Socrates iată ce zice despre aceștia:²⁵ „În orașul Alexandria atît catehumenii, cît și credincioșii în genere sînt rînduiți ca citeți și cîntăreți. Tot pentru aceste motive poate și alți istorici de mai târziu, ca Filestorgius²⁶, Hesychius²⁷ și Malalas în Cronografia sa²⁸ nu aruncă vina pe cler, ci vorbesc numai în general de poporul alexandrin.

Clasa parabolaniilor, precum raportau împăratului acei delegați ai consiliului comunal din Alexandria, se foloseau de orice ocazie spre a-și arăta cruzimea și nesocotința lor. Observînd ei deci, că Hypatia își petrecea timpul foarte adeseori cu Orestes, începură să-și formeze bănuiala, că ea este aceea care întreține vrăjmășia guvernatorului împotriva episcopului, întrebunțînd pentru aceasta poate chiar meșteșuguri magice. Ei socoteau probabil pe filozoafă ca o „vrăjitoare păgubitoare binelui comun”²⁹ și în orbirea lor regretabilă socoteau să-i facă un serviciu episcopului lor, dacă dau alături din cale piedicile ce i se opuneau, deoarece îl știau, că vrea într-adevăr să se împace cu guvernatorul. În pornirea lor brutală, la care se mai alătură și o îndîrjire cu totul explicabilă împotriva locui-

25. *Istoria bisericească* cartea V, cap. 22, P.G. 67, col. 625 sq.

26. *Istoria bisericească* cartea VIII, cap. 9, P.G. 65, col. 564.

27. „Peri Sofon” sub cuvîntul „Ipatia”.

28. *Cronografia* cartea XIV, P.G. 97, col. 533—535.

29. Vezi Wolf, o. c. Wien, 1879, p. 36.

torilor păgîni, nu mai stătură ei la îndoială asupra mijlocului ales și fapta detestabilă se întîmplă.

Delegații consiliului comunal din Alexandria, de care am amintit mai sus, trăiau în metropola egipteană, așadar chiar la locul faptei săvîrșite și aveau o idee clară asupra situației lucrurilor. Tocmai ei însă sînt aceia, care apără pe Sfîntul Chiril. Venind adică la Constantinopol și plîngîndu-se la curtea imperială împotriva parabolaniilor, ei își permisese în același timp să propună împăratului și un mijloc de îndreptare, care — după părerea lor — consta în prezența continuă și dreptul de supraveghere al patriarhului³⁰. Din această propunere a delegației putem deduce deci cu certitudine suficientă nu numai că atentatul a fost săvîrșit fără știința și fără voința Sfîntului Chiril, dar că el în acel timp nici nu era măcar în Alexandria și că în fine nu s-ar fi întîmplat poate acea faptă nelegiuită, dacă el ar fi fost în localitate în acel timp, căci prezența lui în oraș le-ar fi inspirat oarecum teamă și respect aceluia și i-ar fi împiedicat astfel de a o săvîrși. La această propunere a delegației, împăratul răspunse, că nu ar fi îndesul de eficace mijlocul socotind, precum observă Gothofredus în comentariul său la locul citat mai sus, că ar fi prea mică influența patriarhului față de violența prea mare a numeroasei breșele a parabolaniilor.

Atît cererea delegațiilor, cît și răspunsul împăratului sînt dovezi importante pentru nevinovăția Sfîntului Chiril. Ar fi rugat oare pe împărat delegații alexandrini, ca să dea o poruncă, prin care să-i impună lui Chiril, ca să fie tot timpul prezent în oraș, dacă l-ar fi socotit ei ca o cauză indirectă sau ca autor moral al tulburărilor, al revoltei și al asasinării?! Desigur că nu! Ținem să remarcăm cu acest prilej, că ni se pare cu totul neverosimilă, ba chiar cu neputință de a fi crezută afirmația făcută de Otto Seeck³¹ că adică „consiliul comunal al Alexandriei a fost constrins prin amenințările cetelor de parabolani să trimită la Constantinopol o delegație pentru apărarea episcopului”, vrînd să susțină prin această afirmație, că nu din proprie inițiativă a hotărît și a trimis consiliul comunal al Alexandriei această delegație la Constantinopol, ci numai constrins de frica și amenințările cetelor de parabolani și că această delegație avea misiunea specială de a apăra pe

30. „ut reverendissimus episcopus de Alexandrina civitate non exiret”. Vezi *Cod. Theod. Leg. 42*, cartea XVI, titl. II *De episcopis ecclesiis et clericis* și comentariul lui Gothofredus la acest loc. *Cod. Theodos. Tom. VI*, Lyon, 1665.

31. Otto Seeck, *o. c.*, vol. VI, p. 79.

episcop. Dar se pune întrebarea: Pentru ce era nevoie de apărare, când nu-l acuza nimeni? și apoi o altă întrebare: Ajunseser oare consiliul comunal în special și administrația publică în general a unei metropole ca Alexandria să fie la chemul și sub ascultarea unor cete dezordonate de îngrijitori ai bolnavilor? Răspunsul la aceste întrebări nu poate fi altul, decât că hotărîrea a fost luată de consiliul comunal din propria lui inițiativă, iar scopul urmărit a fost nu de a apăra pe Chiril, care nu avea nevoie de nici o apărare, ci numai de a ruga pe împărat, ca să ia măsurile necesare, ca pe viitor să nu se mai întîmple asemenea dezordini, iar măsurile luate de împărat au fost: 1. reducerea numărului parabolaniilor la 500 în loc de 600 cîți erau pînă atunci, 2. alegerea lor a fost trecută în atribuția prefectului din Egipt.

Lipsită de temei este și acuzația formulată de Stephan Wolf în scrierea sa *Hypatia*³² în felul următor: „Și în lipsa episcopului din oraș nu puteau întreprinde parabolanii ceva, pentru care nu erau siguri de încuviințarea episcopului, dacă voiau să nu se expună pedepsei în urmă. Nu ne este însă transmis faptul că episcopul ar fi tras la răspundere — după un asasinat așa de crud — sau chiar numai că ar fi certat pe citețul Petru și pe ceilalți conducători ai atentatului, o circumstanță, care cuprinde în sine acuzația cea mai îngreunătoare împotriva lui Chiril, întrucît se poate deduce de aci, că atentatul nu fusese pus la cale fără știrea și fără aprobarea episcopului”.

Din măsurile luate de împărat însă se vede clar că Chiril avea prea puțină influență și autoritate asupra acelor oameni brutali, pe care chiar Damascius ni-i descrie ca „o ceată numeroasă de oameni sălbatici, care nu cunoșteau nici pedeapsă din partea zeilor și nici răzbunare din partea oamenilor”. La faptul că el avea dreptul și puterea să-i pedepsească, nici nu se gîndeau ei, întrucît în orbirea lor socoteau, că-i fac chiar un serviciu episcopului lor. Iar din faptul că nu ni s-a transmis nimic despre pedepsirea citețului Petru și a tovarășilor săi, nu se poate deduce cu nici un chip, că ei nici n-au fost pedepsiți. Nu ni se povestește doar nimic și nicăieri nici despre Orestes, că ar fi tras la răspundere pe criminal, ceea ce neapărat trebuie să se fi întîmplat, întrucît era vorba de asasinarea nelegiuită a unei femei, de care era atît de mult apropiat prin legături de prietenie. Pedepsirea acestora din partea lui putem și trebuie s-o admitem ca absolut sigură. Ar fi posibil să fi fost pedepsiți ei și de Chiril înainte de a scăpa de sub

32. St. Wolf, *Hypatia*, p. 40, n. 152.

supravegherea și autoritatea sa, iar tăcerea în această privință a celor ce istorisesc faptul, nu înseamnă în nici un chip, că ei n-au fost pedepsiți, deoarece ei nu spun nimic de pedeapsa dată de guvernator. Iată dar că deducțiile trase de Wolf sînt absolut neîntemeiate.

Că parabolani sînt acel „popor bisericesc”, căruia Socrates îi pune în sarcină omorîrea filozoafei, că ei singuri sînt răspunzători de faptul săvîrșit de ei și că Sfîntul Chiril nu are nici o vinovăție în această chestiune, rezultă și din două edicte imperiale³³, date în urma sosirii delegației din Alexandria la Constantinopol și a prezentării ei la împăratul Teodosie al II-lea și în care el ia cîteva măsuri restrictive spre a preîntîmpina pe viitor excesele parabolanelor. Amîndouă aceste edicte sînt adresate către preafectus pretorio Monascius, guvernator general în Constantinopol. În cel dintîi se pune breasla parabolanelor sub controlul riguros al autorităților de stat, poate și pentru motivul că împăratul însuși socotea ca prea neînsemnată influența și autoritatea episcopului asupra lor. În cel de-al doilea — dat cu 17 luni mai tîrziu, — se lasă iarăși patriarhului deplina influență și autoritate asupra lor, pe care autoritate — la vreme de nevoie — el trebuie s-o exercite chiar cu ajutorul autorităților civile ale statului, ele fiind obligate să-i dea concursul cerut.

Măsurile preventive luate prin aceste decrete sînt în esență următoarele: 1. Parabolani nu mai pot fi aleși din familii bogate și influente, pentru ca nu cumva influența acelor familii să fie întrebuințată în scopuri periculoase. 2. Ei trebuie să aibă bune recomandări și sub nici o condiție nu au voie să se mai prezinte în corpore nici la teatru, nici la autoritățile judiciare sau administrative. Din aceste dispozițiuni se poate vedea în mod clar lipsa totală de încredere în purlarea parabolanelor, împotriva cărora împăratul și autoritățile din Alexandria au trebuit să facă tot posibilul spre a-i disciplina.

Să trecem acum la o nouă dovadă despre nevinovăția Sfîntului Chiril, dovadă, pentru care găsim un punct de reazem chiar în expunerea făcută de Socrates. Am văzut că Schröck se exprimă în sensul că ceea ce Socrates numai ar lăsa să se înțeleagă, filozoful Damascius susține în mod precis. Schröck citește aici printre rînduri mărturia și expunerea lui Socrates și înțelege ceva care nu este cuprins absolut de loc în

33. Vezi **Cod. Teodosian**, Leg. 42 și 43, C. XVI, titlul II, De episcopis, ecclesiis et clericis; comp. și Wernsdorf, **De Hypatia**, Wittenberg 1747, p. 56, care face dovadă că aceste edicte sînt date în urma tulburărilor din Alexandria, de care ne ocupăm.

cele citite. El susține că Socrates n-a voit să spună adevărul curat, numai pentru motivul că era un contemporan creștin al Sfântului Chiril și ca atare voia să aibă oarecare considerație față de un episcop al Bisericii creștine. Păgînul Damascius însă n-a ținut seamă de nici un considerent de acest fel și a putut deci să spună adevărul întreg.

Dar această critică a lui Schröck este cu totul greșită și dovedește că el nu cunoaște raportul, în care se afla Socrates cu patriarhul Chiril. De o curtoazie, de considerații delicate pentru acesta nici vorbă nu poate fi în Istoria bisericească scrisă de el. Dimpotrivă găsim că Socrates folosește orice ocazie, oricît de neînsemnată ar fi ea, spre a-și exprima păreri defavorabile și bănuieli dușmănoase asupra lui Chiril. Și era natural să fie așa, întrucît este cunoscut că Socrates făcea parte din secta religioasă a Novațianilor sau în tot cazul era un puternic apărător al ei. Cînd se văzu deci silit Chiril să procedeze cu asprime împotriva acestei secte, deveni prin urmare și Socrates un violent adversar al acestuia. Și dacă ar fi crezut el într-adevăr ca posibilă sau cel puțin probabilă o solidaritate între Chiril și criminali, atunci nu s-ar fi mulțumit desigur numai cu aluzii neprecise, ci dimpotrivă i-ar fi fost foarte bine venit prilejul acesta spre a putea arunca o piatră asupra patriarhului și a exprima în mod deschis și fără înconjur complicitatea lui. De aceea el este forțat să se mulțumească cu observația — malițioasă de altfel și aceasta — că acest fapt regretabil a adus o mare pată lui Chiril și Bisericii din Alexandria.

Este lucru știut de altfel, că Chiril avea mulți vrăjmași, care au profitat probabil de acest prilej și au putut ușor să pună în circulație zvonul că asasinatul ar fi săvîrșit cu știrea, aprobarea sau chiar și cu îndemnul patriarhului. Că un astfel de zvon și-a pierdut posibilitatea de a circula, se vede destul de clar din aceea că nici celor mai îndrăzniți adversari ai lui din timpul certurilor nestoriane de mai tîrziu nu le-a trecut prin minte să-l învinovățească de acest fapt, ceea ce ar fi fost cu neputință, dacă ei ar fi crezut că el ar fi fost amestecat cumva în această chestiune. Un Nestoriu, patriarh al Constantinopolului, un Ioan, prietenul din tinerețe al acestuia și patriarh al Antiohiei și alții „care nu se sfiesc de a-i arunca în față multe presupuneri și calomnii, nu îndrăznesc totuși să-l atingă nici măcar cu vreun singur cuvînt în această privință. De aceea cu tot dreptul zice Baronius în analele sale la anul 429: „Toate calomniile vrăjmașilor lui Chiril se deduc însă în mod evident că au fost născociri lipsite cu totul de adevăr, tocmai de acolo că în cercetarea făcută la Efes, unde au fost ascultați toți acuzatorii lui, nici măcar unul singur nu a îndrăznit să

aducă împotriva lui Chiril aceste acuzații³⁴. De aceea nici Isidor Pelusiotul, care era recunoscut ca un luptător neînfricat pentru adevăr și dreptate, cum și ca judecător sincer și aspru la moravurile timpului său, fără a se uita la ura, ce-și atrăgea prin aceasta, și care îi face Sfintului Chiril unele imputări în alte privințe, nu ridică totuși împotriva lui nici măcar vreo aluzie cât mai îndepărtată cu privire la această chestiune.

Iar dacă s-au găsit mulți care cu bună credință, reflectînd asupra acestui întru totul regretabil asasinat, să-l socotească într-un fel sau într-altul răspunzător pentru săvîrșirea lui pe patriarhul Chiril, aceștia — după părerea noastră — au făcut și fac lucrul acesta din considerația greșită, pe care au avut-o de altfel și asasinii Hypatiei, că dispariția ei i-ar fi putut aduce vreun folos patriarhului. Dar atît principiul de drept penal: „Is fecit, cui prodest“, adică autorul unei crime trebuie să se presupună că ar fi cineva, care ar fi avut un deosebit interes pentru săvîrșirea ei, cît și cel formulat de Cicero prin cuvintele: „Cui bono?“ adică: Cui i-a fost de folos? Pentru ce? În ce scop s-a săvîrșit crima? — principii, care sînt călăuzitoare judecătorilor la cercetările, pe care le fac cu privire la asasinarea cuiva, își au aplicarea lor corectă numai pentru cazul cînd autorul sau autorii crimei sînt necunoscuți. Or, aici autorii au fost cunoscuți, ba încă și mobilul crimei a fost cunoscut și nici S o c r a t e s însuși nu îndrăznește să susțină că ei ar fi făcut fapta aceasta la îndemnul sau sub influența lui Chiril, ci numai „pentru motivul că ei aveau bănuiala, că Hypatia îi sta în cale episcopului, ca să nu se poată restabili prietenia între el și guvernator“. Că se repetau adeseori regretabile conflicte și neînțelegeri între patriarhul Chiril și guvernatorul Orestes și că ele dădeau prilejul cînd unuia, cînd celuilalt, ca să raporteze și să se plîngă împăratului, a fost și este lucru îndeobște cunoscut și recunoscut, dar ele nu au fost provocate de așa zisa exigență sau aroganță a patriarhului, ci mai ales de vrăjmășia guvernatorului³⁶.

34. „Omnes vero calumnias hostium Cyrilli inania prorsus fuisse figmenta inde persique colligas, quod in iudicio Ephesino, ubi ejus accusatores auditi sunt omnes, nec unus ausus est, de his adversus Cyrillum libellum accusationis afferre“.

35. „Pro Roscio Amerino“, c. 30.

36. Vezi Dr. Otto Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, vol. IV, ed. I și II, Freiburg im Breisgau, 1942, p. 24. Comp. și M. Gelzer, *Studien zur byzantinischen Verwaltung Agyptens*, Leipzig 1909, p. 17 și urm.

Seeck însuși povestește³⁷, că pe cînd se afla Orestes odată în loja sa la teatru cu prilejul unei reprezentații și redacta acolo anumite acte oficiale, prieteni de-ai lui Chiril s-au apropiat de el și s-au uitat peste umerii lui pentru a iscodi, dacă nu cumva, el scrie ceva împotriva episcopului. Între ei se afla și dascălul Hierax de la școala catehetică din localitate. Orestes, supărat de curiozitatea inoportună a dascălului, a poruncit să fie arestat și pedepsit aspru în fața publicului adunat în teatru... altădată, cînd se plimba Orestes pe stradă, fiind lovit de o piatră aruncată dintr-o ceată de mai mulți călugări, unul dintre aceștia, care a fost socotit vinovatul principal, a fost arestat și trimis înaintea instanței de judecată. La cercetarea preventivă, făcută ca să se vadă, dacă el este într-adevăr cel care a aruncat piatra, Orestes a poruncit să-l tortureze pe cel bănuît, pînă cînd a murit, probabil ca să stoarcă de la el mărturisiri împotriva lui Chiril. Și nu a încercat totuși patriarhul Chiril să ajungă la o împăcare cu prefectul, constrîns fiind — zice Seeck — de comunitatea sa religioasă, dar prefectul a refuzat cu răceală și indiferență orice împăcare. Și atunci, dacă așa stau lucrurile, de ce să fie învinuit patriarhul Chiril, că ar fi prilejuit asasinarea filozoafei Hypatia și nu mai de grabă guvernatorul Orestes, căci el a respins propunerea de împăcare făcută de patriarh și a lăsat astfel să se nască și să dăinuiască bănuiala, că Hypatia îl îndemna să nu se împace cu patriarhul, întrucît tocmai această bănuială a format mobilul crimei? De aceea cu tot dreptul zice Bardenhewer: „Insinuaarea lui Socrates, că Chiril poartă răspunderea pentru asasinarea filozoafei Hypatia, comisă de mînă creștină, pare a fi lipsită de orice temei real³⁸”, iar Praechter în studiul său de pură specialitate intitulat „Hypatia”, foarte detaliat și foarte bine documentat, întocmit după cercetarea temeinică a tuturor mărturiilor existente asupra acestei chestiuni, ajunge la următoarea concluzie: „Afirmația că Chiril ar fi pricinuit asasinarea, sau în caz că a fost uneltită din altă parte și că el ar fi protejat-o intenționat printr-o purtare activă sau pasivă, nu se poate dovedi³⁹”. Și nu se poate dovedi, adăugăm noi, pentru că nu a fost și nu este întemeiată decît pe un zvon lansat din rea credință, dar lipsit de orice fond real, care nefiind vrednic de crezut a și dispărut fără a lăsa urme de lungă durată.

37. o. c., vol. VI, p. 76 și urm.

38. o. c., vol IV, p. 24.

39. Studiul amintit aici a fost publicat de Praechter în Pauly-Wissowa, *Real-Encyklopädie der Klassischen Altertumswissenschaft*, 9,1, Stuttgart, 1914, p. 242 și urm.

Iată dar pentru ce și amintirea acestui vrednic părinte bisericesc și mare apărător al credinței creștine, departe de a fi acoperită cu o mare pată, precum din rea credință sau poate chiar din necunoaștere exactă a situației afirma Socrates, a fost dimpotrivă încununată cu o aureolă strălucită încă din cele mai vechi timpuri. Atît contemporanii, cît și posteritatea i-au păstrat o adîncă venerație, întrecîndu-se în a-i aduce laude bine meritate. Așa sinodul ecumenic din Efes, ținut la anul 431, a numit scrierile lui „o lumină pentru înțelegerea credinței” și consideră cuvintele lui ca „un dictat și oracol al Duhului Sfînt⁴⁰”.

Aceasta este pata acestui sfînt părinte bisericesc, pe care Bardenhewer îl numește „una dintre cele dintîi celebrități ale literaturii vechi bisericești, pe care le prezintă istoria ei⁴¹”, iar Baronius în analele sale la anul 431, nr. 37, scrie despre el astfel⁴²: „El a strălucit atît prin deosebita sfințenie a felului său de a trăi și a lucra, cît și prin excepționala cunoaștere a chestiunilor privitoare la dumnezeire”.

Iar dacă zelul său înfocat pentru Hristos și pentru lămurirea adevăratei lui învățăături i-a atras de multe ori din partea adversarilor săi nedreptăți, calomnii și insulte, el totuși le-a răbdat pe toate, avînd întotdeauna conștiința nevinovăției sale, după cum însuși declară: „Vreau să rabd în liniște și să uit orice nedreptate, orice rușine și orice insultă, numai credința cea adevărată să nu fie păgubită⁴³”.

Iată dar cine a fost patriarhul Chiril al Alexandriei, care datorită activității sale luminate, neobosite și pline de roade, depusă în timpul celor 32 de ani (412—444), putea să spună pe bună dreptate într-una din predicile sale, precum remarcă un renumit istoric din secolul trecut: „Odinioară Egiptul era plin de cartiere cu temple și altare. Libațiunii și jertfe se aduceau zeilor prin toate părțile; chiar și animalele se bucurau de o venerație religioasă. Acum toate acestea nu mai sînt. Egiptenii au devenit credincioși ai lui Hristos⁴⁴”.

Iată dar cine a fost omul, pe care Biserica întregă l-a așezat la loc de cînte între sfinții săi.

40. Vezi Dr. Joseph Nirschl, *Lehrbuch der Patrologie und Patristik*, Mainz, 1885, v. III, p. 24.

41. *o. c.*, vol. IV, p. 24.

42. „Cum morum ecclesia sanctitas, tum eximîa divinarum rerum scientia claruit”.

43. Vezi Mansi, *Sacrorum concillorum nova et amplissima collectio*, vol. IV, p. 1001.

44. Vezi Dr. Victor Schultze, *Geschichte des Untergangs des griechisch-römischen Heidentums*, vol. II, Jena, 1892, p. 219.

UN MANUSCRIS PREȚIOS ÎN BIBLIOTECA STOLNICULUI CONSTANTIN CANTACUZINO*)

de: Prof. MARIO RUFFINI

În biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino există manuscrisul unei renumite lucrări medievale: Rînduiala serviciilor divine¹, de Vilhelm Durant, astăzi aflător în biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, manuscris latin nr. 2. O notă de la f. 2 r, repetată la sfîrșitul operei, ne aduce la cunoștință că descoperirea manuscrisului s-a terminat în preziua sărbătorii Sfinților Apostoli Simon și Iuda, praznic, ce în calendarul roman cade pe 28 octombrie.

Cum a ajuns manuscrisul în mîinile stolnicului, ne-o spune chiar el într-o notă manuscrisă pe fața primei foi: Ciaslă carte veche și grea este adusă de oștenii noștri care au oștenit cu turcii la Beciu dintr-acolo luată, mergînd la anul de la spășenie lumii 1683 mășta mai, cîndu creștinătatea au bătut toată puterea turcească și i-au gonit cu mare rușine d-acolo luîndu-le și toată avuția și armele, cap oștirilor tuturor creștinești fiind Ioan al treilea Craiul lășescu, din rodul Sobiștilor și Carol duce al Lotaringhiei ce era și cumnat... dintăi împărat al Romanului, iar al turcilor era Vizirul Cara Must (afa) Ibrahim".

Că la asediul Vienei în tabără cu turcii au fost și soldați români, este un lucru bine cunoscut, deoarece se știe, că fratele stolnicului, voievodul Șerban Cantacuzino, fu silit să meargă în fruntea a patru mii de soldați, în care însă știm, că turcii nu aveau încredere. De fapt îi și țineau departe de primele linii.

O altă notă ne atrage luarea aminte, că manuscrisul era al mănăstirii cistercense a Prea Curatei Fecioare Maria, „Ad Sanctum Crucem” din Austria. Este vorba de mănăstirea cinului cistercens, care mai există și astăzi în apropiere de Baden, în Austria de jos, între Mödling și Wiener-Neustadt,

*) Studiul trimis de autor revistei „Mitropolia Banatului” a fost tradus de Prot. dr. Iuliu Rațiu.

1. *Rationale divinarum officiorum*,

ocupată de turci, de la 17 iulie 1683 până la 12 septembrie a aceluiași an, precum ne spune cronica: Insemnările zilnice ale lui Baltazar Kleinschroth, preot de mir, despre anul turcesc 1683², tradusă recent în limba germană de arhivarul mănăstirii, părintele Hermann Wetzl, editată la Graz și la Köln în 1956, sub titlul: „Fugă și refugiu”³. Manuscrisul formează exemplarul nr. 1 din biblioteca mănăstirii.

Dat fiind că manuscrisul constituia unul din giuvaerele bibliotecii Stolnicului, împreună cu un altul cuprinzând comentariul psalmilor lui David, făcut de Nichita din Eraclea și adus din biblioteca imperială din Constantinopol de tatăl Stolnicului, este potrivit să ne oprim puțin și asupra autorului și asupra lucrării.

Vilhelm Durant s-a născut la Puimisson, lângă Béziers în Languedoc la 1237 și studiasse dreptul la Universitatea din Bologna. A fost profesor de drept canonic la Modena. După primirea prin hirotonire a treptelor religioase bisericești, a fost capelan papal, numit apoi referent general al treburilor⁴; în 1291 a fost ales episcop de Mande și Languedoc, în realitate însă el nu părăsi Curia papală; totuși calitatea aceasta i-a rămas, iar în istoria liturghiei este cunoscut ca Vilhelm Durand de Mende. În 1295 Bonifaciu al VIII-lea îl numi arhiepiscop de Ravenna, pe urmă guvernator al provinciilor Romagna și Le Marche, el rămânând totuși la Curtea papală din Roma, unde muri în 1296. Trupul lui se odihnește în biserica S. Maria sopra Minerva, ceea ce ne arată, că a făcut parte din ordinul dominicanilor.

A fost un autor foarte renumit în dreptul canonic, în teologie și în liturgică. Printre operele lui amintim: Indreptar judecătoresc⁵, foarte însemnată; Glosse la constituțiunile papilor Grigorie X și Nicolae III; Carte de ritual arhieresc⁶, care cuprinde ceremoniile și formele proprii slujbe'or rezervate episcopilor, cum sînt Mirungerea, hirotonirea în ordinele sacre, sfîntirea bisericilor, etc. și în sfîrșit: Rînduiala serviciilor divine, lucrare care ne interesează și este o lucrare de teologie înțeleasă ca o explicare a Sfintei Scripturi: „sacrae scripturae quae thologiae dicitur”. În curînd a devenit un text de studiu foarte răspîndit în evul mediu tîrziu și a fost publicat pentru prima dată la Lion în 1551.

2. *Diarium Balthasarii Kleinschroth sacerdotis saecularis de anno turcico 1683.*

3. *Flucht und Zuflucht.* A se vedea și „Magazin istoric” nr. 1/1970, p. 52.

4. *Auditor generalis causarum.*

5. *Speculum iudiciale.*

6. *Pontificalis ordinis liber.*

În știința liturgică el a fost adeptul sistemului simbolico-alegoric, care fusese introdus în Apus de Aimeric de Trèves, mort în 850 și avusese de susținători ca Rupert de Deux (de la care în biblioteca Stolnicului exista cunoscutul: *Comentarium in Evangelium Ioannis*), Onoriu de Autum, Ugo de S. Vittore, Sicard de Cremona și Papa Ioanțiu al III-lea. Dintre toți aceștia, cel mai celebru, a fost desigur Durand.

Iată cum interpretează el unele părți ale bisericii: „Naosul bisericii îl arată pe Hristos...; turlele bisericii sînt predicatorii și prelații, care sînt reșta și apărarea ei...; Creasta turlelor reprezintă viața și mințea prelaților ce tinde spre cele de sus...; cocoșul (obișnuit în Apus) așezat pe biserică îl arată pe cuvîntătorul învățăturii...; bara de fier pe care șade cocoșul arată vorbirea corectă a predicatorului...; virful sau punctul suprem și rotund al bisericii înseamnă, cit de completă și de neștirbită trebuie să fie predicată și ținută credința...; ferestrele de sticlă ale bisericii sînt scrierile divine, care alungă vîntul și ploile, adică opresc ceea ce-i stricăcios...⁷”.

Mai vedem și interpretarea cădelniței: „Cădelnița de aur înseamnă înțelepciune...; cea de argint desemnează trupul lui Hristos curat de orice pată...; cea de aramă pe cel fragil și muritor, cea de fier, puterea Celui înviat. Dacă a avut patru lăntișoare, e semn că ele sînt făcute din patru elemente, sau din patru virtuți, adică: dreptatea, prudența, tăria și cumpătarea sînt podoabele lor... De are trei lăntișoare, închipuie că sufletul, cuvîntul și trupul se întîlnesc într-o persoană...; veriga, de care toate acestea se leagă, este dumnezeirea, care nu-i împrejmuie de nici un hotar și în care toate acestea se cuprind și se produc”⁸.

7. „Atrium ecclesiae significat Christum...: Turres ecclesiae praedicatores sunt et praetati Ecclesiae qui munimen et defensio eius...; pinnaculum turris, vitam vel mentem praelati, quae ad alta tendit, repraesentat...; gallus super ecclesiam positus praedicatorrem designat...; virga ferrea in qua gallus sedet, rectum repraesentat praedicantis sermonem...; conus idest summitas templi eminens et rotunda significat quam perfecte et inviolate Fides praedicanda sit et tenenda...; fenestrae ecclesiae vitreae sunt scripturae divinae, quae ventum et pluviam repellunt, idest nociva prohibent...”, (*Rationale*... I, I, 20).

8. „Turibulum aureum significat sapientiam...; argenteum significat Christi carnem ab omni labe mundam...; cupreum fragilem et mortalem, ferreum resurgens fortitudinem. Si quattuor habuit catenulas, demonstrat eas ex quattuor elementis constare vel quattuor virtutibus, scilicet iustitia, repentia, fortitudine et temperantia decorari... Si vero tres habet catenulas, figurat animam verbum et carnem in una conveniri persona... Circulus, cui haec omnia innectuntur, est deitas, quae nullo termine clauditur a qua haec omnia continentur et operantur”. (*Rationale*... IV, X, 4).

Cu toate că „Rînduiala serviciilor divine” este compilată după criteriile atunci în vigoare, totuși opera constituie o enciclopedie liturgică completă, foarte bogată în referințe asupra datinilor liturgice din veacul XIII, mai ales din Franța și din Italia. Este împărțit în opt cărți, dintre care prima tratează despre biserică, despre altar, despre picturi, despre clopote, etc. A doua despre persoanele sfințite. A treia despre îmbrăcăminte. A patra despre liturghie. A cincea despre ceasurile canonice. A șasea despre *Proprium temporis*. A șaptea despre *Proprium Sanctorum*. Iar al optulea despre calendarul bisericesc și astronomic, despre data Paștelor etc.

Lucrarea era socotită ca indispensabilă, mai ales pentru ceremonialul episcopilor. Bineînțeles, este cu neputință să o rezumăm. Ne vom mărgini să indicăm unele din lucrurile mai însemnate pentru istoria liturghiei din secolul XIII și din vremile de mai înainte.

Durant ține la cuadruplicitatea sensului venirii Mîntuitorului pe pămînt: „Prima venire este pentru trupul fiecăruia, a doua pentru mintea, a treia pentru moartea, fiecăruia, ... a patra va fi pentru mîrire...”⁹.

Privitor la semnul crucii el amintește, că trebuie făcut cu gestul cel vechi rămas păstrat în Biserica ortodoxă: „Semnul crucii trebuie desenat cu trei degete, ceea ce se exprimă cu invocarea Treimii; policarul stă totuși deasupra, deoarece toată credința noastră o raportăm la Dumnezeu unul și întreit”¹⁰. Deja Inocențiu al III-lea, decedat în 1216, învăța: „Semnul crucii trebuie exprimat cu trei degete, așa, ca de sus să coboare în jos și de la dreapta să treacă la stînga”¹¹. Dar deja la sfîrșitul secolului XII grecii imputau latinilor faptul că ei dau binecuvîntarea cu mîna întinsă, o practică, ce ca devoțiune privată, era cunoscută deja în secolul V, după cum ne-o spune Eugipius, vorbind despre moartea Sfîntului Severin de Colonia (Köln +482): „Peste tot trupul desenînd semnul crucii cu mîna întinsă”¹².

9. „Primus adventus est in carnem ... secundus in mentem ... tertium adventus. est in mortem cuiuslibet ... quartus erit in maiestatem ...”. (*Rationale* ... VI, II).

10. „Est signum crucis tribus digitis exprimendum, quod sub invocatione Trinitatis exprimitur; pollex tamen super eminet, quoniam totam fidem nostram ad Deum unum et trinum referimus”. *Rationale* ... V, XXIV, 12).

11. „Signum crucis tribus digitis exprimendum est ita ut a superiori descendat in inferius et a dextra transeat ad sinistram.

12. „... totumque corpus signo crucis extensa manu condignans (Mon Germ, Aust, Ant, I, 28)

Durant pomeniște ființarea și pe vremea sa a sărutului de pace ce se împărtășea credincioșilor în cursul liturghiei și pe care Inocențiu al III-lea îl prescria: „Sărutul păcii se răspîndește în Biserică prin toți credincioșii”¹³, înlocuit mai târziu la inițiativa franciscanilor, cu îmbrățișarea ministrantului de către preot și sărutarea Evangheliei sau a discului de către credincioși.

Referitor la originea cimitirelor extraurbane, spune, că acestea se urcă spre tipul de morminte romane ale familiilor patriciene, în care cei convertiți la creștinism nu numai admiteau rămășițele membrilor din familiile proprii, ci și pe ale fraților în credință, membrii marelui familii creștine. Din acest motiv ele primiră și numele de polyandrum¹⁴.

Înștiințarea sinodală¹⁵, un document de origine galicană din secolul IV, de atributie nesigură (se pomenesc numele papei Leon IV, al lui Hincmarus de Reims și al lui Raterius de Verona), ale cărui recomandări erau socotite în veacul X ca legi generale în apus, spunea: „Altarul să fie acoperit cu pînze curate. Pe altar să nu se pună nimic în afară de cutii cu moaște, cele patru evanghelii și potirul cu trupul Domnului ca merinde pentru cei bolnavi. Celelalte să fie acoperite în loc îngrîjit”¹⁶. Această prescriere nu era respectată întotdeauna, poate din pricina micii siguranțe ce prezenta. De aceea „pixida” mai ales era așezată în chivot, zis și propitiatorium, care se găsea în partea posterioară a altarului, după cum ne informează Durant: „Iar după aceea chivotul se așează în partea posterioară de sus a altarului, unde este păstrat Hristos. Mijlocitorul nostru, adică ostia consacrată”¹⁷.

În multe biserici în locul unui singur antimis, în a cărui parte anterioară se cuprindeau darurile, pe cînd cea posterioară servea la acoperirea potirului „pentru paza de necurățenie”¹⁸, erau folosite două antimise deosebite: „Pînza numită antimis, este dublă: una pe care diaconul o întinde pe altar, iar a doua, pe care o pune îndoită pe potir”¹⁹.

13. „Pacis osculum per universos fideles diffunditur in ecclesia”.

14. *Rationale* ... I, V, 5.

15. *Admonitio sinodalis*.

16. „Altare sit copertum de mudis linteis; super altare nihil ponatur nisi capsae et reliquiae, et quattuor Evangelia, et pyxis cum Corpore Domini ad viaticum infirmis; coetera in nitido loco recondantur”.

17. „Et inde tabernaculum sive locus super posteriori parte altaris collocatur, in quo Christus, propitiatio nostra, idest hostia consecrata, servatur”. (*Rationale* ...; IV, I, 15).

18. „Propter custodiam immunditiae”.

19. „Duplex est palla, quae dicitur corporale: una scilicet quam diaconus super altare extendit, altera quam super calicem plicatam imponit” (*Rationale* ...; IV, XXIX, 4).

Spre mărirea lui Hristos, era obicei în evul mediu să se așeze Răstignirea în Biserică pe un tron bogat în draperii. Acolo, unde acest lucru nu se putea face, un mare Crucifix de lemn se atârna deasupra corului²⁰, sau se așeza pe tetrapod, mobila mare, care în mijlocul corului susținea marile analoghioane. Totuși, — susține Durant —: „În cele mai multe locuri crucea triumfală se așează în mijlocul bisericii²¹”, atârând din centrul naosului major. Obiceiul acesta era dovedit deja pe vremea papei Leon III (795—816), care, după cum susține Duchesne: „În bazilica Fericitului Apostol Petru, hrănitorul său, în mijlocul bazilicii, un Crucifix din argint în greutate de 72 libre²²”.

Durant ne dă o explicație asupra originii ripidelor, un evantai enorm din fulgi de struț plasați în vârful unei prăjini lungi. Spune deci, că la început era vorba numai despre un evantai, pe care acolitul²³ îl ventila deasupra potirului în cursul liturghiei, pînă la Canon²⁴, pentru alungarea muștelor în sezonul căldurilor mari de vară. Din acest motiv acela avea și numele de „musculatorium”.

În ce privește veșmintele liturgice pentru celebrarea Sfințelor Taine, se asociază păreri liturghiștilor medievali, care susțineau, că ele derivă de la veșmintele sacre prescrise de Moise și folosite în Templu de către preoții evrei: „Se pare că veșmintele sfinte sînt preluate din Legea veche²⁵. Părerea aceasta s-a dovedit pînă la urmă ca fiind eronată, ele avîndu-și obirșia de la vechile haine civile greco-romane.

În antichitatea creștină și în evul mediu, brîului destinat să strîngă tunică sau stiharul la talie, i se adăuga pentru episcopi și o fișie specială, numită „subcingulum” sau și „perizoma” și „balteum”, ca să țină fix epitrahilul de brîu. Durant ne informează: „Brîu secundar, care atîrnă de brîul cu care

20. În bisericile catolice corul se numește partea bisericii de lingă altar, în care sînt așezate scaunele pentru clerul obligat să rostescă de acolo orele canonice sau ceaslovul.

21. „Crux triumphalis in plerisque locis in medio ecclesiae ponitur” (*Rationale* ... I, I, 41).

22. „Fecit in basilica Beati Petri Apostoli nutritoris sui in medio basilicae Crucifixum ex argenteo purissimo pens. libras 72”. *Liber Pontificalis* I, 196).

23. Acolitul este unul din cele patru ordine minore înainte de hirotonie.

24. Este partea centrală a liturghiei catolice pînă la consacrarea darurilor. (*Rationale* ... VI, XXV).

25. „Sacrae autem vestes a veteri lege videntur adsumptae”. (*Rationale* ... III, I, 2).

stola-epitrahilul arhierului se leagă de însuși briul". Se pare că era o panglică de prelungire a briului propriu zis²⁶.

O legendă foarte răspândită în evul mediu indica un oarecare repaus duminical și în pedepsele iadului și în purgator. Ea provenea poate dintr-un fragment al Apocalipsului apocrif al Sf. Pavel, în care Iisus este plasat în scenă, spunând celor osîndiți: „Iar în ziua în care eu am înviat din morți, vă dau tuturor celor ce sînteți în pedepse, pe ziua și pe noaptea aceea, o înviare pe totdeauna²⁷". Din credința aceasta derivă slujirea unei liturghii consacrată morților în fiecare zi de luni, prescrisă de multe sinoade medievale, pentru ca în ziua, cînd ei „... se întorc la obișnuitele pedepse și la chin, să fie oarecum ușurați în suferințele lor²⁸.

Dacă liturghia de luni era dedicată celor morți, cea de sîmbătă era închinată Preacuratei. E bine să dedicăm acestei devoțiuni un spațiu ceva mai larg.

Cinci sînt rațiunile aduse de Durant în favorul închinării zilei de sîmbătă Fecioarei Maria, cu reflexele sale în liturghie.

Prima rațiune și cea mai de seamă pentru liturghistii medievale este, că Maica Sfîntă, tocmai ea, a arătat clar ziua aceasta printr-o minune întîmplată la Constantinopol în biserica Sf. Maria de Lucerna, (zice Gutier de Coinci în ale sale „Miracles de Nôtre—Dame“, că minunea avu loc „... într-o capelă frumoasă și distinsă a Maicii Sfînte Maria din Constantinopol, supranumită Luzerna²⁹“.

În biserica aceasta se găsea o foarte frumoasă statuie a Preacuratei așezată în dosul unei perdele, care fără o intervenție omenească, se descoperea singură vineri seara, pentru ca apoi să se reacopere la fel de miraculos după vecernia de sîmbătă. Minunea, evident legendară, potrivit multor cîntece populare și cărților cu minunile Madonei, care circulau în evul mediu, se repeta în fiecare săptămînă.

A doua rațiune este că Preacurata a fost singură a păstra credința în Hristos de la moartea pe cruce a Fiului său dumnezeiesc, pînă la înviere.

26. „Subcingulum, quod dependet a cingulo, quo stola Pontificis cum ipso cingulo colligatur“. (*Rationale*... III, I, 3).

27. „In die enim quo surrexi a mortuis, dono vobis omnibus qui estis in poenis, noctem et diem refrigerium in perpetuum.

28. „ad poenas solitas et ad laborem redeunt, aliquo modo eorum laboribus subveniatur“, (*Rationale*... IV, I, 51).

29. „in une caapele bele et noble de ma Dame sainte Marie, dedenz Contantinoble, Luzerna seurnom et nomée“.

Este o opinie, ce găsisse expresie cîîiar și poetică, cum se poate vedea, de exemplu din strofele unui anonim poemaș francez din secolul XIV, din care reproduc cîteva bucăți. După ce a spus că apostolii o luară la fugă cu toți după ce Hristos a fost prins, continuă:

Le vrai coeur de sa mère onques ne le lessa
Ainz très le vendredi que Jhesus trespassa
Jusques au jour de Pasques que-il resuscita
La foy de sainte Eglise toute seule garda.
C'est une des raisons qui est anques prouvée
Par guoy le samedi est ainis honnouré:
De tous ceux qui foy en doit entre loée,
Quant par li fu le foy en samedi gardée³⁰.

Părerea aceasta era foarte la modă înainte de a o rosti Durant: e de ajuns să ne gîndim la Cezar de Heisterbach, care făcea aluzie la ea în: "Expunere asupra cîntării: Bucură-te, prea luminată stea a mării³¹", și la S. Bonaventura în „Viță mistică”³².

A treia rațiune anunțată de Durant este, că ziua de sim-bătă lasă intrare spre duminică „introitus ad dominicam diem”, și poate fi socotită ca ușa acesteia. Iar fiindcă duminica închipuie împărăția cerurilor, se cuvine, ca Maria, „ianua coeli” = poarta raiului, să primească de la credincioși omagii în pre-ziua sărbătorii.

Pe de altă parte, și-i a patra rațiune, se cuvine, ca sărbă-toarea mamei să fie urmată de aceea a Fiului, deoarece simbăta despărțea astfel ziua de durere — vinerea — de aceea a bucu-riei — duminica — ca o mijlocire între cele două. Este o con-cepție, care a mai fost exprimată și de un necunoscut cîntăreț latin din secolul XIII:

30. „Inima adevărată a Mamei sale nu l-a părăsit de loc / Ba, de vineri, cînd Iisus muri / pînă-n ziua de Paști cînd el învie / credința Sfintei Biserici ea singură o păstră / Este una din cauzele ce mai do-vedesc / Pentru ce simbăta este atît de cinstită: / de toți ce ce au cre-dință ea trebuie lăudată pentru aceasta, / cînd credința în simbătă de Ea a fost păstrată”.

31. Expositiunculă în sequențiam: „Ave preaeclara Maris stella”, imn care mai există și astăzi la catolici sub formă: Ave Maris stella, Dei Mater alma atque semper Virgo, Felix coeli porta=Bucură-te steaua mării, — Preacinstită Maică a lui Dumnezeu, — Și de-a pururi Fecioară,— Fericită poartă a raiului.

32. „Vitis mystica”.

Dum transis ad gaudiosum
Diem, relinquens poenosum,
Dies est haec media.
Haec de poenis nos educit
Mediatrix, et adducit
Ad suprema gaudia³³.

A cincea rațiune este, că precum Dumnezeu se odihni după facerea lumii, tot așa și Maria este odihna lui Dumnezeu. Și opinia aceasta își găsi poetul său latin în veacul al XIII-lea, secolul lui Durant:

Hodierna lux diei
Dies fuit requiei
Plasmatoria omnium.
Sic quievit in Maria,
Dum ipsius in hac via
Virgo fit hospitium³⁴.

Nici ideea aceasta nu este a lui Durant, deoarece o găsim deja la Sf. Petru Damiani, care mai mult decât oricine altul, contribui în secolul XI la difuzarea cultului marian. De fapt în ale sale „Opuscula“, el afirmă, că simbăta înseamnă odihnă, fiindcă în ziua aceea Dumnezeu se odihni. Se cuvine deci, ca ziua aceasta să fie închinată Prea Fericitei Fecioare, în care înțelepciunea veșnică și-a ales adăpostul său și acolo odihni ca într-un culcuș prea sfânt³⁵.

În ce privește liturghia din postul Crăciunului, Durant arată pricina preferinței date profetului Isaia în citirile din prima duminică din vremea aceea, numită: „Duminica: La tine am ridicat ...“³⁶ pînă la Crăciun, pentru că observă el: „Despre venire (a lui Iisus Hristos), vorbește mai deschis decât oricare alt profet³⁷“. El ne înfățișează și asupra multor deosebiri în alegerea textului evanghelic al acestei duminici: în unele biserici se citea pericopa: „Vor fi semne în soare și în lună“³⁸

33. „În timp ce treci spre ziua de bucurie, părăsind-o pe cea a durerii, este ziua de mijloc. Aceasta fiind mijlocitoare, ne scoate din pedepse și ne îndreaptă spre bucuriile de sus“.

34. „Lumina de astăzi a zilei, fost-a ziua de odihnă, Făcătoarea tuturor. Astfel se odihni (Dumnezeu) în Maria, căci în valea aceasta (pămîntească), Fecioara devine adăpostul Lui“.

35. P.L. CXLV, 565 — 66.

36. „Dominica ad te levavi“, așa numită, după cuvintele de început ale liturghiei din duminica respectivă.

37. „de adventu loquitur apertius quam aliquis alius propheta“.

38. „Erunt signa in sole et luna“ (Luca 21, 25).

ceea ce a rămas apoi în *Missale Romanum*. Altele citeau începutul Evangheliei lui Marcu, pentru cuvintele: „Iată eu voi trimite pe Ingerul meu³⁹”, iar altele, în sfârșit, cap. XXI din Sf. Matei: „De cum se apropie de Ierusalim⁴⁰”, care descrie intrarea lui Iisus în Ierusalim⁴¹. Dintr-un liturghier mozarabic și din *Capitularul*⁴² din Würzburg aflăm că există și o altă citire, prin care la Evanghelie se citea cap. III din Sf. Luca: „In anul al cincisprezecelea al împărăției Cezarului August⁴³”.

Durant ne dă și tălmăcirea simbolică a celor trei liturghii pe care fiecare preot le slujește în ziua de Crăciun: „Prima liturghie privește nașterea din veci, adică din tată fără de mamă; a doua pe cea în timp, adică din mamă fără de tată; a treia a fost făcută pentru că vorbește despre amândouă și de aceea privește și pe cea veșnică și pe cea vremelnică⁴⁴”.

Dar exista și interpretarea precedentă simbolică a lui Amalarius de Metz, care se adaptează mai bine la examinarea textelor liturgice, că adică, prima face aluzie la nașterea în timp a lui Iisus, a doua la cea duhovnicească în sufletul celui drept, închipuit prin păstori, iar a treia la nașterea eternă a Cuvîntului din Tatăl.

Liturgistul nostru mai face pomenire și de sărbătoarea celor proști, adică a subdiaconilor, care în ziua aceea își alegeau un „episcopel”. Subdiaconii țin o serbare în unele biserici la sărbătoarea tăierii împrejur, în altele la Bobotează, iar într-altele în octava Bobotezei, care se numește Sărbătoarea Proștilor⁴⁵.

În ajunul Bobotezei, ne spune Durant, în multe biserici erau citite, în cursul slujbei de noapte, evangheliile referitoare la cele trei evenimente ce erau prăznuite: „Trei sînt evangheliile acestei solemnități: una este despre botez, adică: fost-a; a doua este despre Magi, adică: după ce s-a născut Iisus, ce se zice în liturghie...; a treia este despre nuntă” (aluzie la faptul, că în Biserica catolică la Bobotează se face și pome-

39. „Ecce ego mittam Angelum meum”.

40. „Cum approquinqussset Jerosolimis”.

41. *Rationale* ... VI, III, 1.

42. *Capitular* = Registru al corporațiunii de canonici ai catedralei, care toți laolaltă formau așa numitul *Capitulum*.

43. „Anno quintodecimo imperii Tiberii Caesaris”.

44. „Prima missa pertinet ad generationem aeternam scilicet de patre sine matre; secunda ad temporalem, scilicet de matre sine patre; tertia confecta est qua de utraque agit, et ideo pertinet ad aeternam simul et temporalem” (*Rationale* ... VI, XIII, 24).

45. „Subdiaconi faciunt festum in quibusdam ecclesiis in festo Circumcisionis, in aliis in Epiphania, etiam in aliis in octava Epiphaniae, quod vocant Festum Stultorum” (*Rationale* ... XLII, 16).

nirea nunții din Cana Galileii⁴⁶. Dar arată că în alte biserici se mai adaugă și un al patrulea: „Cartea neamurilor lui Iisus Hristos”⁴⁷.

În duminica Floriilor, după binecuvântare în anticăpitate era obicei ca să se iasă la procesiunea în afară de biserică, purtând în mâini stîlpările sfințite. La întoarcere ușa bisericii era închisă și se deschidea numai după ce subdiaconul, care purta crucea, bătea în ea cu virful crucii lungi. Apoi procesiunea intra în biserică cîntîndu-se responsoriul „Intrînd Domnul⁴⁸” pentru slujirea sfintei liturghii. Durant explică simbolismul cortegiului celor drepti în frunte cu Hristos, că numai în puterea crucii Lui se deschide împărăția cerurilor⁴⁹.

Durant informează asupra vegherii din noaptea Paștilor în cursul căreia erau citite și cîntate bucăți luate din Vechiul Testament — Parimii — care mai tîrziu luară numele de Pro-rocii. Dintru început erau douăsprezece dar pe urmă au fost reduse în număr, pînă cînd au ajuns la patru în Sacramentarul papei Grigorie cel Mare, luate din Facere I, 1—31; a doua din Ieșire, 14, 24—31; a treia din Ieremia, 54, 17 și urm. Durant însă ne arată, că obiceiul de patru nu era încă generalizat, deoarece mai erau biserici, a căror datină era să citească sau să cînte șase, șapte, patrusprezece lecturi, sau de-a dreptul douăzeci și patru cînd textul era citit în latinește și în grecește⁵⁰. Este interesantă această documentare, că la sfîrșitul secolului XIII, în unele biserici era obicei să se citească textele evanghelice și în limba greacă.

La liturghia din marea noapte de Paști, în evul mediu nu erau purtate luminările la latura diaconului cînd acesta cînta evaghelia; nu se recita Crezul, se trecea peste antifoanele „Ad introitum”, „Ad offerendum”, „Ad comunien”, nu se rostea „Agnus Dei”, se lăsa afară semnul păcii⁵¹. Durant ne spune că acest lucru se întîmpla în semn de bucurie încă nu deplină și întregă, pentru că „Învierea lui Hristos încă nu-i arătată”⁵².

La liturghia papală din ziua de Paști nu trebuia să se dea răspuns la: „Pacea Domnului să fie totdeauna cu voi”, rostit

46. „Tria sunt evangelia huius solemnitate: unum de baptismo, scilicet Factum est; secundum de Magis scilicet cum natus esset Jesus, quod digitur in Missa...; tertium est de nuptiis” (*Rationale* VI, XVI, 13).

47. „Liber generationis Ihesu Christi” după Sf. Luca.

48. „Ingrediente Domino”.

49. *Rationale*... V, LXVII, 9.

50. *Rationale*... VI, LXXXI, 6.

51. Sint referințe la diferite momente liturgice: „la intrare”, „la oferirea darurilor”, „la împărțire”. Agnus Dei adică Mielul lui Dumnezeu, este începutul unei scurte rugăciuni din preajma împărțirii liturgice. (*Rationale*... VI, LXXXV, 5).

52. „resurrectio Christi nondum est manifesta”.

de Pontifice cu obișnuitul: „Și cu Duhul Tău⁵³”. Particularitatea aceasta respectată numai la liturghia servită de papa în bazilica S. Maria Maggiore, este explicată astfel de Durant: „Deoarece pe când Fericitul Grigorie în ziua aceea slujea sfânta liturghie acolo și rosti cuvintele: „Pacea Dnului... un înger al Domnului a răspuns cu glas înalt: „Și cu Duhul Tău“; și de aceea, când în ziua aceasta slujind papa spune: Pacea Domnului, în mărturia acestei minuni nu i se răspunde nimic⁵⁴”.

În ziua de Paști poporul putea să mănânce iarăși mâncările pe care postul riguros al Paresimilor le eliminase de pe mese, precum carnea, ouăle, laptele, brânza, etc., dar simțul religios era atât de viu, la fel și cel liturgic, încît poporul nu mîncă bucate ce să nu fi fost sfințite de preot. În legătură cu aceasta Durant zice: „În ziua aceasta sfîntă nu trebuie să mîncăm nimic ce să nu fi fost sfințit de preot⁵⁵”.

În forma obișnuită în evul mediu Slujba morților se compunea din recitarea vecerniei, miezunoaptei și a utreniei. Însă, deja din secolul XI fusese introdus și un „responsorium”: „Să nu-ți amintești de păcatele mele⁵⁶”, precum și celălalt răspuns: „Scapă-mă Doamne, de căile iadului, Tu care ai frînt porțile ferecate⁵⁷”, împrumutat dintr-o cuvîntare apocrifă a Sf. Augustin, în care este descrisă coborîrea în iad a lui Iisus, după evanghelia apocrifă a lui Nicodim. Introducerea acestui răspuns, în vigoare și astăzi în serviciul pentru morți, reprezintă textul liturgic cel mai caracteristic referitor la „descensio ad inferos” a lui Hristos. Mai tîrziu se adaugă Chemarea cu psalmul 94, care ne spune Durant, era cîntat numai în fața cadavrului, „nec invitorium nisi corpus preasens⁵⁸”. Am făcut deja amintire despre liturghia din ziua de luni întru pomenirea celor morți, în referire la concepția medievală asupra repausului duminical.

După cum se știe, în evul mediu era cu desăvîrșire oprită în Paresimi sărbătoarea oricărui Sfînt. Durata însă ne spune că ele începeau să pătrundă și în „rînduiala” de Paresimi, mai

53. „Pax Domini sit semper vobiscum”, „Et cum spiritu tuo”.

54. „Quia cum Beatus Gregorius (Grigorie cel Mare) hac, die ibi celebraret et pax Domini pronuntiaret, Angelus Domini alta voce respondit: et cum Spiritu tuo; et propter hoc, cum papa hac die celebrans dicit: Pax Domini in testimonium huius miraculi nihil sibi respondetur” (Rationale... VI, LXXXVIII, 1).

55. „In hac sancta die nihil quod a sacerdote non sit benedictum, comedere debemus”. (Rationale... VI, LXXXVIII, 7).

56. „Ne recorderis peccata mea”.

57. „Libera me, Domine, de viis inferni” / „Qui portas aereas congregisti”.

58. Rationale... VII, XXXV, 27).

ales sub influența mănăstirească, în timp ce, în unele biserici, ca la Milano, în perioada aceea se mărgineau numai la o simplă pomenire⁵⁹.

Se mai numeau și se mai numesc și astăzi „mise votive” acelea care erau slujite într-un scop particular sau privat, ca de exemplu: „pentru un bolnav”, „pentru timp senin”, „pentru cei ce călătoresc”, „împotriva ciumei și slăbirea prin epidemie⁶⁰”. Într-un Sacramentar din prima jumătate a secolului I, atribuit pe nedrept lui Alcuin, apăreau deja distribuite pentru fiecare zi a săptămânii câte două, în ordinea următoare:

Duminică: „În preamărirea Treimii”, pentru a cere harul Duhului Sfânt.

Luni: „pentru iertarea păcatelor”, pentru a obține darul lacrimilor.

Marți: „spre a primi mijlocirile îngerești”, împotriva ispitelor de cuget.

Miercuri: „pentru sfânta înțelepciune”, pentru a cerși umilința.

Joi: „pentru iubire (a lui Dumnezeu și a de aproapei)”, împotriva ispitelor trupești.

Vineri: „pentru Sfânta Cruce”, pentru scăparea de strîmtoări și de nevoi.

Sîmbătă: „în cinstea Sfintei Maria”, întru amintirea Sfintei Maria⁶¹.

În Italia, în ciuda numelui și a autorității lui Alcuin, nu pare ca această devoțiune să fi avut un succes mare. Petru Damiani, vorbește numai de trei zile pe săptămînă, în care se pot servi liturghii „votive”: luni, vineri și sîmbătă. Pe vremea lui Durant, după mărturisirea lui, se urma ordinea aceasta: duminică: „Liturghia Sfintei Treimi”; luni: „pentru cei morți”; marți: „pentru păcate”; miercuri: „pentru pace”; joi: „pentru nevoi”; vineri: „a Sfintei Cruci”; sîmbătă: „a Preasfintei Fecioare Maria⁶²”. În veacurile trecute aceste liturghii erau consimțite din pricina puținelor sărbători de-ale sfinților și spre

59. *Rationale* ... I, VII, 38).

60. „pro infirmo”, „pro serenitate temporis”, „pro iter facientibus”, „contra pestem et languorem”, „epidimiae”, etc.

61. duminică: de trinitate, de gratia Spiritus Sancti postulanda; luni: pro peccatis; pro petitione lacrimarum; marți: ad postulandum angelica suffragia; pro tentatione cogitatum; miercuri: de sancta sapientia, ad postulandum humilitatem; joi: caritate, contra tentationes carnis; vineri: de Sancta Cruce, de tribulatione et necessitate; sîmbăta: de Sancta Maria, in commemoratione Sanctae Mariae.

62. În muzica gregoriană a Bisericii catolice există mai multe liturghii care se numesc după melodie: „Missa de Trinitate”, sau „pro defunctis”, „pro peccatis”, „pro pace”, „pro tribulatione”, „De Cruce”, „De Sancta Maria”.

a nu fi obligați a repeta în fiecare zi a săptămânii liturghia duminicii precedente. Mai târziu însă fură puse în discuție pentru a pune piedică lăcomiei de câștig a preoților sau evlaviei puțin lămurite a mirenilor. La doi ani după moartea lui Durant, în sinodul de Würzburg din 1298, preoții eparhiei fură obligați să facă slujba „cîntînd despre zi și în zi“.

Asupra servirii mai multor liturghii în aceeași zi din partea preoților, puseseră deja în vedere sancțiuni papii Alexandru II (1065—1073) și Inocențiu III, care preciza că pluricelebrațiunea, în afară de ziua de Crăciun era interzisă „decît în caz de necesitate“. Durant face deosebire între „causa necessitatis“ (un prohod), „causa honestatis“ (un personaj însemnat dorește să asculte o liturghie după o călătorie sau în preajma ei) și „causa utilitatis“ (o cununie)⁶³.

Cînd pluricelebrarea era oprită sau împiedicată de un motiv oarecare, cucernicia medievală găsise un expedient, cu ajutorul căruia s-o înlocuiască cel puțin în mod aparent: era așa zisa „liturghia seacă“⁶⁴ constînd în slujirea sfintei liturghii fără consacrarea darurilor și deci fără împărtășire, pentru o mai mare analogie cu liturghia adevărată, în locul ostiei, era ridicat în sus, cînd ritualul o cerea, sau o relicvă sau Prea-sfînta Taină. Numele de „liturghia seacă“ deriva din faptul, că la început fusese introdusă spre a încadra împărtășirea bolnavilor, care era dată numai sub specia pîinii, după cum ne-o arată Pontificalul lui Prudențiu de Troyes (secolul IX) cu titlul: „Pentru bolnavul aproape de moarte“⁶⁵. „Liturghia seacă“ sau „liturghia neagră“ era socotită ca îngăduită, și lucru de lăudat, a fost practică veacuri de-a rîndul fără să fi fost contestată. Durant care, după cum o știm, a trăit neconținut la curtea papală din Roma, o recomandă ca practică de pietate: „Dacă din evlavie, iar nu din superstiție, preotul vrea să recite întreg serviciul liturgic, fără jertfă liturgică, să ia toate veșmintele preoțești și să servească liturghia după felul obișnuit“⁶⁶.

Cădelnițarea darurilor în liturghia cîntată era o datină cunoscută la sfîrșitul secolului XII, și Inocențiu III o descria astfel: „Preotul răspîndește tămîia pe sus și împrejur“⁶⁷, iar Durant descrie mai clar gestul: „Preotul cădelnițează în formă de

63. Se știe că preoții catolici au facultatea de a servi cîte trei liturghii la ziua morților — 1 noiembrie și în prima zi de Crăciun. Pasajul acesta se referă la practica aceasta.

64. „Missa sicca“.

65. „Pro infirmo qui proximus est morti“.

66. „Sacerdos, si ex devotione, non ex superstitione velit totum officium missae sine sacrificio dicere, accipiat omnes vestes sacerdotales et missam suo ordine celebrat“. (Rationale... IV, I, 6).

67. „Sacerdos superducit et circumducit incensum“.

cruce și de cunună⁶⁸, făcînd aluzie și la simbolismul tămîiei: rugăciunea care se îndreaptă plăcută la Dumnezeu, face să coboare peste noi îndurarea Sa.

În conferirea botezului ritul prescria să se zică cu glas mai scăzut formula: „Acestea ce ne-au fost poruncite, să ne fie de folos și spre curățirea minților⁶⁹”. Unii liturgiști medievali o explicau cu dorința de a pune melodic în relief cîntarea întreită a formulei epiclezei: „Să se coboare în plînirea acestui izvor⁷⁰”, care urmează îndată. În schimb Durant o explică cu sentimentul de smerenie ce simte preotul în fața poruncii divine de a boteza: „Nu aș îndrăzni (să fac) să se coboare peste făptura apei un lucru atît de mare și atît de înalt, adică Duhul Sfînt, decît pentru că Tu ne-ai dat porunca să împărtășim botezul⁷¹”.

Am încercat să dăm mult prea pe scurt, o idee despre cuprinsul și despre importanța operei lui Durant și, în consecință despre manuscrisul din biblioteca Stolnicului. Norocul a vrut, ca manuscrisul să ajungă în biblioteca unui bărbat cult și inteligent, care s-a priceput să-i pătrundă importanța. Iar faptul, că-i scris latinește, l-a salvat de la împrăștierea urmată după asasinarea Stolnicului și a fiului Ștefan voievod în 1716 la Constantinopol⁷². În toate acestea noi vedem mîna lui Dumnezeu. Și, lui Dumnezeu să fie laudă!

68. „Sacerdos thurificat in modus crucis et coronae”. (Rationale... IV, XXXI, 3).

69. „Haec nobis praecepta, sint etiam purificandis mentibus efficaces”.

70. „Descendat in hanc plenitudinem fontis”.

71. „Non auderem tantam et tam altam rem, scilicet Spiritus Sanctum, ut in creaturam aquae descendat, nisi quia Tu praecepisti nobis baptismum exercere”. (Rationale... VI, LXXXI, 9).

72. Ca om de cultură și ca istoric, Stolnicul a fost descoperit de N. Iorga. A se vedea de exemplu revista „Magazin Istoric”, anul IV, nr. 2(35) februarie 1970.

STUDIILE PATRISTICE ÎN PERSPECTIVĂ ECUMENICĂ*)

de: Dr. LUKAS VISCHER,
Directorul Comisiei
pentru Credință și Constituție

Care e semnificația studiilor patristice în mișcarea ecumenică? Părinții fac parte din moștenirea comună a creștinătății. Dar Bisericele particulare nu recunosc la fel autoritatea lor și-i studiază după metode deosebite și cu un interes mai mare sau mai mic. De aceea pentru dezvoltarea ulterioară a Mișcării ecumenice are însemnătate faptul ca noi să ajungem la o înțelegere comună a Părinților¹.

I. SEMNIFICAȚIA STUDIULUI PĂRINȚILOR PENTRU DIALOGUL ECUMENIC

1. Studiul Părinților vechii Biserici este bazat pe recunoașterea faptului că Bisericele despărțite nu se întâlnesc numai ca vecini geografici (ecumenism „în space”), ci și în calitate de comunități istorice (ecumenism „în time”).

Tradițiile creștine separate au drept temelie și origină comună Descoperirea lui Dumnezeu în Iisus Hristos, așa cum este ea atestată în Sfintele Scripturi. Cuvântul lui Dumnezeu s-a făcut auzit și a fost proclamat într-o epocă și într-o situație dată; el are deci și o continuitate istorică de-a lungul căreia el acționează fără încetare și se desfășoară în plinătatea lui.

În orice înțelegere și proclamare a cuvântului astăzi, noi depindem, fie că o știm, fie că nu, de tradiția Părinților fiindcă ei sînt cei care ne-au transmis cuvîntul (Evrei, 13, 7).

2. Intrucît Dumnezeu a ales nu numai calea revelației istorice, ci și pe aceea a transmițerii istorice, continuitatea

*) Din volumul „Nouveauté dans l'Oecuménisme”, ed. „Les Presses de Taizé”, (Franța. 1968), publicat. sub auspiciile Comisiei „Credință și Constituție — Consiliul Ecumenic al Bisericilor” pp. 70—82.

1. *P r o b l e m a* se și pusese chiar de la începutul Mișcării ecumenice. Dar ea e cu mult mai importantă de cînd Bisericile Ortodoxe participă pe deplin la viața Consiliului Ecumenic al Bisericilor. De aceea Comisia pentru Credință și Constituție a însărcinat Secre-

aparține naturii însăși a proclamării lui Hristos. În această transmitere istorică, epoca Părinților are o însemnătate fundamentală.

Părinții vechii Biserici aparțin trecutului comun al diferitelor tradiții, care s-au separat după aceea. Ei au trăit, într-o epocă, în care Biserica, s-a aflat, pentru prima dată, în fața unor probleme fundamentale: pătrunderea prin misiune în alte culturi, opoziție între credință și rațiune, clasificarea raporturilor între Biserică și societate într-o epocă, în care creștinismul ajungea puțin câte puțin să fie recunoscut, etc.

Părinții Bisericii vechi s-au exprimat în formule temerare asupra Treimii și hristologiei; aceste formule sînt și astăzi o bază comună pentru Bisericile din Consiliul ecumenic, cum o afirmă ele.

Primele veacuri n-au fost cu siguranță o vîrstă de aur și Părinții Bisericii vechi n-au avut altă sarcină decît pe a noas-

tariatul să reunească un grup de teologi pentru studiul acestei chestiuni. Dată fiind însemnătatea deosebită a acestei probleme pentru legăturile dintre Bisericile Ortodoxe și cele Occidentale, grupul trebuia să fie compus dintr-un număr egal de reprezentanți dintr-o parte și din cealaltă. După o primă sesiune pregătitoare la Paris (în 1962), acest grup de lucru a ținut trei lungi sesiuni la Aarhus (1964), Hamburg (1965) și Salonic (1966).

Grupul patristic de lucru n-a început printr-o discuție generală asupra epocii Părinților. Dimpotrivă, convins că numai un text din primele veacuri de o oarecare însemnătate dogmatică ar îngădui să se ajungă la un rezultat comun, el a ales pentru cercetarea sa împreună un text al Sfintului Vasile al Cezareei, („cel Mare”), asupra Sfintului Duh (din 375). El i-a adăugat ca o completare cele patru scrisori ale lui Atanasie al Alexandriei către Serapion de Tehmuis asupra dumnezeirii Duhului (către 359). Însemnătatea pe care o are pneumatologia în dialogul actual asupra unității Bisericii a fost hotărîtoare pentru alegerea acestui text.

Grupul de muncă a fost de acord în afirmația că analiza istorică-critică a textului era condiția prealabilă a bunei ei înțelegeri. Dar gîndirea sa nu trebuia să se limiteze la aceasta. Trebuia, de asemenea să se scoată în relief valoarea teologică a textului. Acolo s-au arătat fără indoială primele greutăți. Căci dacă, în ce privește domeniul analizei istorico-critice, domnește o largă înțelegere, cercetarea interpretării teologice scoate în evidență tot atîtea poziții comune ca și dintre cele deosebite.

Noi înfățișăm aici rezultatul eforturilor noastre. Primul capitol cuprinde ceea ce am putut exprima împreună asupra semnificației studiului Părinților pentru Mișcarea ecumenică. Cel de al doilea capitol prezintă o serie de reflecțiuni metodologice care au apărut în cursul studiului textului ales și pe care noi le socotim semnificative pentru ansamblul studiilor patristice. În ceea ce privește valoarea teologică a unui text patristic, noi ne-am lovit de problema ermeneutică a traducerii mesajului Părinților în limbile noastre, ca și de problema dogmatică a actualizărilor. Cel de al patrulea capitol propune Comisiei pentru Credință și Constituție un oarecare număr de recomandări.

tră: transmiterea mesajului apostolic. Ei întruchipează, totuși, tradiția „primară” a Bisericii, din care derivă toate tradițiile noastre.

De aceea studiul Părinților nu este numai o „manie” de specialiști. El e mai, curînd o sarcină fundamentală a teologiei pentru a înțelege și a pătrunde continuitatea istorică. Epoca Părinților are deci pentru Biserica de astăzi o semnificație tot alăt de constitutivă pe cît e de exemplară.

3. Semnificația deosebită a epocii patristice nu exclude un examen, nici o analiză critică: dimpotrivă, ea le pretinde în măsura în care noi ascultăm pe Părinți, întemeindu-ne pe cuvîntul apostolilor pe care ei înșiși voiau să-l transmită în epoca lor.

Pentru a îndeplini în mod corect această sarcină trebuie mai întîi să ne familiarizăm cu formularea și cu cuprinsul scoaterilor patristice, apoi să cercetăm în ce fel este proclamat Hristos acolo. Nu e de ajuns o simplă analiză istorică. E vorba, mai mult, să recunoaștem și să arătăm în ce fel Părinții, în epoca, în funcția și în lucrarea lor, au zidit Biserica pe temelia Apostolilor și Profetilor, a căror piatră din capul unghiului este Iisus Hristos (Efeseni 1, 2).

Studiul scrierilor patristice în cadrul dialogului ecumenic să se sprijine pe marele interes pe care l-a trezit Patristica în ultimele decenii atît în Răsărit cît și în Apus. Trebuie să amintim în mod cu totul special Conferința internațională patristică de la Oxford (începînd din 1951) în care lucrează împreună specialiști din diferite Biserici și Confesiuni. Trebuie să cităm, deasemenea, numeroasele ediții critice noi de texte și lexicele patristice, care constituiesc pentru toate Bisericile și toate Confesiunile o bază comună de cercetări patristice. Și totuși, de abia astăzi a început un studiu teologic comun.

II. STUDIUL TEXTULUI „DESPRE DUHUL SFÎNT” ÎN CADRUL LUI ISTORIC

Nădăjduim că experiența desigur limitată a studiului nostru comun al operii Sfîntului Vasile al Cezareei, „Despre Duhul Sfînt”, poate să fie aplicată și la alte texte, de aceea dăm în continuare următoarele indicații:

Putem sublinia trei puncte privitoare la cadrul istoric al tratatului „Despre Duhul Sfînt” hotărîtoare pentru a înțelege mai bine acest text: 1. Situația istorică și biografică din timpul redactării lui; 2. Forma și structura textului însuși; 3. Temele principale ale textului.

1. Contextul istoric al tratatului „Despre Duhul Sfînt”.

Fiecare text are un cadru istoric care ne dă o parte, îl determină și, de altă parte, ne dă cheia care ne îngăduie să avem

o înțelegere mai justă despre el. Nu trebuie să-l scoatem din cadrul său; altfel, ne expunem să introducem în interpretarea sa elemente streine și să-l facem să piardă valoarea lui originală. În ce privește situația istorică și biografică din timpul redactării tratatului „Despre Duhul Sfânt” (375) trebuie să avem în vedere înainte de orice faptele următoare:

a. Situația istorică:

Creștinismul este pe punctul de a deveni religie de Stat. Acest lucru e privit ca venind de la sine. Această stare de lucruri motivează în parte căutarea unei noi căi de sfințenie, a unei căi conștient creștine. Astfel mișcarea minăstirească se întinde la Capadochia, unde pînă atunci era necunoscută. Pentru aceleași motive, se mărește și convingerea că centrul Teologiei este Taina. Dimpotrivă, arienii se angajează pe o cale opusă; ei introduc în predica creștină elemente filosofico-științifice.

b. Situația bisericească și teologică:

Discuțiile teologice nu sînt numai semnul decadenței unității Bisericii. Lupta pentru adevăr e, de asemenea, de cele mai multe ori, o luptă pentru unitate. Se observă aceasta, în mod cu totul deosebit la Sf. Vasile și paralel, se găsește și o controversă dogmatică și un efort de unitate. Partea tragică a ceea ce este inevitabil și involuntar apare mereu în nereușita ei.

Redactarea tratatului „Despre Duhul Sfânt” datează din perioada postniceană, în deosebi din epoca luptelor împotriva diferitelor grupe de „pneumatomi”. Lupta împotriva lui Eustație al Sebastei, fost dascăl și prieten al Sfîntului Vasile², căpetenia omisiunilor și principal întemeietor al mișcării minăstirești în Asia Mică, este deosebit de semnificativă în această privință.

Sînt, de asemenea, interesante de scos în relief, relațiile pe care Vasile le întreține cu Atanasie al Alexandriei, și, după moartea acestuia din urmă, cu Damas al Romei. Sf. Vasile discuta cu ei mai ales chestiunea unității între Bisericile din Răsărit și despre recunoașterea lui Meletie al Antiohiei de Alexandria și de Roma. În nereușita acestor negocieri apare deja deosebirea dintre eclesiologiile orientală și occidentală³.

2. Lucrările lui H. Dorries, J. Gribomont și critica lui B. Pruche asupra concluziilor lor, „Autour du Traité sur le Saint Esprit de Basile de Césarée”, dans R.S.R. 52 (1964), p. 233—247.

3. Cf. Emmanuel Amand de Medieta, „Basile de Césarée et Damas de Rome: Les causes de l'échec de leurs négociations” în „Biblical and Patristic Studies in Memory of Robert Prérce Casey”, editat de J. Neville Birdsall și Robert W. Thomsen, 1965, p. 122—166.

c. Situația culturală și intelectuală.

O analiză amănunțită trebuie să facă să reiasă în detaliu mediul intelectual și curente de gândire teologică, care au influențat pe Sf. Vasile în raport cu cultura timpului său.

Trebuie să pomenim aici în deosebi despre însușirea filozofiei elenistice, a neoplatonismului lui Plotin mai ales despre gândirea și terminologia Sf. Vasile⁴. Se recunoaște ușor că Sf. Vasile folosește în mod critic ideile neoplatonice. Comparat cu scrierile sale de mai înainte (ca *Impotriva lui Eunomiu și Despre Duhul*), tratatul *Despre Duhul Sfânt* descoperă totuși o influență neoplatonică mult mai puțin puternică. Chiar lupta sa împotriva lui Eunomiu, un teolog tare neoplatonic, arată în ce fel a schimbat Sf. Vasile conceptele, pe care le folosea din punct de vedere teologic: raportul între sufletul individual și sufletul universal devine la Sf. Vasile raportul între Sfântul Duh și duhul omului, de pildă.

d. Situația biografică a autorului și a operei sale:

Tratatul „Despre Duhul Sfânt” este o operă de mai târziu a Sf. Vasile, scrisă pe când era Episcop al Cezareei. Epistola CXXVIII-a e din aceeași epocă. De altminteri cele trei cărți autentice din „Impotriva lui Eunomiu” sînt anterior, de pe când Sf. Vasile mai era călugăr. Se poate constata că între aceste două opere a dezvoltat și aprofundat Sf. Vasile pneumatologia sa în mod deosebit.

2. Formă și structură a textului.

După ce am arătat situația istorică, trebuie să studiem forma specifică și intenția originală a acestui text pentru ca să-i înțelegem mai bine cuprinsul.

a. Din punctul de vedere al formei literare „Despre Duhul Sfânt” nu este un tratat sistematic, ci o scriere ocazională (H. Dörries), cu un caracter apologetic-polemic. Sf. Vasile era învinuit de a fi folosit în liturghie pe lângă doxologia trinitară tradițională „*prin (dia) Fiul (en) Duhul Sfânt*”, o altă formulă: *cu (meta) Fiul cu (syn) Duhul Sfânt*” și trebuia să se apere de aceasta.

b. Următorii factori determină caracterul formal al acestei opere: Invinuirea adresată Sf. Vasile, în legătură cu doxologia treimică, care continua lupta deja angajată cu pneumatologia asupra „dumnezeirii Duhului”; răspunsul dat lui Amfilohie al Iconei, prieten al Sf. Vasile, la o chestiune, pe care acesta o adresase lui Sf. Vasile în raport cu această problemă; factori apologetici, polemici, doctrinali și reflecții dogmatice.

4. Cf. H. Dernhard, *Das Problem der Abhängigkeit des Basilios von Plotin*, Berlin, 1964.

c. În acest text afirmațiile privind pneumatologia nu au forma unei reflecții teoretice, ci răspund mai curînd la un fapt concret într-o situație și într-o direcție precisă. Ca episcop răspunzător de puritatea doctrinei și unității Bisericii Sf. Vasile trebuia să răspundă la tendințele homiusiene ale pneumatomaților. Se vede acest lucru în mod cu totul deosebit în răspunsul său, care prezintă o tensiune extraordinară între notărirea sa centrală și efortul său de mijlocire între mărturia publică, sau mărturisirea creștină (*Kerygma*) și inima (*dogma*) credinții creștine; între cuvîntarea necesară și tăcerea folositoare pentru nevoile cauzei (*oikonomia*).

3. Principalele teme exprimate în text

Se pot lua în considerare în două feluri principalele teme din „Despre Duhul Sfînt”: „Mai întîi din punctul de vedere al premiselor și în al doilea rînd după cuprinsul afirmațiilor teologice.

a. Premisele metodologice deosebesc în mod fundamental pe Sf. Vasile de adversarii săi. În adevăr, Sf. Vasile insistă în Teologie, ca și în practica și pietatea bisericească (liturgia), mai ales asupra tradiției doctrinale apostolice, al cărei centru este Scriptura și el se opune primatului concepțiilor filozofice. Argumentele logice nu au pentru el o funcție constitutivă, ci numai de ajutorare.

b. Date fiind obiectul și structura sa, argumentarea lui teologică este trîemică; mai ales pentru că are ca punct de plecare porunca de a lăza și pentru că ea revine fără încetare la aceasta. Nu se poate sesiza cu adevărat originalitatea Teologiei trinitare decît în raport cu chestiunea adevăratei laude a lui Dumnezeu (doxologie) în Biserică și nu e vorba chiar de o problemă curat speculativă. Ideea conducătoare a lui Vasile, aceea *homotimia* Duhului, este semnificativă. În istoria dogmelor această idee nu este decît un prim pas spre doctrina homousiei Duhului. Ea arată limpede totuși care sînt rădăcinile originale ale reflecției dogmatice: În practica liturgică a Bisericii și în doxologia sa.

c. În acest sens nu se poate înțelege Teologia Sf. Vasile în mod exclusiv ca o traducere gîndită a revelației în concepțiile și categoriile de gîndire ale unei epoci date. Ea ține mult mai mult de domeniul mai restrîns al vieții totale a Bisericii, al pietății, al Liturghiei, doctrinei sale și la sfîrșit și de reflecția sa sistematică.

III. SEMNIFICAȚIA ȘI MESAJUL TEXTELOR PATRISTICE PENTRU EPOCA ACTUALĂ

Timpurile patristice reprezintă pentru Biserică o tradiție vie și nu un depozit împietrit. Ca tradiție vie ele trebuie să fie mereu din nou deschise și făcute roditoare.

1. *Semnificația operei după cuprinsul ei.*

a. Cuprinsul tratatului „Despre Duhul Sfânt” aduce o contribuție hotăritoare pentru înțelegerea dogmatică a dumnezeirii Sfântului Duh într-o situație concretă și istorică ca în dezvoltarea teologică proprie Sf. Vasile. Sf. Vasile n-a rezolvat deloc această problemă și totuși afirmă împede și într-un mod hotăritor că Sfântul Duh nu e o creatură și că trebuie lăudat ca Dumnezeu Tatăl și Fiul.

b. Prin urmare, când se caută astăzi sensul acestui text, se crede că el nu reprezintă o soluție definitivă a chestiunii, ci că descopere o hotărîre dogmatică, hotărîre care poate servi ca ghid și care are o valoare exemplară: E o voce într-un cor.

c. Insemnătatea deosebită a acestei lucrări apare tot atît de limpede în consecințele ei istorice în Orient ca și în Occident.

2. *Actualizarea poziției lui Sf. Vasile.*

a. Dacă formulele dogmatice ale Sf. Vasile au o semnificație permanentă, nu urmează că cele ce le-au cauzat sînt tot atît de durabile și de constrîngătoare. Formele gîndite și modurile de expresie ale epocii sale ridică greutățile deosebite pentru interpretare.

b. Actualizînd această poziție trebuie să ne gîndim dacă este cu adevărat cu putință și necesar să traducem termenii și conceptele filozofice ale acestei epoci în concepte moderne mai mult sau mai puțin echivalente.

c. Nu e cu putință să ajungem la oarecare claritate în această problemă a actualizării decît studiînd în același timp și cu temei problema dezvoltării sau evoluției dogmei.

3. *Semnificația actuală a unei poziții dogmatice nu se poate clasifica decît descriînd dezvoltarea ei într-un spirit critic.*

a. A deosebi schematic un conținut durabil al unei forme variabile este, teologic și istoric vorbind, un procedeu dintre cele mai problematice care nu ține socoteală de istoricitatea Bisericii și de predica ei.

b. E mult mai important să sesizezi valoarea declarațiilor teologice în obiectivitatea lor istorică. Dacă se recunoaște astfel valoarea declarațiilor lui Sf. Vasile asupra dumnezeirii Duhului Sfânt, se îngăduie părerilor sale dogmatice, ieșite dintr-o situație istorică concretă, să cîștige un sens nou, din punct de vedere fundamental și exemplar pentru lauda, proclamarea lui Dumnezeu cel în Treime, ca și pentru reflecțiunea teologică contemporană.

c. În acest sens, semnificația actuală a acestui text patristic constă în funcția ei ermeneutică: El ne ajută să înțelegem Scriptura Sfîntă cînd te gîndești la tilcuirea și la proclamarea ei.

4. *Semnificația permanentă și mesajul acestui text pentru astăzi, apar în unicitatea și identitatea revelației dumnezeiești, în mărturia Scripturii și în continuitatea istorică în cursul căreia Dumnezeu, prin Duhul Sfânt, îndeplinește făgăduințele sale făcute Bisericii, în cursul căreia de asemenea oamenii sînt chemați și însărcinați să predice și să învețe.*

a. Nu se poate asculta astăzi mesajul Părinților fără să ascultăm în același timp cuvîntul lui Dumnezeu, proclamat de Biserică și lucrînd în ea. Mesajul Părinților este expresia realității vii a Duhului Sfânt în Biserică de-a lungul veacurilor.

b. A asculta mesajul Părinților astăzi înseamnă în același timp a se aduna spre lauda lui Dumnezeu cel întreit și a uni astfel în timp pe toți cei din trecut și din prezent care laudă după adevăr.

c. În sfîrșit, a asculta astăzi mesajul Părinților înseamnă a-ți pune din nou pînă la urmă chestiunea adevărului și purității predicii creștine în trecut ca și în prezent.

5. *O problemă de o însemnătate particulară se pune mai ales în decursul studiilor ecumenice asupra Părinților: Ce importanță să dăm unui Părinte singuratic, sau celui „consensus Patrum”? Cum să definim și ce loc deosebit să atribuim epocii patristice?—De fapt această întrebare este aceea a autorității de principiu a Părinților Bisericii.*

a. Există mai multe criterii pentru a determina autoritatea unui Părinte al Bisericii de pildă, puritatea doctrinei sale și fidelitatea sa față de Scriptură, poziția sa bisericească de păstor sau de dascăl, autoritatea sa duhovnicească, viața sa personală, judecata Bisericii sau aprobarea deosebită și venerarea pe care o are pentru el o Biserică dată. Aceste criterii nu se exclud unul pe altul, dar nu sînt în mod necesar unite toate.

b. Istoria Bisericii arată că autoritatea unui Părinte a fost determinată de asemenea printr-un examen critic al persoanei și operei sale (cf. în această privință milenarismul lui Irineu, doctrina foarte contestată a acelei *apokatastasis* a Sf. Grigore de Nisa, problema lui Pseudo-Dionisie Areopagitul, diverse aprecieri ale doctrinei lui Teodoret, acele *Retractiones* ale lui Augustin, etc.). Este evident că epoca patristică nu reprezintă o tradiție fără slăbiciuni și fără greșeli. Ea reprezintă mai curînd, chiar la Părinții ortodocși (în sensul dogmatic), o evoluție critică în cursul căreia chestiunea adevărului s-a pus mereu din nou.

Conceptul de autoritate patristică, într-o Biserică pradă luptelor și greșalelor în pelerinajul ei pămîntesc, s-a caracterizat totdeauna prin ceea ce are provizoriu orice acțiune creștină în acest timp care precede judecata din urmă. El e relativ

nu numai fiindcă este condiționat istoric, ci de asemenea sub aspectul lui eshatologic. Nu trebuie să armonizezi sau să suprimi în mod artificial acest caracter provizoriu.

IV. RECOMANDĂRI

Lucrarea noastră și concluziile noastre nu reprezintă decît un prim efort. Toți cei care au participat la ea sînt convinși totuși, după aceste rezultate, că studiile patristice trebuie în mod necesar să facă parte din cercetările ecumenice și că trebuie să fie continuate în mod mai intens. După experiența noastră dăm aici cîteva sfaturi și cîteva observații:

1. Studiul Părinților trebuie pus mai mult în valoare în discuțiile ecumenice.

a. Trebuie să studiem mai bine mărturia patristică cînd avem a face cu chestiuni teologice. Ar trebui să aflăm aici rădăcinile însăși ale multor probleme ecumenice. Grupuri ecumenice ar trebui să studieze cu mereu mai multă grijă textele patristice și documentele sinoadelor.

b. Intemeind asemenea grupe de lucru e important să arătăm că interesul nostru pentru Patristică nu e determinat de interese confesionale sau tehnice. Dimpotrivă, credem că acest lucru poate fi o îmbogățire pentru Bisericiile membre, care n-au o tradiție dogmatică structurală în mod deosebit, sau care nu mai au un raport direct cu perioada patristică din pricina formației lor istorice și a felului lor de a se înțelege.

c. În afară de aceasta ni se pare folositor și necesar ca exegeții și dogmaștii să ia parte la aceste lucrări alături de specialiștii în patristică. În acest fel chestiunile de exegeză noutestamentară, ca și acelea, care privesc doctrina sau predica, ar putea astăzi să fie studiate mai bine în această întrecere reciprocă.

2. Pentru a continua această lucrare putem să scoatem în evidență unele probleme precise, pe care ar trebui să le tratăm și să le lămurim într-un context mai larg.

a. Felul în care unele Biserici, în cursul dezvoltării lor istorice, au primit cutare tradiții, sau au exclus, ba chiar ignorat altele, merită o atenție deosebită.

b. În această privință e nevoie să nu se piardă din vedere că chiar în epoca patristică circulau tradiții deosebite, și să se pună întrebarea pînă la ce punct se deosebeau prin factorii dogmatici, sau eclesiastici, sau prin factorii teologici.

c. Ar trebui apoi să ne întrebăm cum s-a săvîrșit în tradițiile particulare și în juxtapunerea tradițiilor deosebite, dezvoltarea dogmatică și istorică a predicii.

3. Studiile patristice, văzute într-o perspectivă ecumenică, ridică probleme și pun în evidență raporturi pe care istoricii din trecut ai dogmei le-au atins în treacăt, sau chiar le-au lăsat de-o parte. Ele ne îngăduiesc în același timp să recunoaștem că epoca patristică nu are numai o semnificație istorică, ca început al dezvoltării istorice a Bisericii și Bisericilor, ci că ea are însemnătate și pentru dezvoltarea Bisericii sub forma sa și în realitatea sa, actuale.

a. Traducerea predicii creștine în contexte culturale foarte variate, care a avut loc în primele veacuri ale erei creștine, constituiesc o problemă, care păstrează o semnificație permanentă fundamentală și exemplară pentru istoria ulterioară a Bisericii până în zilele noastre.

b. Dezvoltarea unor tradiții bisericești autonome este o astfel de problemă; de pildă, separația între Bisericile calcedoniene și Bisericile precalcedoniene, care s-a săvârșit în epoca patristică, despărțirea între Bisericile din Răsărit și cele din Apus, care n-a făcut decât să înceapă atunci.

c. Studiile patristice au de asemenea o semnificație fundamentală și exemplară pentru Bisericile, care s-au născut din mișcarea modernă și care trebuie să lupte pentru autonomia lor și ca să mențină puritatea predicilor într-un mediu cultural necreștin. Participarea la acest studiu a unor reprezentanți ai acestor Biserici ar îmbogăți mult, înțelegerea noastră a procesului de formare a tradiției și ar fi de asemenea folositoare pentru aceste Biserici⁵.

Traducere de : Prof. dr. Nicolae Chițescu

5. Raportul secției a IV-a (de la Uppsala) subliniază relațiile între acest studiu și cel care tratează despre Hermeneutica biblică. Există un paralelism evident între aceste două studii fiindcă, pentru a înțelege pe Părinți, trebuie să facem apel la niște metode ermeneutice, dar și pentru că ambele pun problema unității și a diversității. După Secția IV-a ar trebui să precizăm și natura autorității Părinților. Pe de altă parte ar fi folositor să arătăm ce loc ocupă în practică operele Părinților în diferitele Biserici (de pildă în formarea pastorilor).

POEZIA VIETII

Duminica a III-a după Rusalii

Ideea pregnantă a Evangheliei de azi, (Matei 6, 22—33) purlarea de grijă a Creatorului pentru toate făpturile sale, este înveșmîntată de Mîntuitorul Hristos într-o preafrumoasă asemănare din natură: „Luați seama la crinii cîmpului cum cresc: nu se ostenesc, nici nu tore. Și vă spun vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul din aceștia. Iar dacă iarba cîmpului, care astăzi este și mîine se aruncă în cup-tor, Dumnezeu astfel o îmbracă, oare nu cu mult mai mult pe voi, puțin credincioșilor?!” (Matei 6, 28—30). O minunată în-vățătură mîntuitoare de suflet, de-un lirism ce ne încîntă inima, care ne aduce aminte de spusa cuiva, că un gînd sfînt în haina poeziei e ca o icoană îmbrăcată în argint (Nicolae Iorga). Și nici nu e singura pe care Domnul Hristos o împodobește în veșmîntul somptuos al poeziei...

Dar, oare, cît loc cuprinde poezia în viața noastră? Tot ce se întîmplă miraculos, sub ochii noștri, nu poate fi doar fră-mîntarea telurică a țărînei pe care-o muncim și-o exploatăm, întru sudoarea feții noastre, și tot ce înfrumusețează lumea și viața noastră cotidiană e mai mult decît rezultatul unor calcule precise, dar reci. Fiindcă toate acestea au ecou adînc în con-știința noastră, ca oameni: e poezia vieții, nevoia de lirism și de ideal, o coordonată a sufletului omenească. Existența noastră nu e numai piatră, lemn, metal, mîncare, băutură. Deși chiar și acestea își au poezia lor și o semnificație mai adîncă decît simpla satisfacție a nevoilor materiale. Prin aceasta rostul vieții omenești se înalță de la stomac la inimă; de la haină, ca simplă ocrotitoare pentru intemperii, la îmbrăcămîntea estetică; de la lupta pentru existență, la însăși frumusețile spiritului, la poezia vieții, precum citim că sufletul e mai mult decît hrana și ființa omenească, mai mult decît haina (Matei 6, 25).

Noi cei de azi, care ne-am ridicat, prin stilul de viață și exigențele civilizației, cunoaștem și altfel de trebuințe, fiindcă ne gîndim și la suflet, la mîntuirea și fericirea lui.

Și anume, la prima din cele trei ispitiri ale Mîntuitorului în pustie: „De ești Tu Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pîini!” — Iisus dete riposta, pe cît de promptă, pe

atîta de încărcată de semnificații, pentru toate vremile: „Nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu!” (Matei 4, 4). Desigur că aci „Cuvîntul” nu stă în opoziție cu „pîinea noastră cea de toate zilele”, pe care o cerem în rugăciunea noastră cotidiană, ci doar o depășește: există și o foame și-o sete a sufletului omenesc după Dumnezeu, bine și frumos, după cultură și adevăr și îndeosebi după învățătura Evangheliei, o foame și sete la fel de mistuitoare ca și cea trupească. Aci vine vorba și de Pîinea transfigurată, pe care Hristos Domnul ne-o oferă: „pîinea cea vie, care s-a pogorît din cer” (Ioan 5, 51).

Așa încît, din această privire, cu totul realistă, a Evangheliei de azi, asupra firii omenești cu cele două coordonate ale ei, reținem că există viața cu trebuințele sale ineluctabile; dar mai există și „poezia vieții”, cu saltul ei calitativ spre cele spirituale, pe care de asemenea trebuie s-o cultivăm, ca să nu cădem în acea îngrijorare exclusivistă, numai pentru ce vom mânca, ce vom bea sau cu ce ne vom îmbrăca, despre care Mîntuitorul spune că se străduiesc păgînii (Matei 6, 31—32). Adică, spre rîvna celor de jos”, cum o definește cîntarea bisericească (Antifon glas 4), sau „slava în trup”, cum o numesc Sf. Părinți (Sf. Vasile cel Mare, Comentarii la Psalmi, Colecția Izvoarele Ortodoxiei, trad. de Pr. Olimp N. Căciulă, București, 1939, p. 136).

În concluzie, din toate acestea, din punctul de vedere biblic și după însăși natura omenească, ni se impune cumpăna dreaptă: echilibrul indicat de un mare și sfînt dascăl al Bisericii: „De vrei să fi drept, dă fiecărei părți din tine, adică sufletului și trupului, cele de care sînt vrednice (Sf. Maxim Mărturisitorul, Capetele despre dragoste, în Filocalia, vol. II, Sibiu 1947, p. 105).

Urmările acestor considerații pentru viața noastră morală? Foamea spirituală, care constituie și cultivă în noi poezia vieții, pretinde așanumita „privire la cele înalte”, care ne ridică destinul deasupra nivelului pur biologic. „Eu cred că dacă cineva ar privi mereu cerul, acela va ajunge în sfîrșit să aibe și aripi” — spunea un mare scriitor (Gustave Flaubert).

„Primum vivere” — spunea latinul —: În primul rînd trebuie a trăi. Da, dar nu trebuie uitat că, în această goană a vieții și sufletul își are foamea și setea lui; că pe lîngă existența strict materială, printre atîtea trebuințe spirituale, e cu precădere și datoria de a îngriji și mîntui sufletul. Așa precum se încheie Evanghelia de azi: „Căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui și toate acestea se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33).

Prof. Petru Bogdan

CARACTERUL MORAL

Duminica IV-a după Rusalii

După rosierea „Predicii de pe munte“, Iisus s-a întors în Capernaum. Acolo era un sutaș, căruia i-a vindecat sluga, în temeiul cererii pe care i-a făcut-o și a încrederii pe care și-a pus-o în El.

Sutaşul era păgîn, dar excela prin frumuseţea caracterului său. Se impun atenţiunii noastre trei trăsături ale caracterului său: *modestia, credinţa nefătărită, şi neprihana inimii.*

Modestia — lipsa înfumurării — stătea la cîrma vieții su-
tașului. El făcea parte din armata lui Irod Antipa, a sclera-
lului care a tăiat capul Sf. Ioan Botezătorul. Avea sub coman-
da sa o șută de ostași, avea și sclavi, cărora putea să le dea
porunci cum voia și cînd voia: „Și eu sînt om sub stăpînire,
avînd sub mine slujitori și zic acestuia: Du-te și se duce și
altuia: Vino, și vine și slugii mele: Fă aceasta și face“ (Matei 8, 9).
Pe slujitorul, pentru care s-a adresat lui Iisus să i-l vindece,
îl aprecia, îi era drag, și pentru serviciile pe care i le făcea,
dar mai ales pentru vrednicia lui, de aceea se zbate și aleargă
să-i aline durerea. Purtarea lui — în cazul de față — face
dovada smereniei sufletului său și a conștiinței răspunderii
față de aproapele, care este în suferință, ori pe ce treaptă
a vieții sociale s-ar găsi.

Lipsa îngîmfării este unită indisolubil cu un *crez sincer*. Acolo unde este smerenie — modestie — este și credință vie, precum și invers. Sutașul era păgîn, aparținînd religiei politeiste. Iudeii mărturiseau credința într-un singur Dumnezeu și sutașul dă adeviziune acestei credințe — după un timp oarecare —, considerînd-o superioară celei politeiste. A mărturisit-o și public, zidind o sinagogă pentru trebuințele iudeilor și adresîndu-se, acum, unicului și adevăratului Dumnezeu, pentru izbăvirea din neputință a slugii sale.

Neprihana inimii sutaşului o dezvăluie Mintuitorul în cuvintele: „Nici în Israel n-am aflat atîta credinţă... Vor veni de la răsărit şi de la apus şi se vor odihni cu Avram şi cu Isac şi cu Iacob, în împărăţia cerurilor...“.

Sutașul din Sf. Evanghelie a zilei este o minunată și edificatoare pildă de caracter. Este omul acțiunii morale; el nu disprețuiește pe cei mici, din contră, le întinde mină de ajutor cînd sînt în suferință. Fără să fie botezat, el aplică povața creștină: „*Precum voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea*“. (Luca 6, 31).

A avea caracter moral înseamnă a te conduce în orice acțiune, mare sau mică, de principii morale, de ceea ce îți

dictează conștiința ta de om cinstit și corect, de ceea ce trebuie să faci, fără să lovești în interesele altora, și să te înalți atît pe tine cît și pe semenii tăi din punct de vedere moral. Omul de caracter nu se abate nici cu o iotă de la linia dreaptă a vieții, nu șovăiește. Cînd zicem: „om de caracter“, înseamnă că e vorba de un om statornic, de un om dintr-o bucată, de un om de bronz. Noi, creștinii, avem modelul prin excelență de caracter moral, în persoana Mîntuitorului, care s-a jertfit pentru păcatele oamenilor și pentru Evanghelia Sa, fiind totodată expresia desăvîrșită a concordanței dintre gînd și faptă.

Mai de aproape, trăsăturile omului de caracter sînt următoarele:

a. — *Are o singură față, este sincer, nu cunoaște prefăcătoria.* Nu este mai respingător și mai condamnable decît omul, care, pe buze poartă vorbe dulci, mîeroase, dar în inimă clocotește ura. Ce minunat este în schimb, omul care nu se laudă și nu te laudă, care nu se lingusește și nu te lingusește, iar vorba lui nu ascunde gînduri josnice, ea este pe măsura sufletului, te poți bizui pe sinceritatea ei.

b. — *Este cumpănit la vorbă, gîndește bine ce are de spus, nu dă drumul la cuvinte lipsite de sens.* Mai degrabă tace decît să ponegrească pe semenii lui. Deviza lui este aceasta: a nu spune despre altul decît bine iar cînd nu are ce spune, tace.

Fiecare dintre noi ține la bunul său nume, la onoarea sa. Ori, clewetirea, tocmai bunul nume al cuiva îl strică. Mîntuitorul înfierează acest nărav, cînd i se cere să osîndească pe femeia păcătoasă. (Io. 8, 3—11), precum și atunci cînd spune: „Nu judecați ca să nu fiți judecați“ (Matei 7, 1).

c. — *Este înțelept, avînd ca țintă a vieții săvîrșirea, cu exclusivitate, a binelui promovarea virtuții; el cunoaște și alege mijloacele cele mai nimerite pentru săvîrșirea binelui și evitarea răului.* Ii repugnă înfumurarea, care, după cum se știe, este păcat de moarte, izvorul tuturor nenorocirilor și prăbușirilor morale.

d. — *Are o deplină concordanță între gînd, vorbă și faptă.* Pentru el, cuvîntul dat, este datorie curată, și-l îndeplinește cu orice risc.

Caracterul moral nu-i un dar de sus, ci rodul muncii, o sumă de deprinderi tari, încît nu poți lucra altfel decît într-un chip știut mai dinainte de toți cei care te cunosc. Mîntuitorul spunea: „... împărăția lui Dumnezeu se ia cu asalt și osîrduitorii pun mîna pe ea“ (Matei 11, 12), iar Göthe afirma: „Talentul se formează în tăcerea vieții private, iar caracterul în vijelia vieții publice“.

Dacă vrei să ajungi la o stare de statornicie a voinței în a săvârși fapte virtuozose, e necesar să faci sacrificii, se cer eforturi gigantice și îndelungate spre a înfringe egoismul, orgoliul, dorul de răzbunare, păcatul idolatriei personale. A fi muncitor, cumpătat, generos, virtuos nu se câștigă într-o zi sau într-un an, printr-un gest sau printr-o judecată ticluită mintal și închisă în carapacea rațiunii. În cadrul de cucerire a înălțimilor morale, se interpun vrăjmașii binelui. Abdicarea e lașitate; puterile trebuie oțelite și antrenate pentru a asigura supremația binelui. Există o floare rară, Agave, care înfloarește numai la o sută de ani. O sută de ani se pregătește în taină și liniște, dar cînd vine ceasul dezvoltării, ea uimește prin farmecul ei. Așa este și cu caracterul moral, este rodul osîrdiei creștinului de a curăți din suflet, încă din copilărie, mlădițele sălbatice și a face loc deprinderilor virtuozose.

Sufletul nostru prosperă numai în climat moral. Aici, respiră aer sănătos și își găsește liniștea. Caracterul moral, odată format, este cheazăia vieții echilibrate, a preîntîmpinării decepțiilor de-a lungul existenței terestre.

Se spune că oamenii de caracter „sînt conștiința societății căreia aparțin”. Pe drept cuvînt! Să ne străduim — deci — a spori numărul lor. Dumnezeu ne vrea împreună lucrători în ogorul vieții morale, sîntem chemați „să ardem cu duhul și să slujim” (Rom. 12, 11), binelui, prosperității morale în lume. Avem daruri felurite, să le folosim cu înțelepciune. „...Avînd darul slujbei, să stăruim în slujbă; avînd darul îndemnării, să îndemnăm... urîți răul și lipiți-vă de bine” (Rom. 12, 6—9).

Sutașul din Sf. Evanghelie a făcut dovada iubirii frățești față de un subaltern a lui, deși era păgîn; a dovedit — practic — că avea o inimă de aur, un caracter demn de toată lauda. Purtarea lui poate fi imitată, ea fiind în nota învățaturii pauline: „Purtați grijă de cele bune înaintea tuturor oamenilor”. (Rom. 12, 17).

Preot Ion Bunea

CINSTIREA PĂRINȚILOR

Duminica a XII-a după Rusalii

În cuvinte simple și pe înțelesul tuturor, Evanghelistul Matei ne redă în evanghelia de astăzi (19, 16—26) dialogul dintre Mîntuitorul Iisus Hristos și un tînăr bogat rîvnitor de veșnicie.

Ingenunchind cu smerenie, fără fățarnicie și vicleșug, tînărul roagă pe Domnul să-i spună ce bine să facă ca să moștenească viața veșnică.

Mîntuitorul îi recomandă, în primul rînd, respectarea poruncilor care învață pe om depărtarea de păcate, apoi pe acelea care cer săvîrșirea faptelor bune. Între acestea din urmă este indicată și cinstirea părinților, asupra căreia vom zăbovi.

În Sf. Scriptură copiii sînt socotiți ca un dar ceresc pentru care părinții poartă mare răspundere.

Între părinți și copii, pe baza paternității și filiațiunii, există anumite raporturi firești, afinități sau legături sufletești, precum și o seamă de obligații reciproce, stabilite de legile divine și omenesti, care nu pot fi desconsiderate niciodată.

În mod normal și firesc, copiii trebuie să-și prețuiască părinții și să le fie recunoscători cu maximum de cinstire și considerație.

În Sfînta Scriptură există multe texte care ne îndeamnă direct la cinstirea părinților. Și această cinstire este prezentată, nu ca un sfat berevol sau ca o recomandare călduroasă, ci ca o poruncă expresă, absolut obligatorie, ca una prin care se vădește voia lui Dumnezeu. Cinstirea părinților, constituind obiectul poruncii a V-a din Decalog (Ex. 20, 12; Deut. 5, 16), este confirmată și accentuată din nou de Mîntuitorul Iisus (Matei 15, 4; Marcu 7, 10; Efeseni 6, 2). Iar disprețul lor indiferent de forma pe care o ia, este socotit păcat greu (Prov. 14, 21) și nebulie (Prov. 11, 12) care, pe de o parte, cere pedeapsa și răsplata lui Dumnezeu (Lev. 20, 9; Prov. 30, 17), iar pe de altă parte atrage după sine blestemul părintesc, care — potrivit unui proverb — cade greu ca piatra munților.

Cinstirea părinților are rostul ei bine definit și absolut îndreptățit. Nimeni nu poate spune că și-ar cinsti părinții voluntar sau benevol. Cinstirea părinților este necesară, căci — așa cum observă Sf. Vasile cel Mare —: „De nu era necesară, nu s-ar fi poruncit că trebuie să fie respectată”.

În legătură cu cinstirea părinților vom avea de răspuns la două întrebări: de ce trebuie să-i cinstim și cum anume trebuie să fie cinstirea lor.

Sînt multe motive pentru care părinții trebuie cinstiți. Să nu se uite niciodată că ei sînt autorii vieții, creșterii și educării copiilor: că ei le poartă de grijă (Lc. 11, 17; II Cor. 1, 14; I Tim. 5, 8) și se străduiesc să le dea un rost în viață (I Tim. 3, 12) și că — după Dumnezeu — părinții sînt adevărații învățători, îndrumători (Evrei 12, 9) și binefăcători. Copiii se cresc cu privațiuni și sacrificii (Tobit 4, 4), cu zile de trudă și nopți de veghe. Părinții poartă copiilor o iubire fără margini (Tit. 2, 4). Pentru fericirea și viitorul lor ei renunță la multe

bucurii legitime ale vieții și sînt capabili să-și jertfească chiar și viața. De aceea cînd unii copii uită iubirea și sacrificiile părinților și îi disprețuiesc prin purtări nedemne și atitudini incorecte, aceștia încearcă amare deșamăgiri și sfișietoare dureri sufletești.

După obligațiile copiilor ce le au față de Dumnezeu (Deut. 30, 2; 31, 13), în fața ochilor lor sufletești stă datoria permanentă de a-și cinsti părinții în timpul vieții și după moartea lor. De la această sfîntă obligație, nici legile dumnezeiești și nici cele omenești, nu fac nici o derogare, nu acordă nici o întrelăsare și nu admit nici o abatere. De aceea, porunca cinstirii părinților trebuie săpată cu litere de aur în inima tuturor copiilor (Tobi 4, 19).

Să vedem acum modul și împrejurările în care copiii trebuie să-și cinstească părinții.

Un copil își cinstește părinții atunci cînd îi respectă și îi iubește din tot sufletul lui. Iubirea de părinți, menționată în toate sistemele de morală, este o obligație firească constatăată la toate popoarele, indiferent de gradul lor de civilizație sau cultură.

Cinstim părinții și atunci cînd ascultăm de ei și de sfaturile lor bine intenționate. Apostolul Pavel îndeamnă pe copii „să asculte de părinți întru Domnul că aceasta este cu dreptate” (Efes 6, 1), iar Proverbele lui Solomon se adresează cu cuvintele: „Păziți legile tatălui vostru și nu lepădați învățăturile mamei voastre” (6, 20).

Altă modalitate de a cinsti părinții este aceea de a nu-i supăra cu ceva și a ne purta cu ei cu toată cuviința. Cei ce se poartă rău cu părinții lor și-i batjocoresc vor primi pedeapsa lui Dumnezeu. Acestora li se potrivește cuvintele lui Solomon: „ochiul cel ce batjocorește pe tată și nu cinstește bătrînețea mamei sale, să-l scoată corbii și puii de vultur să-i mănince” (Prov. 30, 17).

Un mod deosebit de a cinsti părinții constă în faptul că sîntem datori să-i ajutăm la nevoie, să-i mîngăiem întru necazuri, să le înșenăm viața în anii bătrînețelor (Prov. 23, 22) și să purtăm grijă de existența și de sănătatea lor. Un exemplu minunat și pildă luminoasă în această privință este Mintuitorul, care a încredințat pe Maica Sa ucenicului Ioan spre purtare de grijă (Ioan 19, 26). În legătură cu acest fel de cinstire Proverbele lui Solomon sfătuiesc: „Fiule, sprijinește pe tatăl tău la bătrînețe și nu-l mîhni pe el în viața lui” (3, 12). Iar Apostolul Pavel spune: „Cine nu poartă grijă de casnicii săi, acela s-a lăpădat de credință și este mai rău decît un necredincios” (1. Tim. 5, 8).

Cinstirea părinților se întinde și după moartea lor (Tobit 4, 5). Să le împlinim voința lor cea din urmă și testamentul ce ni l-au lăsat, să le cinstim memoria, să ne rugăm pentru odihna sufletelor lor și să le îngrijim mormintul, pe care să presărăm lacrimile durerii și să răsădim crinii recunoștinței noastre.

Cinstirea părinților, în modul cum am arătat mai sus și în alte feluri găsite potrivite, se bazează pe voia lui Dumnezeu exprimată în porunci precise și îndemnuri asemănătoare cu valoarea universală, caracter necesar, permanent și veșnic actual.

Această cinstire constituie apoi un drept al părinților și, în același timp, o obligație firească a copiilor.

Cuvine-se, deci, să respectăm cu sfințenie aceste porunci și îndemnuri; să acordăm și să nu știrbim dreptul părinților de a fi cinstiți și să îndeplinim din conștiință această obligație. Împlinirea ei aduce „binecuvîntarea părintească, pe care n-o înneacă nici apa și n-o arde nici focul” (N. Iorga).

Cinstirea părinților trebuie împlinită prin fapte: demne, atitudini corecte și comportări civilizate, fiind convinși că o asemenea cinstire le aduce satisfacții depline și bucurii sufletești deosebite (Prov. 10, 1; 15, 20; 23, 15, 24—25; 27, 11).

Cinstirea părinților definește și raporturile noastre cu învățătura Bisericii, cu societatea și cu noi înșine.

Îndeplinind această obligație respectăm legile și rînduielele dumnezeiești care o poruncesc; intronăm principiile moralei în viața și relațiile de familie și cultivăm — în mare măsură — virtuțile nobile ale umanismului creștin pe toate coordonatele vieții.

Pe plan social, cinstirea părinților este unul din mijloacele care contribuie cu maximum de eficiență la disciplinarea individului ca om, la respectarea normelor de conviețuire comunitară, a legalității și ordinei de stat și — în general. — la desăvîrșirea vieții sociale, prin prezentarea unui mod de comportare corect, demn, civilizat și uman, potrivit epocii noastre de înaltă cultură și civilizație.

Iar cît ne privește pe noi înșine, cinstirea părinților ne asigură liniștea conștiinței, fericirea pămîntului și binecuvîntarea lui Dumnezeu de a fi părtași la fericirea veșnică din împărăția Sa cea cerească (Ex. 20, 12; Deut. 5, 16; Prov. 3, 1—4; 4, 10; Efeseni 6, 1—3).

Pr. Ieremia B. Ghita.

SLUJIREA APROAPELUI

Duminica înaintea Înălțării Sfintei Cruci

Creștinismul este religia mântuirii, a comuniunii cu Dumnezeu, a solidarității umane. În acest sens slujirea semenului înseamnă căutarea mântuirii sufletului și prin această mântuire credința devine lucrătoare în Hristos, dragostea cea veșnică.

Pericopa evangheliei duminicii înainte de prăznuirea Înălțării Sfintei Cruci (Ioan 3, 13—17) arată că suprema jertfă a Mântuitorului pentru lume a fost răstignirea pe cruce. Mântuitorul Hristos însă, Care este Dumnezeu adevărat și om adevărat, S-a jertfit pe cruce o dată pentru totdeauna, rămânând ca fiecare dintre noi creștinii să ne asigurăm viața veșnică prin permanenta slujire a semenului (Matei 5, 44). Prin această slujire conștientă, împodobită cu faptele dragostei, a căror bază este învățătura Domnului Iisus, se demonstrează lucrarea Divinității în mijlocul comunității creștine.

Domnul Hristos a venit ca să slujească, adică să arate adevăratul drum. Viața Sa, rămasă în lume sub forma Sfintei Împărtășanii, este garanția nemuririi noastre (Ioan 6, 35). Cu alte cuvinte, viața și moartea, de noi depinde, dar ca aceste paralele să nu se întâlnească trebuie depărtate prin slujirea semenului.

Sfântul Antonie cel Mare, deși viețuitor al pustiului, spunea cu convingere: „De aproapele nostru depinde viața și moartea. Dacă noi cîștigăm pe semen pentru a face bine, am cîștigat pe Dumnezeu, iar dacă noi facem pe aproapele nostru să greșească, păcătuim astfel împotriva lui Hristos“.

Creștinismul dorește pe toată lumea fericită și în acest sens și adevăratul creștin trebuie să demonstreze credința sa prin fapte (Iacov 2, 22), pentru a ajunge să spună, ca și Mântuitorul: „Eu v-am dat pildă, ca și voi să faceți cum am făcut Eu...“ (Ioan 13, 13) și lumea văzînd faptele noastre bune să creadă în Mine (Matei 5; 16), iar Sfântul Maxim Mărturisitorul sfăiuiește: „iubiți pe oameni pentru Dumnezeu“.

Adevărata cale este numai semenul nostru, spunea Sfântul Ignățiu al Antiohiei, el formează treptele credinței spre raiul deslășurării spirituale veșnice. Lumina permanentă pe aceste scări este dragostea creștină, singura virtute teologică veșnică, deoarece nădejdea se împlinește, credința se adevărește, iar dragostea mîntuiește și cum mîntuire înseamnă veșnicie, dragoste înseamnă măreție, eternitate (I Cor. 13, 13).

Nu se poate vorbi de o iubire în sine, închisă, abstractă, fără o deschidere și o referință personală, fără un caracter activ.

Spiritualitatea ortodoxă, deși pune un accent deosebit pe rugăciune și viața sacramentală, totuși ea are o menire de slujire activă și practică. Energiile spirituale sînt multiple cînd comunitatea creștină este peste tot într-un cuget (Fapte, 4, 32).

Lepădarea de sine (Matei 16, 24) are tocmai scopul de a scoate aceste energii din atracția egoică și a le îndrepta pe calea crucii; urmarea lui Hristos prin slujirea aproapelui. A ne închina lui Dumnezeu în momente de rugăciune și de cult nu înseamnă așadar, părăsirea căii active, calea virtuților și servirii aproapelui. Mintuitorul înțelegea acest lucru punînd experiența Sa pămîntescă în slujba celor ce L-au urmat, pentru că această experiență era practicarea mesajului evanghelic în lume, ca prin această slujire lumea să fie readusă la fericirea creaturală „nu Te rog să-i iei din lume, ci să-i păzești de ceea ce este rău”. (Ioan 17, 15).

Ca iubitor de oameni, Domnul Iisus se integrează în unitatea neamului omenesc, devine apropiat oricărui suflet, este deschis pentru toți, iar credincioșii îndrumați și însuflețiți de acest duh vor deveni mărturisitori și slujitori ai iubirii umane universale: „Dumnezeu nu ne-a dat duh de frică, ci putere, de dragoste și de chibzuință” (I. Tim. 1, 7).

Cu acest duh al curajului și îndrăzelii, creștinul parcurge acel drum al crucii pînă la jertfa totală, dar nu pe cruce, ca Mintuitorul Hristos, ci pe altarul slujirii aproapelui.

Biserica creștină așa cum a lăsat-o Mintuitorul ajută ca societatea umană să se bazeze pe pace, dreptate și frățietate. Acestea să aibă la bază dragostea, singura armă naturală a creștinismului, care poate să realizeze Împărăția mesianică (Marcu 12, 33).

Ca și în viața atît de complicată a ființei umane, tot astfel și în viața popoarelor, dragostea aduce balsamul ceresc al fericirii. Ea este temelia credinței creștine, pecetea creștină a faptelor noastre. Din dragostea omului față de om izvorăște așezarea cea dreaptă în societate și între popoare; pe dragoste se cimentează comunitatea omenească.

Problemele omernirii sînt și problemele Bisericii, iar pacea, adică respectul semenului față de noi și invers, este astăzi o problemă de solidaritate umană și creștină. Solidaritatea aduce unitatea popoarelor și totodată apropierea Bisericilor.

În fața slujirii cu adevărat a popoarelor este cultivarea relațiilor de încredere, punîndu-se la probă capacitatea noastră de a ne birui pe noi înșine, de a birui ceea ce este rău în noi și a influența permanent în bine pe semen.

Adevăratul creștin trebuie în toate acțiunile să fie o lumină, să iradieze semenilor dragostea și încrederea deplină asemenea Mântuitorului, care a zis: „Eu am venit ca să fiu o lumină în lume, pentru ca oricine crede în Mine să nu rămână în întinerie...” (Ioan 15, 46).

Iubind pe aproapele, și îngrijindu-ne de viața morală și spirituală, ajungem să îndeplinim Legea (Matei 5, 15—30) și să credem cu adevărat în Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat și om desăvârșit, Împărat al cerului și al pământului, trimis în lume s-o răscumpere, pentru că „Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său, cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16).

Diacon Petru I. David

„SĂ PLINIM RUGĂCIUNEA NOASTRĂ CEA DE SEARĂ (DIMINEAȚĂ)...“

Precum se știe în cultul Bisericii noastre există servicii religioase care nu se oficiază la orele din zi prevăzute inițial. Astfel unele vecernii se săvârșesc dimineața, iar unele utrenii se săvârșesc seara. În atari împrejurări acei preoți care doresc să evite nepotrivirile, înlocuiesc în ectenia: „să plinim rugăciunea noastră cea de seara sau dimineața Domnului“, cuvântul seara cu dimineața sau invers, în rest lăsând ansamblul slujbei neschimbat. Problema ce se pune este de a ști cum e mai corect să se procedeze? La această întrebare a încercat să răspundă un profesor grec de liturgică care semnează „Ph“ și care redactează regulat rubrica „Răspunsuri la întrebări privind liturghia, dreptul canonic și alte subiecte“ a periodicului „O Efimerios“, anexa revistei oficiale a Bisericii Ortodoxe Grecești „Ekklesia“ (numărul din 1 iunie 1970), ap. rezumatul din revista Episkepsis, Chambésy, nr. 10 din 30 iunie 1970, pp. 2—4).

Răspunsul nu se limitează a arăta doar dacă schimbarea cuvântului în cauză este permisă ori nu, ci el merge mai departe atingând probleme de fond. „Îngăduiți-mi să numesc această practică o tactică a strășului, zice respectivul profesor, căci atunci când e vorba de o problemă serioasă, modul de a-i face față este cu totul insuficient și, o mărturisim, chiar bizar. În cazul citat problema e clară. Serviciile religioase sînt indisolubil legate de momente de rugăciune corespunzînd unor ore fixe ale zilei și nopții. Ceea ce Părinții Bisericii au urmărit instituind aceste servicii era tocmai sfințirea timpului. Fiecare serviciu este construit astfel încît să înglobeze rugăciunea Bisericii întregi, dimineața, la amiază, seara, la miezul nopții și așa mai departe. În afara acestui cadru natural, serviciile prevăzute pentru aceste momente ale timpului încetează de-a avea un sens“.

În continuare autorul menționează cum s-au format serviciile religioase în mănăstiri și continuă: „Cînd, după iconoclastism, s-a început a se transfera sistemul serviciilor religioase mănăstirești în parohii, s-a pus problema de a ști cum să fie

săvârșite în noile condiții puse de viața credincioșilor mireni ai Bisericii. Astfel pentru a condensa serviciile (în mănăstiri utreniile durează mai mult de trei ore câtă vreme la parohii ele de abia depășesc o oră) se omiteau unele servicii cum ar fi ceasurile sau miezonoptica, ori se oficiau dar concentrate în două blocuri, cele de dimineață și cele de seara. Bineînțeles că aceasta a dus la degenerarea serviciilor religioase, mai ales în ce privește raportul lor cu ora corespunzătoare...".

„Că la parohii urmăm o practică ciudată și anormală nimeni — chiar cu bunăvoință — nu poate să pună la îndoială. Este apoi neîndoielnic că o reșezare a lucrurilor la locul lor dinții este astăzi, în condițiile actuale, de-a dreptul imposibil. Această antinomie se poate ea corecta prin schimbarea cuvintelor „seara” și „de seara” cu „ziua” și „de dimineață” ori invers? Dimpotrivă. Dincolo de a ști dacă această schimbare este îngăduită ori nu, problema rămâne aceeași; desigur se crează falsa impresie că ea a fost rezolvată, ceea ce ne oprește de a o mai cerceta serios. Chiar schimbând două cuvinte, serviciul vecerniei este prin natura sa o slujbă de seara, după cum acela al utreniei este o slujbă de dimineață”.

În încheiere, articolul la care ne referim arată gravitatea problemei în sine și spune că în mod normal ar trebui să alegem una din cele două alternative posibile: „Ori apreciind motivele care au determinat transferul serviciilor pomenite le găsim atât de serioase încât vom recunoaște ca un rău inevitabil ceea ce se întâmplă, în care caz vom oficia slujbele utreniei sau vecerniei așa cum sînt la ore opuse, ori găsim just acest transfer și atunci va trebui să înfruntăm radical această problemă și să nu ne mulțumim a crede că schimbînd două cuvinte am transformat slujba utreniei în vecernie și slujba de seară într-una de dimineață”.

PRECIZĂRI CU PRIVIRE LA CĂDIRE SAU TĂMIERE

de: Prof. CONSTANTIN VLADU

Între actele liturgice mai ales întrebuintate este cădirea (lămierea). Tămia este considerată ca cea mai plăcută jertfă adusă lui Dumnezeu, care și în legea veche se folosea în sacrificiile de toată ziua. Tămia trece apoi în legea nouă, primind o dezvoltare mai largă prin deasa folosire la toate serviciile divine.

Cădirea are două înțelesuri: unul reprezentind respectul, iar altul harul Sfântului Duh. Când se cădește spre icoane sau persoane înseamnă respect, iar când se cădește spre lucruri înseamnă harul Sfântului Duh¹.

Cădirile din decursul serviciilor divine se încep în altar în fața prestolului, cu unele excepții care le vom menționa după caz.

Cădirile mai importante sînt următoarele:

Vecernia

La un sfînt de rînd în zi de săptămîină se face o singură cădire. Începînd strana să cînte stihul de la Doamne strigat-am „Să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămia înaintea Ta...”, preotul începe cădirea mare din fața prestolului, cădește altarul, soleea, merge în fața tetrapodului, cădește icoana de pe tetrapod, continuă cădirea întregii biserici cu partea dreaptă, partea stîngă și la întoarcere cădește iarăși icoana de pe tetrapod, soleea, intră în altar prin ușa de miază-zi și încheie în fața prestolului.

La un sfînt de doxologie în zi de săptămîină și la un sfînt de rînd în zi de duminică se fac două cădiri, una la cîntarea „Să se îndrepteze...” și a doua la vohod.

Pe lingă cădirea arătată la un sfînt de rînd în zi de săptămîină, pe cînd strana cîntă „Mărire, Și acum” de la Doamne

1. Prof. Badea Cireșeanu, Tezaurul liturgic, t. II, București 1911, p. 409.

strigat-am, preotul îmbracă felonul, deschide ușile mari, iese cu cădelnița — fără a tămâia — pe ușa de miazănoapte, merge în fața ușilor mari și plecînd capul rostește în taină rugăciunea „Seara și dimineața...”. Sfirșindu-se rugăciunea cu ecfonisul „Că Ție se cuvine toată mărirea...”, ridică mîna dreaptă, binecuvîntează spre răsărit și spunînd în taină „Binecuvîntată este intrarea” și face căderea îndătinată de pe solee. Terminînd la strană dogmatica cea mare, tămîiază spre altar și zice „Înțelepciune dreptă” și intră în altar prin ușile mari tămîind prestolul și întreg altarul.

La un sfînt cu polileu, la praznicile Născătoarei de Dumnezeu și praznicile împărătești se fac patru cădiri.

Pe lingă cădirile de la cîntarea „Să se îndrepteze” și vohod, începînd la strană să se cînte stihurile litiei, preotul luînd cădelnița, fără a tămâia, așa cum s-a arătat la vohod, iese din altar pe ușa de miazănoapte, vine în fața mesei pe care este așezat litierul și cădește masa din cele patru laturi, icoanele mari de pe iconostas, tronul Născătoarei de Dumnezeu, scaunul arhieresc și merge în fața mesei pe care se află litierul unde încheie căderea.

A patra cădire corespunzînd cîntării troparului, constă în tămîierea litierului de trei ori împrejur.

La vecernia din Vinerea Patimilor (Punerea în mormînt) se fac patru cădiri. La „Să se îndrepteze”, după ce a cădit altarul și soleea, preotul merge în fața mormîntului și-l cădește, continuînd căderea mare, iar la întoarcere cădește iarăși mormîntul. A doua cădire se face la Apostol. A treia corespunde scoaterii epitafului din altar la stihoavnă cînd acesta este cădit. Apoi este tămîiat din nou împrejur, și aceasta e a patra cădire, cînd e așezat pe mormînt.

Utrenia

La un sfînt de rînd și un sfînt cu doxologie în zi de săptămîină se fac două cădiri.

După binecuvîntarea de începutul utreniei, strana citește psalmul 19 și 20, iar preotul face căderea mare. La întoarcere se oprește în mijlocul bisericii, după ce se citește „Sfînte Dumnezeule... Tatăl nostru...”. Apoi continuă și căderea, intră în altar, se oprește în fața prestolului și, după ce se citește troparul „Mîntuiește Doamne poporul Tău... Mărire... Cel ce Te-ai înălțat... Și acum... Folositoare înfricoșată și neînfrică...”, rostește ectenia întreită cu ecfonisul „Că milostiv și iubițor de oameni ești...”. Cîntînd strana „Întru numele Domnului...”, preotul cădește în fața prestolului și zice: „Mărire sfintei și cei de o ființă și de o viață făcătoarei și nedespărțitei Treimi, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor.

De asemenea după peasna opta de la catavasia se cădește întreaga biserică.

Duminică la utrenie sînt trei cădiri. Pe lîngă cele arătate, se mai cădește întreaga biserică și la troparele învierii „Soborul îngeresc...”.

La un sfînt cu polileu, praznicile Născătoarei de Dumnezeu și praznicile împărătești, se fac ca și la utrenia de duminică trei cădiri, cu deosebirea că a doua cădire se începe la partea doua a polieleului. Preotul deschide ușile mari, scoate icoana sfîntului care se serbează și o așează în mijlocul bisericii, cădește icoana, merge prin ușile mari în altar, cădește altarul, soalea, continuă cădirea mare, la întoarcere cădește icoana sfîntului care se serbează, iconostasul, tronul Născătoarei de Dumnezeu, scaunul arhieresc și încheie în fața analogului din mijlocul bisericii pe care este așezată icoana.

În duminica Floriilor după psalmul 50 preotul merge în mijlocul bisericii unde sînt așezate stîlpările, le cădește și rostește rugăciunea de binecuvîntarea stîlpărilor.

Cu prilejul scoaterii și sărutării sfintei cruci, la Înălțarea sfintei cruci, în duminica a treia din Postul mare, la 1 august și 14 septembrie, la ultimul „Sfînte Dumnezeule” de la doxologie, după ce se cădește sfînta cruce și altarul se scoate crucea și se pune pe o masă așezată în mijlocul bisericii, și apoi o cădește de trei ori împrejur.

La privegherea de miercuri în săptămîna a cincea din Postul mare, se fac două cădiri: la psalm se cădește altarul și întreaga biserică și de asemenea după peasna opta de la catavasia.

La privegherea de vineri în săptămîna a cincea din Postul mare, sînt în total șase cădiri: la psalm, înainte de primul grup de icoase și condace la „Apărătoare Doamne...” cădire mare, înainte de al doilea, al treilea și al patrulea grup de icoase și condace cădirea mică, după peasna opta de la catavasia, cădire mare.

La privegherea de joi în Săptămîna Patimilor sînt nouă cădiri: la psalmi, la troparul „Cînd măriții învățăcei”, înainte de evanghelii și la sedelne cînd se face cădirea mică. După evanghelia a cincea se cădește în altar crucea înainte de a fi scoasă în mijlocul bisericii. La sedelna „Răscumpăratu-ne-ai pe noi...” nu se cădește ci abia după peasna opta de la catavasia cînd se cădește întreaga biserică, iar la stihoavnă se face cădirea mică.

La Prohodul Domnului. Se cădește de șapte ori: la psalmi, la cele 3 stări și la peasna a VIII-a. Preotul cădește epitaful împrejur, apoi merge prin ușile mari, cădește altarul și întreaga biserică. Toate cădirile se încep cu tămîierea epitafului

unde se și încheie. Apoi, la ultimul „Sfinte Dumnezeule” de la doxologie, se cădește epitaful înainte de a începe înconjurarea bisericii. Ultima cădere se face la citirea Apostolului.

La orele împărătești sînt cinci cădiri. Preotul scoate Evanghelia și o așează pe analogul care este în mijlocul bisericii; zicînd: „Binecuvîntat este Dumnezeul nostru...” cădește evanghelia împrejur, intră prin ușile mari în altar, cădește altarul și continuă căderea mare.

La citirea Apostolului de la ceasurile I, III, VI se cădește Evanghelia de jur împrejur, urmează căderea îndătinată de pe solee și se încheie în fața Evangheliei.

La citirea paremiilor de la ceasul al IX-lea se cădește întreaga biserică.

Sfînta și luminata zi a Învierii. Duminică dis-de-dimineață preotul cădește epitaful împrejur, îl duce în altar și-l așează pe prestol.

La slujba Învierii, după ce s-a înconjurat biserica, preotul rămîne în fața ușilor de intrare în biserică, unde se află un analog pe care pune Evanghelia, citește textul prescripției și tămîind zice: „Mărire Sfintei și cei de o ființă...”. De asemenea cădește și la rostirea stihurilor învierii: „Să se scoale Dumnezeu...”.

Primul tropar de la canon se cîntă de către preot în altar, după care avînd lumînarea aprinsă în mîna stîngă și ieșind prin ușile mari, face căderea mică. Așa se procedează la toate pesnele cu deosebirea că după peasna opta cădește întreaga biserică.

În săptămîna luminată, la vecernie, utrenie și liturghie, după binecuvîntare se cîntă „Hristos a înviat...” și se cădește de fiecare parte a prestolului rostindu-se cite un stih din stihi-rile învierii „Să se scoale Dumnezeu...”.

Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur și a Sf. Vasile cel Mare. La proskomidie înainte de a acoperi discul și potirul se cădește strana și acoperemintele, de asemenea și acoperemîntul cel Mare. După acoperire se tămîiază de trei ori darurile acoperite, iar după otpustul proskomidiei se cădește întreaga biserică, începînd cu proskomidierul și tot acolo se încheie.

Înainte de Evanghelia, la citirea Apostolului, preotul face căderea mică, ieșind prin ușile mari, cu adausul că după ce a cădit partea dreaptă cădește și pe cel care citește Apostolul. Încheierea se face în altar, în fața prestolului.

Înainte de înconjurarea cu sfintele daruri, cădește acoperemîntul cel mare punîndu-l pe sfintele daruri care se tămîiază de trei ori.

După prefacere, când se rostește: „Mai ales pentru Prea Sfînta, Curată...“ preotul cădește sfințele taine și altarul.

După priceasnă, rostindu-se în ușile mari: „Mintuiește Doamne poporul Tău...“, preotul cădește de trei ori prestolul, iar după arătarea potirului cu cele sfînte, din ușile mari zicînd: „Totdeauna acum și pururea...“, duce potirul la proscomidier, tămîiază cele sfînte de trei ori și mergînd în fața prestolului, tămîiază încheind aci căderea.

Liturghia celor mai înainte sfințite. În decursul citirii catismei a 18-a, preotul pune agnețul pe disc, tămîiază steeua și o pune pe disc, de asemenea tămîiază și acoperemîntul cel mic, acoperă discul și la partea a 3-a de la catisma 18-a transportă agnețul la proscomidier. La acoperirea potirului de asemenea cădește; după ce a tămîiat acoperemîntul cel mare acoperă cu el discul și potirul, tămîiază de trei ori, încheindu-se căderea în fața prestolului, preotul cădînd antimisul.

La „Să se îndrepteze...“ de la „Doamne strigat-am...“ preotul cădește întreaga biserică. Intrarea se face cu cădelnița ori cu Evanghelia la serbarea sfinților mari și în Săptămîna Patimilor. În aceste cazuri, înainte de citirea Evangheliei, la Apostol, se face căderea mică.

Între cele două paremii, când zice „Lumina lui Hristos luminează tuturor“, preotul ridică șfeșnicul cu lumînarea aprinsă pe care se află și cădelnița, tămîiază din ușile mari icoanele și pe credincioși.

După paremii preotul cîntă „Să se îndrepteze rugăciunea mea...“ și apoi strana de patru ori, de fiecare dată preotul cădînd prestolul de cele patru laturi și rostînd cîte un stih.

Înainte de vohodul cel mare face căderea mică și se continuă cădirile după cum s-a arătat la liturghia Sf. Ioan.

La Botez se cădește masa împrejur, la început și la înconjurarea mesei cînd se cîntă „Ciți în Hristos...“.

La Cununie se cădește la logodnă cînd se spune „Mărire Ție Doamne Dumnezeu nostru, mărire Ție...“, la Apostol și la înconjurarea mesei cînd se cîntă „Isaia dăntuiește...“.

La Maslu se cădește la început și înainte de citirea evangheliilor.

La înmormîntare se cădește împrejurul răposatului la început, la Apostol și la rostirea ecteniilor.

La parastas, după ce preotul rostește binecuvîntarea, cădește masa împrejur și continuă cu căderea obișnuită de pe solee încheiînd în fața mesei. Mai cădește și la rostirea ecteniilor.

La sfințirea apei cădește la început și înainte de citirea Evangheliei.

Chemarea Duhului Sfânt și rugăciunea de mulțămită. Preotul deschide ușile mari, scoate Evanghelia și o pune pe analogul care se află în mijlocul bisericii.

Înainte de a începe, cădește împrejur — în tăcere — analogul pe care este așezată Evanghelia, merge prin ușile mari în altar, cădește altarul continuând cu căderea mică, care, se încheie în fața analogului.

La citirea Apostolului se cădește analogul, ușile mari, icoanele mari de pe iconostas și se continuă căderea mică, care, de asemenea se încheie în fața analogului.

Cît privește căderea însăși, ea trebuie săvîrșită cu multă pietate, în liniște, fără zgomot și fără grabă, preotul îngrijindu-se să aibe totdeauna tîmîie în cădelniță și să nu ia foc din pricina jăratecului prea încins.

Sînt trei feluri de cădiri: mică, mare și locală, după cum se tîmîiază doar altarul și de pe solee, întreaga biserică sau anume obiecte ori locuri (la unele Sfinte Taine, la ierurgii, litie, etc. ...). Toate cădirile constau din succesiunea unui număr mai mare sau mai mic de cîte trei legănări a cădelniței cu mîna dreaptă, din cot, însoțite la a doua legănare de înclinarea pîoasă a capului. (Se spune din partea ritualiștilor că mîna trebuie mișcată în așa fel încît ținînd sub braț un obiect oarecare acesta să nu poată cădea). Cădelnițarea se face cu mișcări ritmice, legate între ele, iar nu sacadat și cu întreruperi. Slujitorii mai îndemînatîci obișnuiesc ca la a treia legănare a cădelniței să facă un fel de cruce. Lănțisoarele cădelniței trebuie lăsate în toată lungimea lor pentru ca balansarea să urmeze o traiectorie suficientă, avînd însă grija ca în nici un caz cădelnița propriu zisă să nu se ridice la înălțime prea mare în special cînd se tîmîiază sfînta masă, al cărei nivel superior nu e îngăduit să fie depășit.

Regula generală preînde ca orice cădere să înceapă și să se sfîrșească în același loc. În cazul cădrii mici și mari, acest loc este înaintea sfintei mese din altar.

Se cădește deci la început sfînta masă în cele patru laturi ale ei, apoi proscomidierul, scaunul cel de sus, icoanele dimprejurul altarului și persoanele din altar. Ieșindu-se din altar pe ușile mari sau pe ușa dinspre mieznoapte, după împrejurări (în cazul că se iasă pe ușile mari se cădesc și acestea în momentul cînd se trece pe lîngă ele), preotul se oprește pe solee în fața ușilor împărătești și cădește icoanele Mintuitorului, Maicii Domnului, a hramului și a Sf. Ioan Botezătorul (sau care va fi), tronul Maicii Domnului, scaunul arhieresc, strana

dreaptă, strana stîngă, în continuare credincioșii începînd dinspre dreapta și trecînd spre stînga. Intorcîndu-se din nou spre iconostas, preotul cădește din nou altarul în direcția ușilor mari, icoanele Mintuitorului și Maicii Domnului, tronul Maicii Domnului și scaunul arhieresc. Intrînd în altar prin ușile mari sau prin ușa dinspre miazăzi, se cădește sfînta masă, proscomidierul, persoanele din altar și pe cel ce primește cădelnița.

Aceasta este cădirea mică. Dacă se face cădirea mare, după ce se cădește de pe solee iconostasul, tronul Maicii Domnului, scaunul arhieresc și stranele din dreapta și stînga, în loc să se continue cu cădirea credincioșilor de pe solee, se pornește de-a lungul naosului cădîndu-se partea dreaptă și apoi partea stîngă cu icoana sau icoanele ce se află în naos. Revenindu-se pe solee, se continuă precum s-a arătat la cădirea mică².

Cînd se slujește cu diacon, poate cădi acesta ori cădește preotul împreună cu diaconul care stă mereu în dreapta sa ținînd în mînă o luminare aprinsă. Se poate întîmpla să cădească și doi diaconi deodată, observîndu-se în acest caz norme speciale³.

Avînd în vedere frecvența cădirilor la toate serviciile religioase cum și importanța lor în cult, trebuie să li se acorde deosebită atenție și să fie săvîrșite cu toată buna cuviința.

2. Vezi Prot. prof. dr. Petre Procopoviciu. *Ritualistica sau manual de ritual*, Oradea, 1936, pp. 172—3; Aurel Popovici, *Tipicul Bisericii ortodoxe*, Sibiu 1917, pp. 43—4 și Pr. Victor Aga, *Simbolica biblică și creștină*. Dicționar enciclopedic, Timișoara, 1935, pp. 327—9.

3. Diaconul Nicolae, *Scurt îndreptar pentru serviciul liturgic al diaconilor*, în rev. *Mitropolia Banatului*, an VI, nr. 1—3, ianuarie-martie 1956, p. 99.

BIBLIA LUI WULFILA*)

de: † NICOLAE, Mitropolitul Banatului

Se împlinesc 16 veacuri de la ceea ce se consideră a fi data isprăvirii primei traduceri a Bibliei în limba gotă, făcute de episcopul Wulfila¹, traducere care marchează — potrivit opiniei specialiștilor — începuturile literaturii germane². Evenimentul acesta este strâns legat de istoria vechiului creștinism românesc prin faptul că Wulfila a întocmit traducerea sa pentru goții ziși „minori” (Gothi qui dicuntur minores) care au trăit o vreme pe teritoriul unde s-a zămislit poporul nostru.

Peste teritoriul în care vechea populație autohtonă și-a împreunat viața cu aceea a românilor și coloniștilor aduși de ei, încep să treacă din bună vreme o serie de popoare migratoare lăsând urme mai mult sau mai puțin trainice. Între acestea se numără goții de neam germanic porniți din Peninsula Scandinavă și din nordul Europei centrale. Sosirea lor datează înainte de anul 270, dar se așează aici mai trainic după acest moment al retragerii administrației împăratului Aurelian la sudul Dunării.

În condițiile de atunci venirea goților a însemnat războaie numeroase pentru că ei tindeau să ocupe un teritoriu stăpinit de o populație locală având organizare și instituții proprii, ba chiar o cultură ce atinsese un anume grad de înflorire. Și apoi imperiul roman deși își retrăsese administrația spre sud din motive strategice, nu înțelegea să renunțe cu totul la teritoriile ce le-a deținut și mai ales la apărarea noilor granițe replate.

*) Paginile de față au stat la baza unei prelegeri ținută în ziua de 27 mai 1970 la Facultatea de Teologie din cadrul Universității Humboldt din Berlin.

1. Fixarea anului 370 pentru apariția Bibliei lui Wulfila este convențională întrucât nu se cunoaște cu precizie data când a isprăvit episcopul got traducerea sa și când s-au făcut primele copii. Istoricul Socrate (*Hist. eccl.* IV, 33, Migne, P.G. LXVII, 553) lasă să înțeleagă că ar fi vorba de o perioadă de timp din jurul anului 369. În ce ne privește ne-am orientat după calendarul de comemorări propus de săptămânalul protestant „Le Christanisme au vingtième siècle” (Paris, nr. 1 din ianuarie 1970, p. 2).

2. Mihai Isbășescu, *Istoria literaturii germane*, București, 1968, p. 17.

Invinși și pacificați, goții ajung la un echilibru stabil cu romanii, intră în relații cu ei și le primesc influența. În atari împrejurări, creștinismul care pătrunsese din bună vreme la nordul Dunării, fiind îmbrățișat de autohtoni cu căldură, nu rămâne necunoscut nici goților. Se organizează comunități creștine cu preoți și episcopi³. La sinodul I ecumenic de la Niceia participă un anume episcop Theophil al Gothiei. Acela însă care va contribui mai mult la propovăduirea Evangheliei printre goții așezați în Dacia este Wulfila. Cine era el și care i-au fost faptele?

Wulfila (cum scriu Cassiodor și Iordanes, istoriografii gotilor) sau Ulfilas (cum scriu autorii greci Socrates, Sozomenos, Theodoret și alții), era descendentul unei familii grecești din Capadocia, deportată în țara goților, unde se asimilă acestora. El s-a născut în jurul anului 310 la nord de Dunăre și a avut parte de o instrucție îngrijită. Pe lângă limbile greacă și gotă care le cunoștea din familie, el învăță limba latină vorbită curent în aceste părți. Din bună vreme deveni lector, diacon și apoi preot, ca la vârsta de 30 de ani să ajungă episcop. Informațiile ce le oferă istoricul Philostorgius⁴ lasă să se înțeleagă că hirotonia avu loc în Antiohia cu prilejul sinodului semiarian din anul 341, căci se știe că în vremea respectivă crezia lui Arie își avea destui aderenți, chiar printre marii imperiului, implicați direct în disputele teologice. În asemenea împrejurări cum și datorită presiunilor exercitate de oficialități influente cu care noul episcop înțelegea să nu intre în conflict, Wulfila primi semiarianismul.

Odată ales episcop, Wulfila se dedică cu însuflețire propovăduirii lui Hristos, mai ales că numeroși goți erau încă păgini. Aria sa pastorală a constituit-o ceea ce documentele vremii califică drept „Romania”⁵, nume ce — de abia dacă mai e de trebuință a fi subliniat — se aseamănă mult cu cel de România de astăzi.

3. J. Mansion, *Les origines du christianisme chez les Goths*, în: *Analecta Bollandiana*, Bruxelles, XXXIII, 1914, pp. 5—30. Cf. D.M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, ed. II-a, București, 1967, pp. 494—496.

4. Philostorgius, *Hist. eccl.* II (Migne, P.G. LXV, 468 C — 469 A).

5. Auxentius, *Epistula de fide vita et obitu Ulfilae* (ed. Fr. Kauffmann, Strassburg, 1899); *Actul martiric al Sf. Sava Gotul* (4, 2, 8, 1); Orosius (*Adversus paganos* 14, 20; VII, 43); Venantius Fortunatus (VI, 4, 7); Athanasios (*Historia arcanorum ad monachos*, 35 și Kosmas Indikopleustes (*Christiana topographia*, I). Cf. H. H. Mihăescu, *Scrisoarea lui Auxentius de Durostorum, izvor pentru latinitatea balcanică*, în vol. *Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, 1958, p. 610.

Pentru a face mai bine cunoscută învățătura Bisericii, Wulfila se apucă de tradus Biblia în limba goților, nu încă înainte de a fi creat un alfabet propriu după modelul alfabetului grec și latin, și — cum era firesc — cel runic⁶.

Activitatea episcopului got la nordul Dunării fu curînd tulburată de izbucnirea unei prigoane care l-a obligat să treacă împreună cu un mare grup de conaționali în Moesia, eveniment care a avut loc în jurul anilor 348—350⁷. Impotrivirea „îndărătnică și perfidă” a goților rămași păgîni⁸ și care aveau să cășuneze încă multe suferințe goților creștini ce n-au părăsit nordul Dunării, și-a făcut efectul⁹.

Wulfila își stabilește reședința la *Nicopolis ad Istrum*, oraș deosebit de dezvoltat în aceea vreme¹⁰. Profitînd aici de oarecare liniște și nu mai puțin de ascendent asupra contemporanilor, el își reia lucrarea evanghelizatoare. Crează în jurul său o adevărată școală teologică¹¹ din care va ieși, printre alții Auxentius, ajuns episcop la Durostorum¹², și trimite misionari în special printre cei de neamul său stăruind pentru binele lor sufletească și înnobilarea caracterului lor războinic¹³. Spre folosul celor dintr-un neam cu el termină de tradus Biblia lăsînd însă de-o parte — cum ne spun documentele vremii — cărțile Regilor, întrucît goții potoliți pentru moment în spiritul lor războinic, aveau nevoie doar de un mic îndemn spre a reveni la vechile obiceiuri¹⁴.

6. Philostorgius *Hist. eccl.* II (Migne, P.G. LXV, 469 A): „grammaton avtois oikeion evretis katastas”; Iordanes, *De origine actibusque Getarum*: „litteras instituisse”. Cf. Julius Zacher, *Das gotische Alphabet Wulfilas und das Runenalphabet*, Leipzig, 1855.

7. Jacques Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire romain*, Paris, 1918, pp. 420, și 447; *Le premier établissement des Goths chrétiens dans l'Empire d'Orient*, în: Mélanges Schlumberger, I, Paris, 1924, pp. 3—11; H. — G. Giesecke, *Die Ostgermanen und der Arianismus*, Leipzig — Berlin, 1939, p. 62. Există însă și datări diferite ca de exemplu aceea a lui Vasile Pîrvan (*Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911, p. 149), sau încă mai mult aceea a lui B. Capelle (*Le lettré d'Auxence sur Ulfila*, în *Revue bénédictine*, XXXIV, 1922, pp. 224—233).

8. Actul martiric al Sf. Sava Gotul, I, 2.

9. Auxentius, *Epistula de fide...*, Chiril al Ierusalimului, *Cateheze*, X, 19 (Migne, P.G. XXXIII, 687).

10. Iordanes, *De origine actibusque Getarum*, 51. Cf. Teofil Ivanov, *Nicopolis ad Istrum*, în: *Antike und Mittelalter in Bulgarien*, hrsg. von J. Irmscher, Berlin, 1960, pp. 279—287.

11. Fr. Heller, *Altkirchliche Autonomie und päpstlicher Zentralismus*, München, 1941, p. 164.

12. Iorgu Stoian, *Auxentius episcop arian de Durostorum*, în: *rev. Biserica Ortodoxă Română*, an. LVI, nr. 7 — 8, iulie — august 1938, pp. 329 — 355.

13. Sozomenos, *Hist. eccl.* VI, 37 (Migne, P.G. LXVII, 1405 ABC).

14. Philostorgius, *Hist. eccl.* II (Migne, P.G. LXV, 469 A).

Timp de 40 de ani își desfășoară Wulfila activitatea în aceste locuri, „propovăduind prin harul apostolic, fără întreprindere, în limba greacă, latină și gotă”¹⁵, ceea ce ne dovedește extensiunea ce a dat-o misionarismului său. În ce măsură fu prosperă această perioadă ne-o dovedește și faptul că putea să-și întocmească pînă și un sigiliu¹⁶. Singurul lucru discutabil îl constituie menținerea sa în erezia semiariană. Dacă ne gîndim însă la confuziile doctrinare de atunci, la presiunile exercitate de împărații arieni și acoliții lor asupra goților cu scopul de a-i atrage la ideile lui Arie, pe de o parte, la buna credință a lui Wulfila care în fond socotea că „nu este diferență de dogme și că despărțirea s-a făcut din cauza unor certuri zadarnice”¹⁷, pe de altă parte, îi vom găsi poate unele circumstanțe atenuante. În acest context nu este lipsit de interes să amintim pe de asupra marturia lui Sozomenos că, în ciuda faptului că la anul 360 Wulfila participă la un sinod acacian ținut în Constantinopol, el a continuat „să rămînă în comuniune cu episcopii care susțineau hotărîrile sinodului de la Niceia”¹⁸.

Din nou a intervenit însă la nordul Dunării o prigoană anticreștină pornită de regele got Athanaric (370—372), agravată în plus de năvălirile hunilor. Acum va suferi moarte de martir Sf. Sava Goitul (372) ale cărui moaște vor fi cerute de cunoscutul arhiepiscop al Cezareii Capadociei Sf. Vasile cel Mare¹⁹, și mulți alții. Încă o dată parte din goții creștini nord-dunăreni conduși de Fritigern trec în Moesia și obțin, la insistența lui Wulfila, drept de azil din partea împăratului arian Valens²⁰, care profită de situație și le impune credința sa eretică.

Nici soarta lui Athanaric nu va fi însă mai bună. După ce fu determinat să înceteze prigoana—la aceasta contribuind și demersurile întreprinse de Wulfila²¹—trebuie să părăsească el însuși locurile unde își exercita domnia, cu care prilej a îngropat la Pietroasa, lângă Buzău (localitate din România de astăzi), o comoară descope-

15. Auxentius, *Epistula de fide*...; „Apostolica grăția greacă et latinam et goticam linguam sine intermissione... praedicavit”.

16. V. Gardhausen, *Das Siegel des Ulfilas*, în: *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, Halle, 37 (1924), pp. 448—458 și Karl Kurt Klein, *Gotenprimas Wulfila als Bischof und Missionar*, în: *Geschichtswirklichkeit und Glaubensbewährung. Festschrift für Bischof D. Dr. h. c. Friedrich Müller*, Stuttgart, 1967, pp. 84—85.

17. Theodoret al Cyrului, *Hist. eccl.* IV, 33 (Migne, P.G. LXXXII, 1198 A).

18. Sozomenos, *Hist. eccl.* VI, 37 (Migne, P. G. LXVII, 1405).

19. Petre Ș. Năsturel, *Les Actes de Saint Sabas le Goth*, în: *Revue des études sud-est européennes*, Bucarest, t. VII, nr. 1, 1969, pp. 175—185.

20. Sozomenos, *Hist. eccl.* VI, (Migne, P. G. LXVII, 1404).

21. Radu Vulpe și Ion Barnea, *Romanii la Dunărea de Jos*, București, 1968, pp. 398—399.

rilă în veacul trecut și cunoscută sub numele de „cloșea cu pui”²². E interesant de remarcat că pe un colan aparținând acestei comori ce se păstrează la București, se află gravată una din puținele inscripții runice pe care cercetătorii au citit-o: „Gutani o wi hailag”, ceea ce s-ar traduce: „al goților stăpîn ereditar (sau ocrotitor) sacrosanct (adică sfînt și inviolabil)”²³.

Absorbit de misiunea sa episcopală Wulfila se ținu cît putu mai departe de gravele frămîntări ce au cuprins imperiul, nevînd bunăoară nici un amestec în revolta goților împotriva împăratului Valens și cu atît mai puțin în uciderea acestuia în lupta de la Adrianopole (378). Era de altfel și bătrîn. Îngreunat de cei 70 de ani petrecuți în neînteruptă muncă, se stînsese din viață în 382, la Constantinopol, unde împăratul Theodosie I îl chemase să ia parte la un sinod.

Cum arătam deja, meritul cel mare a lui Wulfila a fost înainte de orice, traducerea Sfintei Scripturi. Pentru vremea aceea cînd textul sacru era cunoscut doar în versiunea sa greacă și mai apoi latină, gîndul de a-l traduce într-o altă limbă însemna foarte mult, nu pentru că tîlmăcirea lui pe înțelesul poporului ar fi fost interzisă de cineva, ci din pricina greutăților legate de transpunerea unei terminologii specifice noii învățăături creștine, precum și mijloacelor reduse de multiplicare a manuscriselor²⁴. Episcopul got înfruntă însă toate dificultățile și dădu cea dintîi versiune a Bibliei într-o limbă germană²⁵.

22. Într-o comunicare prezentată la Conferința națională de arheologie din 17—21 decembrie 1969, prof. K. Horedt din Cluj a susținut ipoteza că tezaurul de la Pietroasa nu poate fi atribuit lui Athanaric și vizigoților din veacul al IV-lea, ci altei semînții gotice și anume ostrogoților. Îngroparea tezaurului — mai susținea el — n-a putut fi determinată de invazia hunilor sau de plecarea lui Athanaric, ci mai degrabă de evenimentele care au urmat morții lui Attila și destrămării stăpînirii lui în veacul al V-lea (ap. E. P., *Cul a aparținut tezaurul de la Pietroasa?*, în: *Magazin istoric*, an. V, nr. 7 (40), iulie 1970, p. 21).

23. Dr. Mihai Isbășescu, *Inscripția de pe colanul din tezaurul de la Pietroasa*, în: *Revista de filologie romanică și germanică*, București, I (1957), pp. 107—133 și Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, *Tezaurul de la Pietroasa*, București, 1967, pp. 40—42.

24. Max Müller, *Lectures on the science of language*, p. 175, ap. Charles H. Robinos, *The missionary prospect*, London, 1915, p. 59: În timpul lui Wulfila cînd existau în Europa numai două limbi pe care un episcop le putea socoti vrednice de întrebuintare: greaca și latina, celelalte limbi fiind considerate barbare, trebuia o vedere profetică și o credință în destinele acelor triburi pe jumătate sălbatice (adică ale goților) și de asemenea o convingere în totala distrugere a imperiilor roman și bizantin pentru a traduce Biblia în dialectul vulgar al compatrioților săi barbari”.

25. Tönnies Kleberg, *Codex Argenteus ou Bible d'Argent d'Upsal*, Upsal, 1958, p. 6.

Iar ceea ce a înfăptuit Wulfila depășește potrivit opiniei specialiștilor, atât vechea Itala cât și Vulgata lui Hieronymus. „Numai Luther a putut întrece în această privință pe episcopul got, spunea cineva, prin fidelitatea originalului, prin marea popularitate ce a câștigat-o în urmă, prin meritele literare și mai ales prin marele servicii ce a adus cauzei Evangheliei... Traducerea sa a fost o lucrare gigantică, și ne place să credem că episcopul got, ca și Luther, și-a primit cu abundență fructele muncii sale, la care fără îndoială și-a sacrificat cea mai mare parte a vieții”²⁶.

„Biblia Gothica”, cum se numește traducerea lui Wulfila, are la bază textul grec. Transpunerea acestuia în limba gotă s-a făcut respectînd cu fidelitate originalul. Unde traducătorul n-a găsit cuvîntul potrivit, el a păstrat pe cel grecesc, procedeu utilizat de altfel și de autorii versiunilor latine. Iată cîteva astfel de mostre: aipistulae, aiveggeljo, apaustulus, aivxaristia, anatheima, daimonairesis, diacaunus, prazibytairesis, sipiskaupus, paska, paintekuste, paraskaive, sabato, synagoge, etc. ...²⁷. Pe lângă împrumuturile din greacă există și altele făcute din limba latină care se vorbea curent în regiunile locuite de goți²⁸, după cum se întîlnesc, se pare, și reminiscențe armeano-capadociene²⁹.

La nevoie Wulfila n-a ezitat însă să creeze cuvinte noi³⁰, totdeauna ținînd seama de spiritul limbii gotice. În acest sens s-ar putea cita, bunăoară, folosirea cuvîntului ierni în loc de ani sau flori în loc de crini. Mai mult decît atîta însă, cuvintele de natură religioasă care circulau în graiul goților necreștini, el le evită cu grijă spre a nu crea confuzii. Astfel noțiunea de „sfînt” pe care limba gotă o reda prin „hailags”, Wulfila o traduce cu „weihs”. „Faptul acesta presupune că atît conținutul cît și sfera de folosire a lui „hailags” nu coincideau cu acelea ale noțiunii noi pe care o întîlnim în Biblie”³¹.

26. Constantin Erbiceanu, *Ulfila, Viața și doctrina lui sau Sărea creștinismului în Dacia Tralană și Aureliană în secolul al IV-lea*, (reîmpărire din rev. Biserica Ortodoxă Română), București, 1898, pp. 87—88.

27. Franz Kaulen, *Einleitung in die Heilige Schrift*, I. Theil, 4. Aufl., Freiburg im Breisgau, 1898, p. 172.

28. P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 76. Cf. Bangert, *Der Einfluss lateinischer Quellen auf die gotische Bibelübersetzung des Ulfila*, Rudolfstadt, 1880 și Marold, *Kritische Untersuchungen über den Einfluss der lateinischen auf die gotische Bibelübersetzung*, Königsberg, 1881.

29. Ludwig Schmidt, *Geschichte der deutschen Stämme bis zum Umzuge der Völkerwanderung*, I. Bd., Berlin, 1910, p. 90.

30. Cf. Weinhold, *Die gotische Sprache im Dienste des Christenthums*, Halle, 1870.

31. M. Isbășescu, *Inscripția ...*, p. 128,

În general vorbind sensul ideilor este bine prins și clar tradus. Așa de exemplu expresia din Luca, cap. I, v. 28 „haire keharistomeni” este tradusă: „fag'no, anstai andahafta” (în traducerea lui Luther „gegrüßet seist du, Holdselige”), sau expresia din Luca, cap. VI, v. 35 „miden apelpizontes” este tradusă: „ni vaiht ais usvenans” (în traducerea lui Luther: „dass ihr nichts dafür hoffet”).

Wulfila reușește să transpună în gotă pînă și jocul de cuvinte din originalul grec. Iată două exemple:

Epistola către romani, cap. XII, v. 3: „mi hiperfonein par' o dei fronein, alla fronein eis to sofronein” (în traducerea lui Luther: „lass niemand waiter von sich halte, den sich's gebührt zu halten, sondern dass er von sich mässig halte”), se traduce de către Wulfila astfel: „ni mais trathajan than skuli frathjan, ak trathjan du vaila frathjan”, sau:

Epistola către corinteni, cap. V, v. 9: „eite endimountes, eite ekdimountes” (în traducerea lui Luther: „wird sind daheim oder wallen”), se traduce de către Wulfila: „jaththe anahaimjai jaththe aufhaimjai”.

Și pentru că am pomenit de arianismul lui Wulfila, ar trebui să mai arăt că unii au încercat să găsească urme ale concepției lui Arie cu privire la persoana doua a Sfintei Treimi în traducerea Bibliei exemplificînd cu textul din Epistola către filipeni, capitolul II, versetul 6, redat de Luther astfel: (Jesus Christus) „weicher, or er wohl in göttlicher Gestalt war, hielt er's nicht” für einen Raub, Gott gleich sein...”. Evident, partea dificilă o constituie expresia greacă „isa Theo” (Gott gleich sein), pe care Wulfila o traduce cu „galeiks Gutha”, de unde ar rezulta că Iisus e considerat asemănător lui Dumnezeu, nu însă identic cu Dumnezeu sau Dumnezeu însuși. Cuvîntul „galeiks” — afirmă unii comentatori, ar reda grecescul „omoios” în timp ce pentru „isos” Wulfila ar fi trebuit să spună „ibna”. „Dacă episcopul got cu intenție a tradus „isos” prin *galeiks*, locul este desigur întretășut de arianism, căci pentru a rămîne fidel textului ar fi trebuit să se servească de cuvîntul „ibis” (ibna), care corespunde exact cu „isos”.

Sînt însă și locuri din care rezultă că Wulfila îl socotea pe Iisus Hristos Dumnezeu adevărat, cum este de exemplu Epistola către romani, capitolul IX, versetul 5, în versiunea lui Luther: „... Cristus... ist Gott über alles”. Traducerea lui Wulfila redă pe „Gott” (Theos) prin *guth*, ceea ce înseamnă Dumnezeu adevărat³².

32. C. Erbiceanu, o. c., pp. 100—101.

33. Idem, *ibidem*.

Lăsînd de-o parte aceste subtilităţi, e absolut neîndoielnic că Wulfila nu şi-a permis nici o alterare a textului original şi că traducerea sa este corectă şi clară. Dacă vom compara felul în care redă el textul rugăciunii „Tatăl nostru“ (după Matei, capitolul VI, versetele 9—13), cu acela folosit azi în limba germană, ne vom convinge mai bine despre aceasta:³⁴

în limba gotă:

Atta unsar thu in himinam
Kvimai thiudinassus theins
Kvimai thiudirassus theins
Sve in himina, iah ana airthai
Hlaif unsavana thana sinteinen
gif uns hima daga.

Iah aflet uns, thatei sculans
siaima, swasve jah veis
afletam thaim sculam unsaraim.
Iah ni briggais uns in fraistubniai,
Ak lausai uns af thama ubilin
Unte theina ist thiudangardi
jah mahts, jah vultus in aivinis
Amen.

în limba germană

Vater unser in dem Himmel!
Geheiligt werde dein Name,
Komme dein Reich,
Geschehe dein Wille,
Wie in Himmel, so auf Erden,
Unser täglich Brod gib uns heute.

Und vergib uns unsere Schulden,
wie wir unseren Schuldern vergeben.

Und führe uns nicht in Versuchung,
Sondern erlöse uns von dem Übel.
Denn Deinist das Reich
und die Macht, und Herrlichkeit in
Ewigkeit. Amen.

Traducînd Sfînta Scriptură, se pare că Wulfila urmărea două scopuri: în primul rînd de a o face înţeleasă credincioşilor săi care participau la serviciile religioase, cu osebire la celebrarea Sfîntei Euharistii³⁵; în al doilea rînd să-i popularizeze conţinutul astfel încît să contribuie la transformarea caracterului războinic al goţilor. Nu există un dubiu cu privire la aceea că în ambele direcţii el a obţinut rezultate apreciable. De la Wulfila începînd neamurile germane vor folosi mereu Biblia Gothica la serviciile religioase³⁶, multiplicînd-o în nenumărate copii — din care aşa numitul Codex Argenteus Upsaliensis compus în veacul al V-lea sau al VI-lea — este unul din cele mai vestite³⁷, — fie sub formă de cărţi de edificare sufletească, fie ca lecţionare pentru uzul liturgic.

Pentru a aprecia măsura în care traducerea lui Wulfila a influenţat modul de viaţă al goţilor, se poate menţiona şi nu-

34. Pr. prof. dr. Vasile Gheorghiu, „Codex Argenteus Upsaliensis“, Bucureşti, 1939, p. 23 nota 1.

35. E. Mangenot, art. *Ulphilas*, în: Dictionnaire de la Bible, publié par F. Vigouroux, ed. 2-a, vol. V, 2 (Paris, 1912), col. 2350.

36. Salcianus, *Die gubern. Del*, V, 2, 5 (Monumenta Germaniae Historica, Hannover-Berlin, 1826, I, 56). Cf. Walafrid Strabo, în: Migne P. L. CXIV, 927 C.

37. Dr. Tönnies Kleberg, *The Silver Bibel at Upsala*, în: Tome commémoratif du millenaire de la Bibliothèque Patriarcale d'Alexandrie, Alexandrie, 1953, pp. 126—131.

mai mărturia lui Hieronymus³⁸, potrivit căruia „triburile goților în marș își aveau preoții lor iar corlurile le serveau de biserici; războinicii, mergând la luptă, cântau psalmi în limba lor grosolană...”. Vremurile de atunci au fost însă prea aspre și soarta goților migratori prea tragică pentru a se fi putut culege toate roadele decurgând din înșiruirea cuprinsului Bibliei.

Prin Biblia sa, Wulfila a devenit părintele literaturii germane³⁹. „Strămoșii germanilor, goții, au avut primul lor început de civilizație pe pământul românesc. Primele lor buchii s-au format aici, după cum și credința creștină goții și-au căpătat-o tot aici. La aceasta am contribuit noi, prin strămoșii noștri, în mare măsură. Biblia lui Wulfila poate da serioase concluzii atât pentru existența și vechimea creștinismului nostru în Dacia cât și cu privire la manuscrisele de limbă latină, manuscrise care trebuie să fi existat și circulat în această parte prin strămoșii noștri care nu-și despărțiseră atunci limba lor proprie de cea a fraților latini din restul imperiului”⁴⁰.

38. Hieronymus, *Epistula ad Suniam et Fratellam*, ap. C. Erbiceanu, o. c., pp. 29—30.

39. E. A. Thompson, *The Visigoths in the time of Ulfila*, Oxford, 1966; Cf. Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești*, vol. I, Vălenii de Munte, 1908, p. 8.

40. Pr. prof. Haralambie Roventza, *Rolul Bibliei în formarea limbii literare*, în vol. „Biserică, cultură și neam”, București, 1936, p. 85.

PROTOPRESBITERUL TIMOTEI POPOVICI ÎMPLINIREA UNUI VEAC DE LA NAȘTEREA SA

Între numele bărbaților care prin meritele lor s-au înscris deopotrivă în analele țării și ale Bisericii se reliefează cu litere aparte al celor ce au cuprins în versul popular împlinit cu îndeuirea cîntecului simțămintele poporului român din mijlocul căruia au odrăslit.

Biserica bănățeană a numărat cu mindrie în rîndul unor astfel de rapsozi, preoți și dascăli iscusiți ce au făcut ca altarul, amvonul și strana să-și îndeplinească glăsuirea într-un multiplu ecou în mintea și inima credincioșilor. Asemeni cristalelor ce răsfrîng lumina în minunate raze multicolore, unii ca aceștia au trecut strălucirea tezaurului moștenit prin însăși sufletul lor spre a încînta și înnobila sufletele semenilor cu nenumărate producții artistice. Cinstirea lor reprezintă în același timp prețuirea unui valoros patrimoniu local făurit de-a lungul veacurilor.

Dintre aceia pentru care o astfel de lucrare a însemnat un adevărat crez a fost preotul, folcloristul și compozitorul Timotei Popovici. Născut pe meleaguri bănățene, la Tincova în 20 august 1870, întreaga sa muncă de om al cîntului, ce, după cuvîntul Scripturii (Iacov 5, 13) oglindește și o inimă bună, a închinat-o poporului întreg.

Din partea tatălui, Dionisie Popovici se trăgea dintr-o familie preotească, iar din cea a mamei Elena, născută Achimescu, dintr-o familie de pictori. Astfel, de mic încă a avut prilejul să-și cultive însușirile ce-l vor face maestrul respectat de mai tîrziu. După ce a făcut la Caransebeș gimnaziul, institutul pedagogic și institutul teologic, sîrguinta și talentul îl poartă la Iași unde urmează cursurile „Conservatorului de muzică și declamațiune”. Terminîndu-și studiile într-un mod strălucit în toamna anului 1895, a început să funcționeze ca dascăl la Lugoj, apoi ca titular de catedră la Școalele centrale române din Brașov.

După trei ani de participare activă la viața muzicală brașoveană trece la Sibiu, alt centru cultural în jurul căruia gravitau numeroase manifestări muzicale din Transilvania. Aci a

desfășurat și cea mai mare parte a activității predind muzica la Seminarul „Andreian”, Școala normală „Andrei Șaguna” și Școala civilă de fete.

O latură însemnată a activității sale, avînd mai cu seamă un aspect practic a fost cea de organizare și instruire a unor formații corale. Astfel a reușit să înjghebeze Corul mixt al mitropoliei pe care apoi l-a și dirijat timp îndelungat. Formațiile instruite de el s-au prezentat întotdeauna la un nivel artistic impecabil după cum s-a remarcat mai ales la serbările prilejuite de marele eveniment al întregirii naționale, la 1 decembrie 1918.

Bucurîndu-se de o mare popularitate, multe grupări corale i-au conferit titlul de „membru onorar”. Din același motiv i s-au dat diferite atribuții cultural-artistice și obștești ca de pildă: vicepreședinte al „Asociației profesorilor secundari” — secția Sibiu, secretar artistic al „Despărțămîntului Județean al „Astrei”, președinte al „Societății pentru înmormîntarea celor mai de jos” ș.a.

De asemenea, după cum însuși a fost ucenic al unor muzicieni de valoare ca: Antoniu Sequens, Gavril Musicescu ș.a., la rîndu-i a contribuit la formarea mai multor cadre marcante pentru viața muzicală a țării, între care: Ilarion Cocișiu, Marțian Negrea, Achim Stoia, Gheorghe Șoima ...

Un aspect însemnat al preocupărilor sale este acela al publicării unor lucrări de maximă stringență în studiarea teoretică și practică a muzicii. Se poate cita în acest context mai ales „Dicționarul de muzică”.

Dacă prin vocația sa a fost preot la înălțimea misiunii, dacă prin formația sa a fost un distins dascăl al celei mai gustate arte, prin talentele sale dublate de iubirea de patrie, a fost compozitor de valoare și pasionat culegător de cîntece populare. După cum remarcă unul din biografi săi (Dumitru Jompan, Timotei Popovici, Reșița, 1970, p. 28) „efortul depus în scopul cunoașterii melosului popular românesc a avut un efect binefăcător nu numai asupra activității sale didactice, ci și în planul creației”.

Repertoriul bogat al pieselor sale cuprinde îndeosebi lucrări corale ale căror caracteristici sînt simplitatea, sinceritatea, sensibilitatea și cantabilitatea. Cărțile sale de cîntece au cunoscut o largă răspîndire. Artă componistică a lui Timotei Popovici cuprinde și numeroase lucrări corale bisericești. Cunoscutele sînt mai ales „Cîntările sfintei liturghii”, colindele și cîntecele de stea publicate sub titlul de „Florile dalbe”.

Întreaga sa creație a găsit totdeauna o bună primire în rîndurile iubitorilor de muzică, fapt ce i-a confirmat mai mult valoarea.

Rîvna sa n-a fost întru nimic stăvilită de pensionarea în 1936. Intre faptele vrednice care grăiesc despre aceasta e întemeierea Conservatorului de muzică din Sibiu în anul 1946, care în semn de omagiu i-a purtat numele. Slăbit de boală însă se întoarce în Banatul iubit, la Lugoj, în anul 1949.

Cu conștiința slugii din Evanghelie care și-a înmulțit cu abnegație talanții încredințați, părintele Timotei Popovici a trecut la cele veșnice la vârsta patriarhală de 80 de ani, în ziua de 11 iulie 1950, lăsînd în urmă-i un cînt nemuritor care-i va face și pomenirea nepieritoare.

ÎN MEMORIAM

de: Prof ACHIM STOIA

O proeminentă și luminoasă figură de muzician român, care la început de veac s-a impus cu notorietate în cultura muzicală a timpului și care alături de alți muzicieni ca: Dima, Kiriac și Vidu a adus o însemnată contribuție la înighebarea și afirmarea școlii corale românești, trebuie socotit și reputatul profesor, folclorist și compozitor de origine bănățeană Timotei Popovici (1870—1950).

Din îndelungata și bogată-i activitate didactică și artistică ce s-a desfășurat pe durata a mai bine de-o jumătate de secol — ca profesor de muzică, dirijor de cor și compozitor — la Brașov și mai apoi la Sibiu, voi relata în puținele rânduri ce urmează o singură perioadă, aceea cuprinsă în cadrul deceniului al treilea și începutul celui de-al patrulea.

În anii clocotitori ai primului război mondial și ai celor ce au urmat marelui act al întregirii patriei, numele lui Timotei Popovici, alături de al lui Dima și Brediceanu era bine cunoscut în cultura muzicală a patriei, cu deosebire în Transilvania pe cuprinsul căreia erau răspândiți nenumărați elevi ce l-au avut profesor de muzică la Brașov sau Sibiu.

Freemătul și avântul acelor mărețe zile de împlinire a secolarului vis național ce animau cu ardoare masele de cetățeni, au trezit și în sufletul compozitorului un vibrant ecou care l-a îndemnat să dea glas unor înaripate simțiri românești. Activitatea de compozitor ajunsă în plină maturitate artistică s-a concretizat atunci prin publicarea la Sibiu a numeroase cărți de cîntece. În anul 1910 a dat la iveală broșura „Cîntece naționale” la 2—3 voci egale, după care a urmat nu la mult timp „Carte de cîntece” pentru școlari, la 1—2—3 voci. În anul 1924 a publicat poemul coral „Regele munților” pentru cor mixt și soliști, închinat memoriei lui Avram Iancu, lucrare pe care cu aprobarea autorului am orchestrat-o în anul 1940. La toate acestea trebuie adăugat crearea și publicarea a altor numercase piese corale, parte din ele prelucrări de melodii populare culese de autor, lucrări ce au cunoscut o largă circulație în mișcarea corală de amatori. Latura esențială însă a activi-

tății acesui vrednic și cinstit înaintaș al muzicii noastre o socot cea legată de procesul instructiv-educativ prin cîntecele scrise pentru elevii de școală începînd cu cei mici de la grădinițele de copii. Valoroasa sa carte de cîntece pentru școlari (la 1, 2, 3 și chiar 4 voci), constituie și pentru zilele de azi un model al genului ce cu greu poate fi depășit. Majoritatea acestor cîntece care ani de-a rîndul au fluturat pe buzele a sute și mii de copii, tineri școlari și adolescenți, s-au distins printr-o deosebită frumusețe artistică, prin accesibilitate și cursivitate melodică, printr-o înveșmîntare armonică simplă și firească ca și printr-o culoare și parfum de un autentic iz folcloric românesc.

Cîți din generația de „învățăcei” ai acelor trecute vremi nu-și amintesc cu duioșie de unele cîntece ca: „Moara”, „Vine, vine luna mai”, „Mi-e dor de munții Caraiman”, „Eu mă duc, codrul rămîne”, „Marșul lui Iancu” și alte multe, unele mai plăcute decît altele. Frumoase reușite a obținut Timotei Popovici și în compunerea și prelucrarea de cîntece și piese corale pentru voci egale sau mixte pe texte populare sau de poeți români. E suficient să amintesc cîteva din aceste lucrări care își păstrează și azi viabilitatea. Citez: „La oglindă” pe versuri de G. Coșbuc, „Doina” pe versuri de M. Eminescu, „Cîntec de leagăn” și „Toarce lele” pe versuri populare și multe altele.

Cîntecele și corurile compuse și publicate de Timotei Popovici, alături de cele ale lui Vidu, Dima și Brediceanu au cunoscut o circulație și o arie de răspîndire impresionantă, mai ales în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Timotei Popovici a fost un compozitor mult apreciat și îndrăgit. Prin compozițiile sale muzicale răspîndite în majoritate prin numeroșii săi elevi a contribuit ca puțini alții în acel timp la opera de culturalizare a maselor largi de iubitori ai muzicii, în împrejurări social-istorice atît de puțin prielnice.

Pilda strălucită a muncii lui a fost urmată și continuată cu succes de o serie de harnici „ucenici” cum îi plăcea să îi numească. În acest sens citez doar cîțiva: Nicolae Popovici, fost profesor de muzică la Brașov; Petre Severin, fost profesor de muzică la Turnu-Severin și Craiova; Petre Gherman, fost profesor la Academia Teologică din Sibiu, cunoscutul folclorist Ilarion Cocișiu, apoi Dumitru Eremia, Lia Popovici-Delu, Gheorghe și Aron Bogdan și mulți alții.

Timotei Popovici a desfășurat o rodnică muncă de pionerat pe ogorul muzicii românești cît și pe cel legat de procesul instructiv-educativ, prin numeroasele cîntece create pentru copii și tineret. A activat fără preget zi și noapte dăruindu-se total luminării poporului său, prin numeroase lucrări muzicale

tipărite și difuzate de el însuși, în care scop și-a sacrificat întreaga agoniseală a vieții sale. Modest și tăcut s-a stins din viață la Lugoș în 1950 înconjurat de dragostea, respectul și prețuirea numeroșilor săi elevi. Valoroasa moștenire ce ne-a lăsat-o se cere a fi reconsiderată și valorificată, contribuind prin aceasta la îmbogățirea tezaurului nostru cultural-artistic.

Cu prilejul împlinirii unui veac de la nașterea acestui slujitor devotat învățămîntului nostru muzical, pasionat culegător și șlefuitor de melodii românești, priceput meșter în făurirea de cîntece și aranjarea de coruri românești, se cuvine să-i aducem un modest prinos de recunoștință o dată cu întreaga prețuire și cinștire pe care noi urmașii i-o datorăm.

UN SINGUR GRAI, UN SINGUR ZID

23 August 1944 a fost ziua în care am ieșit spre lumină și aniversare a eliberării sale de sub jugul fascist.

Și în acest an, ca în tot șirul celor ce s-au scurs din 1944 într-un ritm pe măsura împlinirii celor mai mărețe idealuri, ziua națională a României a fost pusă cu o vigoare nouă sub semnul unității, al unității întregului popor, în jurul înțelepte sale conduceri, al unității de cuget și simțire a tuturor fiilor Patriei.

Într-adevăr, ziua de 23 August e acel nucleu prometeic al destinului României moderne, în care s-au concentrat într-un întreg de neînvingătoare energii ale unui popor, hotărât să fie totdeauna el însuși stăpîn pe soarta sa. Sub acest unghi al unității, nici una dintre însemnatele date aniversare ale Republicii Socialiste România nu ascunde atât de multă participare a sufletului românesc ca 23 August. Ea reprezintă nodul istoriei noastre, locul unde s-au legat strîns cele mai bune tradiții strămoșești, cu hotărîrea contemporană unanimă de a da un chip nou și cît mai luminos țării scumpe. Această dată istorică este cheagul în care se oglindește permanent unitatea întregului popor. De aci izvorăsc acele puteri caracteristice unității mai multora spre același țel superior.

Evenimentul de la 23 August 1944 a deschis poporului român calea libertății sociale, a împlinirii celor mai înalte aspirații din generație în generație de masele populare, a constituit punctul de plecare al celor mai profunde transformări din istoria societății noastre spre renaștere și înflorirea națiunii întregi.

23 August 1944 a fost ziua în care au ieșit spre lumină și desăvîrșire prețioasele și inepuizabilele energii latente ale unui popor mult înzestrat. Istoria a mai bine de un sfert de veac a arătat că prinosință că această zi a fost rodul acțiunii unite a celor mai largi forțe democratice și patriotice. În unitatea manifestată atunci și-a găsit deplinătatea aceea care a fost păstrată cu scumpătate de toți românii de-a lungul veacurilor de existență eroică la rindu-i, reflectată în continuitatea bimilenară a poporului pe aceleași meleaguri străbune.

Unitatea valorificată la 23 August 1944 a înlesnit apoi toate împlinirile ulterioare. Poporul strâns unit a obținut succese în toate domeniile vieții economice, politice și sociale, ridicând patria pe trepte tot mai înalte de bunăstare materială și spirituală. Investigația cea mai sumară ca și analiza cea mai profundă aduc aceeași mărturie asupra caracteristicilor societății noastre noi. Unitatea caracteristică e materializată în aspirațiile împlinite, în victoriile obținute în toate domeniile de viață, împlinirile epocale într-un timp relativ scurt. O industrie puternică și în plină dezvoltare, bazată pe o tehnică modernă, o agricultură socialistă, o economie dinamică și o cultură în continuă afirmare creează grădă încă o dată despre solidaritatea tuturor celor ce au pus umărul la realizarea a ceea ce numim „miracolul românesc“.

Toate la un loc implică o înaltă și unitară conștiință patriotică, simțul responsabilității comune față de consolidarea cuceririlor prezente. Aceasta face și mai puternică și indestructibilă unitatea poporului. Crearea Frontului Unității Socialiste se înscrie pe această latură a coeziunii ce există între toți factorii constitutivi ai societății românești în plină prosperitate. Înaltul simț al datoriei face ca deasupra destinului personal, toți cetățenii țării să se regăsească în cutezanța cu care urmăresc destinul făurit de ei înșiși împreună. Pe întreg cuprinsul țării, obștea participă la temeinica răspundere, la traducerea visurilor cheazăuitoare de succese.

Apropierea și unitatea dintre conducere și popor realizează un schimb continuu — posibilitatea consultării opiniei celor angajați în muncă și totodată a împărtășirii unor recomandări prețioase, rezultate în chip firesc din perspectiva largă a celor ce poartă răspunderea colectivității. E deci o legătură directă, o legătură vie, o legătură umană ce contribuie la consolidarea unității. Adunări ce au loc pretutindeni pe întinsul țării, discută ca într-o familie proiectele și perspectivele, scopurile și mijloacele, sarcinile și realizările muncii înobilatoare depuse cu abnegație clipă de clipă.

Sînt angajați într-o astfel de acțiune pe baza egalității și frăției, toți cetățenii țării cu avîntul pe care-l dă înlăturarea barierelor trecutului care împiedicau o fructuoasă conlucrare dintre naționalitățile conlocuitoare. Sub acest aspect unitatea e oglindită în traducerea în viață pentru prima dată în istoria țării a deplinei egalități economice, sociale și politice dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, în cimentarea înfrățirii în muncă pentru înflorirea continuă a patriei comune.

Astfel se creează bazele obiective ale apropierii și colaborării dintre națiunile suverane și egale în drepturi, ca și posibili-

tatea ămbinării intereselor naționale și internaționale ale poporului. Este de fapt cunoscut că la temelia ăntregii activități internaționale a țării stau principiile ănăntate ale suveranității și independenței naționale, ale egalității ăn drepturi, neamestecului ăn treburile interne și avantajului reciproc, respectării dreptului fiecărui popor de a-și hotări singur soarta. Or, aceste principii constituie o adevărată piatră unghiulară a bunelor raporturi dintre state, a menținerii și consolidării păcii. Există așadar o unitate indisolubilă ăntre munca poporului pentru desăvârșirea edificiului socialist al patriei sale și contribuția sa la o lume a păcii, libertății și progresului.

Armonia și propășirea lăuntrică se manifestă și ăn afară, ăn toate aparițiile Romăniei pe arena internațională, pozițiile adoptate dovedindu-se totdeauna a fi dintre cele mai apreciate. Cu adevărat țara noastră s-a dezvoltat ăntr-un ritm fără precedent pe treptele civilizației, cucerindu-și atăt unanimitatea poporului pentru calea aleasă, cit și un prestigiu exterior innobilat de cele mai calde sentimente de prietenie. Romănia e cunoscută azi ca țara antrenată ăn făurirea istoriei contemporane a omenirii ca spațiu al valorilor durabile ale umanismului. Republica Socialistă Romănia e azi ăn lume echivalentul unei veritabile ăntruchipări de conștiință a identității naționale, de ănaltă demnitate a propriei sale structuri și totodată de cooperare ăn lumina celor mai generoase idealuri ale umanității. Noi valențe de coeziune și personalitate deci sânt aduse de țara noastră ăn circuitul mondial.

De unitatea pe care o prezintă țara și poporul nostru n-a rămas despărțită Biserica Ortodoxă Română. Prin ierarhii, preoții și credincioșii ei, s-a dovedit mereu alături de toată suflarea românească. Unitatea bisericească ănsăși a fost o piatră ăn alcătuirea zidului puternic al unității românești. Cercetată ăndeaproape, viața și activitatea Bisericii Ortodoxe Române manifestă sub toate aspectele ei caracterul unității, al unității de credință ănlăuntru ei și ăn cadrul ăntregii Ortodoxii, oglindită ăn mod deosebit prin actul Reăntregirii din 1948, apoi ăn lucrarea de uniformizare pe latura cultică și administrativă ăntreprinsă ăn cadrul Sfintei Patriarhii; al unității de slujire a lumii cu toate celelalte Biserici, cu toate popoarele iubitoare de libertate, dreptate și pace și cu toți oamenii de bunăvoință din lumea ăntreagă; al unității de acțiune cu toate cultele religioase din țara noastră precum și cu ăntregul nostru popor pentru făurirea unei vieți noi ăn lume. Unitatea Ortodoxiei românești s-a manifestat printr-o lucrare corespunzătoare după cum Prea Fericitul Patriarh Justinian sublinia ăn chipul următor: „Noi ne-am putut păstra unitatea de simțire și de credință și am adus ăn acțiunile mari la care ne ăndatora ănsăși ănvățătura

Sfintelor Evanghelii, contribuția impresionantă a clericilor și credincioșilor noștri, a întregii noastre Biserici" (Apostolat social, București, 1955, vol. V, p. 120).

Iată într-o privire de ansamblu câteva din însemnele înscrise pe stindardul măreț al unității poporului, menit să-și poarte taldurile peste șirul veacurilor. Sărbătoarea lui 23 August reprezintă una din clipele când acest stindard e înălțat și mai sus, ca pe un pavilion al infinitului pe monilitul care e gândul, graiul, simțirea și voința întregului popor. Cu acest prilej ne găsim pe piscul cel mai înalt al eforturilor constructive - un singur grai și un singur zid cum spune rapsodul.

Azi când ne știm uniți cu toți într-o țară pe care un popor harnic a construit-o zi cu zi și o construiește mai departe, avem conștiința limpede a istoricului drum parcurs în ultimii douăzeci și șase de ani și deopotrivă conștiința marilor răspunderi, nu mai puțin istorice care stau înaintea.

EPISCOPIA MISIONARĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN AMERICA
PE DRUMUL CONTINUEI PROPĂȘIRI

Cel de-al 39-lea Congres bisericesc al Episcopiei misionare ortodoxe române din America a avut loc la sediul parohiei „Sf. Gheorghe Nou” din East Chicago, Indiana, între 3 și 5 iulie 1970 și el a marcat o nouă treaptă pe drumul continuei propășiri. Au participat preoți și mireni ai Congresului precum și invitați dintre bisericani, studenți români ce își aprofundează cunoștințele la diferite facultăți americane de Teologie, etc.

Sedințele au avut loc în biserica parohială sub președenția Prea Sfințitului Episcop Victorin. Biroul Congresului a fost format din P. Cuv. Arhimandrit Bartolomeu Anania ca secretar general, d-nii Boris Pușcașu și Emil Idu ca secretari.

În cadrul lucrărilor Prea Sfințitul Episcop Președinte a citit raportul general anual privind activitatea Episcopiei, care s-a remarcat printr-o prezență rodnică în viața parohiilor, ca și în organizațiile ecumenice locale. De asemenea au fost înșiruite și bogatele realizări la parohii.

Congresul a aprobat apoi bugetul Episcopiei pe anul 1970, făcând recomandări privind executarea acestuia. A aprobat de asemenea înființarea și funcționarea unei comisii teologice pentru îndrumarea preoților, examinarea candidaților la preoție ca și a celor doritori a obține burse de studii teologice.

Congresul a ratificat totodată inițiativa Centrului eparhial de a înființa un comitet pentru ajutorarea regiunilor sinistrate din Țara mamă. S-au aprobat la fel statutul și Regulamentul de funcționare a Asociației Tineretului Ortodox Român din America.

Potrivit unor hotărâri anterioare, Comisia pentru amendarea Statutului Episcopiei, după un studiu minuțios a prezentat propunerile privitoare la o seamă de articole ce se cer corectate, completate sau clarificate. Dezbaterile pe marginea acestor propuneri au arătat că unele din ele trebuie studiate și

supuse sugestiilor la nivelul parohial, după care vor fi prezentate din nou spre aprobare în Congresul din 1971.

În același timp cu lucrările Congresului, într-una din zile a avut loc și conferința preoților. Aceasta s-a axat în special pe discutarea și definitivarea unor probleme de cult și pastorație. Prea Sfințitul Episcop Victorin a dat preoților numeroase îndrumări, aceștia la rîndul lor împărtășindu-și reciproc experiența, punctele de vedere teologice și metodele practice de slujire și pastorație.

Lucrările s-au încheiat duminică 5 iulie a.c., cînd s-a săvîrșit sînta liturghie de un sobor de preoți avînd în frunte pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, aflat în acele zile în S.U.A. și de asemenea pe Prea Sfințitul Episcop Victorin. Predica avînd tema: „Hristos lumina lumii” a fost rostită de P. C. Arhimandrit Bartolomeu Anania. La sfîrșit cei doi ierarhi au rostit cuvinte potrivite momentului înălțător, în care s-au reliefat legăturile strînse dîntre credincioșii ortodocși români din America și Țara mamă.

După slujbă a urmat o agapă cu participarea întregii asistențe. Atmosfera sărbătorească a fost întregită de un program artistic.

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Victorin a adus mulțumiri distinșilor oaspeți, gazdelor și tuturor celor ce s-au ostenit cu pregătirea și desfășurarea Congresului, care s-a prezentat ca unul dîntre cele mai reușite în viața cea nouă a Episcopiei misionare române.

ÎNȚILNIREA TEOLOGILOR ORTODOCȘI ȘI LUTERANI

Urmare a inițiativei Patriarhiei Române, la data de 30 septembrie 1970 a avut loc la București o reuniune de studiu a teologilor ortodocși și luterani, în vederea clarificării unor probleme de interes general bisericesc. Au participat la aceasta în afara profesorilor de la Institutele teologice ortodoxe și protestante, invitați străini între care teologul danez Paul Hansen, teologul finlandez Seeilonen, profesorul Vilmos Vajta directorul Centrului de studii ecumenice de la Strasbourg, etc.

Principalele subiecte tratate au fost următoarele: 1) Cercetarea istorică a relațiilor dîntre ortodocși și luterani; 2) Punctele principale de acord și dezacord; 3) Duhul Sfînt în viața Bisericii.

Discuțiile s-au purtat într-o atmosferă de adevărat ecumenism, oglîndind și prin aceasta conlucrarea frățească dîntre cultele religioase în Republica Socialistă România.

VIZITA EPISCOPULUI Dr. SZABO IMRE ÎN ROMÂNIA

La începutul lunii iulie 1970, Excelența Sa dr. Szabo Imre, episcop romano-catolic de Estergom și locuitor de arhiepiscop primat al Ungariei, a făcut o vizită în Republica Socialistă România. Înaltul prelat și suitele sale au cercetat numeroase așezăminte ortodoxe și catolice luând contact cu deservenții lor.

La București, a fost oaspetele Prea Fericitului Patriarh Justinian. În cursul întreținerii ce a avut loc cu acest prilej, s-au subliniat bunele relații dintre popoarele română și maghiară, dintre cultele religioase din cele două țări vecine.

Sfârșindu-se vizita, înaltul oaspete și-a exprimat dorința continuării și pe mai departe a unor contacte frățești dovedite a fi rodnice.

CONGRESUL ARHIEPISCOPIEI ORTODOXE GRECEȘTI
DIN AMERICA

Între 27 iunie și 4 iulie s-a ținut la New York al 20-lea congres al clericilor și laicilor aparținând Arhiepiscopiei ortodoxe grecești din America, instituție care are în competența sa mai ales probleme de ordin administrativ, financiar, educativ, etc. ... nu însă și cele privind dogmele, cultul și dreptul canonic. Fiind un corp atât de reprezentativ, congresul poate influența mult cursul vieții Bisericii ortodoxe grecești în America. Lucrul acesta s-a dovedit mai ales cu prilejul ultimei sesiuni când, la dorința Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Iakovos, s-a încercat să se pună în valoare dinamismul său pentru rezolvarea importanțelor probleme ce se pun în fața Bisericii.

Tematica ultimului congres a fost variată. Discutându-se despre „tradiția educativă” s-a arătat că „aceasta este deodată teorie și acțiune ... și mai ales mod de viață”, dar s-a constatat că „până azi nu s-a reușit a face din ea mod de viață”, eșec ale cărui pricini trebuie să se caute.

În legătură cu problema „organizării Bisericii ortodoxe grecești din America” s-a pus întrebarea: „am dat noi mai multă importanță aspectului uman și mai puțină aspectului divin al acestei instituții divino-umane care este Biserica lui Hristos?”.

Un alt subiect dezbătut de congres a fost acela al viitorului Bisericii ortodoxe grecești în America. Situația cu care este confruntată Ortodoxia de peste Ocean cere să se vadă dacă nu cumva Biserica n-ar trebui să se angajeze pe un drum nou ... cu scopul de a nu-și înstrăina generațiile prezente de credincioși cum și cele viitoare. În luările de cuvânt ale multor con-

gresiști s-a strecurat teama că „ne-am mărginit să construim biserici noi, lucrare admirabilă în ea însăși, dar am neglijat să înnoim viața noastră religioasă, modul de viață ortodox...”.

În fine congresul a încercat să dea o soluție dificilei probleme a limbii liturgice. Ca și în cazul credincioșilor multor altor comunități din diaspora, ortodocșii greci de peste Ocean au început să-și piardă limba țării lor de baștină nemaîntelegînd astfel serviciile religioase săvîrșite în altă limbă decît cea uzuală. După discuții îndelungate, congresul și-a manifestat dorința ca limba engleză sau și alte limbi, ca spaniola ori portugheza acolo unde sînt ele folosite, să fie introduse în cult. Hotărîrea finală va adopta-o însă fiecare comunitate în parte, de acord cu episcopul locului. Paralel limba greacă va continua să rămînă însă limba oficială a multora.

Incheierea la care s-a ajuns a trezit un ecou favorabil mai ales în rîndul acelor care nu mai cunosc limba greacă.

Ultima întrunire a congresului Arhiepiscopiei ortodoxe grecești din America este apreciată ca avînd o importanță deosebită pentru destinul Ortodoxiei de limbă greacă în continentul american.

ÎNTRÎNIRE A TEOLOGILOR GRECI

Începînd cu anul 1966 la inițiativa a două cercuri de teologi din Atena și Salonic, tineri teologi ortodocși se întrunesc pentru a aprofunda și a trata împreună teme de importanță imediată pentru viața Bisericii.

Intrunirile de pînă acum s-au desfășurat la Salonic în 1966 pe tema „Ortodoxie și lume”, la Kozani în 1967 pe tema „Credință și pietate”, la Gonia (Creta) în 1969 pe tema „Ce este Biserica” și la Kainourghio (provincia Lamia) în 1969 pe tema „Omul ca imagine (chip) a lui Dumnezeu”.

Intrunirea din acest an a avut loc tot la Kainourghio între 20 și 23 august pe tema „Sfîntul Duh”. Au fost prezentate următoarele expuneri: 1. Caracterul triadologic al pnevmatologiei ortodoxe; 2. Filioque: însemnătatea divergențelor teologice pentru viața Bisericii; 3. Apariția Mîngîietorului în opera iconomiei dumnezeiești, Sfîntul Duh și îndumnezeirea naturii umane; 4. Sensul teologic al Rusaliilor; 5. Harisme și slujiri în Biserică ca lucrări ale Sfîntului Duh; 6. Natură — Istorie — Duh (realitatea naturală și acțiunea istorică ca terenuri de apariție și lucrare a Sfîntului Duh). Fiecare din aceste expuneri au fost urmate de interesante dezbateri la care au participat cu mult interes cei aproape 70 de participanți.

ADUNAREA GENERALĂ A BISERICII ORTODOXE DIN FINLANDA

Biserica Ortodoxă a Finlandei, autonomă din anul 1923, cuprinzând două eparhii și anume Arhiepiscopia Kareliei și Episcopia de Helsinki, numărând un total de 32 parohii, 54 capele și 4 mănăstiri, dintre care 3 de călugări și 1 de călugărițe, își ține Adunarea sa generală clericală-laică tot la cinci ani.

Petrivit relatărilor periodice: *Episkepsis* (nr. 14 din 15 septembrie 1970, p. 7) în acest an sesiunea ordinară a avut loc în cursul lunii august cu o bogată ordine de zi. Între altele e de menționat alegerea Prea Sfințitului Ioann Rinne titular al Laponiei, ca episcop de Helsinki. S-a hotărât apoi întemeierea unui așezământ la Helsinki, dependent de mănăstirea Valmo. S-a proiectat totodată ca aceasta să îmbine trăirea duhovnicească tradițională cu o prezență în lume.

ACTIVITATEA ACADEMIEI ORTODOXE DIN CRETA

În urmă cu doi ani a luat ființă lângă istorica mănăstire Odigitria din insula Creta o Academie ortodoxă cu un profil special. Construirea și amenajarea cuvenită au necesitat sume ce au fost realizate din resurse personale și donații.

Academia nu este o simplă imitație a unor instituții similare din alte părți. Caracterul ei particular este reliefat de scopul prevăzut în statut și anume:

— formarea clerului și credincioșilor în cadrul spiritualității ortodoxe pentru ca să poată da o mărturie vie și integrală despre Evanghelie în lumea contemporană;

— studiarea problemelor economice, sociale și duhovnicești din punct de vedere ortodox conform tradițiilor și nevoilor propriului popor;

— promovarea misiunii ortodoxe;

— oferirea ajutorului tehnic și material pentru dezvoltarea regiunii în care se află.

Mai concludent, scopul principal definit de înșiși fondatorii Academiei, Mitropolitul Irineu Kissamos și dr. Alexandru Papaderos este „dialogul între Biserică și omul contemporan”.

Academia ortodoxă din Creta întrebuințează deci ca metodă esențială de lucru „practica dialogului”. Direcția Academiei consideră în acest sens că o Biserică având conștiința misiunii sale și dorința de a sluji tuturor într-o toată, trebuie să iasă din izolare.

Noua Academie este rodul conștiinței responsabilității deosebite a Bisericii față de omul contemporan și de problemele sale de viață și credință.

Activitatea ce se depune cu seriozitate în cadrul acestei instituții de cultură ortodoxă denotă modul matur în care Biserica dreptmăritoare însăși înțelege să abordeze marile probleme ale contemporaneității.

IMPLINIREA A UNSPREZECE VEACURI DE LA INTEMEIEREA BISERICII ORTODOXE BULGARE

Anul 1970 a reprezentat pentru Biserica Ortodoxă, Bulgară cel de-al 1100-lea an în șirul existenței sale. La început ca Arhiepiscopie dependentă de Patriarhia ecumenică a Constantinopolului, dobândind cu vremea propria organizație patriarhală, Biserica ortodoxă soră are o istorie îndelungată de cunoscută spre a mai stăruia asupra-i.

Sărbătorirea a început propriu-zis la data de 5 martie în capitală printr-o reuniune solemnă la care au luat parte delegați ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor și de asemenea ai cultelor religioase din Bulgaria. În cadrul acestuia a conferențiat înalt Prea Sfințitul Mitropolit Pantelei de Stara-Zagora despre viața Bisericii bulgare.

Mai târziu, în duminica din 7 iunie, după sfânta Liturghie, pe toate amvoanele bisericilor s-a dat citire pastoralii Sfintului Sinod în care printre altele se spunea: „Astăzi Biserica bulgară este chemată să rezolve noi sarcini și să răspundă unor noi necesități, unor îndatoriri și probleme contemporane puse imperios de viață. Astăzi eforturile trebuie să tindă la construirea unei vieți mai bune pentru popor, pentru toată lumea, pentru întreaga umanitate...”.

Pretutindeni apoi în cuprinsul Patriarhiei, între 7 și 14 iunie s-au ținut conferințe consacrate jubileului.

Un apogeu al acestuia l-a constituit adunarea solemnă din ziua de 11 iunie la care a participat Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril, membrii Sfintului Sinod, reprezentanți diferitelor comunități religioase din Bulgaria, preoți și credincioși. În cadrul Adunării s-au ținut două conferințe, cea a prof. Todor Sabev despre „Intemeierea Bisericii Ortodoxe Bulgare” și cea a Părintelui prof. Radko Poptodorov cu titlul „Esența și importanța Bisericii naționale autocefale bulgare”.

Încheierea festivităților a avut loc în Duminica Rusaliilor, 14 iunie 1970, prin rinduitul Te-Deum săvârșit după Sfânta Liturghie de către Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Bulgare în catedrala Alexandru Newski. În cuvântul adresat cu acest prilej credincioșilor Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril a spus: „Duhul Sfânt s-a sălășluit și asupra poporului slavo-bulgar, ca el să primească de asemenea învățătura și adevărul lui Hristos și mântuirea Evangheliei... Cu toată mulțumirea față de

Domnul nostru să lăudăm Sfinta Cincizecime, ce este și Cincizecimea care acum unsprezece veacuri a strălucit pentru poporul bulgar“.

DECERNAREA TITLULUI DE ACADEMICIAN SANCTITĂȚII SALE PATRIARHULUI KIRIL AL BULGARIEI

Pe lângă prodigioasa lucrare arhiepăstorească depusă ca Intiistătător al Bisericii Ortodoxe Bulgare, Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril desfășoară intens și de vreme îndelungată o apreciată activitate științifică. Lucrările sale, în chip deosebit cele de istorie bisericească, au cunoscut o bună și unanimă primire în rindurile specialiștilor.

Pentru toată această muncă meritorie, Academia de Științe a Republicii Populare Bulgare l-a ales ca membru permanent, în cadrul unei ședințe festive, ce a avut loc în ziua de 10 iulie 1970.

PROCLAMAREA AUTOCEFALIEI MITROPOLIEI RUSE DIN AMERICA

Patriarhia Moscovei a acordat Bisericii Ortodoxe Ruse din America autocefalia în cursul lunii aprilie 1970. Din aceasta decurg drepturile statornice de privilegii bisericești între care acela de a-și alege episcopii și pe însuși mitropolitul primat.

În noua sa structură de autonomie juridicțională și canonică, consemnată într-un statut, Mitropolia de pînă acum va fi cunoscută sub denumirea de „Biserica Ortodoxă din America“. De la întemeierea celei dintii eparhii ruse pe acest continent, în anul 1840 și pînă în prezent, ea și-a mărit treptat numărul comunităților bisericești ajungînd azi la a număra aproximativ 800 mii de credincioși. Legăturile întreținute cu Patriarhia Moscovei s-au intensificat mai ales începînd cu 1963 pregătind în acest fel actul împlinit acum.

Intiistătătorul acestei Biserici este Înalt Prea Sfințitul Irineu, Arhiepiscop de New York și Mitropolit al Americii.

Tomosul de autocefalie a fost înmînat într-un cadru solemn, în ziua de 18 mai 1970, delegației conduse de Episcopul Teodosie.

LITURGHIA HRISOSTOMICA ÎNTR-O NOUA LIMBA

Duminică, 2 august 1970 în parohia Mkutani din regiunea Kongwa a Tanzaniei s-a săvîrșit pentru prima dată în limba suahili (o limbă bantu scrisă în caractere arabe din veacul al XVI-lea și răspîndită în toată Africa Centrală) dumnezeiasca liturghie a Sfințului Ioan Gură de Aur,

Traducerea aparține arhimandritului Hrisostom Papas-
 ranopoulos și a lucrat la ea timp de un deceniu, cât a activat
 în Uganda și Kenia.

După cum informează revista *Episkepsis* (nr. 14 din 15
 septembrie 1970, p. 9) traducerea a fost recent și publicată.

DECESUL TEOLOGULUI PAUL EVDOKIMOV

La 18 septembrie 1970, a încetat din viață unul dintre cei
 mai cunoscuți teologi ortodocși, profesorul Paul Evdokimov.

Născut în anul 1901 și purtând în adâncul sufletului im-
 boldul spre cugetarea celor sfinte, își desăvârșește formația la
 Paris, unde mai apoi a devenit profesor de teologie ortodoxă.

Pionier al apropierii dintre creștini s-a evidențiat pe dife-
 rite planuri și mai ales ca unul dintre cei dintii dascăli ai
 Institutului Ecumenic de la Bossey, apoi la Paris.

Lucrările sale însumează douăsprezece volume. Dintre
 cele mai importante amintim: Ortodoxia, Taina iubirii, Virstele
 vieții duhovnicești, Duhul Sfânt în tradiția ortodoxă, Arta icoa-
 nei, — teologie a frumuseții și altele. În ele accentul e pus pe
 divino-umanitate, pe o antropologie a comuniunii și libertății
 creatoare.

După cum au apreciat unii comentatori el și-a urmat cu
 tenacitate sarcina de-a fertiliza gândirea creștină prin mesajul
 Ortodoxiei. Pentru aceasta și-a câștigat și meritul ce-i face
 memoria binecuvântată.

PATRIARHUL ARMENILOR ÎN VIZITĂ LA ROMA

Sanctitatea Sa Vasken I, Patriarh și Catolicos al armeni-
 lor, a întâlnit la 9 mai pe papa Paul al VI-lea în cursul unei
 vizite de 5 zile la Vatican. Cu acest prilej cei doi conducători
 bisericești au rostit cuvântări axate pe tema necesității continuei
 adânciri a relațiilor dintre romano-catolici și creștinii armeni.
 „E momentul — a afirmat Suveranul Pontif — de a risipi defi-
 nitiv neînțelegerile moștenite pentru a trece la dialog”. La rin-
 dul său Sanctitatea Sa Patriarhul Vasken I a declarat printre
 altele: „Umanitatea zilelor noastre, poate mai mult decât ori-
 cind în trecut, are nevoie de un echilibru spiritual și o disciplină
 morală pentru instaurarea căror Bisericele pot mult contribui
 cu forțele lor unite, împrăștiind din belșug în lumea de azi lu-
 mina Evangheliei orientată nu împotriva științei, nu împotriva
 cutărei sau cutărei doctrine sociale ori sistem politic ci, printr-o
 dragoste pururea crescândă, îndreptată spre toți oamenii cum
 și printr-o credință și un optimism profund, orientate către om
 și către geniul său bun”.

La sfârșitul vizitei a fost dat publicității un comunicat în care cei doi înalți prelați se adresează tuturor celor care au o influență asupra treburilor politice din lume ca să se străduiască „a căuta și a găsi toate mijloacele posibile pentru a pune capăt... oricărei opresii a omului de către om”.

CONGRES INTERNAȚIONAL DE TEOLOGIE

Între 12 și 17 septembrie 1970 în Palatul Congreselor din Bruxelles a avut loc Congresul mondial al teologilor organizat de revista catolică „Concilium”.

Au participat 180 specialiști și 120 observatori clerici și laici, plus circa 200 reprezentanți ai presei. Congresul a fost deschis de Cardinalul Suenens, Arhiepiscop de Malines-Bruxelles și Primat al Belgiei. Președinția a asigurat-o prof. Eduard Schillebeeckx, în comitetul director și printre conferențieri numărându-se cunoscuți teologi ca Ives Congar, Hans Küng, Karl Rahner și alții.

Tema congresului „Viitorul Bisericii” a fost dezbătută în treisprezece referate principale și în cadrul a unsprezece grupe de studiu.

Problemele principale care au preocupat pe congresiști au fost patru și anume: 1. Funcția Teologiei în Biserică. 2. Care este mesajul creștin. 3. Prezența Bisericii în lumea de mâine. 4. Structura Bisericii de mâine.

La sfârșit au fost adoptate douăsprezece propuneri printr-un număr osolant de 142—157 de voturi pozitive, cele negative fiind între 13 și 28 abținerile între 8 și 12. În esență, potrivit subtemelor enunțate, acestea declară:

— Teologia viitorului trebuie să fie elaborată de comunitățile creștine inserate în viața lumii actuale. Laicii trebuie să aibă acces la dezbaterile problemelor teologice. Autoritatea sau inagisteriul Bisericii nu trebuie să facă să planeze vreo suspiciune asupra unui teolog fără un schimb de vederi în prealabil. Elaborarea unei teologii cu referință la mesajul evanghelic și societate implică un pluralism teologic.

— Mesajul creștin este Iisus Hristos însuși. Acest mesaj cere să fie exprimat în contextul istoric actual, ținând seama de relația lui Iisus Hristos cu Dumnezeu și în același timp cu oamenii.

— Comunitățile creștine, conducătorii și membrii lor, trebuie să se angajeze într-o acțiune efectivă de eliberare a săracilor și oropsiților. Credința creștină nu trebuie să fie prezentată ca o condiție sine qua non pentru mersul societății, ci ca o inspirație pozitivă.

— Trebuie acordată atenția cuvenită cercetării noilor forme a comunităților de bază: acest fenomen îmbracă o mare importanță eclesiologică. Toți creștinii sînt în mod frățesc răspunzători de structura comunității lor.

— Astăzi evoluția istoriei face apoi necesară o revizuire a procedurii în ceea ce privește alegerea papei, a episcopilor, preoților în sensul de-a înlesni participarea tuturor credincioșilor la un astfel de act.

— În sfîrșit trebuie denunțată discriminarea practică cu privire la locul femeii în Biserică.

Pe lîngă toate acestea au mai fost votate și cîteva moțiuni.

După cum apreciau corespondenții de presă, Congresul reprezintă un important moment postconciliar în Biserica Romano-Catolică. Profesorul Hans Küng remarcă pe bun drept că „opțiunile de la Bruxelles merg mult mai departe decît cele ale Vaticanului II, căci nu s-ar putea aplica pur și simplu textele conciliare în 1970, atîta vreme cît evoluția societății s-a accelerat”. Același lucru îl sesiza și prof. Congar cînd spune „Conciliul este prea scurt în raport cu dimensiunile problemelor ce se pun azi”.

Desfășurarea lucrărilor Congresului și-a atras însă și critici privind mai ales modul destul de abstract și clerical de a pune problemele și faptul că acestea au ținut cont mai mult de continentul european. Congresul apoi nu a avut caracter ecumenic fiind sesizată absența Ortodoxiei, Protestantismului, Anglicanismului. S-a apreciat însă că direcțiile adoptate pot avea consecințe importante și pentru domeniul mișcării ecumenice.

PROBLEME ACUTE ALE UNIATISMULUI

Tendențele tot mai vădite ale clerului greco-catolic din Orientul Apropiat de-a nu fi exclus de la rezolvarea propriilor probleme s-au concretizat într-o serie de întruniri ținute în ultima vreme. Dintre acestea poate fi menționat sinodul Patriarhiei melchite, ținut la Roma între 17 și 23 august 1970 care s-a ocupat de noua „lege fundamentală” de care chiar episcopii greco-catolici n-au luat cunoștință decît din publicații, căsătorii mixte, data Sfințelor Paști, etc.

Problema spinoasă a fost însă aceea a procedurii legate de alegerea episcopilor din afara teritoriului ce aparține Patriarhiei. Cu privire la aceasta sinodul s-a pronunțat în sensul că este un drept al său a numi titularul unei dieceze noi. Or, poziția Vaticanului este a unui compromis între revendicările patriarhilor uniati și dorința de a menține distincție între episcopii ce au o jurisdicție în cadrul întinderii propriu zise a patriarhiilor greco-catolice și aceia cu o jurisdicție personală în

afară și deci pe teritoriul „Patriarhului Occidentului” adică papa. Aceasta cu atât mai mult cu cât episcopii cu o astfel de jurisdicție personală devin mai numeroși, deci cu o pondere mai mare în sinodul patriarhal. Ei ar fi numiți de Roma ceea ce permite iarăși afirmarea primatului papal de jurisdicție.

În orice caz, după cum arată și revista „Informations catholiques internationales” (nr. 368 din 15 septembrie 1970, pp. 16—17), sinodul a cerut ca situația să fie studiată în comun de papă și patriarh.

Care vor fi soluțiile asupra cărora se va cădea de acord e greu de prevăzut. Fapt cert însă este existența unor nepotriviri principiale între Vatican și conducerea Bisericilor greco-catolice, ca urmare a pretenției celui dintâi de a-și impune supremația nesocotind vechile rânduiri canonice.

NOI FORMULE PENTRU ÎMPĂRTĂȘIRE ÎN BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

După cum se știe, în Biserica Romano-Catolică în mod obișnuit împărțășirea credincioșilor se face numai cu pâine nedospită, sub forma ostiei. Împărțășirea sau cuminecarea sub cele două specii (pâine și vin) a fost autorizată doar în patru-sprezece cazuri, definite în prezentarea noului misaliu (liturghier) de articolul 242. De fapt aceste cazuri sînt limitate la cîteva „mari momente” din viața creștinului, ca de pildă la împărțășirea soților în timpul misei săvîrșite cu prilejul căsătoriei lor.

Noul misaliu prevede într-adevăr și mai multe practici pentru o împărțășire de acest fel, anume: prin gustarea din potir prin înmuierea pîinii în vin sau prin luarea cu lingurița.

După cum informează presa (Le Monde, nr. 7975 din 4 septembrie 1970, p. 9) Congregația pentru cultul divin a publicat la 2 septembrie 1970 instrucțiunea „Sacramentali comunione” care indică normele potrivit cărora se poate face împărțășirea sub cele două specii. Din acestea se desprind mai ales următoarele:

Determinarea cazului în care ritualul poate fi practicat nu mai aparține Sfîntului Scaun, ci conferințelor episcopale sau chiar numai episcopilor (art. 2). Această îngăduință trebuie însă folosită cu multă prudență, evitîndu-se cu osebire privilegiile cînd sînt mulți credincioși de împărțășit (art. 3).

Se insistă de asemenea ca celor ce se vor împărțăși sub ambele specii să se explice sensul ritualului (art. 5); iar în completare se spune: „Trebuie grijă ca totul să fie făcut cu cel mai mare respect... Se va alege modul cel mai convenabil pentru

ca împărtășirea să fie dată cu vrednicie, pietate și cinste astfel încât să poată fi evitată orice lipsă de cuviință. Se va ține cont totodată de natura fiecărei adunări liturgice, precum și de vîrsta, condițiile, nivelul de pregătire a celor ce se împărtășesc (art. 6).

De menționat încă și aceea că un lucru rămîne intangibil în toate cazurile: utilizarea azimei; căci dacă se pot lua unele libertăți în privința dimensiunilor sau culorii ostiei, forma și construcția sa trebuie să fie aceeași.

Urmare a analizării acestei probleme, comisia episcopală franceză de liturgică a pregătit deja pentru sesiunea conferinței episcopale un referat privind permisiunea împărtășirii credincioșilor cu pîine și vin în mult mai multe cazuri decît cele legitimate pînă în prezent

PENTRU ABOLIREA OBLIGATIVITĂȚII CELIBATULUI CLERICAL

La începutul lunii iulie episcopii romano-catolici din Africa Centrală (Gabon, Ciad, Republica Africa Centrală, Congo-Brazzaville și Camerun) s-au întrunit într-o adunare plenară la Yaoundé luînd în discuție, printre altele, lipsa de preoți în eparhiile lor. La sfîrșit ei au aprobat textul unei scrisori adresate cardinalului Villot, secretar de Stat la Vatican, prin care cer să li se încuviințeze a hirotoni preoți căsătoriți. Rațiunea unei atari cereri — se spune în scrisoare — este împuținarea progresivă a numărului celor care doresc să se preoțească.

„TRAFIC DE VOCAȚIE”

Nu de multă vreme presa a dat în vileag modul necorespunzător în care unele congregații monahale catolice procedează la recrutarea membrilor și îndeosebi a novicelor din India.

Urmare a indignării provocate opiniei publice cît și a unor manifestații de protest desfășurate înaintea bisericii catolice din Indore, guvernul indian a suspendat pentru o vreme orice recrutare de acest gen, în plus a cerut misiunilor sale diplomatice din Europa să efectueze anchete asupra condițiilor de viață a acelor tinere catolice indiene care sînt atașate diferitelor congregații religioase. Vaticanul însuși a dispus o „minuțioasă anchetă” în acest sens, cu ea fiind încredințați nunții și delegații apostolici din diferite state. Congregațiile călugărești la fel au întocmit un formular privind condițiile în care 2000 novice indiene au părăsit țara.

Cu acest prilej a ieșit la iveală o anumită situație. Astfel numeroase tinere catolice indiene nemăritate și fără posibilitatea de a se angaja într-o muncă, fie datorită unor prejudecăți,

fie lipsei de pregătire corespunzătoare se văd nevoite a intra într-un ordin călugăresc, chiar fără a avea vocația cerută. Această întrucît pe de o parte starea de celibat nu este admisă femeilor, iar pe de alta apartenența la o organizație ecleziastică asigură o promovare socială, eventual prin dobîndirea unei instrucții superioare. Familiile lor deosebi din Kerala, în mare parte modeste, văd în această unică posibilitate de alegere o adevărată salvare. Multe novice însă neputîndu-se adapta modului de viață impus, se găsesc într-o situație critică, mai ales că o reîntoarcere în mediul obișnuit echivalează cu o adevărată ostracizare. Nemulțumirile n-au întîrziat să se manifeste, mai ales că intervine următorul element nou:

Unele mănăstiri catolice europene, riscînd să se depopuleze caută să importe „vocații” din regiunile unde acestea sînt mai frecvente, adică din India. Operația se face bineînțeles prin slujitori ai Bisericii și adesea prin mijlocirea unor importante sume de bani. În felul acesta s-a ajuns la regretabilul fapt al „vînzării” de novice unor congregații călugărești spre augmentarea propriului personal deficitar.

După cîte se pare însă cazul tinerelor cheraleze nu este unic. Metode ce nu țin cont cum ar fi de dorit, de o vocație adevărată, ci se fundamentează pe constrîngere, au fost înrebuîntate de unele congregații și în alte părți. Autoritățile biscești și mai ales un comunicat al Vaticanului referitor la aceste fapte caută totuși să le infirme ca pe unele ce sau nu corespund întocmai adevărului, sau sînt pe nedrept exagerate.

Inidiferent de clarificarea finală ce ar aduce-o ancheta, problema relevată este indicativă pentru dimensiunile așa numitei „crize de vocație” ce persistă de multă vreme în Biserica catolică.

DEMONSTRAȚIE „TRADIȚIONALISTĂ”

Reformele efectuate în Biserica Romano-Catolică după Consiliul Vatican II sînt departe de a fi acceptate ușor de preoți și credincioși. Sînt mulți aceia bunăoară care socotesc că renunțarea la limba latină ca singura limbă liturgică, introducerea unor noi reglementări în cult, modificarea unor măsuri disciplinare socotite învechite, etc. . . . ar atinge grav însăși ființa Bisericii.

Reacția acestora e deseori pasivă exprimîndu-se prin refuzul de a aplica dispozițiile forurilor superioare; citeodată însă îmbracă și forme mai vehemente cum s-a întîmplat la 28 iunie cînd aproximativ 1000 de preoți și credincioși romano-catolici tradiționaliști din mai multe țări europene s-au adunat la Roma să protesteze împotriva reformelor introduse în Biserică.

Ei au defilat pe străzi cântînd litanii în limba latină, rostind rugăciuni și agițînd pancarte pe care scria „Luptă pentru credință”, „Apărarea Tradiției”, etc. ... cuvinte care reprezintă de altfel și numele mișcărilor catolice tradiționaliste reprezentate de manifestanți.

După ce au depus un jurămint la mormîntul papei Pius al V-lea că vor refuza orice fel de înnoiri liturgice, ei s-au îndreptat spre bazilica Sfîntului Petru unde au depus alt jurămint de fidelitate la mormîntul papei Pius al X-lea. Se știe că Pius al V-lea a fost acela care a pus în aplicare hotărîrile conciliului de la Trident privitoare la modul de a se celebra misa, iar Pius al X-lea a fost cel care a condamnat modernismul. Într-una din rugăciunile rostite în bazilica Sfîntului Petru ei au cerut ca „Biserica să-și regăsească puritatea credinței” și ca Apostolul Petru să „deschidă ochii papei Paul al VI-lea”.

Apoi un grup restrîns a rămas în fața locuinței papei pînă în dimineața de 29 iunie anunțînd că nu se va îndepărta pînă ce Paul al VI-lea nu le va primi o delegație. Audiența solicitată cu atîta insistență n-a avut loc și manifestanții au trebuit pînă la urmă să se risipească.

EPISCOP ATACAT DE EPARHIOTII SAI

Antonio d'Erchia, episcopul romano-catolic de Bari (Italia), a fost în luna mai ținta unor neobișnuite molestări din partea a numeroși credincioși aparținînd parohiei Conversano. Ei au luat cu asalt reședința episcopală și au aruncat cu pietre în mașina episcopului cînd acesta a încercat să fugă.

Nemulțumirea parohienilor din Conversano a fost stîrnită de sancționarea preotului don Vincenzo d'Aprile pe motivul că s-a declarat potrivnic obligativității celibatului preoțesc.

Pe de-asupra ei au redactat un memoriu în care își apărau preotul și îl descriau ca foarte apropiat, ceea ce rezulă din abolirea contribuțiilor bănești, a taxelor pentru diferite slujbe cum și a sumelor ce fiecare trebuiau să le plătească cu prilejul numirii unui nou episcop.

„TRIMIȘI ÎN LUME”

Aceasta este tema celei de a cincea adunări a Federației Luterane Mondiale care s-a ținut între 14—24 iulie la Evian (Franța). Celelalte adunări s-au ținut la Lund cînd s-a și constituit F. L. M., la Hanovra în 1952, la Minneapolis în 1957 și la Helsinki în 1963. De fapt ultima adunare trebuia să-și des-

îașoare lucrările la Porto Alegre în Brazilia. Localitatea a fost însă schimbată în ultimul moment ca urmare a criticilor vehemente îndreptate de multe comunități evanghelice, împotriva persecutării și torturării elementelor progresiste din Brazilia.

Au participat 250 delegați reprezentând 78-Biserici membre din 47 țări. Lor li s-au alăturat alte 250 persoane: observatori, invitați, ziariști...

Tema adunării „Trimiși în lume” a fost studiată sub trei aspecte diferite: misiunea și mărturia Bisericilor, angajamentul lor ecumenic, responsabilitatea lor în domeniul social-politic.

În cadrul ședințelor au luat cuvântul pastorul Frederick Schiötz, președintele Federației, pastorul André Appel, secretar general, invitați și mai mulți referenți. Dintre vorbitori a făcut parte și cardinalul J. Willerbrands, președintele Secretariatului pentru unitatea creștinilor din Vatican. Discursul acestuia merita reținut întrucât a încercat să pună la baza dialogului dintre catolicism și luteranism obligativitatea pentru Biserica Romano-Catolică de a-și reconsidera atitudinea față de marele reformator german de la începutul veacului al XVI-lea. „Se impune o mai justă apreciere a persoanei și operei lui Luther, a declarat cardinalul Willerbrands. Cine ar îndrăzni să nega că Martin Luther a fost o personalitate profund religioasă, care a căutat în mod cinstit și cu abnegație să urmeze mesajul Evangheliei? Cine ar putea nega că, în ciuda frământărilor ce le-a impus Bisericii catolice și Sfintului Scaun, adevărul ne cere s-o spunem, el a păstrat multe bogății ale vechii drepte credințe...

În continuare vorbitorul și-a exprimat nădejdea că studierea problemelor esențiale ale preoției și împărtășaniei va apropia „ceasul când vom putea oficia împreună Cina Domnului Iisus Hristos, creatorul uniității”.

Criticând oarecare neajunsuri în relațiile dintre romano-catolici și evangheliști, cardinalul Willerbrands a recunoscut că „în ciuda perspectivelor de viitor, dialogul continuă să se refere la veacul al XVI-lea. Acum 450 ani — a adăugat el — părinții noștri au crezut că trebuie să se despartă în numele adevăratei Evanghelii. Astăzi, noi credem și nădăduim, în numele adevăratei Evanghelii, că vom putea depăși această despărțire

care de ambele părți, n-a fost dorită încă la origine, dar a fost considerată ca inevitabilă“.)

La încheierea lucrărilor adunării au fost adoptate multe documente și s-a procedat la alegerea forurilor conducătoare. Astfel s-a ales comitetul executiv și președintele Federației Luterane Mondiale în persoana pastorului finlandez Mikko Einar Juvar în vîrstă de 52 ani.

JUBILEUL COMISIEI CREDINȚA ȘI CONSTITUȚIE

La 3 august 1970 s-au împlinit 50 de ani de cînd a luat ființă conferința internațională asupra problemelor de credință și constituție ale Bisericii. Istoria îi este îndeajuns de cunoscută pentru a-i relua cursul întreg. Reamintim doar că ea a organizat întîlnirile cu caracter ecumenic de la Lausanne 1927 și Edimbourg 1937 pentru ca în anul 1948 să fuzioneze cu nou înființatul Consiliu Ecumenic al Bisericilor în cadrul căruia și funcționează sub denumirea arătată. Activitatea ei a fost rodnică și de această dată, pe agenda lucrărilor înscriind conferințe ca cele de la Lund 1952 și Montreal 1963. Însemnătatea activității depuse în sprijinul Mișcării Ecumenice a fost subliniată cu prilejul festivității ce s-a desfășurat la Consiliul Ecumenic la data comemorării.

Ceremonia religioasă din capela Centrului a fost condusă de Părintele profesor Jean Meyendorff. Aceasta a fost apoi continuată de citirea mesagiilor trimise de Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora, de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Pimen, locțiitor al scaunului patriarhal al Bisericii Pravoslavnice Ruse, de Grația Sa dr. M. Ramsey Arhiepiscopul de Canterbury și de Eminența Sa Cardinalul Jan Willebrands președintele Secretariatului pentru unitatea creștină a Bisericii catolice.

*) Se pare că avansurile cardinalului Willebrands privind reconsiderarea persoanei și operei lui Martin Luther n-au produs totuși impresia așteptată asupra participanților preocupați, așa cum remarcă unii zia-riști, în special de probleme actuale cum ar fi apartheid-ul în Africa de Sud, rasismul în Statele Unite ale Americii, torturile în Brazilia, etc. . . „Ecumeniști orientați mai mult spre prezent decît spre trecut, cincizeci delegați au propus adunării — nu discutarea cazului Luther — ci designarea Arhiepiscopului catolic brazilian Helder Camara drept candidat la premiul Nobel pentru pace“ (vezi *L'Express*, nr. 994 din 27 iulie — 2 august 1970, p. 30 și *Lumea* nr. 32 (354) din 6 august 1970, p. 25).

Problema ridicării excomunicării lansate împotriva lui Luther la 3 ianuarie 1523 de către papa Adrian al VI-lea se află totuși în discuția cercurilor bisericesti apusene. Mai mulți luterani scandinavi și germani au propus crearea unei comisii mixte evanghelice-luterane proiectul lor găsind încuviințare la unii prelați cum ar fi cardinalul belgian Suenens.

Au urmat de asemenea o serie de cuvântări care au reliefat munca depusă de această organizație ecleziastică, perspectivele ei viitoare cu obiectivele principale.

După cum menționează săptămânalul *Service Oecumenique de Presse et d'Information* anul 37 (1970) nr. 23 p. 2—3), una dintre problemele prezentate de oratori a fost aceea a realizării unității Bisericii. Or, aceasta s-a conchis că este legată de unitatea oamenilor. Expuneri ample în legătură cu rolul prezent al comisiei, a făcut directorul secretariatului ei, pastorul Lukas Vischer.

După festivitate, s-a ținut la Crêt-Bérard lângă Lausanne, sesiunea obișnuită a Comitetului de lucru al comisiei.

SIMPOZIONUL ECUMENIC DE LA REGENSBURG

Între 18 și 24 iulie 1970, a avut loc la castelul Spindlhof din Regensburg un simpozion organizat de Comisia ecumenică a Conferinței episcopale din R. F. G. pentru Bisericiile răsăritene.

Simpozionul prezidat de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Chrisostom Konstantinides, reprezentant al Patriarhiei ecumenice și de Excelența Sa dr. Rudolf Graber episcop de Regensburg, a întrunit un număr de 61 teologi ortodocși și catolici la care s-au adăugat și oaspeți protestanți. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată prin P. C. Părinți prof. dr. Ene Braniște de la Institutul Teologic din București și Ștefan Vasile parohul bisericii românești din Baden-Baden precum și de doctorandul Viorel Mehedințu. Tema simpozionului a fost: „Botezul și Mirungerea”. Programul a inclus în ziua de duminică 19 iulie slujirea sfintei liturghii, vizitarea bisericilor și monumeniilor străvechiului oraș, după numirea din trecut Ratisbona, apoi o ședință festivă la Seminarul clerical din localitate. În cadrul acesteia și cu referire la tema „Botezul în arta creștină”, unul din delegații români a prezentat comunicarea trimisă de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, care în baza documentației asupra vechiului baptisteriu de la Cenad, în județul Timiș, arată că și în aceste părți botezarea se făcea din vechime prin afundare nu prin stropire.

În celelalte zile, înainte de amiază au fost susținute cîte trei referate principale, după amiază purtîndu-se discuții în comisiile de lucru instituite.

Dezvoltarea temei principale s-a făcut printr-un șir de conferințe, între care amintim următoarele: Însemnătatea ecleziologică a Botezului și Mirungerii; dezvoltarea ritului și inițiere în Biserica bizantină; Noua rînduială catolică a Botezului și Confirmării, în planul dezvoltării ei istorice; Botezul și Mirungerea în diferitele rituri răsăritene; Analiza biblică-teologică a poruncii de a boteza (Matei 28, 19—20). Discuțiile la rîndul

lor au adâncit aspectele esențiale dogmatice, canonice, implica'te de tematică.

Simpozionul a urmărit să deschidă calea unor studii sporite asupra importanței Sfințelor Taine pentru dialogul ecumenic.

COLOCVIU ECUMENIC ASUPRA CULTULUI DIVIN

Între 9 și 19 septembrie 1970 a avut loc la Strasbourg al IV-lea Colocviu ecumenic internațional asupra cultului religios. Au participat la acesta circa o sută de teologi de diferite confesiuni din douăzecișitri de țări. Colocviul a fost prezidat de Prof. Vilmos Vajta de la Centrul de studii ecumenice din Strasbourg, avînd între conferențieri nume cunoscute ca pastorul W. Hollenweger din partea Consiliului Ecumenic al Bisericii-lor, Profesorul suedez Hartmann și alții.

Dezbaterile s-au centrat asupra raportului dintre cult și Dumnezeu, dintre împlinitorii actului religios și Cel căruia i se adresează. S-a insistat mai ales asupra mijloacelor pe care cultul le posedă pentru a ține mereu vie imaginea lui Dumnezeu înaintea credinciosului modern.

După relatările periodicului *Service Oecuménique de Presse et d'Information* (nr. 28 din 1 octombrie 1970, p. 5), s-a precizat între altele că „noi trebuie să fim conștienți de faptul că formele de cult depind de situația în care oamenii trăiesc și cu greu pot fi definite în mod general pentru toate timpurile și locurile. Pentru ca un cult, fie că e slujbă sau laudă, fie că e lucrare harică, să poată adapta felul și funcția sa condițiilor de timp și loc nu trebuie să reprezinte interpretarea unui text biblic, ci din contră, interpretarea în lumina Sfinței Scripturi a unui text și a unui fapt trăit“.

Concluziile au convers după cum se observă în a arăta importanța trăirii creștine pentru depășirea crizei actuale a cultului.

BISERICA ROMANO-CATOLICĂ ȘI MIȘCAREA ECUMENICĂ

Studierea eventualei intrări a Bisericii Romano-Catolice în Consiliul Ecumenic al Bisericilor continuă. E ceea ce se arată într-un comunicat publicat după ultima sesiune ținută în luna mai 1970 la Neapole (Italia) a Grupului mixt de lucru al Consiliului Ecumenic al Bisericilor și al Bisericii Romano-Catolice. S-a analizat cu acest prilej raportul unei subcomisii formată din 6 membri asupra consecințelor, posibilităților și dificultăților ce le-ar aduce cu sine aderarea Bisericii Romano-Catolice la Consiliul ecumenic format din 239 Biserici membre.

Comunicatul arată că „studiul va fi continuat și că rezultatele vor fi prezentate“ Vătičanului și Comitetului Central al Consiliului ecumenic,

Grupul s-a ocupat și cu alte câteva probleme cum ar fi „mărturia comună și prozelitismul” ori „catolicitatea și apostolicitatea”, urmînd ca să fie adîncite iar ulterior să fie publicate concluziile la care se va ajunge.

În fine s-au trecut în revistă dări de seamă privind cooperarea în domeniul dezvoltării, asistenței medicale, dreptății și păcii.

REORGANIZAREA ALIANȚEI REFORMATE MONDIALE

La începutul lunii septembrie 1970 la Nairobi (Kenya) a avut loc actul fuzionării a două Consilii bisericești și anume: Alianța Reformată Mondială și Consiliul Congregaționalist Internațional. Acestea s-au constituit într-o singură „Alianță Reformată Mondială, Presbiteriană și Congregaționalistă” ce grupează 127 denominațiuni, din 75 țări, însumînd un total de 55 milioane credincioși.

Ceremonia fuzionării, împreună cu serviciul religios adecvat a fost prezidată de pastorul dr. Eugen C. Blake secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la ea participînd 350 delegați ai comunităților membre.

Președinte al noii Alianțe a fost ales M. Thompson. Pentru Departamentul de Cooperare și Mărturie a fost ales președinte pastorul Raymond V. Kearns, iar pentru Departamentul de Teologie, profesorul Jürgen Moltmann. De asemenea au fost aleși trei vicepreședinți și 15 membri ai Comitetului executiv.

După solemnitate și o introducere în temă, făcută de Prof. dr. Moltmann, patru grupe de studiu au abordat următoarele subiecte: 1. Impăcare și Creație — libertatea lumii lui Dumnezeu; 2. Impăcare și umanitate — libertatea omului nou; 3. Impăcarea și societatea — libertatea unei orînduiri drepte; 4. Impăcarea și Biserica — libertatea mărturiei creștine.

Fiecare dintre aceste grupe au întocmit un raport ale cărui concluzii au fost adoptate în sesiunea plenară. S-a adoptat de asemenea o nouă Constituție precum și noile Regulamente ale acestei organizații confesionale. De asemenea, după cum informează revista „Le Christianisme” an. XX siècle, (nr. 36, 11 septembrie 1970, p. 8—9). Adunarea a adoptat și un „Mesaj către Bisericile membre”.

ÎNCEPUTUL TRATATIVELOR DE UNIRE ANGLICANO-LUTERANE

După cum relatează publicația Service Oecumenique de Presse et d'Information (nr. 27, 17 septembrie 1970, p. 8—9), între 7 și 11 septembrie a. c. la Colegiul Exeter din Oxford a avut loc cea dintîi întreținere oficială la nivel internațional dintre anglicani și luterani. Aceasta a fost prezidată de fostul

arhiepiscop de Uppsala Gunnar Hultgren și de episcopul Ronald Williams de Leicester.

Participanții au dezbătut tema generală „Autoritate și libertate”, ce a comportat următoarele subdiviziuni: 1) Rolul teologiei și conceptul de ortodoxie; 2) Sfânta Scriptură și mărturisirile de credință; 3) Scrierile confesionale; 4) Evanghelia și Biserica — centru și circumferință.

S-a ajuns la un real acord asupra unor puncte, iar asupra altora la păreri ce au relevat convergențe într-o largă măsură.

Discuțiile s-au purtat și în lumina sarcinilor și necesităților actuale ale Bisericii. În mod constant însă participanții și-au exprimat dorința de a reda aceste discuții concretizate în stabilirea unei suficiente și convingătoare pentru recunoașterea reciprocă și comunitatea între Biserica anglicană și cea luterană. Bineînțeles, discuțiile începute se vor continua.

IMPOTRIVA RĂZBOIULUI DIN ASIA DE SUD-EST

În ziua de 3 mai la Washington, dr. John Bennett, preedinte „Union Theological Seminary” a citit la serviciul religios oficiat un mesaj adresat președintelui Nixon de către personalități romano-catolice, protestante și evreiești, „în numele comunității religioase americane”.

Mesajul critică motivele pretextate de președinte spre a justifica intervenția militară în Cambodgia. Apoi continuă:

„Amplourea distrugerilor la care este supusă (Cambodgia), această mică țară chinuită, aflată la celălalt capăt al lumii, violează conștiința noastră. Nu mai putem tolera acest viol. Domnule Președinte nu vă adăpostiți înapoia creștinismului și iudaismului pentru a justifica ceea ce faceți aici jos. Puteți vorbi de insensibilitate, teroare, șantaj — nu aveți teamă de cuvinte — dar nu vorbiți de conștiință.

„În al doilea rând, domnule Președinte, hotărîrea dumneavoastră recentă v-a dus să împlinți drapelul nostru în mijlocul unei populații asupra căreia n-avem nici un drept. Cambodgia a fost și rămîne mereu o țară neutră. Ea nu ne-a invitat să pătrundem în ea. Guvernul cambodgian nici n-a fost informat de sosirea noastră. Ce credeți că sîntem noi, domnule Președinte, ca să putem merge nu importă unde, să călcăm în picioare nu importă ce, grație enormei noastre puteri tehnice? Noi nu sîntem Dumnezeu. Noi nu avem dreptul „să ne jucăm de-a Dumnezeu”. Nu putem nici pretinde în numele conștiinței că avem dreptul de a face ilegal ceea ce alții fac ilegal.

„În al treilea rînd, domnule Președinte, justificarea pe care o dați acestui act de agresiune internațională, care ne coboară la nivelul a ceea ce ați deplîns la potrivnicii noștri, este un

lucru pur militar, își găsește originea în mașina militară, de pînă de judecata militarilor, de executarea militarilor, are scopuri militare.

„Domnule Președinte încetați de a ne împărți țara. Incetați de a ne sfîșia sufletele. Incetați de a despărți fidelitatea noastră către Dumnezeu de loialitatea către patria noastră. Incetați de a incinta pe copiii noștri să disprețuiască țara care i-a născut; încetați de a-i mîna la moarte, la mutilare și la distrugerea popoarelor îndepărtate.

„Domnule Președinte, în numele lui Dumnezeu, vă conjurăm să începeți reconcilierea. Pentru a o întreprinde, nu este de ales decît retragerea imediată a tuturor forțelor militare din Cambodgia, oprirea unor noi bombardamente asupra Vietnamului de Nord, anunțarea încetării focului în Vietnam și fixarea unei date apropiate pentru retragerea tuturor forțelor americane și a consilierilor militari americani din Asia de Sud-Est“.

S-au scurs luni de la publicarea acestei patetice scrisori, iar între timp, problema sud-estului asiatic a dobîndit noi aspecte. Fondul a rămas însă același iar cuvintele adresate președintelui S. U. A. ne pun în față frămîntarea de conștiință a fiilor poporului american doritori de pace și bunăînțelegere.

BISERICA ȘI REVENDICĂRILE SOCIALE ÎN AMERICA LATINĂ

Intr-o declarație dată publicității la începutul iunii iunie Jose Manuel Santos, episcop de Valdivia și președintele conferinței episcopale din Chile, a reafirmat în numele întregului episcopat romano-catolic din acea țară, aprobarea pentru reforma agrară cerută de poporul exploatat.

„Noi socotim, a spus episcopul chilian, că Hristos privește cu severitate structura noastră economică și socială, căci El nu poate binecuvînta o structură capitalistă care se împotrivește demnității persoanei umane și care uită dimensiunea socială a omului, făcînd din el o ființă egoistă, legată exclusiv de bani și de bunurile materiale“.

„Hristos voiește — a adăugat episcopul de Valdivia, — ca bunurile și pămîntul să aibe o funcție socială și ca nici un om să nu aibe dreptul de a poseda mai mult decît îi este lui necesar, atîta vreme cît există alții care n-au nici din ce trăi“.

ÎNCĂLCAREA LIBERTĂȚILOR CETĂȚENEȘTI ÎN SPANIA

Se știe că țara bascilor constituie una din regiunile Spaniei în care opoziția față de guvernul generalului Franco este mai puternică. Acțiunilor întreprinse de elementele progresiste li s-au alăturat și clericii. Astfel anul trecut cinci preoți din eparhia Bilbao au trimis Organizației Națiunilor Unite o scri-

soare denunțând răul tratament aplicat de autorități deținuților politici. Ei mai pomeneau despre arestarea protestatorilor, greva foamei la care recurg aceștia, pedepsele mari ce le aplică justiția.

La 1 iunie 1969 nouă preoți din Biscaia au utilizat în predicile lor faimoasa scrisoare. Un an mai târziu, la 2 iunie 1970, ei au fost judecați și condamnați.

Numărul preoților închiși a crescut astfel la 30, ceea ce a pus în discuție o prevedere a concordatului încheiat încă mai demult între Vatican și statul Spaniol potrivit căreia nici un preot nu poate fi judecat de un tribunal civil sau militar fără aprobarea autorității bisericești. Cum stipulațiunile Concordatului n-au fost respectate, episcopul Cirarda care conduce dieceza Bilbao a reacționat suprimând sărbătoarea religioasă închinată „Sfintei Inimi” care se prăznuiește anual cu mare fast în luna iunie. În schimb a dispus ca în duminica următoare să se citească în toate bisericile o scrisoare pastorală prin care denunța încălcarea de către guvern a libertății religioase și nerespectarea prevederilor Concordatului.

Pe de-asupra episcopul Cirarda declara că problema drepturilor și libertăților Bisericii se înscrie în perspectiva mai amplă a drepturilor și libertăților cetățenești, acestea nefiind adecvat protejate în Spania: „Este necesar ca legislația noastră să fie modificată spre a garanta deplina exercitare a justiției dotită de noi nu numai pentru preoți dar în același timp pentru toți cetățenii”.

DEVOTAMENT ȘI RĂSPLATĂ

În repetate rânduri paginile revistei noastre au înscris numele arhiepiscopului brazilian Helder Camara. Acest nume însă n-a rămas doar apanajul unor publicații bisericești. Ziare și reviste de pretutindeni consacră articole întregi personalității și activității sale. Nu ar fi lipsită de interes o scurtă prezentare a sa sub unghiul angajării unor probleme stringente din Biserica și societatea căreia aparține.

S-a născut în urmă cu 61 de ani dintr-o modestă familie braziliană. După terminarea studiilor teologice devine preot la Rio de Janeiro unde activează timp de 28 ani. Devenind însă indezirabil aci ca lider al „contestatorilor” Bisericii catolice și apărător al săracilor din zonele subdezvoltate ale Braziliei, a fost mutat la Recife unde activează și azi în calitate de arhiepiscop.

Inițiind de mulți ani încoace mișcarea socială a clericilor a organizat Conferința națională a preoților din Brazilia a cărei secretar a și fost 12 ani. În această calitate, a patronat prima

întîlnire a preoților din nord-estul Braziliei cu experții guvernului trimiși să studieze ajutorarea economică a respectivei regiuni extrem de sărace. S-au făcut planuri care au rămas literă moartă, pentru că după cum observă el există acea „dominație continuă a unor mici grupuri asupra milioanele care trăiesc în mizerie“.

De la o vreme activitatea sa nu a rămas circumscrisă doar la America Latină. Trecînd în Europa a ținut diferite conferințe, la Londra, Paris, Berlinul Occidental, pentru a acuza nedreptatea socială fie internă, fie internațională. Din această pricină este și considerat că „avocatul lumii a treia pe lîngă Vatican“.

După cum precizează revista *Lumea* (nr. 35 (357) din 27 august 1970, p. 19), teoriile sale promovează ca soluție „viololența pașnică“, numită așa pentru că nu se mulțumește cu reforme mărunte, ci cere o revedere completă a structurilor actuale: o societate refăcută de la capăt. Nu ajunge adică să se lupte pentru săraci și să moară pentru ei, ci e nevoie să li se dea conștiința drepturilor lor. E nevoie ca masele să realizeze urgența de a se elibera și nu să fie eliberate de cîțiva idealști care înfruntă tortura precum creștinii leii în Colosseum. Pentru Don Helder Camara violența numărul unu, mama violențelor este nedreptatea socială, mizeria. De aci izvorăște revolta, violența numărul doi. Urmează violența numărul trei, cînd autoritățile se cred obligate a reprima pentru a salva ordinea publică. Aceasta este escalada violenței; o spirală fără sfîrșit. El este adeptul participării nu al contemplației, reprezentînd curentul progresist al clerului latino-american, care a dat chiar jertfe pentru cauza poporului, ca de exemplu preotul Camilo Torres. După cum însuși mărturisește, s-a făcut preot din dorința de a face binele și deși consideră o crimă lipsa de fantezie, nu are totuși fantezia să se imagineze altceva decît preot. Monseniorul Helder Camara a primit recent din mîinile reverendului Ralph Abernathy, președintele Conferinței conducătorilor creștinii din sud, premiul „Martin Luther King“ pentru „avîntul pe care l-a dat în țara sa acțiunilor sociale prin nonviolență“. Este al doilea deținător al acestui premiu după ce mai întîi fusese laureat „honoris causa“. De asemenea este designat între candidații Premiului Nobel pentru pace. (*Le monde*, nr. 7988 din 19 septembrie 1970, p. 12).

ALT PREOT GUERRILLEROS ÎN COLUMBIA

Alăturîndu-se insurgenților care luptă cu arma în mînă pentru mai multă dreptate socială, preotul columbian Camilo Torres și-a jertfit viața la 15 februarie 1966. Mai nou un alt preot columbian a anunțat că intenționează să lupte împreună

cu *guerilleros* în folosul mulțimilor oprite. E vorba de Domingo Lain care a publicat în presă o „scrisoare deschisă” în care printre altele precizează: „Am luat drumul luptei armate pentru că, față de violența reacționară și opritoare a sistemelor sociale stabilite în Columbia și America Latină, nu rămâne altă soluție decât violența revoluționară și liberatoare”. Preotul Domingo Lain arată în continuare că s-a conformat unui imperativ moral „izvorit din conștiința că nu-și aparține în calitatea de revoluționar, dar că aparține maselor exploatare din Columbia ca și din toate țările oprite... Eu cred că de abia acum începe adevărata mea consacrare sacerdotală care cere totalul sacrificiu de sine pentru ca toți oamenii să poată trăi”.

VECHIMEA CREȘTINISMULUI ÎN INDONEZIA

Potrivit informațiilor apărute în presă (vezi *I' Observatore Romano*, nr. 23 (1068) din 5 iunie 1970, p. 6), cercetătorii trecutului au făcut o interesantă descoperire. Până acum se aprecia că învățătura creștină a pătruns în Indonezia prin veacul al XV-lea datorită unor misionari sosiți cu nave portugheze. Iată însă că recent s-au găsit în scrierile unui autor arab date absolut inedite.

Scriitorul arab se numește Abou Salih și a trăit în veacul al XII-lea în Egipt. Deși musulman, a compus o carte despre bisericiile și mănăstirile din Africa și Asia. El pomenește despre 707 biserici și 131 mănăstiri ale căror urme se pot vedea și astăzi. În legătură cu orașul Fanshur precizează că era „cunoscut pentru exportul de camfor. Are multe biserici. Una dintre ele este închinată Preacuratei Fecioare Maria. Creștinii din aceste locuri aparțin toți sectei nestoriene”.

Hărțile Indoneziei nu menționează azi un oraș Fanshur. Totuși se știe că în vechime exista un port celebru numit Fanshur, folosit pentru comerțul cu camfor. El era așezat pe coasta apuseană a insulei Sumatra, aproape de actualul port Barus.

Știrea acesta e confirmată de un episcop al Bisericii orientale siriene care pretinde că din 650 încă exista o episcopie în peninsula Malacca din apropiere, mai exact la Keda. Nu e imposibil deci ca și la Barus să fi existat o episcopie deja în veacul al VII-lea.

În apropiere de Barus se găsește și acum un sat numit „Giangi Maria” (adică: făgăduința Mariei), a cărui înțeles — deși cunoscut — amintește creștinilor despre aducerea Sfintei Fecioare la Templu.

Astăzi satul e locuit în cea mai mare parte de musulmani și de o minoritate creștină formată din catolici și protestanți.

CĂSĂTORIILE MIXTE DIN NOU LA ORDINEA ZILEI

Unul din domeniile care evidențiază relațiile încă antaguniste dintre Biserici și denominațiuni îl constituie acela al căsătoriilor mixte. Folosite deseori ca metodă de expansiune și prozelitism, ele au devenit nu locul de întâlnire și cooperare între confesiuni, ci mai ales prilej de întrecere și acaparare spre paguba atât a idealului ecumenist ce se afirmă azi cu crescândă putere, cât și a liniștei și armoniei ce trebuie să domnească în fiecare familie creștină. Problema este — am putea spune — aproape generală, dar vizează cu osebire Biserica Romano-Catolică cel puțin în anumite părți ale lumii, datorită unor prevederi canonice extrem de rigide la care Vaticanul înțelege să nu renunțe.

Dificultățile decurgând de aici au fost evocate cu timiditate de unii episcopi în cursul sesiunii a 3-a a Conciliului Vatican II când s-a hotărât să se lase papei dreptul de a decide (20 noiembrie 1964). Intre timp, la 18 martie 1966, Congregația pentru doctrina credinței a publicat o instrucțiune „Matrimonium Sacramentum”, iar la 22 februarie 1967 Congregația pentru Bisericile orientale un decret intitulat „Crescens matrimoniorum” privitor la „căsătoriile mixte dintre catolici și orientali botezați necatolic”.

Reacțiile negative provocate de prevederile instrucțiunii „Matrimonium Sacramentum” au fost deja citate în paginile revistei noastre (nr. 4—6, aprilie—iunie 1966, p. 355)*. Decretul „Crescens matrimonium” nu s-a bucurat de o primire mai bună. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române bunăoară, a constatat în sesiunea din 3—5 iunie 1967 că „noul Decret al Bisericii Romano-Catolice cu privire la căsătoriile mixte nu aduce o contribuție reală la stabilirea unor noi relații cu adevărat frățești între Catholicism și Ortodoxie. Ele nu constituie un pas înainte pe linia respectului reciproc dintre Biserici, corespunzător

*) Un comentariu amplu a publicat P. C. Părinte prof. dr. Liviu Stan sub titlul: „Căsătoriile mixte și ultimele măsuri luate de Vatican în privința lor”, în revista „Studii Teologice”, seria II, an. XX, nr. 7—8, septembrie — octombrie 1968, pp. 487—497.

tor spiritului ecumenic. Decretul în cauză poate genera noi forme de prozelitism catolic — de pe urma căruia Biserica noastră a avut mult de suferit...“ (rev. Biserica Ortodoxă Română, an. LXXXV, nr. 5—6, mai — iunie 1967, p. 646).

Cînd în octombrie 1967 s-a ținut primul sinod al episcopilor romano-catolici, participanții au apreciat reglementările amintite „complet nesatisfăcătoare“. Față de criticile aduse, reprezentării oficiale ai Bisericii Romano-Catolice au motivat că Vaticanul nu și-a spus ultimul cuvînt și că papa pregătește un „motu proprio“ care va aduce unele îmbunătățiri legislației existente.

Intr-adevăr la 3 februarie 1968 suveranul pontif a numit o comisie de cardinali care să studieze problema. Concluziile acesteia, observațiile făcute de conferințele episcopale ținute pe parcurs, remarcile unor „numeroși experți“, inclusiv personalități protestante, au dus la adoptarea de către papa Paul al VI-lea la 31 martie 1970 a așteptatului „motu proprio“ intitulat „Matrimonia mixta“, care va intra în vigoare la 1 octombrie 1970.

Documentul cuprinde un preambul istoric și doctrinal, urmat de 17 articole. El vrea să completeze instrucțiunea „Matrimonii Sacramentum“, dar confirmă decretul „Crescens matrimoniorum“. În esență se prevăd următoarele:

1. Pentru ca un catolic să poată lua în căsătorie pe un necatolic sau nebotezat, are nevoie de dispensă din partea episcopului locului.

2. Episcopul acordă această dispensă dacă există motive întemeiate și cu condiția ca soțul catolic să se declare dispus a înlătura posibilitatea pierderii credinței, să facă tot posibilul ca pruncii să fie botezați și crescuți în Biserica Romano-Catolică.

3. Soțul necatolic trebuie informat și mai ales să fie conștient de angajamentele și obligațiile ce revin soțului catolic, în special cele cu privire la copiii ce se nasc din căsătoria lor.

4. Apartine conferințelor episcopale dreptul de a preciza felul în care se fac declarațiile și făgăduințele respective (oral, scris, înaintea unor martori) sau de a adăuga alte condiții.

5. Pentru a fi validă, o căsătorie trebuie oficiată respectîndu-se rînduiala canonică (într-o biserică catolică, în prezența unui catolic și a doi martori).

6. Acolo unde greutăți serioase se opun respectării rînduiei canonice, episcopul poate îngădui o altă formă de oficiere publică a căsătoriei. Dacă o căsătorie se oficiază însă alt unde decît într-o biserică catolică, fără dispensa episcopului, rămîne nevalidă.

7. Episcopul poate să recunoască „a posteriori“ și să înregistreze în matricolele catolice o căsătorie care în momentul săvârșirii ei n-a fost recunoscută.

8. Se interzice concelebrarea unei căsătorii de către prețul catolic împreună cu deserventul altui cult și la fel binecuvântarea succesivă a unei căsătorii în biserica catolică și în lăcașul de rugăciune al altui cult.

9. Consecință a diversității religiei și diviziunilor dintre creștini, căsătoriile mixte sînt totuși nedorite ele nefavorizînd decît în cazuri rare apropierea dintre creștini.

Poate că acest rezumat al documentului papal nu este suficient de explicit ¹). Totuși, chiar din puținul arătat, se desprinde esențialul care se cuvine a fi reținut. Ceea ce comentatorii consideră că aduce nou față de reglementările anterioare, este accentul pe care citatul „motu proprio“ îl pune asupra „conștiinței soților“ mai mult decît asupra unor prevederi juridice, cum și descentralizarea privind dreptul de a stabili condițiile în care se săvîrșește o căsătorie mixtă lăsat acum în seama conferințelor episcopale.

Cît de mic și insuficient este însă pasul făcut înainte au arătat majoritatea celor care au încercat să analizeze conținutul documentului papal. Vom începe prin a ne referi la cunoscutul teolog romano-catolic Hans Küng, profesor la Universitatea din Tübingen (R. F. G.) și articolul ce i-a apărut în „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ sub titlul „Ce e de făcut în legătură cu căsătoriile mixte?“ ²). Noul „motu proprio“, „obscur, imprecis și inegal“, apreciază profesorul Hans Küng, „vă surprinde doar pe aceia care s-ar fi așteptat ca sub pontificatul lui Paul al VI-lea să fie depășite unele etape importante către o înnoire a Bisericii și către un acord ecumenic... Dar încă o dată Roma a adoptat poziții larg depășite în teologie ca și în

1. L-am întocmit după articolul lui F. Delforge: „Les mariages mixtes“, publicat în rev. Le Christanisme an. XX-e siècle, Paris, nr. 22 din 28 mai 1970, p. 1—2. Un alt rezumat a publicat René Beaupierre sub titlul: „Les nouvelles règles pour les mariages mixtes fond appel à la conscience des époux“, în rev. Information catholique internationales, Paris, nr. 360 din 15 mai 1970, pp. 7—8. Textul integral al documentului în: „L'Osservatore romano“, Roma, nr. 19 (1064) din 8 mai 1970, pp. 1 și 4. Vezi comentariul cardinalilor Pericle Felici și Jean Willebrands cuprins în conferința de presă ce au dat-o la 30 aprilie 1970 (L'Osservatore Romano, nr. 20 (1065) din 15 mai 1970, pp. 9 și 11).

2. Versiunea franceză în ziarul Le Monde, Paris 7899 din 7—8 iunie 1970, p. 18 și rezumatul în Informations catholiques internationales nr. 363 din 1 iulie 1970, p. 11.. Articolul lui H. Küng a fost aspru criticat de Charles Boyer (Une contestation, în L'Osservatore Romano, nr. 26 (1071) din 26 iunie 1970, p. 5) și M. J. le Gouillou (Les mariages mixtes et l'oecuménisme, în: Le Monde, nr. 7923 din 6 iulie 1970, p. 9).

practică, chiar în sinul Bisericii Romano-Catolice, poziții care nu le va putea menține vreme îndelungată. Aceasta se face cu prețul credibilității Bisericii și autorității ei, pentru că aceasta se face în detrimentul celor interesați, adică nu numai a soților ci și a preoților care în confruntarea zilnică sînt obligați din nou să înghiță ceea ce pretinde să le impună o birocrație bisericească îndepărtată. În acest pur produs al legalismului roman e greu să descoperi o urmă a forței liberatoare a mesajului lui Iisus pentru care poruncile sînt făcute pentru oameni iar nu oamenii pentru porunci... Ca și înainte se refuză o soluție clară atît pe planul teologiei cît și al ecumenismului... Diferența capitală în raport cu situația juridică anterioară consistă în transferarea de la Roma asupra episcopilor a puterii de a acorda dispensă. Viitorul va arăta cum se va pune în practică, dat fiind conservatorismul notoriu al unor episcopi, unor conferințe episcopale și raporturilor lor în această materie".

Alți comentatori catolici s-au mărginit să constate că documentul papei Paul al VI-lea reprezintă „un pas, desigur modest, al Bisericii Romano-Catolice spre o mai mare înțelegere ecumenică” (A. V., Un pas, modest, în rev. *Témoignage chrétien*, Paris nr. 1348 din 7 mai 1970, p. 9)

Viguroasă a fost însă reacția necatolicilor. Să începem cu pastorul dr. Eugen C. Blake, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Potrivit opiniei sale, noul „motu proprio”, „nu merge atît de departe cît ar fi nădăjduit mulți. Chestiunile fundamentale nu sînt rezolvate...”.

În același sens s-a exprimat pastorul André Appel, secretarul general al Federației luterane mondiale, subliniind că „în ciuda unei oarecari mlădieri, cu osebire la nivelul pastoral, ni se pare că există probleme fundamentale care n-au fost soluționate...”. (*Service ecuménique de presse et d'information*, Geneva, nr. 13 din 7 mai 1970, p. 3).

Hermann Greifenstein, purtătorul de cuvînt al Bisericii luterane din Bavaria constata că „această nouă reglementare a căsătoriilor mixte nu ține cont de semnele timpului”. Profesorul Bronkhorst, purtătorul de cuvînt al Bisericii reformate din Olanda a declarat că documentul „n-a schimbat nimic în legislația privitoare la căsătoriile mixte și că tonul este mereu autoritar”. Tot în Olanda profesorul Fiolet de la Facultatea de Teologie din Nijmegen, secretar al Consiliului național al Bisericilor, califică documentul „inacceptabil din punct de vedere ecumenic” și „discriminatoriu” (ap. *Informations catholiques internationales*, nr. 360 din 15 mai 1970, p. 8).

Comisia Bisericii reformate pentru căsătoriile mixte, din Elveția romandă constata că „nu s-a părăsit terenul juridic

pentru ca problema să fie abordată într-un spirit deschis evanghelic" (ap. rev. *Nuovi Tempi* Roma, nr. 25 din 21 iunie 1970, p. 2).

La adunarea generală a Federației Luterane Mondiale, care s-a ținut între 14—24 iulie la Evian (Franța), prof. dr. Kent Knutson prezentînd referatul asupra „reacției Bisericii luterane față de Biserica Romano-Catolică și Teologia ei” a constatat că „... unele pasaje din *motu proprio* asupra căsătoriilor mixte nu numai că ne mîhnesc, dar se deosebesc de poziția unor numeroși teologi catolici”.

La fel presa bisericească și laică s-a arătat în general negativă față de conținutul prevederilor cuprinse în documentul papal. Revista „La Vie Protestante” care apare la Geneva scria că „spre paguba logicii sale proprii, el rămîne în serviciul obiectivelor juridice și parajuridice ale Bisericii Romano-Catolice” (ap. rev. *La Christianisme* an. XX-e siècle, nr. 22 din 28 mai 1970, p. 2).

Un ziar italian a recurs la o comparație spunînd că „ușa principală rămîne închisă, în timp ce se înmulțesc intrările de serviciu” (ap. rev. *Nuovi Tempi*, nr. 19 din 10 mai 1970, p. 3). Cunoscutul cotidian londonez „Guardian” aprecia că documentul este „într-afit de conservator încît se dovedește a fi lipsit de înțelepciune. El face mai grea căsătoria între creștini aparținînd diferitelor confesiuni, militează împotriva apropierii dintre Biserici și nu reușește altceva decît să samene discordia între persoane”. Faptul de a da mai multă putere episcopilor locali, nu constituie neapărat un progres, deoarece „în țările unde Biserica este conservatoare, legea va fi interpretată cît mai rigid posibil”.

Numeroase ziare din Republica Federală a Germaniei, în fine, acuzau Roma de „totală lipsă de înțelegere”, de „lipsă de dragoste și înțelegere” (ap. rev. *Informations catholiques internationales*, loc. cit.).

Am citat doar cîteva luări de poziție desprinse din publicațiile întîmplător răsfoite. Nu se poate spune că ele păcătuiesc prin delicatețe. Dar cum ar fi fost altfel ținînd seama de desamăgirea aproape unanimă provocată de pomenitul „*motu proprio*” al papei Paul al VI-lea?

Ne vom feri totuși să facem conducătorului Bisericii Romano-Catolice și sfătuitoților săi orice proces de intenție. Am dori să credem că nu le-au lipsit sentimentele frățești față de aparținătorii Bisericii necatolice și nici dorința de a scoate din impas problema căsătoriilor mixte. Constatăm însă cu regret că rezultatul a fost negativ, mult mai negativ decît îl putea exprima amărăciunea provocată chiar și în cercurile

inșilor dispuși a pr'vi cu simpatie eforturile romano-catolice de a înfăptui des invocatul „aggiornamento“.

Protestanții au avut impresia citind textul documentului papal că sînt tratați ca niște necreștini“. De fapt nici ortodocșii nu s-ar putea considera mai privilegiați. Să nădăjduim totuși că ceea ce nu s-a înfăptuit prin ultimul „motu proprio“ privitor la căsătoriile mixte, se va realiza pînă în cele din urmă, peste voința birocratilor ticluitori de documente pontificale, și aceasta din vrerea Celui de la care vine „tot Harul și darul desăvîrșit“.

STADIUL PREGĂTIRII NOULUI SINOD AL ORTODOXIEI

Legăturile cultivate în spiritul dragostei lui Hristos între Bisericele ortodoxe, necesitatea de a clarifica pozițiile pe care ele trebuie să le adopte în confruntarea cu problemele interne, ca și cu cele puse de confesiunile creștine și de lumea în continuă dezvoltare au trezit tot mai mult conștiința oportunității și posibilității unei consultări generale, de felul celor întrerupte în veacul al VIII-lea și cunoscute sub denumirea de sinoade ecumenice. Viața însăși a Bisericii cere acest lucru.

În mare, după cum se poate constata, cauzele care favorizează sau determină ținerea unui sinod al întregii Ortodoxii pot fi împărțite în trei categorii privind: a) raporturile Ortodoxiei cu alte confesiuni, b) raporturile interortodoxe și c) felurite chestiuni interne ale unora din Bisericele ortodoxe locale. ¹⁾ Ideea unui sinod ecumenic s-a manifestat mai cu insistență în întreaga Ortodoxie mai ales începînd cu cea de-a doua jumătate a veacului al XIX-lea, ²⁾ o dată cu suflul înnoitor simțit pretutindeni.

Preocuparea pentru găsirea modalității de a convoca un sinod panortodox sau ecumenic a dus la organizarea unor întâlniri a reprezentanților Bisericilor ortodoxe. Acestea au fost îndeosebi următoarele: Congresul interortodox de la Constantinopol din anul 1923; Comisia interortodoxă de la Vatoped din anul 1930; Congresul profesorilor de teologie ortodoxă ținut la Atena în 1936; Consfătuirea căpeteniilor și reprezentanților Bisericilor ortodoxe întrunită la Moscova în anul 1948. Cele trei conferințe panortodoxe de la Rodos din 1961, 1963 și 1964 la care se adaugă o a patra ținută la Chambesy lângă Geneva în 1968. Acestea au reprezentat în același timp stadii de pregătire a problemelor legate de tematica unui sinod ecumenic și a lucrărilor sale.

1. Pr. prof. Liviu Stan, Problema unui viitor sinod ecumenic și poziția Bisericii Ortodoxe Române față de el, în rev. Ortodoxia an. XX, nr. 2, aprilie—iunie 1968, pp. 332—333.

2. Idem, o. c., p. 331.

Toată această acțiune a ajuns la un stadiu ce a permis în special presci unele avansuri în privința datei fixate pentru ținerea sinodului, care fără a fi confirmată integral, oglindește o așteptare asiduă nu lipsită de interes. Potrivit informațiilor ce se pretind autorizate de cancelaria Patriarhiei Ecumenice sinodul se anunță pentru anul 1972 la Alexandria. O precizare pe marginea acestora atribuită Prea Fericirii Sale Nicolae VI Patriarhul străvechii cetăți făcea dependentă ținerea sinodului de terminarea edificiului patriarhal de aci.³⁾ Apropierea zilei ce va înscrice cronica marelui sinod al Ortodoxiei este dependentă însă și de împlinirea unei serioase munci preliminare.

Aceasta a fost de fapt concepută după un plan judicios elaborat prin contribuția substanțială a tuturor Bisericilor autocefale. Coordonarea ei este făcută de o comisie preparatorie interortodoxă a cărei secretariat ființează la Chambesey (Elveția) pe lângă Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice. Procedura ce se respectă caută să asigure studierea amănunțită a ordinei de zi. Astfel temele propuse sînt încredințate Bisericilor autocefale care într-un termen determinat trebuie să trimită aceluiași secretariat referatele în cauză. Acesta va îngriji ca respectivele materiale elaborate să circule la toate Bisericile ortodoxe, care după ce-și vor face observațiile de rigoare asupra lor le va restitui. Dispunîndu-se de întregul documentar, se va întruni mai întîi Comisia Preparatorie spre a delibera asupra formulărilor, iar mai apoi Conferința panortodoxă pentru a redacta dosarul final. Odată lucrările de pregătire încheiate, actele se vor transpune Sfîntului și Marelui Sinod al Sfîntei Biserici Ortodoxe a Răsăritului, după ce bineînțeles va fi fost obținut acordul întîistătătorilor Bisericilor locale.⁴⁾ O proximă ședință a comisiei pregătitoare a fost stabilită pentru luna martie 1971, cînd urmează a se discuta temele teologice ale primei etape de studiu.⁵⁾

Se menționează și aceea că dat fiind caracterul nu numai onorific, ci și jurisdicțional al unei sarcini ca aceea a convocării și prezidării unui sinod, ea nu poate fi exercitată de nici unul dintre conducătorii bisericești decît cu mandatul tuturor sinoadelor Bisericilor ortodoxe autocefale.⁶⁾

Cu privire la temele ce sînt de analizat într-o primă etapă, acestea sînt în număr de 6 și anume :

3. Preparation du saint et grand concile de l'Eglise Orthodoxe, in rev. Proche Orient Chrétien, tom. XX (1970), fasc. II, p. 209 sq.

4. La preparation du Synode de l'Eglise Orthodoxe in Episcopsis I (1970), nr. 1, pp. 3-4.

5. Un pas en avant pour la preparation du Saint et Grande Concile de l'Eglise Orthodoxe, in Episcopsis I (1970), nr. 12, p. 2.

6. Pr. prof. Liviu Stan, o. c., p. 336.

1. Pentru capitolul *Credință și Dogmă*: Izvoarele revelației dumnezeiești cu subîmpărțirile:

a) Sfânta Scriptură, Caracterul ei divin inspirat, Autoritatea cărților deuterocanonice ale Vechiului Testament, Pregătirea unei ediții științifice a textului bizantin al Noului Testament.

b) Sfânta Tradiție. Noțiunile și limitele sale.

2. La capitolul de *Liturgică*, subtitlul: O mai mare participare a credincioșilor la viața liturgică.

3. Din capitolul *disciplinei bisericești*: adaptarea rînduielilor postului la exigențele vremii noastre.

4. *Impedimentele la căsătorie*.

5. *Problema calendarului*, cu aspecte ca: studierea datei Sfințelor Paști în contextul deciziilor primului sinod ecumenic și cercetarea mijloacelor de a stabili o colaborare a Bisericilor în această privință.

6. Capitolul *Iconomia în Biserica ortodoxă* cu precizările:

a) sensul exact al termenilor „acrvie” și „iconomie”, adică acrvia ca aplicare strictă a regulilor canonice, iconomia ca adaptare a lor în perspectivă și situații concrete;

b) iconomia în liturghie și Sfintele Taine, adică primirea ereticilor sau schismaticilor la Ortodoxie, prin mărturisirea credinței, botez, miruire, etc.⁷⁾

În vederea studierii temelor enumerate au fost repartizate diferitelor Biserici după cum urmează: cea dintâi Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol, a doua Bisericii Bulgare, a treia Bisericii Sîrbe, a patra și a cincea Bisericii Ruse și celei Ortodoxe grecești, iar cea de a șasea Bisericii Ortodoxe Române.

Cea mai mare parte a studiilor au fost deja întocmite și trimise forurilor în drept.

Și de această dată Biserica Ortodoxă Română și-a adevărat rîvna de totdeauna pentru buna înțelegere între Biserici ortodoxe locale, pentru unitatea ecumenică a Ortodoxiei, legată de unitatea întregii omeniri. Astfel, Prea Fericitul Patriarh Justinian a luat măsuri să fie studiate toate temele cu feluritele lor aspecte de către teologii ortodocși români iar referatele și studiile întocmite de ei să fie supuse aprobării Sfîntului Sinod, ca astfel ele să exprime punctul de vedere oficial și autorizat al Bisericii Ortodoxe Române.⁹⁾

7. La preparation..., în *Episkepsis I* (1970), nr. 1, p. 4; La preparazioni del Sinodo panortodosse, în rev. *Oriente Cristiano*, X (1970), nr. 1, p. 72.

8. La preparation..., în *Episkepsis I* (1970), nr. 1, p. 4.

9. Pr. prof. Liviu Stan, o. c., pp. 333—334.

Tot în legătură cu viitorul sinod ecumenic, mai ales cu aspectele lui speciale, dintre opiniile autorizate care circulă relevăm cea exprimată de președintele Comisiei pregătitoare Înalt Prea Sfințitul Mărturisitor Meliton de Calcedon.¹⁰) Acesta între altele se referă la faptul că din clipa în care s-a căutat în comun o soluție pentru problemele generale bisericești, convocarea unui sinod ca acela preconizat a devenit conștiința Bisericii. Pentru că un prosinod, preferat altădată, a primit oarecum un caracter de scop în sine, s-a arătat necesară reintroducerea în Biserică a ceea ce s-a numit conștiința ei.

Înaltul prelat arată de asemenea că un sinod ecumenic nu are de făcut față problemelor pe care le pun circumstanțele de moment ci de a orienta spre reînnoirea întregului trup al Bisericii. Pentru aceasta problema urmărită e de a armoniza teologia și viața. Teologia ortodoxă trebuie în acest scop să redobândească principala sa caracteristică, dinamismul, după exemplul Sfinților Părinți. Desigur e subliniat aportul pe care-l pot aduce pe această latură școlile teologice, ca de altfel oricare membru al Bisericii prin interesul ce-l arată problematicii.

În legătură cu toată munca de pregătire a acestui mărit sobor se poate remarca faptul că ea stă sub semnul unei reînnoiri sănătoase, corespunzătoare lumii în continuă prefacere și dezvoltare, ca și înaltelor năzuințe ale omenirii.

10. L'Église orthodoxe s'est engagée dans un processus conciliaire. Interview de S. E. le Métropolitain Meliton de Chalcedoine, in *Episkepsis* I (1970), p. 2, pp. 2-5.

VIAȚA BISERICEAȘCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

ECOURI ALE UNOR ACȚIUNI PE PLAN LITURGIC

Punînd în aplicare hotărîrile Sfîntului Sinod și ținînd seama de îndrumările Prea Fericitul Patriarh Justinian, conducerea Arhiepiscopiei a luat o serie de măsuri menite să asigure participarea activă a credincioșilor la serviciile religioase și în general la viața cultică a Bisericii. Aceste măsuri primite cu satisfacție de clericii și mireni eparhioți s-au dovedit utile și totodată conforme unor preocupări aparținînd întregii lumi creștine. Așa se face că au trezit ecou și în sinul altor Biserici ortodoxe cum e spre pildă cea din Grecia.

Încă de la începutul anului o lungă dare de seamă a Mariei Spyropoulos, aflată la studii în România, a fost difuzată de Seminarul Teologic din insula Tinos (Grecia) și apoi publicată în revista „Anaplasia” (nr. 186, iunie-iulie 1970, pp. 3—7). Reluîndu-i conținutul, revista „Episkepsis” aparținînd Centrului ortodox de la Chambésy (Elveția) al Patriarhiei ecumenice (nr. 6 din 5 mai 1970, pp. 9—11) a dat o informație sub titlul „Strădanii de reînnoire liturgică în Mitropolia Banatului (România)” cu următorul cuprins:

„Dintr-un raport redactat de o studentă greacă în România și făcut public prin intermediul Marelui Seminar din Tinos, extragem informații interesante asupra reînnoirii liturgice întreprinse în Mitropolia Banatului din România.

„Mitropositul acestei eparhii, Nicolae, împreună cu consiliul său episcopal, a hotărît să organizeze un an liturgic în 1970. Această hotărîre luată după multe consultări pregătitoare la care au participat preoți și laici, spune că în 1970, „fără a neglija ansamblul obligațiilor ce ne-am asumat, ne vom îndrepta atenția mai ales asupra laturei liturgice a vieții religioase”.

„Programul acestor strădanii comportă printre altele:

„a) Studiarea problemelor liturgice de către organele competente ale Mitropoliei, Consiliul eparhial, întrunirile mai largi cu protopopii și apoi conferințele cu preoții.

„b) Publicarea (în revista mitropolitană) a unor materiale liturgice vizînd o mai activă participare a mirenilor.

„c) Repartizarea preoților pentru slujbe la catedrala din Timișoara, sediul Mitropoliei, Mitropolia Banatului încearcă de mai mulți ani să officieze sfînte slujbe în mod exemplar în această biserică. (Între alte măsuri: generalizarea cîntării în comun la serviciile religioase la care nu participă corul, recitarea în comun a Crezului și a rugăciunii Tatăl nostru la toate liturgiile euharistice, etc. . . .). În fiecare sîmbătă și duminică doi preoți din eparhie sînt prezenți la programul liturgic al catedralei. Măsura aceasta prin care clerul eparhial participă la viața religioasă a sediului Mitropoliei are ca scop coordonarea și planificarea efortului comun și schimbul de experiență.

„d) Adaptarea prelegerilor de la unele cursuri (mai ales dogmatică, pastorală, liturgică, omiletică, catehetică, tipic și muzică bisericească) la Seminarul Mitropoliei. În colaborare cu Consiliul eparhial, profesorii decid asupra măsurilor practice de luat pentru a asigura buna formare liturgică a elevilor.

„S-a hotărît de asemenea că „trebuie combătute cu multă grijă orice influențe străine sau îndoielnice care s-au infiltrat în tradiția noastră liturgică, atît în ce privește obiectele de ritual, împodobirea bisericilor și ornamentele sacerdotale, cît și în ce privește domeniul spiritual, actele de pietate și tendințele de origine străină“.

„Semnalăm apoi unele directive concrete date preoților:

1. Îndrumări deja în vigoare care trebuiesc aplicate cum sînt:

a) păstrarea deschisă a ușilor împărătești de la altar pe întreaga durată a sfîntei liturghii;

b) citirea Apostolului cu fața spre credincioși;

c) împărtășirea credincioșilor în momentul prevăzut de sfînta liturghie.

2. Evitarea împărtășirii credincioșilor cu darurile înainte sfînțite.

3. La sfîntele slujbe nu trebuiesc admise: inovațiile, obiceiurile regionale și deprinderile cerute de credincioși. Îndrumările tipiconale ale cărților de ritual trebuiesc respectate cu strictețe.

4. Trebuie încurajată participarea parohiei la sfîntul protector al familiilor (în Banat există, ca și în alte părți locuite de ortodocși, ca de exemplu Serbia și diferite regiuni ale Greciei, mai ales în Cyclade, datina prăznirii sfîntului protector al fiecărei familii).

„Raportul menționează că „programul anului liturgic 1970 al Mitropoliei Banatului, ca și programele anterioare privind alte sectoare ale vieții bisericești nu este o „literă moartă“. Am

avut deseori prilejul, scrie autoarea raportului, „să vizităm această eparhie și să împărțim viața Bisericii la Timișoara ca și în micile orașe și sate. Astfel am „văzut cu proprii ochi” drumul ei către împărăția lui Dumnezeu prin realitatea de fiecare zi. În anul acesta am petrecut aici primele 15 zile ale lunii februarie. Programul liturgic a fost în întregime respectat în întreaga eparhie. Preoții l-au primit cu însuflețire. Credincioșii par încântați de a fi cu adevărat cosăvârșitori ai slujbelor religioase alături de preoți. Personal autorizat lucrează cu intensitate în domeniul teoretic, supraveghează aplicarea tuturor punctelor programului, studiază problemele particulare, pregătește întâlniri, studii, rapoarte”.

Informația apărută în revista „Episkepsis” privind acțiunile pe plan liturgic întreprinse de conducerea Arhiepiscopiei a fost preluată ulterior de alte publicații cum e spre pildă „Glasnic” care apare la Belgrad (an. LI nr. 6, iunie 1970, p. 178) iunie 1970, pp. 93—94) și „Zapovit sv. Kirila i Metodija” care apare la Priașev (an. XIII, nr. 7, iulie 1970, p. 168). Acest ecou larg de care s-au bucurat măsurile aplicate la nivelul unei simple eparhii demonstrează realitatea comuniunii de credință ce există între toate comunitățile ortodoxe de pretutindeni cum și responsabilitatea fiecăruia în ce privește împlinirea rînduielor Bisericii.

PRAZNICUL RUSALIILOR LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ

Cincizecimea cu semnificația-i atât de bogată, s-a prăznuit în acest an la catedrala din Timișoara într-un cadru deosebit. Sfîntul lăcaș era împodobit, potrivit tradiției, cu iarbă, flori și ramuri.

Așteptat de cu dimineață de soborul preoților și diaconilor, de credincioși, Întîistătătorul Mitropoliei Banatului a săvîrșit dumnezeiasca liturghie. La momentul rînduit Înalt Prea Sfîntul Mitropolit Nicolae a înălțat în rang prin hirotiesie pe P. C. Părinți Ioan Blaj din Timișoara și Ilie Cîmpeanu din Caransebeș. În cuvîntul rostit la priceasnă Ierarhul a explicat fenomenul glosolaliei manifestat într-o astfel de zi la Sfînții Apostoli, în sensul că spre deosebire de neînțelegerea intervenită între oameni la turnul Babel din pricina mulțimii limbilor, Rusaliele au pus sămînta înțelegerii între cei ce mărturisesc aceeași credință prin intronarea duhului dragostei și păcii. De aci și învătătura pe care o dă praznicul, de-a trăi cu toții într-o adevărată unitate.

Potrivit rînduiei tipiconale, slujba liturghiei a fost îndată urmată de cea a vecerniei praznicului, după care Înalt Prea

Sfinția Sa a împărțit credincioșilor adunați anafora. La reședința mitropolitană a avut loc apoi o masă comună la care au participat salariații ai Centrului eparhial și noii hirotesiți.

În seara zilei s-a săvârșit acatistul Sfintei Treimi în cadrul căruia Corul catedral a interpretat câteva piese religioase. Momentele înălțătoare au fost și de această dată subliniate de prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae înconjurat de preoții din oraș.

PRĂZNUIREA PATRONULUI DUHOVNICESC AL MITROPOLIEI BANATULUI

Ziua patronului Mitropoliei Banatului s-a îmbrăcat în acest an într-o haină sărbătorească deosebită. Aureolat de nimbul unei cinstiri unanime, valorificată de tradiția bisericească și cultivată pe o arie destul de largă, Sfântul Iosif cel Nou de la Partoș și-a găsit în ziua de 15 septembrie pe obișnuții închinători. Atmosfera sărbătorească fusese pregătită încă din duminica premergătoare prin măestrărită executare de către corul catedralei mitropolitane în cadrul vecerniei, a „Oratoriului Sfântului Iosif” compus de maestrul Filaret Barbu.

În ajunul praznicului, odată cu lăsarea serii, oficiindu-se vecernia în lumina lămpi a luminărilor, s-a făcut înconjurarea bisericii cu sfințele moaște, care au fost apoi depuse pe solee în fața altarului. Privegherea s-a prelungit până târziu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae împărțind celor ce se perindau spre sărutarea raclei piința binecuvântată la slujba litiei.

Cuvîntul de învățătură a fost rostit de P. On. Părinte Constantin Comșulea, consilier eparhial, despre sfinți ca modele de viață creștină, exemplificînd aceasta cu însăși viața Sfântului Iosif închinată în întregime slușirii lui Dumnezeu și bine-lui obștei.

În ziua praznicului, după săvîrșirea serviciilor religioase prevăzute de rînduielele bisericești pentru astfel de prilejuri, s-a slușit liturghia arhierească. La momentul potrivit s-a făcut și hirotonia întru preot a diaconului Ioan Popeti de la Centrul eparhial. După cîntarea pricesnei Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a vorbit celor prezenți despre Sfântul Iosif ca ierarh ce și-a cîștigat o cinstire unanimă prin identificarea cu aspirațiile înaintașilor în mijlocul cărora a trăit.

La vremea împărțirii cea mai mare parte a credincioșilor a primit trupul și sîngele Domnului cu merinde pentru o adevărată viață creștinească. După rugăciunea amvonului s-a făcut binecuvîntarea prinoaselor,

Seara, la orele 18 s-a oficiat acatistul Sfintului Iosif de către Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae înconjurat de soborul preoților și diaconilor. La sfârșitul acesteia racla cu sfintele moaște a fost dusă cu procesiunea obișnuită la locul din naosul bisericii. Predica a fost rostită de P. On. Părinte dr. Ioan Petreună consilier eparhial, despre sfințenie și îndeosebi despre modul în care a fost realizată de Sfintul Iosif cel Nou.

După predică, corul catedralei mitropolitane a executat în primă audiere un „requiem”, operă a compozitorului Filaret Barbu, în care sînt valorificate artistic cele mai cunoscute și importante imne din slujba înmormîntării. Purtînd vibranta armonie în ecouri sub bolțile catedralei, după o ceremonie a'ît de solemnă ca ceea care a avut loc, piesa a lăsat o deosebită impresie în sufletele credincioșilor care au ascultat-o.

Înainte de a se întoarce într-ale lor toți cei veniți la praznic au luat pămîntescă blagoslovenie de la Chiriarhul lor la ieșirea sa de la sfînta slujbă.

ITINERAR PASTORAL

Consecvenți principiului biblic că binecuvîntările părinților întăresc casele fiilor, ca și alți credincioși din diferite parohii bănățene cei din *Săcălaz*, *protopopiatul Timișoara*, au făcut caldă rugare către Inalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae de-a le sfinți strădania lăudabilă depusă pentru edificarea unei biserici și înzestrarea ei cu toate cele necesare cultului, lucrare la care Centrul eparhial a dat un sprijin substanțial.

În acest fel după pregătirile făcute cu o zi înainte și în-cununate cu slujba privegherii, în însăși ziua praznicului, 7 iunie 1970, s-a săvîrșit dimineața slujba sfințirii apei și apoi a obiectelor de cult noi, donate de credincioși: sfînta evanghelie, cruce, potir și chivot. La ora s'abilită a fost așteptată cu nerăbdare descinderea Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae însoțit de P. On. Părinte consilier dr. Ioan Petreună, P. On. Protodiacon Ioan Botău și de dl. dr. Teodor Dejeu, membru în Consiliul Arhiepiscopesc. Pînă la intrarea în biserică unde, în fruntea preoților slujitori, protopopul Ioan Blaj a rostit cuvîntul de bun venit, Inalt Prea Sfinția Sa a trecut printre credincioșii îmbrăcați în haine de sărbătoare cu flori și cu lumînări aprinse în mîini, binecuvîntîndu-i pămînteste și mulțumindu-le apoi tuturor pentru frumoasa primire făcută.

În continuare s-a oficiat serviciul divin, prin sfințirea exteriorului bisericii, continuînd apoi cu cea a interiorului, cu așezarea Sfintelor moaște, după care a urmat dumnezeiasca li-

turghie. La aceasta Chiriarhul a fost înconjurat de soborul preoților compus din: Prea Cucernicii Părinți: Consilier dr. Ioan Petreuța, Protopop Ioan Blaj, Tiberiu Mărgineanțu, Ioan Pop, Liviu Surlașiu, Simion Țona și Protodiacon Ioan Botău. La sfârșitul slujbei, după raportul de activitate al preotului paroh, Părintele Tiberiu Mărgineanțu, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a legat de însemnătatea duminicii, a pomenirii Sfinților Părinți de la Sinodul I ecumenic, lucrarea credincioșilor de totdeauna pentru propășirea Bisericii, relevând în special hărnicia și jertfelnicia enoriașilor parohiei și îndemnându-i a continua cu același zel munca lor pe tărâm bisericesc și obștesc.

Bucuria petrecerii împreună a credincioșilor din Săcălaz cu Chiriarhul lor a fost mărită apoi și prin agapa la care au luat toți parte, alături de reprezentanți ai altor culte religioase din localitate. La despărțire credincioșii și-au exprimat întreaga recunoștință pentru înalta cinstită de care au fost învredniciți și pentru clipele înălțătoare prilejuite.

Mare praznic a fost și pentru parohia Voiteg, din protopopiatul Deta, ziua de 21 iunie 1970, datorită venirii Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae spre a binecuvînta rîvna credincioșilor pentru casa Domnului. Avînd biserica împodobită și înșiși îmbrăcați în frumosul port popular, aceștia și-au așteptat Chiriarhul cu inimi pline de bucurie, după cum a arătat și P. On. Protopop Ioan Olariu în cuvîntul de primire. După împlinirea ritualului prescris pentru reînnoirea bisericii, s-a săvîrșit sfînta liturghie.

În cadrul ei, Înalt Prea Sfinția Sa în legătură cu prăznuirea Tuturor Sfinților, a vorbit credincioșilor despre dragostea pe care Mîntuitorul a pus-o în sufletele următorilor Săi și pe care fiecare credincios i trebuie s-o întrețină prin fapte bune după modelul aleșilor lui Dumnezeu. În urma raportului de activitate al parohului, preotul Ioan Negreț, făcut la sfârșitul slujbei, Înalt Prea Sfinția Sa a adresat celor prezenți îndemn de a-și conforma neîncetat viața învățăturii evanghelice în așa fel ca în ea și prin faptele creștinești să se arate adevărați ucenici ai lui Hristos, slujitori ai lui Dumnezeu și ai bine-lui obștesc.

Terminîndu-se slujba, la invitația parohului romano-catolic și a credincioșilor săi, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a vizitat lăcașul de rugăciune al acestora, aflat lingă biserica ortodoxă, unde i s-a făcut o primire deosebit de caldă.

La casa parohială, în sfîrșit, a fost servită o agapă, cu participarea soborului slujitorilor, a membrilor consiliului și comitetului parohial și a altor oaspeți. La plecarea Înalt Prea Sfinției Sale, toți participanții și-au exprimat simțămîntul recunoștinței filiale pentru dragostea părintească ce li s-a arătat.

În după amiaza aceleași zile, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a făcut o vizitație canonică în parohia *Folea*. Aci, după primirea îndătinată a Chiriarhului, în fața bisericii cu un cuvânt ocazional rostit de protopop și cu răspunsul înaltului oaspele, s-a săvârșit slujba vecerniei. În cadrul ei Înalt Prea Sfinția Sa, tot în legătură cu evanghelia duminicii Tuturor Sfinților (Matei 10, 32—33; 37—38; 10, 27—30), a predica! despre adevărata mărturisire a lui Hristos de către credincioși, prin faptele bune, vrednice de numele de creștin și de calitatea de membri ai societății, ai obștei. Implicit a subliniat că faptele cele rele înseamnă o lepădare de Hristos și de tot ce El a statornicit pentru desăvârșirea vieții celor ce cred în numele Său.

La sfîrșitul slujbei și în legătură cu aspectele vieții parohiei, menționate în raportul preotului Octavian Găvan, parohul locului, Înalt Prea Sfinția Sa a îndemnat pe credincioși a stărui mereu în bine, ca și pînă acum, fapt ce le va aduce sporire în toate cele vrednice de dorit.

O dată cu lăsarea serii și luînd sfîrșit și agapa ce a urmat slujbei, Înalt Prea Sfinția Sa s-a îndreptat spre orașul de reședință, petrecut de mulțimea tuturor celor prezenți.

În duminica imediat următoare, 28 iunie, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a descins în alte două parohii din cuprinsul aceluiași protopopiat: dimineața la Gaiul Mic, unde s-a săvîrșit resfințirea bisericii reînnoite și apoi sfînta Liturghie; după amiază la Jamul Mare, unde s-a săvîrșit vecernia în capela recent achiziționată și amenajată pentru credincioșii de aici. În ambele parohii Înalt Prea Sfinția Sa a fost primit cu multă căldură, simțămintelor preoților și credincioșilor dîndu-le glas protopopul Ioan Olariu în cuvîntul de binecuvîntare.

În *Gaiul Mic*, *protopopiatul Deta*, se cimentează, de la 1944 încoace, o legătură indisolubilă între dezvoltarea materială a harnicilor ei cooperatori și manifestarea întregului sat pe tărîm cultural. Oamenii și-au asigurat pe ogoarele C.A.P., înființată în anul 1952, o productivitate a muncii demnă de admirație și odraslele lor au obținut rezultate multilaterale în cadrele căminului cultural și al școlii din sat, în școlile medii de pregătire tehnică și în universitatea din Timișoara. Încă în vara anului 1969, din inițiativă proprie, s-au hotărît să contribuie și la înfrumusețarea bisericii parohiale, adunînd suma de bani necesară.

Prin mîna măiastră a pictorului Alexandru Bunesu din București gîndul s-a transformat în cursul primăverii acestui an. Bisericii din Gai, construită în anul 1828, i s-a făcut o pictură nouă, artistică, deosebit de atrăgătoare.

În dimineața unei zile de duminică însorită 28 iunie 1970, în care urma să fie săvârșită binecuvîntarea bisericii, toți credincioșii parohiei s-au adunat la biserică. Cu flori și grăunțe de grâu și porumb care includ în coaja lor semnificativa bunătate a inimii și justificata speranță de mai bine cu care credincioșii din Gai își primesc oaspeții ei au întâmpinat pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae care era însoțit de P. C. Diacon Gruia Ignea secretar eparhial și de P. On. Protodiacon Ioan Botău. Din anul 1832, cînd episcopul Ștefan Stancovici al Timișoarei a sfințit actualul lăcaș de rugăciune, parohia n-a mai fost vizitată de un arhiepiscop.

La solemnitate au participat toți preoții în viață, care, jertfelnic au servit biserica din Gai, de la 1920 încoace: Nicolae Burdea, Atanasie Reja, Gheorghe Rămneanțu, Ioan Olariu, Liviu Savulov și actualul preot paroh Plinius Oancea.

Atenția acordată cu această ocazie credincioșilor din Gaiul Mic, nu se datorește numai însușirilor lor alese de înaltă omenie, nici atât faptului că ei trăiesc chiar la margine de țară, sigur nici împlinirii și nici actului de îndemn spre mai bine. Ea a avut la bază închinarea față de predecesorii lor care au durat pe aceeași glie trei milenii de ani și mai bine. Mărturiile concludente de filologie adunate cu sîrg din cîmpul arheologiei, din izvoarele documentare scrise și din demografie atestă că epocii care și-au împlinit picioarele în pămîntul Gaiului, ridicîndu-și fruntea spre cerul său ametist, nu au procedat întîmplător. Și-au ales acest loc fiindcă le-a fost mai potrivit firii lor și mai prielnic manifestării vrierii lor. Astfel, împreună cu mediul prelucrat, și-au asigurat o vitalitate vinjoasă, o descendență sănătoasă, fizic și mintal, din epoca preistorică, sub geto-daci, sub romani, în cursul migrării popoarelor, în epoca medievală și pînă în prezent. Gaiul Mic are o continuitate istorică sigur documentată, fiind bine studiată. Credem că este potrivit locul de a menționa chiar aci un document care pînă în prezent nu a fost reactualizat. În solul vetrei satului a fost găsit în anul 1884, un schelet de om, care avea un pumnal din epoca bronzului, lung de 0,20 — 0,25 m. Piesa prezintă de-a lungul ei o coloană în relief. Capătul dinspre minier îl are mai îngust, iar în minier prezintă orificii pentru cuie (B. Milleker).

Gaiul posedă biserică mult mai devreme decît alte localități din Banat. Avînd clopote din veacurile XIV—XV-lea, denotă că prima sa biserică a premers timpul de la mijlocul secolului al XVI-lea, în care au fost construite primele biserici în regiune. În consecință, îndepărtîndu-ne puțin de rigida documentație istorică, putem presupune că însuși Sfîntul Ierarh Iosif cel Nou, mitropolitul Timișoarei și a toată Țara Banatului (1650—1656)

a călcat pământul Gaiului, Partoșul său fiind așezat abia la o distanță de vreo opt kilometri.

Despre existența unei tradiții religioase lungi în Gai vorbește și faptul că în 1728, deci numai la câțiva ani după plecarea turcilor din Banat, satul a avut preot (P. Olde). Încă în anul 1798 preotul ținea protocoale pentru înregistrarea nașcuților și a deceselor, așa cum reiese din mențiunea făcută de *Universalis Schematismus Ecclesiasticus* (Budae, 1843/4) și din scriptele respective păstrate în sat.

O adnotare făcută în 1798, pe o carte religioasă din biserică, arată că au fost oameni în sat, care încă atunci cunoșteau alfabetul latin.

Acest trecut a fost readus în memoria credincioșilor din Gai cu prilejul binecuvântării bisericii lor reînnoite de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae care a îndemnat pe cei prezenți să continue frumoasele tradiții de altă dată, adăugându-le realizări menite a le face viața tot mai înbelșugată și fericită.

După terminarea actului de sfințire a bisericii, a urmat sfânta liturghie în cadrul căreia mulți din cei de față au fost împărtășiți. Apoi adulții s-au îndreptat spre munca câmpului. S-au angajat să muncească benevol pentru ajutorarea sinistratilor, cărora acest mic sat le-a trimis două vagoane de cereale.

(Dr. Petru Râmnicanu).

Trecînd la parohia Jamul Mare, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a săvîrșit vecernia înconjurat de preoții: Ioan Olariu—protopop, Constantin Dalacu, Ioan Oprean, Caius Pascu, Florian Rațiu și Trăilă Gherga ca și de diaconii Gruia Ignea secretar eparhial și Ioan Botău. La momentul potrivit a adresat credincioșilor un cuvînt de învățătură. În acesta referindu-se din nou la evanghelia duminicii, a arătat modul în care poate fi urmat Hristos și anume ascultînd cuvîntul lui Dumnezeu, chemarea de a ne conforma voinței Sale călăuzitoare numai spre bine.

După slujbă și prezentarea obișnuitului raport asupra parohiei, întocmit de preotul paroh Ioan Oprean, Înalt Prea Sfinția Sa și-a exprimat satisfacția de-a cunoaște realizările ei și faptul că ajutorul substanțial dat de Consiliul Arhiepiscopal a contribuit la înzestrarea acesteia cu o casă proprie încăpătoare pentru o capelă și locuință pentru preot, unde credincioșii vor găsi mereu îndrumare spre tot mai frumoase împliniri.

La cuvîntul de mulțumire pe care la urmă episcopul Ștefan Gogoi l-a adresat în numele credincioșilor, Intâistătorului Mitropoliei Banatului, pentru sprijinul neprețuit ce le-a acordat.

Înaltul Chiriarh a răspuns cu asigurarea aceleiași purtări de grijă și pe mai departe, ca și cu îndemnul ca înșiși să dovedească hărnicie și jertfelnicie pentru tot ceea ce aparține obștei.

Înainte de despărțirii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae s-a întreținut cu membrii corporațiilor parohiale asupra problemelor bisericești, îndemnându-i totodată la a continua frumoasa conclucrare cu credincioșii altor confesiuni, aparținând naționalităților conlocuitoare din localitate. Toți au făgăduit a urma întocmai părințeștile sfaturi, făcându-le să rodească îmbelșugat.

Și la Jamul Mare preotul și credincioșii romano-catolici au rugat pe Înalt Prea Sfinția Sa să le viziteze lăcașul de rugăciune. Primit cu un cuvânt de bun venit și cu imne religioase, Înaltul Ierarh le-a mulțumit pentru invitație și le-a vorbit despre bunele raporturi care există în țara noastră între toate cultele religioase și naționalitățile conlocuitoare.

În ziua de duminică 5 iulie 1970, Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit s-a găsit între credincioșii parohiei *Rădmănești, protopopiatul Lugoj*. La sosire Înalt Prea Sfinția Sa însoțit de P. Cuv. Arhim. Timotei Sevișiu, a fost întâmpinat de P. On. Protopop Bujor Toma și de P. C. Părinți: Ioan Bîrlănescu, Carol Edel, Constantin Ofițerescu, Ieronim Stoican și Neagoe Larion și de Protodiaconul Ioan Botău. Părintele protopop în numele celor adunați a exprimat simțăminte de recunoștință față de Chiriarh, care nu a cruțat osteneală spre a veni și sfinți biserica reînnoită.

S-a săvârșit apoi slujba tîrnosirii cu așezarea sfințelor moaște și perindarea, după obiceiul străvechi, a credincioșilor înaintea sfintei mese spre a pecetlui cu sărutare evlavioasă mărturisirea dragostei și atașamentului față de Biserica Ortodoxă. În continuare s-a celebrat liturghia arhierască, la care Înalt Prea Sfinția Sa a vorbit cu referire la pericopa evangheliei duminicale (Matei 6, 22—23) despre aceea că nimic nu rămîne în afara purtării de grijă a lui Dumnezeu; dar pentru aceasta nimeni nu trebuie să rămînă nepăsător față de ceea ce înseamnă îndatorirea de a munci și a prospera, ci mai mult să lucreze pentru a se ajuta pe sine însuși, ca și pe toți cei ce-l înconjoară.

La vremea rînduită apoi enoriașii parohiei s-au împărțășit cu Sfintele Taine. După otpust, parohul locului Părintele Neagoe Larion prezentînd raportul asupra vieții parohiei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a lăudat atașamentul credincioșilor față de Biserica străbună, arătînd totodată roslul așezării sfințelor moaște în prestol prin aceea ca sfinții înșiși să stea înainte mereu pildă vie de dragoste față de Dumnezeu și de semenii.

O dată cu terminarea serviciului de la biserică preoții și credincioșii au condus pe Ierarh la casa parohială achiziționată recent și amenajată potrivit nevoilor specifice. Aci a avut loc și o agapă după care Înalt Prea Sfinția Sa binecuvîntîndu-i pe toți s-a îndreptat spre parohia învecinată unde era de asemenea așteptat în acea zi.

Parohia Bara din cuprinsul aceluiași protopopiat se numără între acelea cu frumoase realizări pe care a voit a le face cunoscute Întîistătătorului Mitropoliei Banatului. Despre dragostea față de Biserică, despre patriotismul și hărnicia credincioșilor, cunoscute și în împrejurimi, a vorbit P. On. Protopop Bujor Toma în cuvîntul de primire cum și preotul paroh Ieronim Stoican în raportul de la sfîrșitul slujbei. A'tit la sosire cît și la plecare, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, în cuvîntul rostit și-a exprimat bucuria de-a se afla în mijlocul unor astfel de credincioși și a petrece împreună clipe de rugăciune și împărtășire de gânduri și simțăminte.

În timpul slujbei vecerniei ce a săvîrșit-o, Înalt Prea Sfinția Sa a vorbit de asemenea în legătură cu evanghelia zilei despre ordinea pe care credinciosul trebuie s-o observe în împlinirea cerințelor sale sufletești și trupești, dînd prioritate lucrurilor ce înaltă și desăvîrșesc, acestea în chip firesc adăugînd pe toate celelalte.

Și aci slujba a fost urmată de o agapă la casa parohială. Spre seară, Înalt Prea Sfinția Sa părăsind parohia a binecuvîntat pe toți cei prezenți aceștia exprimîndu-și via mulțumire pentru bucuria zilei prilejuită de vizitația canonică.

Un popas deosebit în itinearul Arhipăstorului Mitropoliei Banatului îl constituie cel făcut la paraclisele mănăstirești din cuprinsul acesteia cu prilejul sărbătoririi patronului lor.

Astfel în ziua de 20 iulie Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a slujit dumnezeiasca liturghie la *paraclisul Sfințitului Ilie de la Izvor — Vasiova*. Nespusă a fost bucuria credincioșilor adunați de-a vedea pe însuși Întîistătătorul Mitropoliei Banatului înălțînd cererile de folos sufletelor și trupurilor lor spre Dătătorul a toată bunătatea. Hrana duhovnicească dată de Chiriarh tuturor cu acest prilej prin cuvîntul rostit a fost cea de întărire a convingerii că faptele cele bune aduse credinței, așa cum ilustrează și viața proorocului Ilie, sînt cheazăia mîntuirii fiecărui creștin. Totodată au fost împărtășiți cu Trupul și Sângele Domnului, cei ce au participat la slujbă. A fost săvîrșit un parastas pentru toți cei ce au cătorit și servit sfințit lăcaș, între care loc de cinste îl are ieromonahul Macarie Gușcă.

În după amiaza zilei, de pe dealul unde străjuiește biserica, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a coborît în parohia *Vasiova*.

Credincioșii de aci ca și cei din parohiile învecinate au făcut Chiriarhului o primire din cele mai călduroase cu flori, luminări aprinse ținute în mîini, cu doriri de sănătate și zile îndelungate, unindu-și glasurile cu cel al protopopului Victor Cazacu, într-un cuvînt de bun venit. Răspunzînd cu mărturia dragostei părințești față de toți, Înalt Prea Sfinția Sa a intrat în biserica gătită strălucit, spre a săvîrși vecernia împreună cu slujitorii din dimineața zilei și anume: Prea Cucernicii Părinți Constantin Comșulea, consilier eparhial, Victor Cazacu, protopop, Ioan Lupinea, paroh, Gheorghe Păleanu și Victor Toldi, precum și diaconii Ioan Botău și Cornel Cernescu. Cuvîntul de învățătură rostit de Chiriarh a explicat faptul că Biserica Ortodoxă cinstește pe prooroci ca pe unii ce au căutat permanent să trăiască în conformitate cu voința dumnezeiască și cu ceea ce este plăcut și oamenilor. În acest sens și sfîntul sărbătorit al zilei, proorocul Ilie Tesviteanu stă pildă credincioșilor.

După slujbă Înalt Prea Sfinția Sa a vizitat cîțiva bisericiani din localitate, între care mult talentatul prozator, versificator și sculptor bănățean Petru Oancea, cunoscut în de obște sub numele de Tata Oancea.

Sfîrșindu-se bogatul program al zilei, Înalt Prea Sfinția Sa și însoțitorii de la Centrul eparhial plecînd spre orașul de reședință a fost petrecut cu recunoștința tuturor pentru momentele înălțătoare ce le-a prilejuit prin vizitația canonică făcută.

În ziua de 29 august 1970, la Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul, fiind sărbătoarea hramului *paraclisului de la Timișeni*, lingă orașul de reședință, Înalt Prea Sfinția Sa a săvîrșit aici sfînta Liturghie, înconjurat de un sobor alcătuit din P. On. Părinți: dr. Ioan Petreuța și Constantin Comșulea, consilieri eparhiali și Ioan Blaj, protopop din P. C. Părinți: Dumitru Băloni, Horia Vișo, Gheorghe Milovan și Eugen Popovici, precum și diaconul Victor Mițiga.

La vremea cuvenită doi absolvenți ai Seminarului Teologic au fost promovați în rîndul clerului, candidatul Eftimie Sîrbu fiind hirotonit în treapta diaconiei, iar diaconul Marian Oțil în cea a preoției.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a vorbit cu acest prilej despre calea desăvîșirii pe care a ilustrat-o viața Sfîntului Ioan Botezătorul și pe care oricine poate umbla în felul propriu, prin practicarea virtuților celor mai de dorit.

Credincioșii veniți la praznic parte s-au împărtășit cu Trupul și Singele Domnului. În incinta paraclisului fiind în curs de finisare o biserică nouă Înalt Prea Sfinția Sa a cercetat îndeaproape mersul lucrărilor, dînd cuvenitele îndrumări privind terminarea acestora.

Pentru slujirea vecerniei din seara zilei, Înalt Prea Sfinția Sa a purces spre parohia învecinată așezământului monahal și anume la Șag. Aci a fost așteptat cu toată cuviința de credincioși tinzând în mină luminări și prezentând buchete de flori.

Soborul preoților a fost în aceeași alcătuire ca în dimineața zilei. În cuvîntul de părintesc îndemn adresat credincioșilor cu acest prilej, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a arătat foloasele urmării virtuții pentru viața personală și cea obștească. De asemenea în urma raportului prezentat de P. C. Pr. Horia Vișoi, administratorul parohiei, Înalt Prea Sfinția Sa a îndrumat pe toți cei de față la practicarea unei adevărate trăiri creștine. Credincioșii s-au arătat rîvnitori în împlinirea îndatoririlor lor bisericești și cetățenești, la plecarea Chiriarhului petrecîndu-l cu asigurarea statorniciei lor pe calea mai binelui.

Ziua de 30 august 1970, a fost în întregime consacrată parohiei *Balinț*, protopopiatul Lugoj, cu două biserici, cu păstori și păstorîți mult rîvnitori. La ambele biserici s-au executat mari lucrări de reparație, dar mai ales la cea aflată la intrarea în comună, unde s-a făcut și sfințirea.

În fața bisericii, în dimineața zilei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae însoțit de P. Cuv. Părinte vicar Timotei Sevcicu, a fost așteptat de enoriașii parohiei în frunte cu soborul slujitorilor alcătuit din P. On. Protopop Bujor Toma și P. C. Preoți: Constantin Bîrlănescu și Ioan Bîrlănescu, Ioan Bublea, Carol Edel, Neagoe Larion, Viorel Novăcescu, Sorin Rațiu și Petru Vasilescu precum și din Protodiaconul Ioan Botău și diaconul Eftimie Sîrbu. Părintele Protopop a adresat Înalt Prea Sfinției Sale un cuvînt de bun venit din partea celor prezenți, cu emoția prilejuită de bucuria unei zile de sărbătoare.

La aceasta a răspuns Înalt Prea Sfinția Sa, mulțumind pentru modul în care a fost primit de credincioși, înveșmîntați în portul popular avînd flori și luminări aprinse în mîini.

A fost împlinit apoi ritualul tîrnosirii după care toți credincioșii s-au perindat prin sfîntul altar, sărutînd sfînta masă cu sfintele moaște atunci așezate, sfînta evanghelie, crucea și mîna arhierului.

S-a săvîrșit apoi liturghia arhierască, în cadrul căreia a fost hirotonit întru preot, diaconul Eftimie Sîrbu. De asemenea, nonogenarul protopop Ioan Trifu, care a servit parohia jumătate de veac, a fost hirotesit iconom stavrofor, iar actualul paroh, preotul Ioan Bîrlănescu a fost înălțat prin hirotesie la rangul de iconom. Mai mulți credincioși apoi au primit Sfintele Taine.

Sfîrșindu-se slujba, Înalt Prea Sfinția Sa a trecut în scaunul arhieresc, iar în jur luînd loc soborul slujitorilor, spre a asculta

raportul preotului paroh. Acesta a vorbit despre nivelul vieții bisericești a parohiei, subliniind însemnătatea prezenței Chiriarhului pentru o mai mare stimulare a frumoaselor deprinderi ale enoriașilor. La cele relevate Înalt Prea Sfinția Sa a răspuns cu elogioase aprecieri a atașamentului credincioșilor față de Sfânta Biserică, în care se reflectă unitatea lor și păstrarea tradițiilor strămoșești.

După împărțirea anaforei s-a oficiat o slujbă de pomenirea preoților și enoriașilor parohiei adormiți în Domnul. A urmat apoi o agapă la casa parohială.

Venind ora vecerniei, slujba s-a săvârșit de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae înconjurat de același sobor, în biserică din centrul comunei.

În cadrul ei Înalt Prea Sfinția Sa a cituit evanghelia duminicii, a datornicului cu zece mii de talanți (Matei 18, 23—35), în sensul că simțământul general uman al milei trebuie neconținut să fie arătat aproapelui, el dezrădăcinând ura și sădind iubirea. La cultivarea acestuia a îndemnat și pe ascultători spre a avea mereu între ei unitatea frățească.

La sfârșitul slujbei P. C. Pr. Constantin Birlănescu într-un scurt cuvânt apreciind că atmosfera de praznic trăită în parohie cu prilejul sfințirii ce a avut loc a mărturisit strânsa legătură dintre Chiriarh și credincioșii săi și dintre ei înșiși, a exprimat în numele lor cele mai alese simțăminte Întăistătorului Mitropoliei Banatului, pentru părinteasca purtare de grijă arătată.

După ultimele îndrumări la unitatea credinței și dragostei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a binecuvântat pe toți cei adunați la praznic, făcând împreună cu însoțitorii de la Centrul eparhial drumul întoarcerii spre orașul de reședință.

Credincioșii din parohia *Sinersig*, același protopopiat, în frunte cu preotul lor dovedind multă rivnă pentru casa Domnului oglindită în mulțimea lucrărilor efectuate aci, au dorit ca aceasta să fie binecuvântată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae. După ce în prealabil au făcut invitația cuvenită Ierarhului, acesta a descins între ei în duminica din 6 septembrie 1970.

Întâmpinat cu multă căldură de cei veniți la praznic, Înalt Prea Sfinția Sa a răspuns cuvântului de bun sosît rostit de protopop, cu bucuria de a se afla împreună cu aceia a căror vrednicie este cunoscută și împreună sub razele harului divin să se împărtășească din roada ei.

S-a săvârșit apoi slujba binecuvântării, prin stropire cu apă sfințită și ungere cu Sf. Mir în exteriorul și interiorul lăcașului de cult. După aceasta, Înalt Prea Sfinția Sa împreună

cu soborul preoților, alcătuit din P. On. Părinți Constantin Comșulea, consilier eparhial, și Bujor Toma, protopop: din P. C. Părinți: Mihail Bosovici, Remus Cloambeș, Ioan Duleu, Gheorghe Groza, Gheorghe Jurj și Alexandru Iorga, precum și din Protodiaconul Ioan Botău, a slujit dumnezeiasca liturghie. În timpul ei a fost hirotonit întru diacon licențiatul în Teologie Vladimir Marușceac iar parohul locului pr. Gheorghe Jurj a fost înălțat prin hirotessie la rangul de iconom.

La priceasnă, urcând treptele amvonului, Inalt Prea Sfinția Sa a adresat ascultătorilor un cuvânt ziditor duhovnicește, despre sensul lepădării de sine în creștinism, ca unul ce implică iubire: desăvârșită față de Dumnezeu și de aproapele. Aceasta în legătură cu pericopa evangheliei duminicale a tinerului bogat (Matei 19, 16—26).

Mare parte dintre credincioși au primit apoi de la Chiriarch Sfinta Impărtașanie, celorlalți împărțindu-le la sfârșit anafura.

După slujba parastasului pentru preoții și credincioșii decedați, preotul paroh a prezentat un amplu raport asupra parohiei și asupra realizărilor înregistrate. Pe marginea acestuia, Inalt Prea Sfinția Sa a pus în evidență faptul că o rivnă ca aceea dovedită se cere mereu sporită prin realizări tot mai frumoase pe tărîm bisericesc și obștesc.

Cu multă dragoste fiască, după terminarea slujbei credincioșii l-au însoțit pe Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae la casa parohială unde s-a servit o agapă. Totodată Inalt Prea Sfinția Sa s-a întreținut cu membrii corporațiilor parohiale dînd îndrumările potrivite pentru munca acestora.

La plecarea din parohie toți cei de față au petrecut pe Chiriarch cu urări de bine și exprimarea dorinței de a mai fi și altădată învredniciți părinteștii cercetări.

În după amiaza aceleași zile Inalt Prea Sfințitul Mitropolit a săvîrșit slujba vecerniei în parohia *Căpăt*. Soborul sfinților slujitori a fost alcătuit din Prot. Constantin Comșulea, consilier eparhial, Prot. Bujor Toma, Prot. Jivoiu Forga, Pr. Victor Ostașu și Potodiacon Ioan Botău. În cuvîntul de învățătură, Inalt Prea Sfinția Sa a subliniat pe marginea pericopei evanghelice duminicale însemnătatea pildei Mîntuitorului pentru trăirea unei vieți creștine, în care să strălucească virtuțile religioase, morale și sociale.

La sfîrșitul slujbei, după obișnuitul raport al preotului paroh Victor Ostașu, Inalt Prea Sfinția Sa a dat îndrumări credincioșilor pentru o lucrare cît mai rodnică în ogorul Bisericii, după exemplul unor vrednici înaintași, care au lăsat pe aceste meleaguri urme grăitoare ale evlaviei lor. Între acestea bise-

rica de lemn din curtea bisericii, care a fost vizitată mai apoi, și unde s-a făcut o scurtă slujbă de pomenire a celor din veac adormiți.

A urmat o agapă la casa parohială complet reînnoită. Despărțirea Chiriarhului de păstoriții săi a avut loc într-o atmosferă emoționantă, prin împletirea binecuvântărilor părintești cu sincere asigurări de atașament filial nețărnut.

În duminica din 20 septembrie 1970, răspunzând dorinței credincioșilor din parohia *Tirnova, potopopiatul Reșița*, de a-și avea Ierarhul în mijlocul lor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a poposit aci, fiind însoțit de P. On. Părinți: Prot. Constantin Comșulea, consilier eparhial și Protodiacon Ioan Botău. În fața sfințului lăcaș Înalt Prea Sfinția Sa a fost întâmpinat de soborul slujitorilor, alcătuit din P. On. Protopop Victor Cazacu și P. C. Preoți: Petru Albeanu, Constantin Dalacu, Ștefan Lazăr, Pavel Luca, Alexandru Nicolici, Ștefan Poliță, Dumitru Stoichescu și Ilie Terfeloagă. P. On. Părinte Protopop a rostit un simțit cuvânt de bun venit, în numele preoților și credincioșilor prezenți. A răspuns la acesta Înalt Prea Sfinția Sa, exprimându-și bucuria sufletească pentru călduroasa primire făcută.

S-a început apoi slujba sfințirii bisericii, după ritualul îndătinat, cu înconjurarea și citirea sfințelor evanghelii prescrise, cu stropirea aghiasmei și ungere cu Sf. Mir în cele patru laturi. Înăuntrul lăcașului de închinare a urmat așezarea sfințelor moaște, îmbrăcarea prestolului și sfințirea altarului, naosului și pronaosului. Apoi, potrivit tradiției bisericești, credincioșii s-au perindat prin fața sfintei mese, cu evlavie plecându-se asupra-i sărutînd-o împreună cu Sf. Evanghelie și cruce, împărtășindu-se totodată și de binecuvîntarea arhierelui, care fiecăruia a înmînat cîte o cruciuliță.

Săvîrșindu-se tirnosirea, Înalt Prea Sfinția Sa înconjurat de soborul preoților a săvîrșit sfînta liturghie. În cadrul acesteia a fost hirotonit întru diacon candidatul Constantin Enache, angajat al Centrului eparhial, iar preotul paroh Alexandru Nicolici a fost înălțat în rang prin hîrtesie. Venind momentul împărtășirii credincioșilor mai mulți dintre aceștia s-au apropiat să primească Trupul și Sângele Domnului.

După otpust a urmat raportul P. On. Părinte Alexandru Nicolici, care a prezentat istoricul parohiei, precum și frumoasele realizări pe tărîm religios și gospodăresc din ultima vreme. Ascultînd din scaunul arhieresc toate cele prezentate, Înalt Prea Sfinția Sa a făcut la sfîrșit remarcă că aceste realizări au fost posibile datorită unității existente între credincioșii parohiei, îndemnîndu-i a lucra în aceeași armonie și dragoste cu toții și pe mai departe.

După împărțirea anafurei de către Chiriarh s-a săvârșit o cununie de întreg soborul slujitorilor. De asemenea a avut loc și o slujbă de pomenire la crucea nouă ridicată în curtea Bisericii, pentru enoriașii adormiți în Domnul, în nădejdea învierii și a vieții veșnice.

Înaltul Chiriarh a fost condus apoi de preoți și credincioși la cea de-a doua biserică din parohie, care are în curs lucrări de reparații și pictură, cele din urmă executate de pictorul Andrei Răileanu, care a împodobit și biserica tirnosită înainte. Aci s-a făcut o rugăciune comună.

Agapa ce a urmat a încununat cadrul sărbătorec și totodată atît de familiar al ceasurilor de împreună ședere și rugăciune a Ierarhului și păstoriților săi.

HIROTONII ȘI HIROTESII

Pentru împlinirea nevoilor bisericești ale eparhiei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a săvârșit în ultima vreme hirotonirea următorilor candidați la preoție:

— a absolventului de seminar, Valeriu Barbu, întru diacon la 25 august, iar întru preot la 26 august a. c., pentru parohia Căvăran, protopopiatul Caransebeș;

— a absolventului de seminar Doru Cristoi, întru diacon la 26 august, iar întru preot la 27 august a. c., pentru parohia Sintești, protopopiatul Lugoj;

— a absolventului de seminar Ioan Găvădină, întru diacon la 27 august, iar întru preot la 28 august a. c., pentru parohia Mercina, protopopiatul Oravița;

— a absolventului de seminar Marian Oșil, întru diacon la 28 august, iar întru preot la 29 august a. c., pentru parohia Ciudanovița, protopopiatul Oravița;

— a absolventului de seminar Eftimie Sirbu, întru diacon la 29 august, iar întru preot la 30 august a. c., pentru parohia Ruieni cu filia Turnul;

— a licențiatului în teologie Vladimir Marușceac, angajat al Centrului eparhial, întru diacon la 6 septembrie a. c., pe seama catedralei mitropolitane;

— a diaconului Ioan Popeti, angajat al Centrului eparhial, întru preot la 15 septembrie a. c., pe seama parohiei Timișoara IV;

— a absolventului de teologie Constantin Enache, angajat al Centrului eparhial, întru diacon în ziua de 20 septembrie a. c., pe seama catedralei mitropolitane.

Tuturor acestora Ierarhul le-a pus la inimă îndatoririle ce le revin ca îndrumători ai credincioșilor în mijlocul cărora vor

activa. Totodată ei au făcut și obișnuita practică liturgică la catedrala mitropolitană, însușindu-și cunoștințele trebuțoare viitoarei lor activități pastorale.

La fel, Înalt Prea Sfinția Sa a socotit potrivit ca unii preoți care s-au evidențiat printr-o muncă rodnică oglindită în realizările parohiale să fie înălțați în rang bisericesc. Ca urmare a hotărârii sinodului mitropolitan au fost hirotesii deci cu diferite prilejuri următorii:

— Pr. Ioan Blaj, protopop al Timișoarei, la 14 iunie a. c., în Duminica Rusaliilor;

— Pr. Ilie Cîmpeanu, paroh în Caransebeș, cu același prilej;

— Prot. Ioan Trifu, pensionar în Bălinț, întru iconom stavrofor, la 30 august a. c., cu ocazia tirnosirii bisericii parohiale;

— Pr. Ioan Bîrlănescu, paroh în Bălinț, întru iconom cu aceeași ocazie.

— Pr. Gheorghe Jurj, paroh în Sinersig, întru iconom, la 6 septembrie a. c., o dată cu sărbătoarea binecuvîntării bisericii;

— Pr. Romulus Pop de la parohia Delinești, protopopiatul Caransebeș, de praznicul Sf. Iosif cel Nou de la Partoș (15 septembrie);

— Pr. Alexandru Nicolici, paroh în Tirnova, la 20 septembrie a. c., cu ocazia tirnosirii bisericii.

Cei distinși au exprimat Chiriarhului mulțumirea lor întregă pentru aprecierea strădanilor depuse și totodată asigurarea rîvnei lor pe mai departe.

PASTORUL ÎN MIJLOCUL PASTORIȚILOR

Una din însușirile ce definesc pe păstorul de suflete este împlinirea îndatoririi de a fi mereu în mijlocul turmei încredințate și mai ales în vreme de nevoie. Și precum în alte regiuni ce au cunoscut în lunile mai și iunie 1970 furia apelor așa și preoții bănățeni în frunte cu ierarhul lor au fost prin cuvînt și faptă între păstoriții lor.

Deși nu într-atît afectate ca alte parohii din diferite regiuni ale țării de calamitățile naturale menționate, cîteva parohii bănățene au cunoscut totuși primejdia năvalei apelor. Între acestea au fost unele din părțile Făgetului. Spre a vedea trebuințele lor și a încuraja pe credincioși, îndemnîndu-i la contribuarea cu elan a muncii obișnuite, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a venit aci în cea de-a doua zi a Rusaliilor, la 15 iunie a. c.

Pentru a participa la sînta liturghie din ziua praznicului, Înalt Prea Sfinția Sa s-a oprit la parohia Curtea. La sfîrșitul slujbei preotul Ioan Clavel mulțumind Înalt Prea Sfinției Sale pentru părinteasca cercetare, Intîistătătorul Mitropoliei Banatului

tului a exprimat celor prezenți bucuria de a-i vedea în plină activitate, după ce nu demult a mai trecut pe aci. Trecând apoi înțelesul sărbătorii Sfintei Treimi prin comuniunea de iubire intratrinitară, a insistat aspra faptului că și între credincioși trebuie să existe mereu un spirit de solidaritate și colaborare, după modelul divin.

După împărțirea anaforei, Înalt Prea Sfinția Sa despărțindu-se de credincioși cu urări de bine, a trecut la mănăstirea „Izvorul Miron“ de lângă satul Românești. Aci a asistat la slujba sfințirii apei pentru credincioșii veniți din parohiile învecinate. În cuvîntul adresat credincioșilor adunați, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a arătat că pentru dobîndirea mîntuirii spre care năzuiesc e necesară credința care să adauge fapte bune. A subliniat apoi că faptele bune trebuie să cuprindă tot ceea ce este necesar spre propășirea și fericirea obștei.

Înalt Prea Sfinția Sa după săvîrșirea serviciului religios ca și după luarea aminte la problemele gospodărești ale mănăstirii s-a întors la Timișoara, însoțit de P. Cuv. Ieromonah Timotei Sevicu. Pe drum Înaltul Chiriarh a mai poposit în parohiile Breazova și Coșava, interesîndu-se de lucrările în curs de efectuare la biserici și casele parohiale.

În astfel de clipe deosebite, preoții și credincioșii vizitai s-au simțit mai întăriți prin purtarea de grijă părintească ce li s-a arătat, exprimîndu-și fiasca recunoștință, ca și simțămintele de dragoste față de Biserica strămoșească și patria iubită.

CONFERINTE PREOTEȘTI

Cea de-a treia conferință de orientare a preoților din cuprinsul eparhiei s-a desfășurat la centrele protopopești în cursul lunii septembrie a. c., într-o atmosferă de seriozitate cerută de însăși analizarea unei teme importante ca: „Metode de pastorație în Biserica Ortodoxă Română“.

Referatele susținute au scos în evidență diferitele mijloace de pastorație, precum și necesitatea adaptării lor la condițiile actuale de viață ale credincioșilor, spre a-i forma pe aceștia ca adevărați fii ai Bisericii Ortodoxe și cetățeni loiali ai patriei. Discuțiile purtate pe marginea lor au reliefat preocupările reale ale preoților pe această latură, rezultatele practice ale muncii depuse asiduă în toată eparhia, pentru care anul în curs este închinat activității liturgice.

Delegații chiriarhali la conferințe au căutat să prezinte la concluzii modul în care s-au îndeplinit în lumina referatelor, hotărârile Adunării eparhiale privind latura liturgică și pastorală a vieții bisericești, ca și a îndatoririlor ce stau înaintea preoților în acest sens. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a participat

la cea mai mare parte dintre conferințe, dînd îndrumările necesare pentru activitatea preoților la nivelul solicitărilor credincioșilor.

Ca și în alte rînduri la unele centre protopopești, de această dată la Timișoara și Deta, o mai bună reușită a conferințelor a fost asigurată prin sprijinul Institutului Teologic universitar din Sibiu. Invitatul de onoare la conferințele menționate, care a și prezidat lucrările cu deosebită competență a fost P. C. Părinte dr. Corneliu Sirbu.

În partea a doua a conferinței de îndrumare de la toate protopopiatele s-au prelucrat dispozițiile administrative curente, iar în baza unui chestionar s-a făcut analiza cu cei prezenți a aspectelor esențiale ale vieții liturgice și pastorale în cuprinsul parohiilor.

De o participare activă a preoților s-au bucurat de asemenea conferințele administrative ce au avut loc la toate protopopiatele la începutul Junii octombrie, pe tema: „Modul corect de a oficia Sfintele Taine și ierurgiile”. Conferințele au fost precedate de sfînta liturghie cu rostire de predică. Ele au fost prezidate de către delegații chiarierhali, rezervînd o parte observațiilor asupra modului în care s-a oficiat, s-a vorbit și s-a cîntat la biserică înaintea deschiderii lucrărilor propriu-zise.

Conferințele administrative menționate s-au înscris în planul activității liturgice întocmit de Consiliul Arhiepiscopesc spre a atrage mai mult atenția preoților asupra necesității de a fi observat un ritual corect la oficierea unora din cele mai importante slujbe ale Bisericii Ortodoxe, în vederea asigurării unei participări active a credincioșilor.

CONSFAȚUIRE CU PROTOPOPII

În cursul celui de-al treilea trimestru a. c., importante probleme de ordin administrativ intervenite în ultima vreme au necesitat ținerea a două conferințe de lucru cu conducătorii oficiilor protopopești ale eparhiei.

Aceslea au fost prezidate de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, la ele participînd funcționarii cu munci de răspundere în cadrul Centrului eparhial. P. On. Părinți protopopi și angajații oficiilor protopopești, personalul cu încredințări administrative al Seminarului teologic și Tipografiei Arhidiecezane. Au fost de față inspectorii teritoriali ai Departamentului Cultelor pentru județele Timiș și Caraș-Severin.

La cea dintîi, ce a avut loc în ziua de 14 iulie 1970, a fost invitat dl. Mihai Bădințeanu de la Casa de Pensii și Ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române pentru a prelucra anumite

dispoziții din Legea pensiilor ce interesau pe funcționarii de resort ai eparhiei. S-au discutat totodată și diferite probleme gospodărești curente.

Cea de-a doua ținută la 27 august 1970 a prelucrat unele dispoziții privitoare la întărirea disciplinei financiare, la grija față de bunurile proprietate a parohilor, la orarul slujbelor religioase, la acordarea ajutoarelor din Fondul Central Misionar etc. La discutarea problemelor diverse au fost analizate aspecte ale muncii în cadrul eparhiei, deosebi a celei depuse de noile corporații parohiale ce au fost alese, insistându-se asupra îndatoririlor preoților și protopopilor în acest sens.

De fiecare dată participanții au fost invitați de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae la o masă oficială.

SFÎRȘIT DE AN ȘCOLAR

Potrivit obiceiului general de-a se încununa cu laurii succesorilor strădaniile învățăcelilor, și școlile teologice au făcut în ziua prăznuirii Sfinților Apostoli Petru și Pavel, încheierea festivă a anului școlar 1969/1970.

La Institutul Teologic din Sibiu, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a făcut o vizită cu câteva zile înainte, împărțind premii studenților merituosi ai Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, întreținându-se cu toți ceilalți asupra gândurilor de viitor.

În însăși ziua consacrată de tradiție la Caransebeș, după sfânta liturghie urmată de Te-Deum la biserica catedrală, s-a trecut în sala de festivități a Seminarului teologic unde în prezența Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, a preoților din localitate și a unor distinși invitați, elevii școlii sub conducerea profesorilor de specialitate au susținut un bogat program artistic.

La începutul acestuia C. Diacon Dumitru Abrudan, directorul școlii a făcut îndătinată prezentare a întregii activități desfășurate pe perioada unui an de învățământ, analizând munca didactică, educativă, religios-morală și gospodărească și subliniind în acest cadru faptul că bilanțul trebuie privit într-o perspectivă creatoare, el fiind doar o etapă pe un drum în continuă ascensiune. A remarcat totodată și aceea că bunele rezultate obținute la învățătură și purtare oglindesc munca susținută deusă în școală de către profesori și elevi, ele fiind și un stimulent pentru mai departe. În încheiere C. Părinie director a exprimat Ierarhilor oblăduitori ai școlii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului și Prea Sfințitul Episcop Teoctist al Aradului mulțumiri alese pentru permanenta purtare de grijă arătată acestuia.

După împărțirea premiilor, într-un cuvânt ocazional, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a apreciat personal și în numele Prea Sfințitului Episcop Teoctist activitatea depusă de școală sub multiplele ei aspecte. Înaltul Ierarh a relevat faptul că date fiind cerințele credincioșilor, ca și ale societății în continuu progres, profesorilor și elevilor le stă în față datoria de a reflecta cu seriozitate asupra modului de a se realiza cât mai deplin la nivelul așteptat de însăși viața. Conștiința datoriei împlinite trebuie să însoțească avântul și dăruirea spre folosul Bisericii și al patriei. Înalt Prea Sfinția Sa a exprimat apoi sentimente de recunoștință Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru atenția deosebită arătată învățămîntului teologic și On. Departament al Cultelor pentru largul sprijin dat acestuia.

Festivitatea a fost urmată de o masă comună. Înaintea despărțirii îndrumătorilor și dascălilor de ucenicii lor, Înalt Prea Sfinția Sa s-a întreținut îndeosebi cu cei 20 absolvenți ai școlii, dindu-le înțelepte sfaturi pentru calea lor de mai departe.

În aceeași grijă față de viitoarele cadre clericale ale Eparhiei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a fost prezent și la încheierea cursurilor Seminarului special de la Curtea de Argeș prin delegația dată de P. Cuv. Părinte vicar Timotei Sevciciu. La serbarea ce a avut loc aci sub patronajul Prea Sfințitului Arhiepiscop Pavel Șerpe, s-au exprimat din partea Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului mulțumiri Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și Departamentului Cultelor pentru purtarea de grijă arătată bunului mers al școlii, sentimente de prețuire profesorilor, ostenitorilor și elevilor școlii pentru rivna depusă și dorința Consiliului Arhiepiscopesc de-a contribui cât mai mult la formarea aci a unor preoți devotați Bisericii și patriei. S-au făcut de asemenea dariuri în cărți celor 6 elevi aparținători eparhiei.

Toate aceste momente au înlesnit o mai mare legare a tinerilor studioși de viitoarea lor misiune în slujba lui Dumnezeu și a semenilor.

LUCRĂRI DE ÎNNOIRE LA AȘEZĂMINTUL TEOLOGIC DIN CARANSEBEȘ

Într-un chip din cele mai firești toate centrele eparhiale își fac o justificată mindrie din grija ce o poartă școlilor teologice menite să formeze pe viitorii slujitori ai sfințelor altare.

Una din școlile românești de teologie, care se bucură de atenția a trei eparhii — Timișoara, Arad și Oradea — ca unele ce-și trimit aci spre învățătură pe preoții de mîine, este Seminarul din Caransebeș.

Dragostea ierarhilor, priceperea profesorilor, râvna ostentorilor ca și pregătirea elevilor a făcut ca privirile celor doriți a deprinde teologhisirea să se îndrepte cu tot mai multă încredere spre el. Acest fapt însă a impus și o serie de amenajări la complexul ce îmbină corpul clădirii vechi, utilizat pentru sălile de curs cu cel al căminului nou, dotat cu toate cele necesare. Toți cei angajați în lucrarea cerută n-au precupețit nici un efort pentru realizarea ei la nivelul așteptărilor.

Astfel s-a supraetajat clădirea căminului, s-au creat noi săli de curs iar altele au fost mărite, s-a procurat mobilierul necesar suplimentar (bănci, paturi, garderobe), s-a amenajat o spatioasă sală festivă, peste tot s-a introdus încălzirea centrală, etc. . . .

Pentru o mai bună formare duhovnicească a elevilor s-a desăvârșit împodobirea capelei prin lucrările de pictură și construirea unui iconostas.

Aspectul corespunzător ce-l oferă edificiile astfel gătite pentru începutul unui nou an școlar e chează condițiilor ce să confirme permanent prestigiul din ce în ce sporit al școlii.

VIZITA CARDINALULUI Dr. FRANZ KÖNIG LA TIMIȘOARA

După vizita făcută în anul 1968 Prea Fericitului Patriarh Justinian, Eminența Sa cardinalul König Arhiepiscop al Vienei și Primat al Austriei, a revenit pe meleagurile țării noastre într-o scurtă vizită particulară, făcută în orașul Timișoara. Cu acest prilej Eminența Sa a fost câteva ore oaspetele Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae.

La sosirea sa la reședința mitropolitană a fost întâmpinat de Întâistătătorul Mitropoliei Banatului înconjurat de toți ostentorii Centrului Eparhial și de preoți romano-catolici din localitate. A fost apoi servit un dejun în cadrul căruia s-a toastat pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian și pentru conducerea de Stat a Republicii Socialiste România. După masă cardinalul s-a întreținut într-o atmosferă plăcută cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit și cu cei prezenți. Totodată a folosit prilejul trecerii sale prin România pentru a transmite telegrame omagiale Prea Fericitului Părinte Patriarh și Domnului Profesor Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor.

Eminența Sa a vizitat în continuare câteva obiective bisericesti, printre altele catedrala mitropolitană. Seara, petrecut de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și de parte din asistenții la desfășurarea vizitei, Cardinalul dr. Franz König a părăsit orașul îndreptându-se spre casă.

OASPEȚI STRĂINI LA TIMIȘOARA

În vremea din urmă slujitori sau reprezentanți ai unor comunități creștine în drum spre București unde îi duceau diferite probleme oficiale au făcut câte un popas și la Timișoara.

Cu acest prilej ei au fost oaspeții Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae cu care au avut convorbiri, au luat contact cu conducători ai celorlalte culte religioase din oraș, au vizitat monumentele din oraș și îndeosebi lăcașurile de cult.

Dintre aceștia, trimiși ai Episcopiei romano-catolice din Regensburg au trecut prin Timișoara în două rânduri și anume: Pr. dr. Albert Rauch cu dl. Norbert Rauch și dl. Iozef Rabl în 3 august 1970 și din nou cel din urmă împreună cu studentul Iohannes Buhl, în ziua de 3 octombrie a. c., pentru probleme privind ajutorarea regiunilor sinistrate din țară în urma inundațiilor întâmpinate în primăvara trecută.

Pr. Peter Kuhn, secretar general al Societății „Caritas” din Elveția, a venit în aceeași cauză pentru zilele de 7 — 8 septembrie 1970.

Doamna Elsa Müller responsabilă cu problemele ocrotirii tineretului în Bavaria (R. F. Germania) împreună cu doi pastori și soțiile lor au poposit în localitate în zilele de 5 și 6 septembrie 1970, asistând la serviciile religioase de la catedrala mitropolitană, de asemenea vizitând și protopopiatele evanghelice și reformat.

Pastorul olandez dr. Egbert Emmen, președintele Conferinței Bisericilor europene, cu soția, precum și pastorul De Ru din Rotterdam, fost președinte al Consiliului Bisericilor din Olanda, împreună cu soția au trecut prin oraș în 25 și 26 septembrie a. c. Veriștea Domniilor lor a fost legată de sesiunea comitetului de lucru al Conferinței Bisericilor europene.

De menționat că în cursul verii Arhiepiscopia s-a bucurat și de vizita câtorva cercetători ai trecutului ei. Așa au fost profesorii: Keith Hitchins de la Universitatea din Illinois (S. U. A.); dr. Nicola Gavrilovici și dr. Radoslav Ciurici de la Universitatea din Novi-Sad (R. S. F. Jugoslavia).

Oaspeților s-a căutat să li se asigure o ambianță cât mai plăcută, fapt pentru care au mulțumit deodată cu mărturisirea admirației pentru Biserica, țara și poporul nostru.

La plecare li s-au oferit daruri și au fost petrecuți cu simțăminte de prietenie ce caracterizează sufletul românesc.

RASPLATA RÎVNEI CORULUI CATEDRALEI MITROPOLITANE

După o perioadă de muncă intensă, membrii corului catedralei mitropolitane au ales vremea prielnică în care să se înfă-

țișeze Intâistătătorului Mitropoliei Banatului cu roada bogată a strădaniilor lor și cu simțămîntul recunoștinței pentru sprijinul primit în realizarea acestora.

Astfel în seara zilei de 16 iunie a. c., Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, înconjurat de colaboratorii apropiați de la Centrul eparhial a primit corul catedral la reședință. Aici, din întinsul său repertoriu, corul a ales un buchet de piese reprezentative executate cu măiestrie sub conducerea d-lui Aurel Ciobanu. La sfîrșitul unui scurt program, Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit oaspeților pentru simțămîntele cu care l-au prezentat ca și pentru acelea care i-au adus pe pragul casei vlădicești, ce într-atîtea rînduri, la praznice și mărite prilejuri le-a fost gazdă bine primitoare. S-a oprit apoi asupra contribuției corului, fapt ce a asigurat slujbelor religioase de la catedrala mitropolitană solemnitatea cuvenită. Apreciind eforturile făcute pentru asimilarea unui număr de piese variate și adesea dificile de interpretat, Înalt Prea Sfinția Sa a făgăduit membrilor corului sprijin permanent din partea Consiliului Arhiepiscopesc.

A urmat o agapă în cadrul căreia Înaltul Chiriarh s-a întreținut cu cei prezenți asupra trebuințelor corului în vederea împlinirii lor și pentru a asigura astfel o muncă în același ritm, cu aceeași rîvnă și cu binemerităta răsplătire.

O întîlnire asemănătoare cu membrii corului catedral a avut loc încă o dată în sala de repetiții la 17 octombrie.

ANIVERSĂRI PAROHIALE

Viața bisericească a parohiilor în mod firesc înscrie adesea momente a căror amintire rămîne mereu proaspătă, reconfortînd duhovnicește și îmboldind la o lucrare din ce în ce mai merituosă pe păstori și păstoriți. Astfel duminică 16 august 1970 la Șanovița s-a comemorat împlinirea a patruzeci de ani de la înființarea unei formații corale parohiale. Cu acest prilej după sfînta Liturghie s-a săvîrșit un parastas pentru membrii decedați ai corporațiunilor parohiale între care la loc de cinste figura numele compozitorului Nicolae Ursu vlăstar al satului. Din partea Consiliului Arhiepiscopesc a fost prezent P. On. Părinte consilier Constantin Comșulea, ca delegat chiriarhal.

La sfîrșit, preotul paroh Aurel Barbu în numele întregii asistențe a adresat mulțumiri Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae pentru atenția acordată, fapt ce îndatorează la a lucra cu dragoste sporită pentru tot ceea ce este înălțător. A urmat apoi o masă frățească.

LUCRĂRI: GOSPODĂREȘTI ÎN CADRUL EPARHIEI

Pe lângă lucrările încununate la multe dintre parohii de însăși binecuvîntarea Chiriarhului, seria realizărilor în cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului înscrie și altele încă, mai mari sau mai mici, efectuate la diferite lăcașuri de cult sau bunuri bisericești. Dintre acestea consemnăm doar cîteva ce au fost aduse la stadiul final în cursul ultimelor luni.

Astfel la parohia *Cladova*, în protopopiatul Lugoj, s-au executat ample lucrări de consolidare și renovare a bisericii. Acestea au fost binecuvîntate la 13 septembrie 1970 prin delegație chiriarhală de P. Cuv. Părinte Timotei Sevcicu, vicar eparhial. Cui acest prilej preotul paroh Constantin Puiu a prezentat și un raport asupra muncii depuse, mulțumind conducerii eparhiale pentru ajutorul dat.

La parohia *Igrış*, protopopiatul Timișoara, s-au efectuat mai ales lucrări de reparații exterioare la una dintre bisericile din localitate. Apreciînd munca desfășurată aci, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a delegat pe P. On. Părinte consilier dr. Ioan Petreună să împlinească rînduiala binecuvîntării în ziua de 11 octombrie 1970. La sfîrșitul slujbei, preotul paroh Elftimie Șoșdean a exprimat în numele credincioșilor păstoriți recunoștința față de Chiriarh și Consiliul Arhiepiscopesc, pentru sprijinul dat muncii depuse aici.

La parohia *Zolt*, protopopiatul Lugoj, prin vrednicia Părintelui Visarion Sintescu s-au făcut reparații substanțiale la biserică și casa parohială. Sfîrșitul lucrărilor a fost subliniat printr-o slujbă solemnă în duminica din 30 august a. e., cînd și preotul paroh a împlinit 40 de ani de servire la sfîntul altar și un deceniu de servire în localitatea respectivă.

La parohia *Paniova*, din același protopopiat, prin strădania preotului Octavian Dihor, s-a terminat construirea unei case parohiale în locul celei vechi demolată din cauza avansatei degradări.

La parohia *Visag*, tot din cuprinsul protopopiatului Lugoj, prin osteneala preotului Iosif Boita și contribuția credincioșilor, s-a clădit o casă parohială nouă, iar la biserică s-au făcut lucrări de electrificare ca și de renovare a împrejuririi ei.

La *Nădrag*, parohie fruntașă a protopopiatului Lugoj, prin rîvna P. C. Părinte Ilie Stoca s-a terminat o lucrare deosebită la cimitirul ce-l are în administrare. Acesta a fost împrejmuit cu prefabricate de beton și prevăzut cu masive porți metalice. De asemenea s-au realizat nivelări ce înlesnesc amenajări speciale ca de exemplu alei betonate, canale și podețe, etc.

La realizările menționate s-ar putea adăuga diferite donații, constînd în cărți bisericești, obiecte de cult, odăjdii preoțești și altele.

Toate acestea au fost posibile prin conștiințiozitatea preoților, contribuția credincioșilor, sprijinul Consiliului Arhiepiscopesc și al On. Departament al Cultelor. Ele sînt în același timp oglindă a prosperității parohiilor noastre, a comunelor de pe tot întinsul țării.

CENTENARUL NAȘTERII LUI TIMOTEI POPOVICI

La 20 august 1970 s-au împlinit o sută de ani de la nașterea celui ce a fost vrednicul preot, însuflețit culegător de cîntec popular și talentat compozitor bănățean Timotei Popovici.

Pentru a omagia și pe latură bisericească memoria sa, Consiliul Arhiepiscopesc a statornicit un program special în parohiile din centrele legate de activitatea sa.

Astfel, duminică 9 august, în parohia Tincova comuna sa natală, după sfînta liturghie, s-a săvîrșit parastasul urmat de un cuvînt festiv al preotului Alexandru Voștinariu în prezența delegatului chiriarhal, P. On. Părinte consilier Ion B. Mureșianu.

În aceeași zi la Lugoj, slujba de pomenire s-a săvîrșit atît la biserica Adormirii Maicii Domnului, cît și la locul de veșnică odihnă din cimitirul parohial. A slujit un sobor de preoți avînd în frunte pe delegatul chiriarhal, P. Cuv. Părinte vicar Timotei Seviciu. P. On. Părinte Bujor Toma și Virgil Turcan au vorbit despre meritele ilustrului dispărut.

Duminică 16 august slujba parastasului pentru cel pomenit s-a făcut la catedrala mitropolitană din Timișoara, îndată după sfînta liturghie, în prezența membrilor familiei, a cunoscuților și a mai multor credincioși. În seara zilei în cadrul vecerniei corul catedralei a interpretat cîteva din piesele bisericești mai valoroase ale compozitorului, prezentarea acestora ca și a întregii activități desfășurate în slujba Bisericii și țării făcîndu-o P. C. Părinte vicar Timotei Seviciu.

CINSTIREA UNUI VREDNIC BISERICAN

La 20 august 1970, cunoscutul publicist și totodată maestru în arta lemnului Petru Oancea numit îndeobște „Tata Oancea” a împlinit patriarhala vîrstă de 90 de ani.

Cu acest prilej la Bocșa Vasiovei unde locuiește, a fost organizat de către instituțiile de cultură un program festiv.

Avînd în vedere activitatea sa pe tărîm bisericesc, lui datorîndu-se printre altele iconostasul sculptat în lemn al multor biserici, conducerea Mitropoliei Banatului n-a voit să lîpsească de la cinstirea venerabilului nonogenar. Astfel, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae i-a trimis în dar o icoană în fere-

ceătură argintată și o scrisoare în care între altele următoarele rînduri caracterizează personalitatea sărbătoritului: „Dumnezeu Vi-a dăruit o viață îndelungată pe care ați împodobit-o cu neobosite strădanii puse în slujba poporului și nu mai puțin a Bisericii strămoșești. De-a lungul vremii greutățile nu V-au cocolit. În fața nici uneia însă nu v-ați plecat. Și astfel ați devenit pentru toți simbol al dăruirii pe altarul mai binelui. Este deci firească recunoștința noastră“.

Vrednicul biserican bănățean, la fel printr-o emoționantă scrisoare a mulțumit Înalt Prea Sfîntului Mitropolit pentru deosebita atenție arătată.

D E C E S E

Preotul pensionar Trandafir Rabigea, s-a stins din viață o dată cu ultimele zile de primăvară ale a. c. După ce a practicat diferite îndeletniciri, a urmat chemarea preotească, slujind fraților români din S.U.A. Pensionîndu-se nostalgia pămîntului strămoșesc l-a readus în Banat, stabilîndu-se în Timișoara, mai apoi în satul natal Berzovia, din județul Caraș-Severin, unde avea și cea mai mare parte a rudelor. Răpus de o boală necrutătoare a fost înmormîntat cu cinstea cuvenită în cimitirul parohiei alături de părinții săi.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită de un sobor de preoți. Ip. On. Protopop Victor Cazacu din Reșița rostind și îndătinatul necrolog.

Preotul Gheorghe Simion, pensionar în parohia Răcășdia protopopiatul Oravița, a trecut la cele veșnice în ziua de 11 iunie 1970. Regretatul preot s-a născut în anul 1903. Școala a făcut-o la Oravița, iar Teologia la Caransebeș. În anul 1926 a fost hirotonit pentru parohia din mijlocul căreia a ieșit și pe care a păstorit-o pînă la pensionarea sa întîmplată în 1954, unde a fost și înmormîntat. Prohodirea i s-a făcut în biserica parohială, de un sobor de preoți. Cuvîntul despărțirii a fost rostit de Pr. Romulus Novacovici, delegat al oficiului protopopesco. Pe ultimul drum a fost petrecut de membrii familiei și de credincioșii pe care i-a păstorit.

Preotul pensionar dr. Ioan Bârsan, a decedat la 6 august 1970, în comuna Buteni, județul Arad. Aci a văzut lumina zilei la 14 aprilie 1896. După studii teologice și de drept s-a dedicat la început carierei juridice. Mai tîrziu a fost hirotonit preot funcționînd în cuprinsul Episcopiei Aradului, apoi la parohiile Vrani, Herneacova și Unip, aparținătoare Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului. S-a pensionat în anul 1969, retrăgîndu-se în satul natal.

Slujba înmormintării s-a săvârșit în biserica respectivei parohii, după care regretatul preot a fost condus la locul de veșnică odihnă de soborul preoților, de membrii familiei și de toți cei cărora le-a fost apropiat.

Preotul Ioan Borlovan, pensionar în Maciova, protopopiatul Caransebeș, s-a mutat la Domnul în ziua de 28 august 1970 în vîrstă de 89 ani, după o slujire de 55 ani în aceeași parohie căreia a fost devotați și părinții săi. Pentru alesele sale însușiri sacerdotale s-a bucurat de aprecierea conducerii eparhiale care i-a și acordat distincțiile cuvenite.

Înmormintarea s-a făcut la Caransebeș, după oficierea sfintei liturghii și a ritualului îndătinat. A slujit un sobor de preoți în frunte cu P. On. Protopop Dimitrie Grama care a rostit necrologul. Adormitul în Domnul a fost un preot care s-a remarcat prin rîvnă și conștiinciozitate, calități care i-au atras stima și dragostea credincioșilor săi precum și a acelor care l-au cunoscut.

EPISCOPIA ARADULUI

VIZITA LA ARAD A INALT PREA SFINTITULUI MITROPOLIT NICOLAE AL ARDEALULUI

Una din preocupările arhieresti ale Prea Sfințitului Episcop Teoctist, în dorința de a crea prilejuri de înălțare duhovnicească preoțimii și creștinilor, a fost și aceea de a invita înalți ierarhi la Arad, între care amintim în primul rând pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Pe linia acestor preocupări, la invitația Prea Sfinției Sale, în zilele de 18—20 iulie, Episcopia și Catedrala, preoții și credincioșii din Arad au avut bucuria de a avea ca oaspete pe Înalt Prea Sfințitul dr. Nicolae Mladin, Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului.

Înalt Prea Sfinția Sa a sosit la reședința episcopală în seara zilei de Sâmbătă 18 iulie, însoțit de P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii a salariaților B. O. R. din București și de P. C. Pr. Nicolae Păcală, consilier bisericesc al Episcopiei Oradei, fiind primit de Prea Sfințitul Teoctist înconjurat de colaboratori ai Prea Sfinției Sale, de preoți și diaconi. La ora potrivită cei doi ierarhi au asistat, în frumosul paraclis al reședinței, la vecernia oficiată de părintele Traian Ghica cu diaconul Alexandru Hotăran, după care s-au întreținut cu cei prezenți.

Duminică dimineata, cei doi ierarhi fiind primiți după rânduială de către soborul de preoți și diaconi, cînd P. C. Pr. Petru Sălăgeanu consilier bisericesc, a rostit, în numele preoților și credincioșilor, un cuvînt de întîmpinare, Prea Sfințitul Teoctist a luat loc în jețul arhieresc, iar Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a slujit Sfînta Liturghie arhierescă, urmărită cu toată evlavia de credincioși.

La chinonic, Prea Sfințitul Episcop Teoctist, luînd cuvîntul, a dat glas bucuriei de a avea ca oaspete pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului în această zi care se înscrie ca c pagină de istorie a eparhiei arădane.

Înalt Prea Sfințitul Nicolae a predicat apoi, cu înaltă teologhisire, despre învățăturile Ortodoxiei formulate la Sinodul al patrulea ecumenic, al cărui părinți se pomeneau în acea Duminică. Totodată a subliniat legăturile vechi dintre cele

două eparhii, a Sibiului și a Aradului, care și-au dăruit una alteia ierarhi în trecut, precum și între Mitropolia Ardealului și cea a Banatului, Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit Prea Sfințitului Episcop Teoctist că, prin invitația de a sluji în Catedrala arădiană, aceste legături își găsesc o nouă manifestare, la nivelul vieții din ce în ce mai intense din vremea noastră, pe calea arătată de Sfințul Sinod în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Înalt Prea Sfinția Sa și-a încheiat cuvîntul de învățătură printr-un cald apel la dragostea credincioșilor față de Iisus Hristos, față de Biserică, păstrătoarea adevărilor neștirbite ale Evangheliei Lui, față de semen și față de scumpa noastră patrie, și la perseverența în strădania de a crește neîncetat în dragoste, căci dragostea este fără sfîrșit. —

Luînd cuvîntul, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a exprimat mulțumirea și bucuria tuturor de a fi ascultat înfățișarea atît de limpede a unor învățături de temelie ale Sfintei noastre Biserici, făcută de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului și a arătat că prezenta la Arad a Înalt Prea Sfinției Sale constituie o verigă a unei legături care exprimă unitatea de lucrare și de viață a Bisericii noastre, sub înțeleapta călăuzire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

În continuare Prea Sfinția Sa a arătat că, împreună cu toți cei ce se află în Catedrală la această bucurie a înfrățirii între două eparhii și între două mitropolii, s-au adăugat și ctitorii Catedralei și făclierii de ieri ai poporului, care au luptat pentru libertate, pentru pace și înfrățire, pentru ca românii să fie „un a-n cuget și-n s'înțiri". Crezînd în unitatea de nezdruclinat a neamului românesc, șiruri de pelerini slujitori ai acestor idei și luptători pentru libertate și unitate, făceau drumul de la Arad la Sibiu și înapoi, aiutînd să circule aceste idei care au dus la împlinirea, în anul 1918 la Alba-Iulia, a marelui vis de unitate al poporului nostru. Pe acest drum de unitate pășesc astăzi cu hotărîre cu toții, ierarhi, slujitori și credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române, a adăugat Prea Sfințitul Episcop Teoctist. Prea Sfinția Sa a subliniat apoi munca de îndrumare a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae care veghează la formarea, în Institutul Teologic Universitar din Sibiu, a slujitorilor de mîine ai sfintelor altare, împreună cu ceilalți ierarhi de dincoace de munți și cu colaborarea vrednicilor profesori ai Institutului. —

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a exprimat mulțumirile tuturor celor de față pentru osteneala Înalt Prea Sfințitului Mitropolit de a fi primit invitația ce i-a făcut, bucurînd pe toți cu slujirea în Catedrala din Arad și cu bogatul cuvînt de învățătură, precum și pentru toată grija ce depune pentru bunul mers al Înaltului institut de învățămînt teologic din Sibiu.

S-a remarcat apoi prezența P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii, prilej de a se evidenția grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru asistența preoților pensionari și a preoteselor văduve, în așezămintele ctitorite de Prea Fericirea Sa și ale căror îndrumări P. C. Pr. Traian Ghica le duce la îndeplinire.

În numele preoților și credincioșilor parohiei Arad-Centru, P. C. Pr. Ioan Nădăban, a exprimat mulțumiri celor doi ierarhi pentru înalta trăire duhovnicească prilejuită în Catedrala din Arad, făgăduind că sămînța căzută în ogorul sufleteșc al credincioșilor, bine plugărit de Prea Sfințitul Episcop Teoctist, va rodi cu înbelșugare. —

Mulțumind și celorlalți slujitori și oaspeți, au fost oferite înalților ierarhi și acestora, buchete de flori.

Credincioșii și-au manifestat caldă și luminoasă lor bucurie duhovnicească, înconjurînd cu multă dragoste pe înalții ierarhi ai Bisericii noastre, la ieșirea din biserică.

Această sărbătoare, semn al frățesții iubiri dintre ierarhi și dintre aceștia și credincioși, rămîne în istoria Bisericii arădane ca un stîlp luminos de întărire a temeliiilor ei, de creștere a zidirii ei, de împlinire a rosturilor ei hotărîte de Intemeietorul ei Iisus Hristos și promovate cu înțelepciune de Sfîntul Sinod al Bisericii noastre, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian. —

În după amiaza zilei de duminică, în ziua de luni, praznicul Sfîntului Ilie Proorocul, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae dorind să cunoască felul în care preoții și credincioșii își întrețin și împodobesc bisericile, Prea Sfințitul Teoctist l-a condus la unele parohii din oraș și din eparhie. Astfel au fost vizitate bisericile din parohiile: Arad-Sînnicolaul Mic, Arad-Sega II, Arad-Micălașa Veche, Mindruloc, Gașa, Sicula, Ineu și Bocșig, fiind întîmpinați de preoții parohi și de credincioși.

În parohia din Arad-Sînnicolaul Mic preotul Traian Gavrilă a dat lămuriri asupra lucrărilor însemnate făcute la biserică și a picturii în frescă executate de pictorul C. Nițulescu din București.

În frumoasa biserică din parohia Arad-Sega II, situată pe o arteră de mare circulație internațională, preotul Teodor Cociu a prezentat șantierul de pictare în frescă stil neobizantin la care lucrează pictorul Gh. Popa-Vasilescu din București, dînd sfîntului lăcaș un aspect impunător. —

Biserica din Arad-Micălașa Veche, păstorită de P. C. Pr. Gheorghe Căvășdan, vicar eparhial, și P. C. Pr. Roman Emil, inspector eparhial, la care s-au făcut importante lucrări de restaurare în exterior și-n interior, este îmbrăcată într-un veș-

mint pictural impunător executat în frescă de pictorul Gheorghe Răducanu din București. Acestea sînt un model de lucrare bisericească și de jertfelnicie a credincioșilor. Impresionat de toate acestea, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a dat credincioșilor pămînteste indemnuri și a evidențiat frumusețea picturii și însemnătatea prezenței în rîndul celor bineplăcuți lui Dumnezeu a sfinților români: mitropoliți, mărturisitori și cuvioși.

În parohia Mîndruloș, din apropierea orașului Arad, păstorită de preotul Teodor Colțeu, a fost vizitată biserica restaurată de credincioși și pictată în frescă de C. Nițulescu.

Același pictor a împodobit frumoasa biserică din parohia Sicula. Aici cei doi Ierarhi au fost întâmpinați de preotul iconom stavrofor Gheorghe Belei, în mijlocul credincioșilor săi, îmbrăcat în pitoreștile lor costume naționale vestite pentru frumusețea lor.

Au mai fost vizitate biserica din parohia Ineu păstorită de P. C. Protopop Emil Borza și de P. C. Pr. Ioan Bujiu și cele două biserici din parohia Boșig, unde Ierarhii au fost primiți de preotul Vasile Frențiu și de credincioși, înfățișînd biserica pictată în frescă de pictorul Gheorghe Vinătoru din București și a doua biserică aflată în șantier de restaurare, după care va fi pictată.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit dr. Nicolae Mladin al Ardealului a binevoit a lăsa înscrise în paginile sfințelor evanghelii ale acestor biserici gîndurile pămînteste ale Înalt Prea Sfinției Sale, ca o mărturie binevenită a acestor vizite, iar în Cartea de Aur a Sfintei Episcopii a înscris, la plecare cele ce urmează :

„La invitația Prea Sfințitului Teoctist am slujit și predicat în Catedrala episcopală Duminică dimineața, iar după amiază am vizitat patru biserici nou pictate.

Am rămas profund impresionat de unitatea dintre credincioși și preoți cu Ierarhul lor care, prin lucrarea atât de roditoare, prin cuvîntul înțelept și ziditor în care se împletește istoria trecutului cu prezentul, legea strămoșească cu patriotismul constructiv, s-a identificat cu năzuințele și strădaniile credincioșilor de pe aceste meleaguri, cu imperativele superioare ale poporului nostru în vremea de azi.

De asemenea, vizita în parohii a vădit dragostea cu care e înconjurat pretutindeni Prea Sfinția Sa, ca un inițiator și sprijinitor activ al tuturor acțiunilor pozitive ale parohiilor vrednicia preoților și mai ales evlavia jertfelnică a credincioșilor, — toate purtînd pecetea îndrumării dinamice a Ierarhului atât de popular în felul de a vorbi, de a se purta și de a mișca inimile la acțiune.

Reședința, cu capela (unde am participat la vecernia atât de impresionantă), cu grădina, — mărturisește de asemenea,

de omul activ, gospodar, cu pricepere, gust estetic și simț duhovnicesc.

Urez Prea Sfințitului Teoctist ca, prin darul lui Dumnezeu și colaborarea preoților și credincioșilor, să adauge noi realizări atât pe plan spiritual-bisericesc cât și pe plan patriotic și în consolidarea unității bisericești și în sectorul economic și estetic, în mersul dinamic al vieții bisericești și românești pe aceste meleaguri“.

UN POPAS DE LUCRARE ARHIEREASCA

La 16 septembrie 1970 s-au implinit 8 ani de cind, în urma voinței clerului și credincioșilor, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a fost ales și instalat în fruntea istoricei Eparhii a Aradului.

Recunoscător Bunului Dumnezeu, Prea Sfinția Sa a asistat la slujba Sfintei Liturghii în Catedrala episcopală fiind însoțit de P. C. Vicar eparhial Pr. Gheorghe Căvășdan și de alți colaboratori de la Centrul eparhial. Aici preotul Petru Deheleanu a arătat credincioșilor prezenți însemnătatea pentru Eparhia Aradului a cîrmuirii de către Prea Sfințitul Episcop Teoctist care, printr-o largă și bogată lucrare arhierască, s-a făcut atât de iubit și de prețuit de toți preoții și credincioșii eparhiei. —

La ora 12, salariații Centrului eparhial, fiind de față și preoți din Arad, s-au prezentat spre a face iubitului lor Ierarh cuvenitele urări. Prea Sfinția Sa i-a primit în paraclisul reședinței unde, P. C. Pr. Gheorghe Căvășdan, vicar eparhial, a rostit un cuvînt de urare în care a arătat rodnicia din acești primi copt ani de arhipăstorie la Arad ai Prea Sfinției Sale, în toate sectoarele de activitate ale episcopiei. Apoi a făcut, în numele tuturor salariaților, preoților și credincioșilor, urări de sănătate și îndelungă arhipăstorie. —

Prea Sfințitul Episcop mulțumind pentru simțămintele exprimate, a arătat că realizările înfățișate au fost posibile datorită condițiilor favorabile activității cultelor din țara noastră și sprijinului prețios venit din partea credincioșilor și preoților. Moștenirea scumpă lăsată prin truda și jertfa înaintașilor noștri a preocupat din prima clipă a arhieriei pe aceste frămîntale plaiuri, purcezînd cu harnici colaboratori la restaurarea și împodobirea slintelor lăcașuri, la înzestrarea lor cu veșminte, cărți, icoane și cdoare de altar, la îngrijirea cîmîtîrelor și la înțeleapta gospodărire a parohiilor, îndeplinind dorința bunilor credincioși de a cînta cu toții în bisericile lor și de a avea luminări și calendare de la Episcopie.

Roadele acestei lucrări se oglindesc în frumusețea frescelor și măiestria iconostaselor sculptate și aurite, de o incontestabilă

valoare artistică, îndrăgite mult de credincioși și apreciate de toți iubitorii de artă. Prin ele ne justificăm prezența și rosturile în Biserică și ca cetățeni ai scumpei noastre patrii. Trebuie avut în față idealul de mereu mai bine și dăruirea tuturor puterilor și eforturilor propășirii Bisericii, idealului de pace și de fericire a poporului nostru, într-o continuă înnoire a conștiinței îndatoririlor și a metodelor de pastorație potrivite cu cerințele vremii, după îndrumările Sfintului Sinod. —

În încheiere Prea Sfinția Sa și-a îndreptat gândul plin de recunoștință către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, către Conducerea Statului, îndemnând pe toți la o sporită lucrare.

TÎRNOSIRE DE BISERICĂ LA FĂGETEL

Filia Făgetel face parte din parohia Stretea protoepiscopatul Deva, pe plașurile pitorești în apropiere de comuna Dobra, aflându-se sub păstoria preotului Gheorghe Benea. Cu un spirit de jertfelnicie cu adevărat creștinească enoriașii de aici au făcut lăcașului de închinare importante reparații, l-au înzestrat cu unele obiecte noi și l-au împodobit după puterile lor Biserica nefiind ținută de arhiteu, consiliul parohial și protoepiscopatul din Deva au făcut Prea Sfințitului Episcop Teoctist poftirea de a le așeza sfinte moaște la altar. Prea Sfinția Sa a binevoit a răspunde acestei rugăminți ținând biserica din Făgetel cu hramul „Cuvioasă Paraschiva“, în ziua de Duminică 13 septembrie, în mijlocul unui sobor de preoți și diaconi.

La Sfânta Liturghie Prea Sfințitul Episcop a hirotonit întru diacon pe Flore Iacob pe seama parohiei Firmiș, protoepiscopatul Zalău, din Eparhia Oradiei. —

La momentul potrivit parohul și-a prezentat raportul aducând laude bunilor săi credincioși pentru ajutorul ce au dat la lucrările de la biserică și mulțumiri iubitului Ierarh care a investit-o cu pecetea Sfintului și marelui Mir, și cu toate cele rinduite de dreptmăritoria noastră Biserică.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist a învățat apoi pe credincioși despre însemnătatea unei ținuturi de biserică și despre dăruirile pe care Biserica Ortodoxă le împărtășește credincioșilor ei.

Apreciind dragostea credincioșilor din Făgetel față de credința străbună care a făcut să se păstreze aici neștirbită unitatea credincioșilor, Prea Sfinția Sa i-a îndemnat să predea mai departe această Facție a dragostei față de Dumnezeu, de Biserică și de Patrie față de portul național și de toate comorile neamului nostru,

Lacrimile de bucurie ale credincioșilor din Făgețel au fost expresia recunoștinței lor față de Ierarhul care le-a deschis cu afluxul căldurii părintești inimile și pe care-L vor avea întotdeauna ca pe un scump talisman în amintirea lor.

PAZNIC ÎN PAROHIA SECAȘ

Parohia Secaș din protopopiatul Ineu aparține de comuna Brazi din apropierea pitoreștii așezări Gurahonț. Credincioșii din Secaș au dat totdeauna dovadă de un atașament viu și lucrător față de biserica lor.

Clădirea bisericii din piatră și cărămidă, este destul de impunătoare și întreținerea ei necesită grijă și sacrificii de la care credincioșii nu se dau în lături. Din îndrumarea consiliului parohial, de curând au fost terminate lucrări importante de reparații exterioare și interioare, de pictare a bisericii în tehnica temperelor de către pictorul bisericesc Pr. Andrei Mitroi și de împrejurire cu gard de piatră, beton și fier. —

Biserica nefiind tirnosită de arhieru, Prea Sfințitul Episcop Teoctist, răspunzând chemării conducerii parohiale și a credincioșilor, a binevoit a așeza sfintele moaște și a sfinți biserica înnoită și frumos împodobită după frumoasa rânduială a Sfintei noastre Biserici, în ziua de Duminică, 20 septembrie 1970, în mijlocul unui sobor de preoți și diaconi între care PP. CC. Pr. Ioan Popa consilier eparhial, Prot. Emil Borza, Pr. Traian Rusu, Pr. Grigore Șerb, Pr. Simion Mercea, Pr. Ioan Coste și Pr. Andrei Mitroi. A mai fost prezent în biserică și Dl. Avocat Șerb Vichentie din Arad, fiu al acelor locuri, membru în Adunarea eparhială.

După săvârșirea actului sfințirii, în timpul căruia credincioșilor le-au fost date de către P. C. Consilier Ioan Popa lămuririle trebuitoare privind actele de ritual pe care le urmăreau, biserica fiind neîncăpătoare pentru numărul credincioșilor veniți, îmbrăcați în pitorești costume tradiționale, din parohiile învecinate, sfânta liturghie s-a slujit în aer liber lângă biserică.

La locul potrivit Prea Sfințitul Episcop Teoctist, tlcuind Evanghelia zilei, a făcut o impresionantă apologie temeiurilor cinstirii Sfintei Cruci care este „solia creștinilor, biruința lor, coroana lor”. Arătând, mai departe, că ea este semnul comun de apropiere între creștini, Prea Sfinția Sa a făcut un cald apel, pe temeiul chemării Mântuitorului „ca toți să fie una” (Io. 17, 11, 21—23), la unitatea tuturor credincioșilor creștini în Iisus Hristos și în Biserică, iar în viața de toate zilele raporturile dintre ei să fie întemeiate pe dragoste și pace. —

La sfârșitul Sfintei Liturghii preotul paroh Teodor Gligor a prezentat raportul asupra vieții duhovnicești a parohiei și asupra lucrărilor ce s-au făcut la biserică.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist luînd cuvîntul a subliniat meritele preotului, consiliului parohial, ale credincioșilor și cu deosebire, pe temeiul celor raportate de preot, ale epitropului Moș Terente, cărui i-a fost înmînată o diplomă semnată de Ierarh.

După încheierea sfîntelor slujbe Prea Sfinția Sa s-a întreținut îndelung cu credincioșii presărînd în inimile lor multe pămînturi îndemnuri care le vor rămîne ca o mereu proaspătă merinde duhovnicească. —

AȘEZARE DE SFINTE MOAȘTE LA PRESTOL

Parohia Măderat aparține de protopopiatul Lipova, fiind păstorită de preotul Dumitru Vlădărean. Mai înainte cu cîțiva ani (1964) parohia a fost vizitată de Prea Sfințitul Episcop Teoctist care a dat, atunci, unele îndrumări privitoare la lucrările care ar mai trebui făcute la biserică. Ascultînd îndrumările primite, credincioșii, în frunte cu consiliul parohial au dat bisericii lor o înfățișare cu adevărat sărbătorească făcîndu-i importante reparații exterioare, înzestrînd-o cu zugrăveli și pictură în interior și împodobind-o după cuviință. —

În ziua de Duminică 27 septembrie, Prea Sfințitul Episcop a binevoit a așeza sfînte moaște și icoanele Sfinților Evangheलिști la prestol și a redeschide biserica după rînduială slujînd Sfînta Liturghie înconjurat de un sobor alcătuit d'n preoți: Dr. Petru Deheleanu, Prot. Vitalie Pereteateu, Traian Rusu, Ioan Crișan și diaconii Teodor Băbuția și Traian Pui d'n Arad.

La, priceasnă preotul Petru Deheleanu a tîlcuit pericopa evanghelică despre pescuirea minunată, arătînd cum preoți ca parohul din Măderat pot pescui și astăzi roade ale păstoririi lor dacă aruncă cu îndemînare și cu dragoste mreja cuvîntului evanghelic după învățătura Sfintei Biserici. Predicatorul a mai arătat că astăzi a intrat în rîndul „năvodarilor“ Bisericii noui hirotonit întru diaconie Liviu Suciu care urmează să primească darul preoției spre a păstori parohia Peșcana din protopopiatul Hațeg.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii parohul a prezentat un amplu și frumos raport în care a exprimat emoția duhovnicească a credincioșilor care au urmărit cu multă evlavie slujba arhierească de care nu le-a mai fost dat să se învrednicească și pe care au dorit-o încă de atunci de cînd Prea Sfinția Sa i-a vizitat înainte cu șase ani. —

A mai vorbit credincioșilor și preotul Traian Rusu membru în Adunarea eparhială, arătând că lucrările din parohia Măderat nu sînt decît o verigă din lanțul de aur al altor alte lucrări gospodărești și duhovnicești care se leagă una de alta în cuprinsul eparhiei Aradului, după pilda Centrului eparhial sub cîrmuirea înțeleaptă și rodnică a Ierarhului de astăzi al eparhiei.

După ascultarea raportului, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a vorbit credincioșilor despre prețul și puterea jertfei Mintuitorului Iisus Hristos care „se prelungește pînă în veacul veacurilor” în Biserică, în Sfînta Liturghie și care a rodit atîta sfinți, mucenici și martiri ale căror sînte moaște stau la temel’ia bisericilor noastre și a țării credinței noastre.

Luînd din tîlcul pericopei evanghelice Prea Sfinția Sa, a arătat cum și astăzi cei ce stau în corabia Bisericii se pot învrednici de darul apostolice spre a lucra fiecare după zes’rea lui de la Duhul Sfînt.

Mai departe Prea Sfințitul Episcop a vorbit mai pe larg despre aceste daruri și despre treptele celor ce le primesc, așa cum s-a învrednicit de darul diaconiei tînărul Liviu Suciu. Din acest prilej Prea Sfinția Sa a învățat pe credincioși despre taina preoției și despre rosturile diaconiei, trepte pentru care se cere pregătire specială și a arătat apoi că, păstrînd învățătura Bisericii, credincioșii și preoții trebuie să păstreze și unitatea cu ea.

În încheiere Prea Sfințitul Episcop Teoctist a adresat felicitări tuturor celor ce, împreună cu preotul, au pus temel’ia praznicului parohiei, îndemnîndu-i să fie mereu rîvnitori la fapte bune, la muncă în unitate, în dragoste de Biserică și de patrie.

În convorbirile pe care Prea Sfinția Sa le-a avut, după încheierea sîntelor slujbe, cu credincioșii, aceștia au ținut să-și exprime neînmurita emoție și recunoștință pentru toate cîte le-au văzut și auzit în neuitata zi a prezenței în parohia Măderat a iubitului lor Arhiepiscop. —

INTÎLNIRE ÎN DUH ECUMENIST

Credincioșii din parohia Pincota, protopopiatul Lipova au dorit de multă vreme să aibă în mijlocul lor pe Prea Sfințitul Episcop Teoctist. Biserica parohială ne avînd nevoie de lucrări gospodărești mai însemnate, ei nu au putut oferi Prea Sfinției Sale prilej deosebit de slujire, ci au folosit prezența Ierarhului în parohia învecinată Măderat, în ziua de 27 septembrie, spre a-l ruga să viziteze și biserica din Pincota. Astfel, la vecernia din aceea Duminică, cu mare bucurie, preotul paroh Tiberiu Iercoșan și colegul său de parohie preotul Ioan Crișan împreună cu credincioșii și avînd în fruntea lor pe prot. Vitalie

Pereteatcu, au primit pe Prea Sfinția Sa, întâmpinându-l cu un cuvânt al protopopului. Apoi, după slujba vecerniei, parohul prezentându-și raportul în care, după ce a dat glas bucuriei tuturor pentru cîntecul ce li se face, a arătat că parohia are o viață creștinească liniștită și rodnică și de bună vecinătate și colaborare cetățenească cu cultele naționalităților conlocuitoare maghiară și germană, reprezentați la această vecernie prin preotul romano-catolic Urai Iosif și pastorii reformați Peter Niclae și Lányi Pavel (din Măreș) împreună cu credincioși de ai lor: veniți să se bucure și ei — de prezența Ierarhului Bisericii Ortodoxe Române.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist luînd cuvîntul a arătat că noi propovăduim pe Iisus Hristos Mintuitorul și că în țara noastră, s-a realizat, pe plan mai mare, un duh de pace și de apropiere între reprezentanții diferitelor culte, în consfătuiri, conferințe, întîlniri internaționale și altele. —

Prea Sfinția Sa a arătat, în continuare că poporul nostru a fost dintotdeauna pașnic și primitiv, trăind aveau porunca dragostei creștinești așa cum l-a învățat Biserica și cum au trăit-o strămoșii lui, privind la pilda Mintuitorului Hristos și la Sfinții Bisericii. —

Subliniind binefacerile apropierii și dragostei creștine, Prea Sfințitul Episcop a făcut un excurs istoric în teologhizarea diferitelor Biserici creștine în problema temeluirii adevărilor de credință, citind diverși scriitori bisericești ai diferitelor culte care, deși au scris din puncte de vedere diferite, dar toți au avut în fața ochilor lor duhovnicești pe Iisus Hristos. Astăzi, deasemenea, Bisericile creștine, în lucrarea lor ecumenică, trebuie să se completeze unele pe altele în duhul dragostei de adevăr, de Hristos care este „Calea, Adevărul și Viața” (Io. 14, 6).

Prea Sfinția Sa și-a arătat bucuria de a afla că și în această parohie credincioșii trăiesc în creștinească frățietate, îndemnîndu-i ca aceasta să se manifeste și în munca lor pentru sporirea bunurilor patriei. —

În încheiere, a mulțumit preoților și reprezentanților cultelor care au participat la această creștinească întîlnire, credincioșilor, împărtășindu-le binecuvîntări arhieriești.

Adînc impresionat de cuvîntarea Prea Sfinției Sale Părintelui episcop Teoctist, au luat cuvîntul și reprezentanții celorlalte culte din Pincota, accentuînd îndeosebi latura lor de ecumenism, care îi va înconjura și-i va călăuzi și mai mult în raporturile reciproce de iubire și colaborare. În acest chip, între cetățenii comunei Pincota — români, maghiari și germani — aparținînd celor trei confesiuni, se realizează un climat de pace și colaborare frățească, în duhul marilor năzuințe de pace, susținute de conducătorii Patriei noastre. —

După ieșirea din biserică Prea Sfinția Sa a fost înconjurat cu multă dragoste de credincioși cu care s-a mai întreținut, iar după vizitarea oficiului parohial, s-a înapoiat la reședința din Arad, lăsând în inimile lor neștersă amintire a acelei zile. —

CONFERINȚELE DE ORIENTARE A CLERULUI
DIN LUNA SEPTEMBRIE 1970

„Metode de pastorație în Biserica Ortodoxă Română“, a fost tema celei de a treia conferințe de orientare din acest an.

Conferințele de la protonopiate spre a dezbate asupra acestei teme, s-au desfășurat potrivit următorului program: în ziua de 9 septembrie la protonopiatul Brad și Linova, în ziua de 10 septembrie la protonopiatul Arad și Deva și în ziua de 11 septembrie la protonopiatul Ineu și Hațeg.

Conferințele de la protonopiatele Brad și Hațeg, au fost prezidate de Prea Sfințitul Episcop Teoctist, iar de la celelalte protonopiate de către delegații Prea Sfinției Sale: P. C. Pr. Gheorghe Căvășdan vicar eparhial la Deva, P. C. Pr. Petru Sălăgeanu consilier la Arad și Ineu și P. C. Pr. Emil Roman inspector eparhial la Lipova.

La conferințele din Brad și Deva a participat ca invitat al Prea Sfințitului Teoctist, P. C. Pr. prof. dr. Grigorie T. Marcu de la Institutul teologic universitar din Sibiu.

În baza recomandărilor făcute de comitetele de lectură de la protonopiate, următorii preoți au susținut referatele principale asupra temei fixate: Pr. Tiberiu Ghețea la protonopiatul Arad, Pr. Tiberiu Dirlea la protonopiatul Linova, Pr. Dumitru Moraru la protonopiatul Ineu, Pr. Ioan Stanciu la protonopiatul Brad, Pr. Romulus Cindea la Protonopiatul Deva și Pr. Roman Medrea la protonopiatul Hațeg.

Referatele deosebit de interesante au polarizat atenția tuturor ascultătorilor. Ele au arătat că pastorația desfășurată de preoțime la parohii după înțeleptele îndrumări ale Sfintului Sinod este pe măsura vremurilor ce le trăim, ancorată în actualitate, și în folosul credincioșilor. Preoțimea a sprijinit orice acțiune de folos obștească și a păstorit în duhul Evangheliei și al Ortodoxiei străbune. S-a accentuat în mod deosebit rolul preotului și al cultului divin în pastorația credincioșilor.

Despre actualitatea și importanța temei supusă dezbaterii preoțimii mărturisesc discuțiile vii academice și la obiect ale preoților care după susținerea referatelor, au luat cuvântul.

P. C. Pr. prof. dr. Grigorie T. Marcu, în cuvântul adresat preoților la conferințele la care a participat, i-a îndemnat „să caute în pastorație metode adecvate timpului nostru, în mod

creator sinteza Evangheliei lui Hristos cu nevoile credincioșilor de azi". „Trăim o epocă dinamică care ne impune să fim preoți contemporani în înțelesul adevărat al cuvîntului, slujind cu tot devotamentul patrii și Biserica strămoșească" a spus Prea Cucernicia Sa.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist la protopopiatele unde a prezidat lucrările conferințelor, a subliniat că preotul slujitor al altarului trebuie să fie tot timpul prezent în mijlocul enoriașilor săi iar în desfășurarea activității sale, permanent actual, nou, ancorat în viața trăită de credincioșii pe care-i păstorește. Preotul din zilele noastre trebuie să fie exemplu de bun cetățean avînd raporturi bune cu credincioșii, cu organele locale ale puterii de Stat, spre binele, pacea, colaborarea și munca pentru prosperitatea parohiei și a satului sau orașului unde păstorește. Sfințenia și măreția preoției, a arătat Prea Sfinția Sa alături de respectarea legilor Bisericii și ale Statului, sînt temelia de nezdruncinat a unei bune pastorații. De aceea a îndemnat părințele pe toți preoții să nu lege pe credincioși de persoana preotului, ci de Hristos și Biserica Lui. Mai departe Prea Sfinția Sa a spus că avînd mereu trează în inimă și în minte grija pentru întărirea unității noastre bisericești și naționale, prin uniformizarea cultului, prin cîntarea omofonă psaltică prin satisfacerea cerințelor religioase ale credincioșilor în limitele tradiționale ale Bisericii Ortodoxe, ne vom arăta mereu actuali, în pas cu vremea, pe același drum cu credincioșii noștri.

Prea Sfinția Sa a mai dat preoțimii și alte îndrumări legate de tema conferinței.

La fiecare conferință s-a făcut în partea a doua a ordinii de zi o succintă trecere în revistă a principalelor evenimente bisericești, sociale și politice — interne și externe — petrecute de la conferința anterioară, precum și comunicările de serviciu ale sectoarelor Centrului eparhial și protopopiatului. Fiecare preot a făcut, cu acest prilej, o folositoare recapitulare a Pastorelei, intercîndu-se la parohie îmbogățit prin împărtășirea reciprocă de experiență și înălțat prin cuvîntul plin de învățături folositoare al Ierarhului.

CONFERINȚA ADMINISTRATIVĂ DE LUCRU CU PROTOPOPII

Apariția Legii nr. 5/1970 și a altor acte normative privind gospodărirea mijloacelor materiale și bănești, organizarea și funcționarea controlului financiar, au prilejuit convocarea la Centrul eparhial în ziua de 3 septembrie a. e., a protopopilor și contabililor de la protoierile eparhiei — pentru ca împreună cu ceilalți salariați cu funcții economice sau de control financiar de

la Centrul eparhial, să prelueze noile legi apărute, în vederea aplicării lor și în cadrul Sfintei Episcopii. —

Cu această ocazie participanții au ascultat cu mult interes referatul întocmit de P. C. Pr. Ioan Popa consilier administrativ, și coreferatul D-lui Ilea Teodor contabil șef al Sfintei Episcopii.

După susținerea referatelor au urmat discuții, cei prezenți, prin întrebările puse și răspunsurile primite, ajungând la o mai bună cunoaștere a actelor normative respective. Un accent deosebit s-a pus pe specificul activității economice desfășurată de parohii, reactualizându-se o serie de norme și prevederi cuprinse în Regulamentul pentru administrarea averilor bisericești.

Prezența la Centrul Eparhial a PP. CO. protopopi a prilejuit dezbaterile și a altor probleme administrative privind organizarea conferințelor de orientare, activitatea pastorală a preoțimii, suplinirea parohiilor vacante, buna întreținere a bisericilor, caselor parohiale, cimitirelor, etc. S-a recomandat deasemenea dezvoltarea colportajului și cultului luminărilor la parohii.

La încheierea lucrărilor a lut cuvântul Prea Sfințitul Episcop Teoctist. „Cunoașterea deplină dar mai ales respectarea și aplicarea tuturor legilor Statului nostru precum și a statutului și regulamentelor Bisericii Ortodoxe Române, a spus Prea Sfinția Sa, constituie o datorie sfântă pentru orice slujitor al Sfintului Altar. De aceea, convocându-vă azi spre a studia împreună legiuirile despre care am discutat, nu pregetăm să reamintim că toți salariații bisericești — episcopi, preoți, protopopi sau din administrația eparhială — prin Statutul Bisericii Ortodoxe Române și regulamentele sale de aplicare, au și sarcini gestionare, fiind răspunzători de bunurile bisericești care le-au fost încredințate. —

Corectitudinea de la sfintele slujbe o dorim fericit completată și în latura activității administrative și economice prin operațiuni corecte și legale. Preoiul care își îndeplinește cu sfințenie îndatoririle sacerdotale precum și sarcinile administrative, se cinstește pe sine, cinul din care face parte și Biserica”. Trăgând concluziile convenite la discuțiile purtate asupra celorlalte probleme înscrise pe ordinea de zi, Prea Sfinția Sa i-a îndemnat pe cei prezenți „să aibă permanent înaintea ochilor slujirea cu desăvârșit devotament a Bisericii străbune, la consolidarea și la propășirea Patriei dragi.”

Referatele susținute, discuțiile purtate, dar mai cu seamă îndrumările părintești date de Prea Sfințitul Episcop Teoctist celor care au luat parte la această conferință de lucru, au fost deosebit de folositoare tuturor, spre o cât mai deplină împlinire a îndatoririlor de serviciu. —

PREOȚI TRECUȚI LA CELE VEȘNICE

Cu preotul *Nicolae Suciu iconom stavrofor, fost protopop, paroh al parohiei Hunedoara I*, se stinge o figură distinsă de clerice din protopopiatul Deva și din întreaga Eparhie a Aradului.

Născut din părinți plugari în comuna Zlaști la 15 decembrie 1901, urmează școala elementară în Orașul Hunedoara, gimnaziul la Alba Iulia, liceul la Orăștie, iar anii de Teologie la Academia Teologică din Sibiu. A funcționat un timp ca secretar protopopesec în Hunedoara, iar activitatea preotească a început-o în parohia Cinciș până în anul 1930 când revine în orașul Hunedoara unde, peste 5 ani devine protopop îndeplinind această funcțiune până în anul 1949 și slujind în parohia inițială a aceluia oraș. —

A fost un preot dăruit chemării sale, credincioșilor și Sfinților Bisericii. Numele său stă înscris între ctitorii frumoasei Catedrale din Hunedoara, iar bisericii în care a slujit i-a adus multiple îmbunătățiri, ea și cimitirului care o înconjoară. A fost un slujitor de frunte prețuit de superiorii săi care i-au acordat rangul de protopop și de iconom stavrofor, cinstit de colegi și iubit de credincioși, regretat acum de toți cei ce l-au cunoscut.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist a ținut să cinstească memoria preotului Nicolae Suciu delegând pe P. C. Pr. Gheorghe Căvășdan iconom stavrofor, vicar episcopesc, să-l prezinte la slujba funerariilor ce s-au făcut adormitului în Domnul, în ziua de Duminică 25 octombrie 1970 în biserica parohială. Delegatul chiriarhal a slujit sfânta liturghie predicând despre virtuțile preoțești, virtuți pe care cel care a slujit patru decenii Biserica le-a practicat.

Slujba prohodului s-a săvârșit de un sobor de preoți din oraș și din parohiile din apropiere, în frunte cu P. C. Vicar eparhial care a rostit cuvîntul de mîngiere din partea Prea Sfințitului Episcop Teoctist și a întregii conduceri a eparhiei și a vorbit despre învierea sufletului din păcat prin lucrarea preoției, prin preoți de vrednicia celui prohodit. P. C. Vicar a exprimat condoleanțe soției și familiei decedatului și credincioșilor care pierd în acesta un vrednic păstor sufletesc.

Au mai vorbit P. C. Pr. Nerva Florea din parohia Ghelar, în numele preoțimii din părțile hunedorene, P. C. Prot. stavrofor Adar Borșeu ca preot în orașul Hunedoara și Dl. Nicolae Todea epitrop parohial, în numele Consiliului parohial și a credincioșilor din Hunedoara, evocînd în calitate de fost coleg de școală și de colaborator la conducerea parohiei momente din activitatea dispărutului care au mișcat și impresionat pe cei prezenți.

Rămășițele pămîntești ale celui ce a fost vrednicul între preoți Nicolae Suciu au fost purtate pe brațe de către preoți și așezate la loc de odihnă în fața bisericii pe care a slujit-o cu atîta dragoste.

În ziua de 26 septembrie s-a stins din viață *preotul Ștefan Corpadea din orașul Brad*, paroh al acelei parohii și secretar protopopesc.

S-a născut la 5 februarie 1908 în Comuna Roșia Montană din județul Alba. Aici a urmat cursul primar, iar liceul l-a absolvit în orașul Petroșani. Studiile teologice și le-a făcut la Academia Teologică din Sibiu. A fost hirotonit, la 20 decembrie 1934, pe seama parohiei Prihodiște din protopopiatul Brad.

Pr. Ștefan Corpadea a mai slujit în parohiile: Tătăreștii de Criș din protopopiatul Brad, Arini din Jud. Trei-Scaune, Zdrăpți din protopopiatul Brad.

A fost un preot vrednic, cult, cu dragoste față de Biserică și de credincioși. Pentru meritele sale a fost distins cu dreptul de a purta briul roșu.

O boală incurabilă l-a măcinat în ultimii doi ani sănătatea, boală pe care a tratat-o cît a putut, dar a și bravat-o, rămînînd la datorie pînă/cu puțin timp înainte de a fi chemat la Cel pe Care l-a slujit.

În ziua de 28 septembrie 1970, în biserica parohială din Brad s-a slujit prohodirea adormitului în Domnul, de către un sobor de preoți în frunte cu protopopul Liviu Boldura care l-a parentat. La căpătiul preotului decedat au mai vorbit preoții Virgil Perian din Brad și Vasile Floruța din Tărășel, acesta în calitate de fost coleg de studii. Au fost prezenți sîre a aduce un ultim salut celui atît de iubit între preoți și reprezentanții cultelor romano-catolic, reformat și calvin.

Preoții din protopopiatul Brad, credincioșii din orașul Brad și alte pîrchii învecinate, împreună cu familia răposatului, au plîns pe acela care s-a străduit pe toți să-i slujească în numele lui Iisus Hristos.

Panaghiotis Trembelas, Comisia Teologică Panortodoxă de la Belgrad, retipărire din revista „Ekklesia”, (în grecește), Atena, 1967, pp. 182.

După cum se știe, Conferința a III-a Panortodoxă de la Rodos, din noiembrie 1964, ca urmare a contactelor și discuțiilor anterioare dintre diferitele Biserici ortodoxe cu Biserica Anglicană, a hotărât constituirea imediată a unei comisii teologice interortodoxe din teologi specialiști din fiecare Biserică Ortodoxă, în vederea pregătirii dialogului teologic cu Biserica Anglicană, prin stabilirea temelor de discuții cu Comisia pan-anglicană corespondentă.

Cu acordul tuturor Bisericilor Ortodoxe Autocefale, această Comisie teologică interortodoxă s-a întrunit între 1—15 septembrie 1966, la Belgrad, unde după ample discuții, a stabilit catalogul temelor, grupate în patru categorii, „pe care Comisia teologică interortodoxă le-a socotit că trebuie să fie supuse Bisericilor spre aprobare, cercetare și hotărâre”, rămânând deci ca ele să fie studiate prin teologii competenți ai fiecărei Biserici ortodoxe*, referind asupra lor. În acest sens, firește, e de dorit și chiar necesar un schimb de păreri, cărți, reviste, studii, cit mai variat și larg asupra lor, pentru a se ajunge la cristalizarea cit mai justă și completă a punctului de vedere ortodox în problema dialogului cu Biserica Anglicană.

În problema aceasta, de altfel, s-au manifestat două tendințe în Biserica ortodoxă în aprecierea anglicanismului: una riguros ortodoxă sau conservatoare și alta mai liberală și optimistă; pe de o parte reprezentanții „acriviei” ortodoxe, iar pe de altă parte partizanii „iconomiei” libe-

răle. Firește, în cadrul acestor direcții sau tendințe, cea extrem conservativă și cea extrem liberală sînt și puncte de vedere mai nuanțate și moderate, încît e foarte greu de etichetat poziția unei Biserici într-o direcție sau alta. Oricum, deosebirile acestea sînt firești, datorită libertății de gîndire și uneori chiar necesare, fiindcă sîlesc tocmai prin divergența lor la concentrarea eforturilor pentru găsirea adevărului și soluției celei mai fericite de împăcare a punctelor de vedere diferite.

O amplă analiză, unică de altfel ca extindere în Bisericile ortodoxe, asupra referatelor, ca și aproape asupra tuturor temelor dialogului ortodoxo-anglican propuse de Comisia teologică interortodoxă de la Belgrad, ne-a oferit-o profesorul grec Panagiotis Trembelas, în lucrarea sa: „Comisia teologică interortodoxă de la Belgrad, Atena, 182 p., scrisă firește de pe o poziție conservatoare, așa cum de altfel s-a manifestat dînsul și în cadrul lucrărilor Comisiei însăși, ca delegat al Patriarhiei Ierusalimului. Cartea merită să fie cunoscută nu numai pentru că expune lucrurile de pe poziția amintită, dar și pentru că abordează aproape întreagă tematica dialogului ortodoxo-anglican, sub diversele sale aspecte mai ales, istoric, dogmatic, canonic, liturgic, ecumenist.

În cartea sa, care se împarte în 39 de paragrafe — împărțire care nu are nimic de a face cu cele 39 de articole de credință a Bisericii Anglicane — prof. Trembelas ia ca bază de discuție referatul principal al Mitropolitului Atenagora al Tiatiarelor, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice și președintele Comisiei, pe care îl analizează critic, punct cu punct, în mai bine de jumătate din

lucrarea sa, ca unul care reprezintă tendința cea mai liberală în problema anglicanismului.

Astfel, între paragrafele 1-22 sînt dezbătute pe rînd probleme din cele mai importante privind anglicanismul ca :

Afirmații (pretinse) despre caracterul catolic al Bisericii Anglicane (p. 7-11)

Relațiile Bisericii Anglicane cu Statul, (p. 11-18)

Școlile sau partidele de gîndire din Biserica Anglicană (p. 18-24)

Principiul comprehensiveness specific Bisericii Anglicane, ilustrat cu fapte din trecut și prezent din Biserica Anglicană, (p. 24-40), care situează Biserica Anglicană la antipodul Bisericii Ortodoxe în care se manifestă dimpotrivă „principiul exclusivității”, al netoleranței dogmatice și necompromisului (p. 40-42)

Teoria nămurilor (p. 43-44)

Iconomia din punct de vedere ortodox și anglican (p. 44-46)

Tribunalele bisericești și hotărîrile de la Lambeth (p. 46-48)

Cărțile simbolice ale Bisericii Anglicane, (p.48-55)

Caracterul Cărții comune de Rugăciuni (p. 56-60)

Citeva observații generale asupra lor (p. 60-64) conchizînd că intrucit cele 39 de articole au fost vehement criticate, zdruncinîndu-li-se autoritatea lor de carte simbolică a Bisericii Anglicane și Cartea Comună de Rugăciuni e mai mult o carte de cult, „Biserica Anglicană e ca și lipsită de o carte simbolică care să tîlmăcească în chip autentic și incontestabil învățătura ei care s-o distîngă și de Biserica Romano-Catolică și de celelalte protestante” (p. 60).

Comuniunea Sacramentală (p. 64-75) cu Biserica Anglicană, care din punct de vedere ortodox este de neconceput fără realizarea în prealabil a unității dogmatice.

Dubla purcedere a Duhului Sfînt (p. 75-82).

Succesiunea apostolică (p. 82-92), conchizînd că „persistența Bisericii

Anglicane în învățătura succesiunii Apostolice n-a fost absolut strictă și infailibilă, pînă în zilele noastre”, fiindcă se găsesc afirmații la unii anglicani care o arată dacă nu lipsită de ea, cel puțin indiferentă față de aceasta.

Accepțiuni anglicane despre preoție (p. 92-99). Pînă în zilele noastre în Biserica Anglicană există paralel afirmații cu totul diferite despre oficiul episcopal și preoție”, iar unele acorduri ale acesteia cu unele Biserici neepiscopaliene și chiar intercomuniune realizată cu ele, stîrnește de-a dreptul uimirea oricărui ortodox.

Hirotonia lui Parker și lipsurile ei (p. 99-104).

Hirotonicul Bisericii Anglicane (p. 104-107).

Principalele obiecții romano-catolice contra acestuia (p. 107-112).

Validitatea hirotoniilor anglicane (117-118). După Biserica Ortodoxă zice prof. Trembelas tainele săvîrșite în afara ei nu sînt cu totul inconsistente, dar sînt fără efect, și deci nevalide. Recunoașterea validității hirotoniilor anglicane se poate face de Biserica Ortodoxă numai prin aplicarea principiului „economiei”, și anume numai acelor clerici anglicani care vin la Ortodoxie și dovadă că e așa, e că chiar și Bisericile care au recunoscut hirotoniile anglicane au exclus intercomuniunea sacramentală cu anglicanii.

Sfintele Taine (p. 118-124), prof. Trembelas nu e de acord aici cu afirmația că la Conferința română ortodoxă-anglicană, de la București s-a realizat un acord în ce privește Sfintele Taine, pentru că, zice dînsul, Comisia română examinînd noua formulă îmbunătățită, propusă de Delegația anglicană în ce privește Sfintele Taine, a recomandat-o numai spre considerare Sfîntului Sinod al Bisericii Române „și chestiunea a rămas suspendată aici, fără să se fi ajuns la un acord” (p. 120). Prof. Trembelas însă greșește și „nu citează fidel și integral”, fiindcă în „Concluziile” Raportului Conferinței se spune apriat : „Cu toate acestea, a

Înțelegere preliminară a fost ajunsă asupra naturii și caracterului ca Sfinte Taine: a Ungerii cu Sfântul Mir, Spovedaniei, Căsătoriei și Sfântului Maslu... Oricum la o înțelegere s-a ajuns în această conferință asupra Sfintei Euharistii, asupra Sfintei Tradiții, asupra Sfintelor Taine și asupra justificării, compilate în toate detaliile lor" Conferința Română Ortodoxă - Anglicană ținută la București 1-8 iunie 1935, București, 1938, p. 37). Prof. Trembelas exagerează de asemenea lucrurile când zice aici că aproape toate concesionile pe care anglicanii le-au făcut ortodocșilor în ce privește numărul tainelor „se mișcă cu o statornicie rigidă în hotărârile trasate de cele 39 de articole” (p. 121), după care nu există propriu zis decât două Taine: Botezul și Euharistia, fiindcă cele 39 de articole au aplicabilitate numai în 2 din cele 19 provincii ale Bisericii Anglicane, cum a declarat recent Episcopul Falkner Allison de Winchester Prea Feritului Patriarh Justinian, cu prilejul vizitei în Anglia (Biserica Ortodoxă Română, anul LXXXIV, 1966, nr. 7-8, p. 661).

Revelația creștină și izvoarele ei (p. 124-129).

Sinoadele și Simboalele Ecumenice (p. 130-133).

Dogme, Părinți, Teologumene (p. 135-139).

În următoarele paragrafe (23-35), (p. 139-167) se expun pe scurt referatele, părerile și declarațiile celorlalte delegații ortodoxe în cadrul Comisiei, ale Bisericii Ruse, Bisericii Greciei, Bisericii Române, Alexandriei, Ierusalimului, Bulgariei, Poloniei, Finlandei, Cehoslovaciei, Ciprului, Sirbiei. Așa cum reiese din expunerile lor, mai multe delegații au apreciat pozitiv contribuția adusă de Biserica Ortodoxă Română la întărirea relațiilor și înțelegerii între cele două Biserici, Ortodoxă și Anglicană și au susținut propunerile ei juste privind catalogul temelor de discuții pentru apropiatul dialog cu Comisia pananglicană corespondentă (p. 150, 160-166). Cu toate acestea autorul găsește că Biserica Ortodoxă Română

n-a fost totdeauna consecventă în acțiunile ei cu acordurile româno-ortodoxe - anglicane realizate la Conferința de la București din 1935, pentru că la Conferința Bisericilor Autocefale de la Moscova din 1948, Patriarhul Justinian, ca și ceilalți reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe care au recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane, au semnat o declarație prin care Biserica Ortodoxă respinge hotărât validitatea hirotoniilor anglicane, ca în 6 iunie 1966 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române să reactualizeze hotărârea sa din martie 1935 cu privire la acordurile realizate cu Delegația anglicană în Conferința de la București din 1935 (p. 149). Dar din declarația de la Moscova din 1948 nu reiese nici decum o inconsecvență în atitudinea Bisericii Ortodoxe Române, ca și a celorlalte care au recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane, ci dimpotrivă chiar se zice mai jos că dacă aceste Biserici au opinat pozitiv pentru recunoașterea validității hirotoniilor anglicane „apoi sintem informați că această recunoaștere s-a făcut în mod condiționat” (Ortodoxia, anul I, 1949, nr. 1, p. 130), adică de acceptarea de către Biserica Anglicană a tuturor punctelor cuprinse în doctrina ortodoxă, deci exact ceea ce a cerut și Biserica Română în 1935 și Conferința de la Moscova din 1948. Nu e așa dar nici o inconsecvență în atitudinea Bisericii Ortodoxe Române, ci dimpotrivă principialitate și consecvență nestrămutată în hotărârile ei sinodale, a căror viabilitate s-a dovedit și mai mult la Conferința de la Belgrad.

Iar în observațiile care le face pe marginea „Expunerii” finale a Comisiei teologice interortodoxe de la Belgrad prof. Trembelas zice că aceasta „constituie într-adevăr un pas important în istoria contactelor dintre anglicani și ortodocși. Dar trebuie să subliniez, între altele, că forța acesteia a fost slăbită prin faptul că la insistențele delegației Bisericii Române, temele din prima categorie au fost scoase din dialogul

panortodox... pe motivul că asupra lor au ajuns la un „acord între anglicani și unele Biserici Ortodoxe. Dar nu s-a ajuns la un acord „pan-ortodox” asupra lor (p. 163) și nici „pananglican”. În ce privește afirmatia că acordurile de la București și altele realizate cu anglicanii nu sînt „panortodoxe”, Biserica Ortodoxă Română nici n-a pretins așa ceva, însă le consideră un lucru bun făcut, care nu mai are rost să fie reluate încă odată pentru simplu fapt că unele Biserici Ortodoxe n-au participat la ele, căci acestea acum se pot pronunța și ele fiind în posesiunea tuturor actelor acordurilor oficiale încheiate. Iar în ce privește ceaaltă afirmație că ele n-ar fi nici „pan-anglicane” amintim răspunsul pe care l-a dat Arhiepiscopul Ramsay Prea Fericitului Patriarh Justinian, care, cu prilejul vizitei în Anglia, în 1966, a întrebat dacă acordurile de la București mai trebuie să fie aprobate și de alte foruri ale Bisericii anglicane, de cit Convocațiunile de la York și Canterbury, care le-au confirmat. Grația Sa a spus: „a fost necesară numai aprobarea dată de aceste Convocațiuni, care corespund Sfîntului Sinod din Biserica Ortodoxă (Biserica Ortodoxă Română anul LXXXIV, 1966, nr. 7—8 p. 659).

În continuare, autorul prezintă pe scurt, Biserica Anglicană din America, cunoscută sub numele „Biserica Protestantă” din Statele Unite (p. 170—173) și acțiunile Bisericii din Anglia pentru unirea creștinilor de pretutindeni (p. 173—178), în deosebi prin hotărîrile ei de la Lambeth ca și prin adoptarea de către ea, în 1888, a celebrului „quadrilater de la Lambeth” ca normativ pentru acțiunea sa în viitor: 1) Sfînta Scriptură 2) Simbolul apostolic și nicean 3) Cele două taine rînduite de Hristos, Botezul și Cina Domnului 4) Episcopatul istoric (p. 174); cele patru condiții indispensabile pentru a fi acceptate mai dinainte de orice comunitate care vrea să se unească cu Biserica una. Pe baza acestora s-a ajuns la unele acorduri și chiar intercomuniune sacramentală cu unele

Biserici neepiscopaliene și protestante.

În fine, în ultimul paragraf vorbește despre „datoria ortodocșilor” (p. 178—182) în momentul de față în ce privește Biserica Anglicană, care în ciuda caracterului ei de comprehensiveness și anarhiei în ce privește dogmele se prezintă totuși unită prin faimosul quadrilater, deosebindu-se de Bisericile protestante și ducă o acțiune susținută pentru reunirea întregii lumi creștine. Să nu ne temem de dialog, dar în pregătirea lui să ne arătăm sincer tendințele noastre pentru a veni în ajutor Bisericii Anglicane să se reunească cu sine, iar în cursul dialogului să fim inflexibili cînd e vorba de adevăr și dogme, dar nu fanetici ca și cum adevărul ar fi o proprietate exclusiv a noastră.

Bine întemeiată și informată, cartea a fost scrisă cu gîndul de a servi numai adevărului și dialogului, dar pe un ton uneori cam ascuțit, ipercriticist și pe alocuri chiar extremist. Cu toate acestea, abordînd aproape întreaga tematică dialogului ortodox-anglican, ea aduce unele precizări juste și contribuie la elucidarea unor aspecte mai puțin cunoscute din Biserica Anglicană, iar prin discuțiile care le stîrnește, la cristalizarea unui punct de vedere ortodox comun în problema dialogului cu anglicanii.

Ioan I. Ică

GERHARD BASSARAK, *Gebet für die Welt* (Rugăciune pentru lume), Evangelische Verlagsanstalt Berlin, 1969, pp. 270.

După cum mărturisește chiar autorul în prefața lucrării, studiile prezentate sub titlul „Gebet für die Welt” au fost scrise între anii 1957—1967, ele fiind în legătură cu preocupările lui de la Mișcarea studentă creștină, de la Academia Evanghelică și de la Mișcarea creștină pentru pace, al cărei secretar este. Inițial o parte a acestor studii a fost determinată de criterii obiective. Volumul cuprinde cinci cicluri de probleme care reflectă situația și

timpul în care au fost compuse. O epocă de dublă revoluție: tehnică-științifică de o parte și socială de alta, așa cum s-a produs în Republica Democrată Germană. A c e s t e cicluri sint: 1. Probleme în legătură cu grija pentru suflet, cu următoarele subiecte: Rugăciune pentru lume, Despre modul de a se ruga al creștinilor, Urmare, Credem în minunile lui Iisus? Plîngeră și mîngîieri, Despre tăcere și ură și iubire. 2. Teme referitoare la propovăduirea și la slujirea lui Dumnezeu, cu subiectele: Om și Dumnezeu, Iisus Hristos — Fiul lui Dumnezeu, Bărbat și femeie — Tată și fiu, Slujitor al lui Dumnezeu și rob al lui Hristos, Neputincios și totuși atotputernic Omul ca persoană, Discuții despre Dumnezeu, Viitorul Bisericii — Biserica viitorului, Critica Bisericii, Majorat. 3. Lucrări despre pace: Făcătorii de pace se vor numi fiii lui Dumnezeu, Pace, O pace unică într-o lume unică. 4. Articol de politică bisericească: Contribuții la discuția pe marginea cap. 13 Romani și 5. Discuții pe teme ecumenice, cu subiectele: Modificarea structurală a comunității religioase, Chemat și trimis. Biserica și creștinul ca cetățean într-o lume secularizată, Eumenismul în marș. Din această sumară însușire a subiectelor se poate totuși observa scopul pe care l-a avut în vedere autorul atunci cînd a întocmit această culegere de articole. În același timp însă, cititorul își poate da seama atât de actualitatea cit și de folosul duhovnicesc pe care îl poate procura citirea cărții. Stilul scrierii este plăcut, notele care însoțesc unele articole fiind puse la sfîrșitul acestora, lucru care ușurează mult cititul.

Prof. Gheorghe Geția

LITERATURA ROMÂNĂ VECHĂ (1402—1647). (vol. I și II). Introducere, ediție îngrijită și note de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, 1969, vol. I, pp. 302, vol. II, pp. 281.

Este o antologie destinată tuturor iubitorilor de literatură română veche de diferite vârste. Ea cuprinde în mare parte texte care n-au mai

fost publicate în asemenea antologie, iar altele sint reproduse integral și nu fragmentar.

Cititorul dornic de a cunoaște această literatură română veche poate s-o studieze începînd din sec. al XV-lea — XVII-lea.

În nota asupra ediției se dau îndrumările necesare de felul cum au fost alcătuite cele două volume (transcrierea textelor, bibliografia folosită, colaboratorii prof. Aurel Decei, asist. Rita Dobroiu și lector univ. Eugen Dobroiu (pp. 18—19).

Începuturile literaturii române originale în limba slavonă în secolul al XV-lea sint legate de organizarea superioară a bisericii și de cancelăriile domnești, care dețineau controlul culturii scrise. În acest timp în Moldova apare cărturarul bulgar Grigorie Tamblac, care și-a desfășurat o parte din activitate în Moldova. G. Mihăilă expune viața și activitatea lui G. Tamblac, urmată de o bibliografie amplă în limba română și străină. Este reprodusă partea finală a scrierii lui G. Tamblac, care are o valoare documentară: „Mucenicia Sfîntului și slăvitului mucenic Ioan cel Nou, care a fost chinuit la Cetatea Albă”, scrisă de Grigorie, monah și presbiter în marea biserică a Moldovei.

Epoca lui Ștefan cel Mare este ilustrată prin Letopisețul de cînd s-a început Țara Moldovei. Prima scriere românească laică în limba slavonă, a fost alcătuită la curtea lui Ștefan cel Mare. Este tradus integral acest letopiseț (pp. 26-40). Celebra scrisoare a lui Ștefan cel Mare către principii creștini (25 ianuarie 1475), oglindește patriotismul și religiozitatea lui Ștefan cel Mare, lupta împotriva dușmanilor creștinătății: „... din partea noastră făgăduim, pe credința noastră creștinească și cu giurămîntul domniei noastre, că vom sta în picioare și ne vom lupta pînă la moarte pentru legea creștinească...” (p. 49). Inscripția lui Ștefan cel Mare pe zidul bisericii de la Războieni (1496), ridicată la 20 de ani după luptă „pentru pomenirea oștenilor pravoslavnicilor creștini” care s-au jertfit atunci pentru independența

țării. Bibliografia și textul inscripției (pp. 54—55).

Secolul al XVI-lea. Epoca lui Neagoe Basarab, e ilustrată de: Epilogurile primelor tipărituri ale ieromonahului Macarie din Țara Românească (1508—1512), (pp. 56 — 53). Apoi de Gavril Protul: „Viața și traiul Sfântului Nifon patriarhul Constantinopolului” care este reprodusă integral după ediția mitropolitului Tit Simedrea din 1937 (pp. 66—112). Din învățăturile lui Neagoe Basarab sînt alese trei capitole, care oglindesc aspecte ale personalității lui Neagoe. Urmează Cronicele slavone în Moldova a episcopului Macarie (pp. 168—190), a egumenu-lui Eftimie (pp. 191—202) și a călugărului Azarie (pp. 204—220), prețioase pentru istoriografia Moldovei, din punct de vedere ideologic, stilistic și a unității lor.

Zorile umanismului în Țările Române începe cu Nicolae Olahus, primul umanist de origine română. El duce faima originii romane a românilor în toate țările, este mîndru de romanitatea și latinitatea noastră, consacră ample capitole despre Țara Românească, Moldova, Transilvania și Banatul, adică tuturor provinciilor vechii Daciei, locuite de români, a căror origine romană și unitate de limbă o afirmă. Este primul dintre români care o atestă pe baza propriilor observații, a izvoarelor istorice și a urmelor arheologice (pp. 250, 252 și sq.). Din Descrierea Daciei. — Țara Românească, Moldova, Transilvania, Maramureșul, Țara Someșului, Țara Crișurilor și Țara Timișului (din cartea Hîngaria) desprindem cap. XVII — Despre provincia Timișului și vecinătatea ei, unde se vorbește despre Lugoj, Timișoara, sate și cetăți istorice din Banat (pp. 267—270).

Primele tipărituri în limba română le avem de la Coresi. Se face o expunere bogată a cărților tipărite de Coresi și colaboratorii săi (pp. 298—300).

În antologie se dau fragmente din traducerile tipărite de Coresi: Epilogul Tetraevangelului (1561), Epilogul Tilcului evangheliilor (1564),

Dojana cetitorilor. Predoslovie Evangeliei cu învățătură (1580—1581) (pp. 300—303).

Epoca lui Mihai Viteazul este înfățișată de „Interviul” lui Mihai Viteazul acordat solului polon Lubiecki (27 iulie 1595) și „O istorie a lui Mihai Viteazul de el însuși”: Memoriul către marele duce De' Medici (16 februarie 1601), prezentare, traducere și note de prof. Aurel Decei. Interviul acordat de Mihai Viteazul solului polon a avut loc în limba turcă, fără interpret (pp. 27—39).

În Memoriul II trimis de Mihai Viteazul după 16 februarie 1601 de la Viena, în italiană, marelui duce de Toscana Ferdinand I De' Medici, la Florența (pp. 40—72), Mihai arată „muncile și ostenelele săvîrșite în slujba creștinătății” (p. 14 sq.). „Într-un stil răspicat, curajos și patetic expune strădaniile și suferințele îndurate...”. „Acuma, în mod limpede, oricine poate vedea cîtă muncă și osteneală am îndurat șapte ani de-a rîndul și cîtă muncă și osteneală am făcut creștinătății... În vremea aceasta se poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieți, nici osteneală, nici sînge, nici însăși viața mea, ci am purtat războiul așa de multă vreme singur, cu sabia în mînă...”, și ultima frază a Memoriului II, este o implorare personală imo pectore: „Astfel rog toată creștinătatea să-mi stea într-ajutor, căci am pierdut tot, și țări și bogății și soție și copilași și în sfîrșit tot ce am avut pe lume” (p. 56).

Tot pe aceeași linie a faptelor eroice a lui Mihai Viteazul avem și publicarea textului scrisorii și a instrucțiunilor lui Mihai Viteazul către solii săi la Praga (1600) (pp. 79—82) și Cronica Buzestilor de s p r e domnia lui Mihai Viteazul (pp. 85—139); a lui Baltasar Walthier (pp. 140—143); și Stavrinov: Vitejiile lui Mihai Voievod (pp. 186—193).

Istoriografia din prima jumătate a secolului al XVII-lea ne aminteste despre Matei al Mirelor, și aportul ce l-au adus cărturarilor greci la cultura română. Pe timpul lui Radu Șerban (1602—1611) în Țara Româ-

nească, i s-a dat egumenia mănăstirii Dealul. Radu Șerban și protectorii lui îi obține de la Patriarhia ecumenică titlul de mitropolit al Mirelor și Lychiei (o eparhie din Asia Mică), titlul onorific, care-i dă dreptul să participe la sinoadele convocate de patriarhul ecumenic, iar în țară îi sporește prestigiul (pp. 228-229).

Dan Zamfirescu dă câteva fragmente reprezentative din „Povestiri pe scurt” și „Sfaturi către Alexandru Iliasi” (traducerea de Rita și Eugen Dobrioiu) (pp. 234-246).

Ultimii reprezentanți ai literaturii în limba slavonă: Petru Movilă (1596-1647), fiul lui Simion Movilă, este una din figurile cele mai reprezentative ale culturii din țările răsăritene din prima jumătate a secolului al XVII-lea. G. Mihailă ne dă biografia și activitatea bogată a acestui mare cărturar umanist (pp. 360-363). Sunt reproduse: Sfaturi către Moise Movilă (1621) (pp. 264-267); Prefață dedicată lui Vasile Lupu (1645) (pp. 268-269). Desprindem din sfaturile ce le dă Petru Movilă fratelui său mai mic Simion Movilă următoarele: „Să pui multă sîrguință, pentru ca învățătura curată și dreaptă a bisericii sobornicești să fie cinstită și întărită”. „În ortodoxie și bună cinstire să urmezi pilda și purtarea părinților și strămoșilor tăi”. „Să fii ctitor, ziditor și bine făcător al Bisericii și al școlilor” (p. 265 sq.).

Udriște Năsturel este ultimul mare reprezentant al literaturii române în limba slavă, dar și un promotor al culturii în limba națională.

Dintre operele sale, spune G. Mihailă, o mențione specială se cuvine versurilor scrise în limba slavonă și publicate prima dată în 1635, deci cu opt ani mai înaintea versurilor românești ale lui Varlaam, din Cazanlia tipărită în 1643. Este vorba despre versurile La prealuminata stemă a milostivilor domni Basarabi, tipărite în fruntea Molitvelnicului slavon de la Cimpulung (1635) și redate în Pravila românească de la Govora (1640) (pp. 272-273). Udriște Năsturel traduce din limba latină în slavonă, singura de acest fel în întreaga noastră cultură veche și alta din slavonă în română. Prima este De imitatione Christi, atribuită lui Thomas Kempis, tipărită în slavonă la mănăstirea Dealul în 1647, răspîdită la noi și în toate țările slave. Cea de-a doua este romanul Viața Sfinților Varlaam și Ioasaf (1649), răspîdit în mai multe copii, constituind o lectură gustată în epoca veche (p. 271). Predoslovie (De imitatione Christi, Mănăstirea Dealul, 1642) (pp. 277-279).

La sfîrșitul vol. II se dă Glosarul (pp. 281-291), valoros pentru înțelegerea fragmentelor publicate în Antologie.

Această lucrare prezintă o utilitate științifică pentru tineret, specialiști și pentru toți cei care au interes față de problemele literaturii vechi românești.

Antologia Literatura română veche, este o dovadă de muncă serioasă din partea autorilor și colaboratorilor lor.

Prof. Constantin Rudneanu

clamarea autocefaliei Mitropoliei Ortodoxe Ruse din America Liturghia hrisostemică într-o nouă limbă. Decesul teologului Paul Vdouchinev. Patriarhul armenilor în vizita la Roma. Congres internațional de teologie. Probleme acute ale unității creștine. Noi formule pentru împărtășirea în Biserica Romano-Catolică. Pentru abolirea bigamiei și celibatului clerical. „Trafic de vocație”. Demonstrație „tradiționalistă”. Episcop atacat de eparhioții săi. „Trimisi în lume”. Jubileul Comisiei Credință și Constituție. Simpozionul ecumenic de la Regensburg. Colocviu ecumenic asupra cultului divin. Biserica Romano-Catolică și mișcarea ecumenică. Reorganizarea Alianței Reformate Mondiale. Inceputul tratativelor de pace anglo-luterane. Impotriva războiului din Asia de Sud-Est. Biserica și revendicările sociale în America Latină. Încălcarea libertăților cetățenești în Spania. Devotament și răsplată. Alți preoți guerilleros în Columbia. Vechimea creștinismului în Indonezia. 569

NOTE ȘI COMENTARII

Căsătoriile mixte din nou la ordinea zilei. Stadiul pregătirii noului sinod al Ortodoxiei. — — — — — 593

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

Ecouri ale unor acțiuni pe plan liturgic. Praznicul Rusaliilor la catedrala mitropolitană. Prăznirea patenului duhovnicesc al Mitropoliei Banatului. Itinerar pastoral. Hictonii și hirotessii. Păstorul în milocul pășorilor. Conferințe preoțești. Consfătuire cu protopopii. Sfirșit de ar școlar. Lucrări de lănoire la așezămîntul teologic din Caransebeș. Vizita cardinalului dr. Franz König la Timișoara. Oaspeți străini la Timișoara. Răsplata rîvnei corului catedralei mitropolitane. Aniversări parohiale. Lucrări gospodărești în cadrul eparhiei. Conțenarul nașerii lui Timotei Popovici. Cinstirea unui vrednic biserican. Decese — — — — — 602

EPISCOPIA ARADULUI

Vizita la Arad a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului. Un popas de lucrare arhierescă. Studii arhieresti în parohii. Conferințele de orientare a clerului din luna septembrie 1970. Conferință administrativă de lucru cu protopopii. Preoți trecuți la cele veșnice — — — — — 631

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Paraghiotis Trembelas : Comisia teologică de la Belgrad (Ioan I. Ică); Gerhard Bascarak : Gebet für die Welt (Rugăciune pentru lume) (Prot. Gheorghe Geția); G. Mihăilă și Dan Zamfirescu : Literatura română veche (Prof. Constantin Rudnecanu) — — — 646

42419